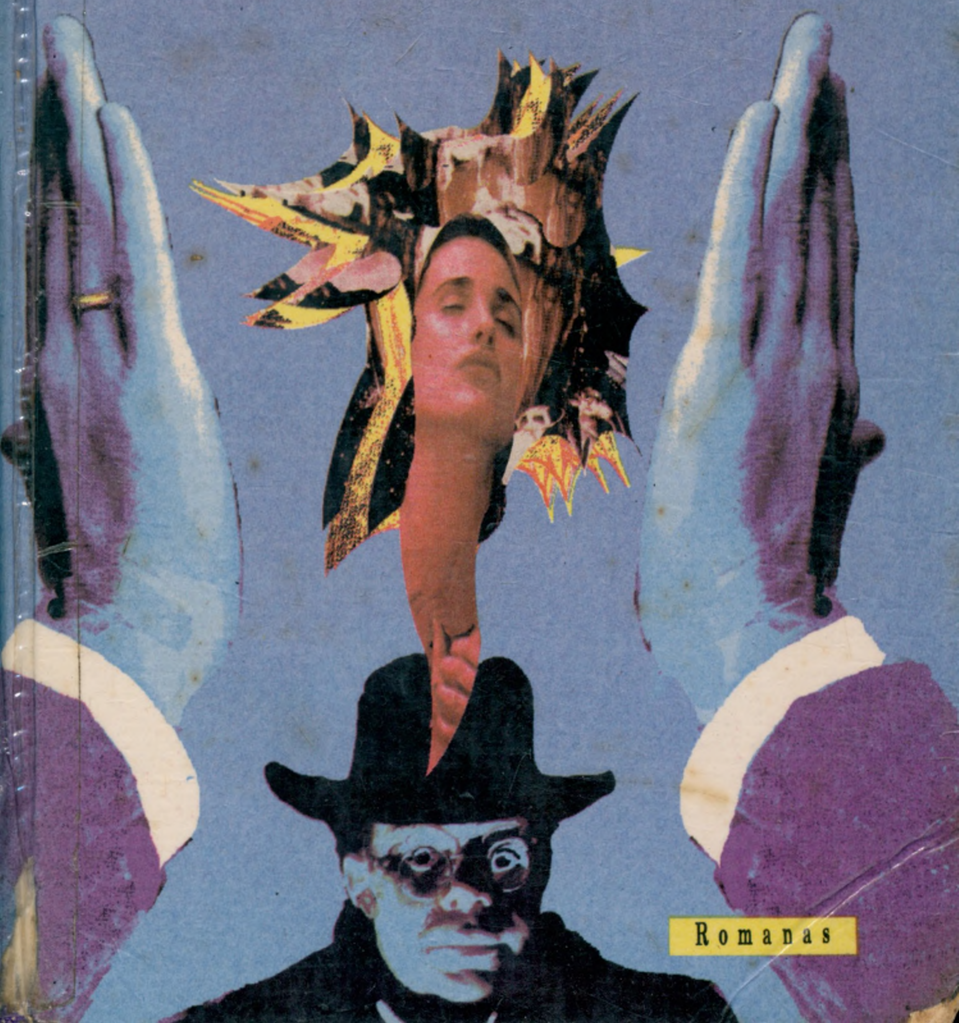
KNUTAS HAMSUNAS

MEILĖ YRA ŽIAURI

Romanas

KNUTAS HAMSUNAS

MEILĖ YRA ŽIAURI

ROMANAS

I-II D.

LEIDYKLA „VAIGA“ 1994

I DALIS

BENONIS

Vertė JUOZAS KRUMINAS-PALIONIS

ISBN 9986-432-11-1

I

Tarp jūros ir Benonio namo dunkso miškas. Miškas ne paties Benonio, o bendruomenės; tai yra didelis, mišrus spygliuočių medžių, beržų ir epušų miškas.

Vasarą, tam tikru metu, čia susirenka žmonės iš dviejų parapijų ir kerta, ir verčia medžius, kiek tik kam patinka, o kai prisikerta pakankamai ir išsivežioja po namus, miškas vėl ištisus metus aptyla, ir žvėrių, ir paukščių vėl niekas nebegąsdina. Nebent retkarčiais praeina pro mišką koks nors lapis, turįs reikalą keliauti iš vienos parapijos į kitą. O be jų ir žiemą, ir vasarą čia vaikšto tik vienas Benonis. O vaikšto Benonis ir sausame ore, ir per lietų, kaip išpuola. Jis stiprus, sveikas bernas ir nesibijo jokių kliūčių.

Benonis — žvejys, kaip ir visi čia, pakrantėje. Bet šalia to jis kas keturioliktą dieną per kalnynus nešioja paštą, ir už šitą darbą gauna nedidelį, bet pastovų užmokestį. Ne kiekvienas keturiskart per metus gauna pastovią algą iš valstybės, ir todėl Benonis saviškių tarpe laikomas dideliu vikruoliu. Atsitinka, žinoma, kad vienas ar kitas grįžta namo iš pavykusios silkių žvejonės, ir vaikštinėja, ir garsiai švilpauja pakelėmis, išdidus dėl to, kad turi pinigų ir kad jam rodoma pagarba. Tačiau viso šito neilgam pakanka. Gerieji žmonės beveik visad vos ne iki ausų būdavo prasiskolinę pirkliui Makui iš Siriluno, ir kai tik sumokėdavo jam savo skolą, jiems patiems likdavo tik prisiminimas apie tai, kaip jie išdidžiai švilpavo pakelėse dėl savo išnašaus turtingumo. Benonis gi nepakeičiamai, metai po metų, vaikščiojo su karališkuoju krepšiu už nugaros — jis tikrai buvo šaunus vyras, tarnybinis asmuo, o be to, ant jo pašto krepšio puikavosi pilis ir liūtai.

Vieną rytą jis ėjo per bendruomenės mišką, sukdamas į kalnų keteras. Tai buvo vasarą, ir šen bei ten žmonės guldė medžius miške. Čia pat buvo ir kaimyninio pastoriaus duktė, ji turėjo skrybėlę su plunksnomis.

— Štai eina Benonis, atrodo, kad aš turėsiu palydovą iki pat namų,— sako ji.

O vadina ją Roza.

Benonis pasisveikina ir atsako: taip, jeigu tik tas jai patinka, kodėl ne.

Ji buvo išdidi dama. Benonis gerai pažino ją — jo akyse ji buvo užaugusi. Tik dabar jau ištisus metus jis nebuvo jos sutikęs, kas žino, kur ji buvojo?

Gi pas kisterį Arentseną buvo sūnus, šviesi galva, kuria štai jau kiek metų studijavo teisę pietuose. Taip tad galimas daiktas Roza ir viešėjo pas jaunąjį Arentseną visą tą laiką, kurį praleido ne namie. Tačiau niekas nieko tikro nežinojo, Roza nebuvo linkusi plepėti.

Ak, tikriausiai šita Roza turėjo nedidelių paslapčių! Ji buvo nepanaši į kitas ir labai pasitikinti savimi. Pavyzdžiui, šiandien ji turėjo keliauti į mišką ir į laukus ketvirtą valandą ryto, jei norėjo suspėti į bendruomenės mišką aštuntą valandą. Štai kokia ji guvi ir nežinanti baimės! Jos tėvas taip pat išdidus ir žymus žmogus, visą savo laisvą laiką jis praleidžia medžiodamas ir kitokiais būdais gaudydamas žvėris. Bet taip pat jis garsėjo ir žodžio dovana.

Benonis su Roza plepėdami jau ėjo porą valandų, ir ji teiravosi apie įvairius dalykus. Paskui jie prisėdo pailsėti. Benonis pasiūlė jai užkąsti iš savo kelionės krepšio, ir ji gerokai pavalgė, norėdama padaryti jam garbę. Po to jie ėjo dar apie valandą, ir ūmai užėjo sodrus lietutis, ir Roza pasiūlė kur nors pasislėpti. Tačiau Benonis nešė karališką paštą, ir jis neprivalėjo gaišti laiko. Jie ėjo dar kurį galą, nuo lietaus pasidarė glitu, Rozai slidinėjo kojos, ir jai buvo sunku eiti.

Benonis pažvelgė į ją, ir jam pagailo damos. Jis pasižiūrėjo į dangų, pamatė, kad lietutis netrukus praeis ir, norėdamas jai patikti, pasakė:

— Gal malonėsite kol kas pasėdėti kur nors po uolomis?

Jie užėjo po aštriomis uolų keteromis, ir ten pasirodė esanti tikra kiaurymė.

— Nagi, čia tiesiog poniškai galima įsitaisyti,— tarė Roza ir nulindo giliau į olą.— Būtų gera, jeigu dar gaučiau tavo krepšį su liūtais. Aš galėčiau atsisėsti ant jo.

— Šito aš niekaip negaliu,— išsigandęs atsakė Benonis.— Bet jeigu jūs pasitenkinsite mano senu švarku...

Ir Benonis nusivilko savo švarką ir paklojo jį damai, kad ta galėtų atsisėsti ant jo.

„Koks jis susivokiąs",— tikrai pagalvojo ji, ir, galimas daiktas, jaunasis vyras jai patiko. Ji pradėjo juokauti su juo ir norėjo sužinoti, koks yra jo mergaitės vardas.

Maždaug po dešimties minučių Benonis išlindo į dienos šviesą ir vėl pažvelgė į dangų. Kaip tik tuo metu pro šalį ėjo klajoklis lapis ir pamatė jį. O lapis tas buvo Gilbertas.

— Ką, vis lynoja? — paklausė Benonis, kad tik ką nors pasakytų.

Jis buvo truputį sumišęs.

— Ne, išsiblaivė,— atsakė lapis.

Benonis ištraukė iš olos pašto krepšį ir savo švarką, o po to išlindo ir pastoriaus duktė.

O lapis stovėjo ir visa tai matė.

Ir pasirodė lapis Gilbertas su šita naujiena pakrantės bažnytkaimyje, o paskui išnešiojo ją visur, iki pat krautuvės Sirilune.

— Ei, tu, Benoni,— pradėjo nuo tos dienos juokauti žmonės,— ką gi tu ten veikei oloje su Roza, pastoriaus dukra? Tu išlindai iš olos visas paraudęs, sušilęs ir be švarko. Kaip gi paliepsi visa tai suprasti?

— Suprask taip, kad tu esi sena liežuvininkė boba,— atsakė Benonis kaip tikra valdžia.— Tegul tik pakliūna man tas lapis, kuris visa tai išplepėjo tau!

Bet laikas ėjo sau ir ėjo, ir lapis Gilbertas išdrįso susitikti Benonį.

— Alio, ką gi tu darei aną kartą oloje? Ką gi tu ten tokio ištaisei? — atsargiai paklausė jis.

Ir mažos jo akutės juokėsi, tarsi jis prisimerkęs būtų žiūrėjęs į saulę.

— Ne tavo reikalas,— klastingai atsakė Benonis ir taip pat nusišypsojo. Tiktai tiek ir kliuvo nuo jo tam lapiui.

Dėl visų tų kalbų, kurios pasklido apie jį ir apie pastoriaus dukterį Rozą, Benonis pradėjo šiek tiek pūstis. O artinosi Kalėdos. Ir, sėdėdamas prie kalėdiškos taurelės drauge su savo vargingais draugais, jis iš tiesų ėmė jaustis žymiu ponu. Lensmanas paskyrė jį teismo pasiuntiniu, ir dabar nė vienos varžytynės, nė vienas turto įkeitimas negalėjo apsieiti be Benonio. O be to, kad jis

mokėjo gerai skaityti ir rašyti, jam buvo pavesta, kada pats lensmanas neturėdavo laiko, perskaityti žmonėms nuo bažnyčios laiptų lensmano potvarkius.

Taip, gyvenimas buvo paslaugus, gyvenimas lepino Benonį, paštininką Benonį. Ir ko tik jis imdavosi, viskas jam sekėsi. Netrukus ir Rozą, pastoriaus dukterį, jis pradėjo laikyti vos ne sau lygia.

— Anuomet, oloje,— sakė jis ir pliaukštelėjo liežuviu.

— Negi tu tvirtinsi, kad tikrai ten paėmei ją? — klausinėjo draugai.

Benonis atsakė:

— Na jau, vis dėlto ne be to.

— Stebuklai! Ką gi, atrodo, kad dabar tu vesi ją?

Benonis atsako:

— Ne tavo reikalas. Tai priklauso tik nuo Benonio ir nuo manęs.

— Na, o ką gi pasakys kisterio Nikalojus?

— Ką pasakys Nikalojus? Čia visai ne jo reikalas.

Štai kas buvo pasakyta.

Ir tai buvo kartojama taip dažnai ir tiekos daugelio žmonių, kad, galimas daiktas, tai buvo tikriausia teisybė. Kas žino, ko gero ir pats Benonis pradėjo tuo tikėti.

II

Kai garbingasis kaimyninės parapijos pastorius, ponas Jokūbas Barfudas, ką nors kviesdavosi pas save, norėdamas pasikalbėti apie reikalus, nebelikdavo nieko kita, tik nueiti. Į jo darbo kambarį vedė dvejos durys, vienos tuoj už kitų, ir žmonės paprastai jau nusiimdavo kepures, atsidūrę tarp šių dviejų durų.

Kitą rytą, kai Benonis atvyko su paštu, pastorius įsakė pakviesti jį.

„Klius man už mano ilgą liežuvį! — išsigandęs pagalvojo Benonis.— Pastorius nugirdo, kad aš pasigyriau, ir dabar nori sunaikinti, pražudyti mane."

Tačiau jis buvo kviestas, ir neliko nieko kita, tik nueiti. Benonis nusiėmė kepurę atsidūręs tarp abiejų durų ir įėjo.

Bet šį kartą pastorius nebuvo pavojingas. Priešingai, jis kaip tik norėjo paprašyti Benonio paslaugos.

— Matai šituos šiaurės lapių kailiukus,— tarė jis.— Jie guli pas mane nuo pat žiemos pradžios. Čia man su jais sunku susitvarkyti. Nunešk juos Makui Sirilune.

Benoniui tuojau palengvėjo ant širdies, ir jis įsileido į pokalbį:

— Kaipgi, būtinai. Dar šiandien vakare, šeštą valandą vakaro.

— Mano vardu pasakyk Makui, kad lapių kailiukų kaina dabar aštuoni—dešimt spectalerių.

Benonis vėl ėmė pliaukšti iš džiaugsmo:

— Dešimt spectalerių? Sakykite — dvidešimt. Jums nėra ko atiduoti juos pusvelčiui, tikrai ne.

— O pinigus paskui atneši man, Benoni.

— Tuojau pat, kitą kartą. Tegu aš nepajudu iš šitos vietos... Paguldysiu jums pinigėlius tiesiog ant stalo.

Braudamasis per kalnų keteras, Benonis buvo toks patenkintas ir savimi, ir savo gyvenimu, jog nebejautė nei alkio, nei nuovargio. Tik žiūrėkite, pats pastorius jau pradėjo šauktis jo paslaugų, vadinas, šiaip ar taip jis įjungė jį į savo šeimos tarpą. Kada nors dar žengs prie jo žingsnį ir freken Roza.

Iš tikrųjų, už lapės kailiukus Benonis gavo po dešimtį talerių, ir pinigus, visiškai nepaliestus, parnešė pastoriui. Tačiau šį kartą pastoriaus nebuvo namie, jis sutiko tik jo žmoną, ir pinigus turėjo atiduoti jai. Už triūsą jam davė taurelę ir pavaišino kava.

Ir vėl nuėjo Benonis į savo lūšnelę pakrantėje. Daug jis ten pergalvojo įvairiausių godų. Freken Roza turėjo ką nors veikti: laikas ėjo pavasariop, ir metas buvo kam nors ryžtis.

Jis parašė laišką pastoriaus dukteriai ir pasistengė viską iškloti vykusiai. Pabaigoje jis tiesiog paprašė ją neatmesti jo rankos: „Su tikriausia pagarba Benonis Hartvingsenas, teismo pasiuntinys".

Laišką jis nunešė pats.

Bet čia gyvenimas nustojo lepinti Benonį. Jo pasigyrimai ir nesąžiningos išmonės prie Kalėdų taurelės nuėjo pagaliau iki kaimyninės parapijos ir pasiekė net pastoriaus ausis. Stojo blogi laikai.

Pastorius vėl pasikvietė jį. Benonis, kaip visuomet paskutiniu metu, išsipuošė, išsipustė, užsivilko du švar-

kus, vieną ant kito, kad galima būtų atsilapoti viršutinįjį. O be to, dar užsidėjo nuostabius kartūninius marškinius.

„Tai atsakymas į laišką,— galvojo Benonis,— jis nori sužinoti, kokių aš turiu ketinimų. Ko gero, jis visai teisus, argi maža pasaulyje žemų suvedžiotojų ir apgavikų. Bet aš ne iš jų tarpo".

Tačiau vis dėlto Benonis buvo netikras. Atėjęs į pastoriaus sodybą, jis pirmiausia užsuko į virtuvę, galbūt ten pavyks ką nors sužinoti, gal galima bus išskaityti iš veidų.

— Pastorius nori pasikalbėti su tavim,— pasakė tarnaitės.

Na, daugiausia jam gali atsakyti „ne" į jo laišką! Tačiau blogesnis jis nuo to nepasidarys. Na, ir ne tik jau jis ir bėgiojo paskui pastoriaus dukterį.

— Žinau,— atsakė jis mergaitėms ir išsitempė.— Aš ir einu pas pastorių!

Ir nubraukė nuo veido savo karčius — plaukus jis turėjo labai tankius ir garbanotus.

„Tikriausiai jis paprašys mane dar kokios nors paslaugos",— galvojo pakeliui į kontorą.

Kai Benonis įėjo, kambaryje stovėjo pastorius ir jo duktė. Niekas neatsakė į jo pasveikinimą. Pastorius ištiesė jam kažkokį popierių ir pasakė:

— Prašau, perskaityk.

Po to jis ėmė vaikščioti po kambarį. Tuo metu Roza stovėjo prie rašomojo stalo, tokia aukšta, ir tylėjo.

Benonis pradėjo skaityti. Tai buvo pareiškimas apie tai, kad „aš, Benonis Hartvigsenas, šiuo viešai atsisakau nuo tų garbę žeminančių išmonių, kurias aš platinau apie save ir apie freken Rozą Barfud, ir pareiškiu, kad visa tai buvo begėdiškas melas".

Benonis skaitė labai ilgai. Pagaliau pastorius, suerzintas jo ilgo tylėjimo ir jo vis labiau ir labiau virpančių rankų, paklausė:

— Ką gi, vis dar neperskaitei?

— Perskaičiau,— tyliai atsakė Benonis.

— Ką gi tu pasakysi į tai?

Benonis sumurmėjo:

— Matyti, jau taip. Nėra kas daryti.

Ir Benonis palingavo galva.

Pastorius tarė:

— Sėskis čia ir pasirašyk po šiuo pareiškimu.

Benonis padėjo kepurę ant aslos, susitraukęs priėjo prie stalo ir pasirašė. Nepamiršo pridėti ir ilgo brūkštelėjimo po savo pavarde — labai jau jis prie to buvo pripratęs.

— Dabar šitas raštas bus nusiųstas tavo parapijos lensmanui ir perskaitytas nuo šventoriaus,— pasakė pastorius.

Benonio galva pasidarė tokia buka ir sunki, ir jis tik atsakė:

— Taip, turbūt, jau taip.

O Roza visą laiką stovėjo prie rašomojo stalo — aukšta tokia ir tarsi nebylė...

Gyvenimas nustojo lepinti Benonį. Artinosi pavasaris, varnos jau pradėjo vilkti šakas į lizdus, bet kur gi džiaugsmas ir dainos, kur šypsenos ir kur buvęs puikumas? Ir kiek dabar rūpi Benoniui turtingos silkių žūklės! Jis turėjo nedidelę dalį trijuose dideliuose tinkluose, kuriais buvo pagauta aibės silkių, ir jis jau buvo pradėjęs svajoti, kad šitai jam labai pravers su pastoriaus Roza,— ak, koks jis buvo apgailėtinas kvailys!

Iš sielvarto jis dieną ir naktį išgulėdavo lovoje ir tik žiūrėdavo, kaip įeidavo ir išeidavo jo sena darbininkė. Ir kai ji paklausdavo, ar jis neserga, atsakydavo: „Taip, sergu". O kai ji teiraudavosi, ar jam ne geriau, jis sutikdavo ir su tuo ir atsakydavo: „Taip, geriau".

Neatsikėlė jis ir kitą dieną. Išaušo šeštadienis. Lensmano siųstas atėjo pasiuntinys su paketu.

— Yra žmogus su paketu nuo lensmano,— tarė darbininkė artindamasi prie jo patalo.

Benonis atsakė:

— Gerai. Padėk paketą čia.

„Tai pasiaiškinimas, kurį turėsiu perskaityti rytoj",— pagalvojo Benonis, dar truputį pagulėjo, paskui staiga atsikėlė ir atplėšė paketą: aukcionai, pabėgę areštantai, metinis mokesčių paskirstymas, o tarp viso to ir jo paties pasiaiškinimas. Benonis abiem rankom griebėsi už galvos.

Vadinasi, pačiam ir perskaityti reikės, įkopti bažnyčios aukštumėlėn ir byloti apie savąją gėdą.

Jis sukando dantis ir išdaužė:

— Tai štai kaip, Benoni!

Tačiau kai prašvito rytas ir prasidėjo saulėta diena, jis nusprendė neskaityti savo pasiaiškinimo, viską perskaitė, o savo žodžius nutylėjo: saulė kaip sykis, taip ryškiai tvieskė saulė, ir šimtai akių buvo įsistebeiliję į jo veidą.

Namo patraukė vienas ir nešdamasis kažkokią gūdastį, tyčia krivuliavo per mišką klampynėmis, kad nieko nesutiktų pakeliui. Beje, kažkurią akimirką kažkas bandė prisigretinti, tačiau jis nusisuko, ir nuo šiandien jam niekas nieko nepasiūlys.

Labai greitai tapo žinoma, kad vieno popieriaus bažnyčios aukštumėlėje Benonis neperskaitė. Kitą sekmadienį lensmanas užsivožė kepurę su auksiniu apvadu ir pats perskaitė miniai Benonio pasiaiškinimą.

Kaimeliui negirdėtas atvejis, ir prasidėjo kalbos, nuvilniję nuo pakrantės iki kalnų. Benonio nuosmukis įvyko, jis grąžino pašto krepšį su liūto atvaizdu, jis paskutinįkart išnešiojo laiškus. Dabar jis niekam nereikalingas visame margame pasaulyje.

Jis parslinko namo, įėjo savo kambarin ir sėdėjo ten, ir galvojo, ir graužėsi visą savaitę. Bet vieną pavakarę pasirodė vieno tinklo savininkas ir atnešė Benoniui sužvejotos žuvies jam priklausančią dalį. „Ačiū",— pratarė Benonis. O kitą pavakarę įžengė Norumas, tas, kuris metė tinklą vos ne po Benonio langais. Ir Benonis atsiėmė trečiąją laimikio dalį, o kartu ir mokestį už leidimą žvejoti savo pakrantėje. „Ačiū",— ir šįkart teištarė Benonis. Jis nejautė džiaugsmo. Jis jau niekam netiko šiame pasaulyje.

III

Jeigu Makas, pirklys iš Siriluno, norėjo žmogui padaryti ką nors blogo arba ką nors gero, jam nestigdavo jėgų ir vienam, ir kitam.

Ir siela jo buvo — ir balta, ir juoda. Į savo brolį Maką iš Rozengardo jis buvo panašus tuo, kad galėjo daryti, ką tik norėjo, tačiau dažnai pralenkdavo jį tuo, kad darė tai, ko nederėjo daryti.

Ir štai Makas pasiuntė pakviesti Benonį, kad tas tuojau ateitų į Siriluną.

Benonis atėjo su pasiuntiniu, o tai buvo vienas iš Mako krautuvės vyrukų.

Dabar Benonis pradėjo bijoti visko pasaulyje, ir prislopintu balsu paklausė:

— Kam gi dabar jam prireikė manęs? Ką, sakyk, jis piktas?

— Negaliu pasakyti, kam tu jam reikalingas,— atsakė vyrukas.

— Na, vis tiek, keliaukim su Dievu,— niauriai pratarė Benonis.

Stovėdamas prieš Mako kontorą, jis jautėsi dar labiau pažemintas ir pritrenktas, negu kada nors. Ilgai jis stovėjo ten, tripendamas ir atsikosėdamas, kol Makas išgirdo, kad jis ten stovi, ir pats pravėrė duris.

— Na, įeik! — pasakė Makas.

Ir niekas tuo metu nebūtų susivokęs, ar jis nori išaukštinti, ar pažeminti Benonį.

Makas tarė:

— Tu blogai elgeisi.

— Taip,— atsakė Benonis.

— Bet ir kiti elgėsi ne geriau,— tęsė Makas.

Su tais žodžiais jis pradėjo vaikščioti po kambarį, paskui priėjo prie lango ir ėmė žiūrėti pro jį. Pagaliau jis atsisuko ir paklausė:

— Paskutiniu metu tu juk uždirbai padorius pinigus?

— Taip,— atsakė Benonis.

— Ką gi tu manai su jais pradėti?

— Nežinau, niekas manęs nedomina.

— Tu privalai už juos nusipirkti silkių,— pasakė Makas.— Silkės pas tave, galima sakyti, tiesiog prie slenksčio. Supirk, susūdyk ir paruošk tiek silkių, kiek tik tau užteks pinigų, o paskui nusiųsk jas į pietus. Statinaites ir druską, jeigu nori, gali gauti pas mane.

Praėjo šiek tiek laiko, kol Benonis galėjo prabilti, ir Makas tiesiog paklausė:

— Ną, ką gi, ryt ir pradėsi?

— Kaip jūs patarsite,— atsakė Benonis.

Makas vėl pasitraukė prie lango ir pasisuko į Benonį nugara: matyti, stovėjo ir kažką apgalvojo. O, šitas Makas, koks jis buvo visokių pramanų meisteris!

Benonis šiek tiek atsikvošėjo ir taip pat pradėjo galvoti. Kas dėl reikalų — Makas buvo tikras šėtonas, ir jo siela, ko gero greičiau juoda, negu balta. Benonis žino-

jo, kad Makui priklauso didžioji dalis silkių, sugautų tinklais priešais jo trobelę. Štai jis ir nori pasinaudoti proga, ne, ir gera kaina nusikratyti bent jų dalies. Laikas ėjo vasarop, ir silkės galėjo sugesti.

Tuo pačiu jis atsikratys dalimi tuščių statinių ir druskos.

Visa tai pagalvojęs, Benonis tarė:

— Neišleidžiant iš akių pinigų, žinoma.

— O aš tau padėsiu,— prabilo Makas ir atsisuko.— Kad ir vėl atsistotum ant kojų. Tu padarei klaidų, ką čia ir kalbėti, bet juk ir kiti klysta, ir užtenka jau tau tų bausmių.

Taigi matai, kad jis išties taip galvoja, nusprendė Benonis. Jis net nutirpo, persmelktas dėkingumo, ir atsakė:

— Aš esu labai dėkingas ponui.

Į tai visagalis Makas atrėžė:

— Aš rengiuos perduoti laiškelį mūsų mielam pastoriui iš kaimyninės parapijos. Manau, kad susigaudai apie ką šneku. Žodžiu, ne pinigai rūpi. Paprasčiausiai noriu tau padėti, kad atsistotum ant kojų.

— Didelis dėkui ponui ir didelis pasitikėjimas.

— Tu pradėjai apie kainas. Jas suspėsime aptarti rytoj. Susitiksime prie katerio.

Makas linktelėjo duodamas ženklą, jog pokalbis baigtas, bet vos tik Benonis atvėrė duris, šūktelėjo įkandin:

— Luktelėk, jei jau užsiminiau tau apie laišką, tai laiškas jau parašytas, tu gali jį paimti ir įmesti pašto dėžutėn, ir tada rytoj jį išgabens...

Ir Benonis pradėjo supirkinėti silkes. Jis pasamdė žmones, kurie paruošė ir susūdė jo silkes, ir rideno statines ten, kur reikėjo. Jei jau Siriluno Makas vėl juo pasitikėjo, kas galėjo pūstis ir nuo viso to atsisakyti? Pamažu Benonis savo stiprioje krūtinėje pajuto buvusią ramybę ir jėgą.

Jis nestvėrė tą ne visai tinkamą pirkinį, nors Makas ir įkalbinėjo. Ne, gavęs pirmąjį, nors ir mažutį paskatinimą, jis tapo kaip anksčiau nuovokus ir mitrus vaikinas. Ir ne visus savo pinigus sukišo silkėms. Užteks ir pusės, sumetė jisai. Be to, ir Mako laiškas pastoriui išsiųstas, kad ir kaip norėtų Makas jį susigrąžinti — šaukštai popiet.

Benonis supirkinėjo silkes, sūdė ir pamažu ėmė jaustis žmogumi. Jau pastebėjo, kad žmonės ėmė sveikintis, kai eidavo į žuvies paruošimo vietą ar grįždavo iš tenai, ir išgirdo, kad ėmė jį šaukti ponu, nes vis dėlto jis tapo komersantu.

Prekyba silkėmis galėjo jam baigtis krachu, ir pats Makas neuždirbo tų pinigų, kurių tikėjosi. Bet tuo pat metu, kai Makas vedė didelį žaidimą ir į Bergeną siuntė didelius krovinių garlaivius su milžiniška savo silkių partija, Benonis kukliai nusisamdė vieną burinių Mako jachtų ir baigiantis pavasariui pats su dviem jūreiviais išplaukė į pietus. Jis užsukdavo į mažesnes ir didesnes supirkimo vietas ir išpardavinėjo savo silkes po statinaitę. Galėjo išeiti ir prasčiau, o jis šiek tiek uždirbo, ir net galėjo atidėti krūvą pinigėlių. Namo jis grįžo apie šventą Joną.

Ir čia atsitiko, kad Roza, pastoriaus duktė, vėl pasitaikė jo kelyje. Jis sutiko ją netoli bažnyčios, ji jojo raita. Apylinkėje retai kas jodinėjo, ir žmonės, išėję iš bažnyčios, smalsiai žiūrėjo į ją. Benonis tylutėliai nusiėmė kepurę ir nusižeminęs nusilenkė, ji atsakydama linktelėjo jam. Jos veide nešmėšterėjo nė mažiausias šešėlis, ji nujojo toliau žingine, ir vėjas už jos nugaros taršė melsvą šydą, tarsi ilgą, melsvoką dūmelį. Ji buvo panaši į regėjimą.

Ir šį kartą Benonis iš bažnyčios namo nužingsniavo per mišką ir pelkes.

„Aš blogesnis už daugelį kitų sutvėrimų,— galvojo jis,— bet galimas daiktas, kad šita iškilni dama nugirdo, kaip aš vėl atsistojau ant kojų ir pamažu imu kilti aukštyn. Nes kitu atveju, argi ji linkčiotų man galva?"

Vasaros pabaigoje Benonis gavo pasiūlymą plaukti Mako galeasu, vežusiu menkių krovinį į Bergeną. Jis niekad dar nebuvo buvęs Bergene, betgi reikėjo vieną kartą pradėti, ir jeigu ten surasdavo kelią kiti, galbūt suras ir jis.

— Aš matau, kad daugeliui reikalų tu turi laimingą ranką,— pasakė jam Makas.

— Tai jūs grąžinote man ir rankas, ir kojas,— vykusiai atsakė Benonis, visą garbę priskirdamas Makui.

Tai jau buvo nemažas žingsnis į priekį — tapti škiperiu „Funtus" galease. Benonis dabar jau stovėjo beveik vienoje pakopoje su bažnytkaimio mokytojais, o kadangi

dar pas jį skambėjo atliekamų pinigėlių, jam nebuvo ko vengti net pirklių iš tolimesnių sričių.

Grįžo jis su savo galeasu prieš pat Kalėdas, viskas gerai pavyko, ir jo laivas iki viršaus buvo prikrautas prekių, kurias Makas, tokiu būdu taupydamas pervežimą, gaudavo iš Bergeno.

Išlipęs iš galeaso į krantą ir atsakinėdamas į uoste stovinčių žmonių pasveikinimus, Benonis savo širdyje jautėsi tiesiog admirolas. Makas sutiko jį prielankiai ir su pagarba, ir pavaišino jį savo paties svetainėje. Benonis čia buvo dar pirmą kartą. Ant sienų kabojo dideli paveikslai, stovėjo paauksuoti baldai, kurie palikimo keliu ėjo iš kartos į kartą, nuo lubų leidosi liustros su šimtais gryno krištolo karolių. Paskui jie perėjo į kontorą, kur Benonis atidavė visas apyskaitas, ir Makas padėkojo jam. Šitaip Benonis žmonių akyse pakilo aukščiau kaip niekad, ir žmonės pamažu pradėjo kreiptis į jį pavarde — Hartvingsenai, o pavyzdį davė Makas. Niekados anksčiau, net tarnaujant karališkuoju paštininku ir teismo patikėtiniu, žmonėms jis nebuvo Hartvingsenas, o žiūrėk, Benonis pakabino užuolaidas savo kambaryje, matyt, čia jautėsi ir puikavimasis, ir varpininko namuose šis įvykis gana ilgai buvo svarstomas. Iš Bergeno jis atsigabeno keletą baltos plonos medžiagos marškinių, kuriais pasipuošdavo eidamas į bažnyčią...

O Kalėdų šventėms jis gavo Mako kvietimą. Makas gyveno vienas, dukra Edvarda ištekėjo už suomio barono ir, regis, užmiršo namus; šeimininkavo dabar ekonomė, nors ir nevietinė moteris, bet ūkio reikaluos nusimanė ir buvo labai paslaugi.

Sugužėjo būrys svečių, tarp jų ir Roza, pastoriaus duktė. Pastebėjęs ją, Benonis smuko kertėn.

Bet Makas pristatė:

— Tai panelė Barfud, tu ją žinai, jinai ne iš tų, kurios neužmiršta pykčio.

— Benoni, aš sužinojau iš krikštatėvio, kad tu esi nekalbus,— tiesiai ir atvirai pasakė Roza.— Kad pas mus buvo kalėdinis vakarėlis ir kad apie tai plepėjo kitas žmogus. Tai viską pakeitė.

— Nežinau... gal ir aš... nieko niekam nesakiau...— sumurmėjo Benonis.

— Na, baikime šią kalbą,— įsikišo Makas ir nusivedė Rozą kaip tėvas.

Benonis išsitiesė, širdyje palengvėjo ir nusiblaivė. Štai ir vėl jam padėjo Makas, išbaltino jį kaip vilnų sruogą. Benonis taip padrąsėjo, kad priėjo prie lensmano ir pasisveikino. Vėliau už stalo gal ir ne visada elgėsi kaip kiti kilnūs ponai, bet akylai juos stebėjo ir daug ko išmoko per šį vakarą. Mako ekonomė sėdėjo greta ir puikiai juo rūpinosi.

Iš kalbų prie stalo sužinojo, kad Roza, pastoriaus duktė, ir vėl ruošiasi kuriam laikui išvykti. Slapčiomis žvilgtelėjo. Jei kas ir yra išdidus ir kilnus, tai būtent — jis, ir čia jau nei pridėsi, nei atimsi. Kokia nauda už silkes gauti nemažus pinigus ir pakabinti langų užuolaidas? Ir jei žmogus gimsta ne dėl kilnumo, vis tiek Benonis bus kilnus iki gyvenimo pabaigos. Žinoma, Roza — mergaitė jau ne žalios jaunystės, bet Dievas apdovanojo ją tamsiai geltonais plaukais, ir priedo — ji taip nuostabiai šypsosi savo putniomis lūpomis. Ir tokios aukštos krūtinės niekas neturi. Nebūk kūdikėlis ir nesispitryk šitaip, pagalvojo Benonis.

— Fjorduose jau gaudo silkes,— tyloj pasigirdo Mako balsas, rodydamas jam depešą.— Iš pat ryto ateik į kontorą.

Benonis ketino pasėdėti namuose, svaigdamas pagarba, kuria jį žmonės apdovanojo kaip galeaso škiperį. Bet vis dėlto rytojaus rytą jis nuėjo pas Maką.

— Noriu tau kai ką pasiūlyti,— tarė Makas.— Aš perleisiu tau savo didįjį bradinį už grynus, ir tada tu galėsi tvarkyti reikalus savo rizika. Kaip jau sakiau, silkių tiesiog knibžda fjorduose.

Benonis nebuvo nedėkingas, ir čia pat prisiminė, kokią pagarbą suteikė jam Makas dar vakar vakare. Bet didysis tinklas jau nebuvo toks, kaip pirma. Ir Benonis tik atsakė:

— Tai jau ne pagal mano jėgas.

— Na, kaip gi ne pagal tavo jėgas — pajėgsi,— užginčijo Makas.— Tu turi laimingą ranką. Aš — kitas dalykas, kiekvienam niekui man tenka samdytis žmones, o šiuo metu aš neturiu kam perduoti tinklą.

— Geriau aš pamėginčiau išplaukti su juo jūsų pavestas,— pasiūlė Benonis.

Makas palingavo galva ir tarė:

— Aš tau jį pigiai atiduosiu, su valtimis, su prietaisais, su dviem žiūronais. Tu gausi jį tiesiog veltui.

— Aš pagalvosiu,— atsakė Benonis.

Bet kad ir kažkiek jis galvojo, o baigėsi tuo, kad jis nupirko tinklą. Nebuvo kito tokio žmogaus, kaip Makas, ir Benonis nesiryžo eiti prieš jo norą ir netekti jo malonės. Jis pasisamdė žmones ir išplaukė į fjordus su didžiuoju tinklu.

Dabar teliko tik pasitikėti Dievo malone.

Tris savaites drauge su kitomis artelėmis jis tykojo silkių. Bet jų buvo nedaug. Keletą kartų jis buvo užmetęs tinklą, bet silkių užtekdavo tik ekipažo maistui, o jo didysis tinklas kaštavo per daug brangiai, kad apsimokėtų naudoti jį tokiam menkam reikalui. Jis vis labiau ir labiau krito dvasia, didžiąją savo turto dalį jis buvo įdėjęs į padėvėtą tinklą, kuris niekam netiko, tik su kiekviena diena vis labiau puvo. Kad ir kaip čia svarstytum, o Mako pagalba jam brangokai apsiėjo.

Kartą vakare Benonis pasakė savo darbininkams:

— Čia nėra kas veikti. Naktį mes iš čia išvažiuosime.

Jie pakėlė inkarą, tyliai nuplaukė ir pakėlė bures. Naktis buvo drėgna ir šalta, jie laikėsi kranto. Kelionė vyko pavėjui. Benonis jau ruošėsi pasitraukti nuo vairo ir nusiminęs atsigulti, tik staiga iš jūros pusės išgirdo tolimą ūžesį. Jis pažvelgė į rytus, pažiūrėjo į tamsumoje skendėjančius vakarus, bet nepastebėjo jokių audros ženklų.

„Kas gi čia taip keistai gaudžia?" — pagalvojo Benonis.

Jis tebevaldė vairą, laikydamasis kranto ir palikdamas jūrą įšoniui. Pradėjo švisti, diena kilo ūkanota. Jis girdėjo, tarytum keistas ūžimas ore vis artinasi. Ūmai Benonis stabterėjo ir įsistebeilijo į jūrą. Įžiūrėti dar galima buvo šį tą, bet pagal tolimą paukščių alasą Benonis suvokė, kas slenka priešais. Jis tuoj pat paragino įgulą griebtis, kas iš anksto buvo numatyta.

Tai iš jūros pusės slinko silkės.

Silkinių banginių būrys, gaivalų siautimas vandenyje ir kurtinantis paukščių alasas silkes ginė fjordan.

Tačiau Benonio valtys per daug nutolo, ir kol jos kasėsi prie kranto, kol pasiekė fjordo vidurį, banginiai ir paukščiai nuginė silkių tuntą pro šalį. Jūros paviršių nubaltino banginių fontanai ir žuvėdros.

„Neverta buvo traukti jūron",— niūriai pagalvojo Benonis.

Dabar nieko kito neliko, tik pasisukioti fjorde keletą valandų, kad būtų galima suspėti nors puotos pabaigai.

Brėško. Tai vienas, tai kitas banginis dideliu greičiu šalimais pranerdavo po vandeniu.

Ūmai Benonis pastebėjo didžiulį paukščių pulką, judantį į jūros platybes. Silkės, padariusios didelį lanką, patraukė tolyn, ir banginiai nusekė įkandin. Benonis stovėjo įlankoje, netoli kranto, ir čia, matyt, kažkas atsitiko, nes silkės pasidalijo į du būrius, žuvys blaškėsi, matyt, banginiai išnėrę iš gelmių perskyrė tuntą į dvi dalis. Žuvų nugaros, nelyg žvaigždžių telkiniai, sužybsėjo tarp Benonio valčių. Nebuvo galima traukti tinklus tarp banginių. Benoniui užėmė amą: jis pamatė, kad užutekis tarytum užvirė, kad dangus pabalo nuo paukščių, o vanduo grūste prigrūstas žuvies. Benonis riktelėjo kelias trumpas komandas, žaibiškai užmetė tinklą vienur ir kitur, ir tinklas nuniro gilyn, išsitempė nuo vieno užutekio kranto iki kito, silkės sluoksniavosi užutekyje nelyg sausumoje, ir štai čia didysis tinklas pravertė kaip niekados.

O banginiai ir debesis paukščių sūkuriavo virš jūros rodydami, kur pasuko kitos silkės.

Benonį mušė prakaitas ir drebėjo keliai, kai jis nusileido valtin ir paprašė irkluoti išilgai tinklo, kad galėtų patikrinti, jog viskas tvarkoje.

„Vadinasi, mes vis dėlto neveltui išplaukėm jūron",— šmėstelėjo mintis.

Jis pasiuntė du padėjėjus su laišku Makui, kur pranešė apie didelę valkšną, čia pat pažymėdamas, kokia papuolė silkė ir kad gerai susimaišę rūšys, ir kad užutekis pakankamai gilus, taigi, nereikia būgštauti, jog žuvis atsiduos dugnu. „Galų gale viskas rodo, jog buvo Dievo ranka, rašė jisai, silkės įplaukė fjordan ir tarytum pačios sau atkirto kelią į jūrą, stebeilijantis apstulbusiems žmonėms. O kas dėl kiekio, tai nedrįstu spėti skaičiaus, nes jis žinomas tiktai Tam, Kuris žino dangaus žvaigždžių skaičių. Bet jis labai didelis. Su visiška pagarba Benonis Hartvigsenas, mano vardas."

Makas ir čia, kaip visuomet, pasirodė esąs jo geras draugas, ir pats pasiuntė telegramas į rytus ir vakarus, norėdamas privilioti Benoniui pirkėjų. Ir kiekvieną dieną į fjordą įplaukdavo buriniai laivai ir garlaiviai, ir metė

inkarus prieš Benonio tinklą. Atplaukdavo ir jo gimtojo kaimo žvejų valtys, norėdamos pasiimti atsargų žvejybai Lofotenų salose, ir su jais Benonis ne per daug skaitėsi, o dovanai įversdavo keletą saikų.

Tylioje užuolankoje prasidėjo iki šiol nežinomas judėjimas, pasirodė atvažiavusiųjų pirklių, žydelių laikrodininkų, lyno šokėjų ir lengvo elgesio moterų iš miesto — atrodė, kad čia vyksta mugė. Ant plikų ir tuščių krantų išaugo visas miestas, nedidelis dėžių, palapinių, pašiūrių ir daržinių miestelis. Ir visų rankose, tarsi silkių žvynai, švitravo sidabrinės monetos...

IV

Pavasarį Makas pats tarė Benoniui:

— Štai ką aš tau pasakysiu, mielas Hartvingsenai, tau reikėtų vesti.

Tai išgirdęs, Benonis prisimetė visišku menkysta ir atsakė:

— Niekas neis už manęs.

— Bet, suprantama, tu privalai vesti pagal savo padėtį ir turtą, ne taip sau bergždžiai,— nepajudinamai tęsė toliau Makas.— Aš kaip tik žinau vieną tau tinkančią damą. Na, bet nekalbėsime apie tai. O tu pasakyk man štai ką: ar tu daug turėjai nuostolių iš visų reikalų su manim?

— Nuostolių?

— Čia kažkas keista. Tu turėtum turėti pinigų, bet tu neatiduodi man jų saugoti.

— Bet juk pas mane ne Dievas žino kokie ištekliai.

— Atrodo, kad pinigus tu laikai dėžėje. Tai gana keista. Kaip tavo protėviai visuomet atiduodavo pinigus maniesiems, taip ir tau derėjo juos atiduoti man. Aš tai sakau ne kokiais nors kitais sumetimais, bet tik dėl to, kad mes visi pripratome prie to.

Benonis neryžtingai atsakė:

— Reikalas tas, kad seniai labai jau mane įbaidė.

— Štai kas? Aišku, tau pripasakojo apie įvairius bankrotus pasibaigus karui. Mano tėvas buvo stambus komersantas ir nepatyrė jokio bankroto. Aš taip pat esu ko-

mersantas ne iš smulkiųjų, ir taip pat nebankrutuoju. Dievas duos — ir nebankrutuosiu.

— Aš tai ir ruošiausi ateiti su savo skatikais pas jus,— pasakė Benonis.

Tada Makas vėl pasitraukė prie lango ir pradėjo savo papratimu galvoti, nusisukęs nugara į Benonį. Po to prabilo:

— Visa parapija ateina pas mane, ir šitiems žmonėms aš esu tarsi tikras tėvas. Jie atiduoda man savo šilingus, kol jiems vėl jų prireikia, o aš išduodu jiems kvitus su savo parašu: Sirilunas, tokie tai metai ir diena, Ferdinandas Makas. Praeina ilgesnis ar trumpesnis laikas, jie vėl ateina pas mane ir teiraujasi savo pinigų; „Štai ir rašteliai!" — sako jie. Gerai, aš atskaitau pinigus, malonėkite. Tada jie sako: „Ar ne per daug, buvo ne tiek!" „O tai nuošimčiai",— atsakau aš.

— Taip, nuošimčiai,— nejučiomis pakartoja Benonis.

— Suprantama, susirenka nuošimčių. Aš leidžiu pinigus į apyvartą ir jais uždirbu kitus pinigus,— atsako Makas ir atsisuka nuo lango.— O kas liečia tave, Hartvingsenai, tai juk tu turi stamboką sumą. Tau aš išduosiu ne paprastą kvitą, bet iškilmingą pasižadėjimą, įkaito raštą. Aš kalbu tai ne dėl to, kad norėčiau įkalbėti tau, bet kad iš viso aš taip darau. Su stambiaisiais kapitalistais negalima elgtis taip, kaip su smulkiaisiais, jiems reikalinga garantija. Tikriausia, tavo suma ne tokia, kad bet kurią minutę galėčiau išimti ją iš kišenės ir atiduoti tau, todėl aš išduosiu tau įkaito raštą. Tuo aš įkeisiu tau visą Sirilumo sodybą su visomis jos vertybėmis ir, be to, dar savo laivus.

— Jūs juokiatės! — sumišęs sušuko Benonis. Bet čia pat paskubėjo užlyginti savo nepagarbumą ir pridūrė: — Aš noriu pasakyti, kad nereikėtų jums taip kalbėti. Tai jau tikrai per daug.

Nuo vaikystės metų Benonis tik ir tegirdėjo apie Mako iš Siriluno turtingumą ir prabangą. Jau vien tik prekybos patalpos su klėtimis, malūnu, degtinės sandėliu, garlaivių prieplauka ir kalve buvo verti daug kartų daugiau už jo kuklias santaupas. O prie to dar buvo pridedama sodyba ir žemė su paukščių sala, Lokiauogių bala ir žuvų džiovinimo aikštelės. Ir pagaliau galeasas ir dvi burinės jachtos.

Ir Benonis dar labiau sumišo, kai Makas švelniai ir maloniai atšovė:

— Aš tik sakau, kad pas mane toks paprotys. Taip kad tu galėtum būti visai ramus dėl savo pinigų. Bet daugiau apie tai nekalbėsime.

Benonis mikčiodamas tarė:

— Brangus pone Makai, leiskite man truputį pagalvoti. Jeigu seniai nebūtų taip manęs išgąsdinę... Bet jeigu jūs... Aš tai labai norėčiau.

— Nekalbėkime daugiau apie tai. Žinai, apie ką aš galvojau, kol stovėjau prie lango? Apie savo krikšto dukterį, freken Barfud. Ji kažkaip netikėtai atėjo man į galvą. Ar tu šiek tiek negalvojai apie tai, Hartvingsenai? Keisti žmonės, tie jaunieji. Po Kalėdų ji išvažiavo į pietus ir žadėjo išbūti ten apie metus laiko, o dabar staiga sugrįžo namo. Matyti, kad kas nors patraukė ją atgal. Na, kol kas sudie, Hartvigsenai. Jeigu nori, pagalvok apie pinigus. Bet elkis, kaip pats geriau atrasi...

Bet išėjo taip, kad geraširdis Benonis leido dieną po dienos, o pinigų nenešė Makui. „Tegu sau pagalvoja,— turbūt galvojo Makas, šitas slidusis įvairiausių prekybinių reikalų ungurys, sėdėdamas Sirilune.— Tegu jis padelsia su atsakymu",— tikriausiai galvojo jis, todėl visai nesirūpino pasikviesti Benonį.

O Benonį Dievas nenuskriaudė protu, jis puikiai suprato Mako užuominas apie pastoriaus dukterį Rozą. Pagalvojęs keletą dienų ir naktų, pasvarstęs šitą reikalą iš vienos ir kitos pusės, jis nusprendė apsukti Maką ir veikti savo rizika. Ne, jis visiškai neturi tokio turto, kokį nori jam užkarti Makas, iš kur gi toksai imtųsi pas jį? Hoho, ne veltui Benonis kažkada buvo vadinamas vikruoliu.

Jis pasipuošė dviem švarkais ir šventadieniais marškiniais, ir nuėjo bendruomenės mišku per kalnus. Jis pasuko tiesiai į pastoriaus Barfudo sodybą. O prieš tai sumetė, kad pastorius Barfudas šiuo metu turi būti kaimyninėje bažnyčioje, priklausančioje jo parapijai.

Jis užėjo į virtuvę, dėdamasis turįs reikalą, esą jam reikia persikelti per sąsiaurį. Ar nepaskolintų pastorius jam savo valties?

— Pastoriaus nėra namie,— atsakė darbininkės.

Tai galbūt yra pastorienė ar freken Roza? Jūs pasakykite, kad jas sveikina Benonis Hartvigsenas.

Valtimi jam leido pasinaudoti, tačiau nei pastorienė, nei freken Roza neišėjo ir nepasakė: „Sveikas, sveikas, Hartvigsenai, užeik, prašau, į kambarį".

„Štai, ir jokios naudos iš to reikalo",— pagalvojo Benonis.

Jis persiyrė per sąsiaurį, kurį laiką paklaidžiojo po mišką, persikėlė atgal ir vėl užėjo į virtuvę padėkoti.

Ir šį kartą buvo tas pats, ponai nepasirodė.

„Taip jau nieko ir neišėjo,— galvojo Benonis, eidamas namo per kalnus. Daugeliu atvejų jis buvo kaip titnagas, tačiau prieš ponus būgštavo ir mišo.— Ką man daryti? — tęsė jis, galvodamas apie Rozą.— Ar man vesti pagal savo padėtį ir turtą, ar kurią nors iš pirmykščių draugių ir vėl sugrįžti į menkystę?"

Namie jis turėjo daug darbo, buvo pasamdęs keturis dailides, kurie statė didelę daržinę tinklams. Tačiau jo širdyje nepašviesėjo, priešingai, jo nepasiteikinimas vis augo, jis pasidarė įtarus, jam rodėsi, kad žmonės vėl pamažu pradeda vadinti jį paprastai Benoniu, o ne Hartvigsenu.

Kuo gi jis galėjo užsipelnyti tokio nepaisymo?

Kartą Makas tarė jam:

— Tu statai daržinę, ir visai be reikalo. Patalpas savo tinklams tu galėtum, kaip ir anksčiau, gauti pas mane. O štai prie namo tau visai nekenktų pristatyti priestatą. Jeigu tu nori vesti atitinkamai savo ištekliams, privalai turėti ir porą atliekamų kambarių. Damos tokius dalykus labai mėgsta.

Jie pakalbėjo apie tai smulkiau, ir staiga Benoniui pasirodė, kad geriausia, ką jis dabar gali padaryti, tai parodyti Makui visišką pasitikėjimą ir suvaikščioti namo pinigų. Pakeliui jis vėl viską apsvarstė: su tokiu milžinišku užstatu, kokį jam duoda Makas, visai nėra ko bijoti dėl savo pinigų, priešingai, tokiu būdu jis galės tapti slaptu Mako dalininku ir Siriluno bendravaldžiu. Ak, tie pinigai, jeigu pasiseka, jie ir iš varguolio gali padaryti poną!

Visą savo turtą jis atnešė maiše, jame buvo daug sidabro. Benonis jau nebenorėjo apkarpyti sumos: kartą jau Makas susidaręs tokią aukštą nuomonę apie jo turtingumą, reikia pasistengti, kad jis neliktų neteisus. Todėl jis sukrapštė viską, ką tik galėjo sukrapštyti, kol susidarė apvali suma — penki tūkstančiai spectalerių.

— Viešpatie galingas! — sušuko Makas, norėdamas jam prisigerinti.

— Jūs jau atleiskite man už tokį nevertą kapšį. Aš neturiu geresnio,— pastebėjo Benonis, pūsdamasis iš puikybės.

Makas nebenorėjo paleisti jo iš rankų.

— Bet kodėl tiek daug sidabro? — pasakė jis.— Juk banknotai dabar al-pari.

— Kaip jūs sakote?

— Al-pari. Tai reiškia, kad jie laikomi lygiomis su sidabru. Juk tu ir pats tai žinai. Na, bet sidabras vis dėlto geriau.

— Aš manau, kad visi pinigai, kokius tik aš atnešiu, bus vienodai geri — ir... sidabras, ir popieriniai,— pastebėjo Benonis truputį užsigavęs.

Makas nebenorėjo daugiau erzinti jo pūtimosi ir trumpai atsakęs: „Suprantama", ėmėsi skaičiuoti. Šitai pareikalavo daug laiko. Taleriai buvo dedami į stulpelius, iš kurių susidarydavo krūvos, o šios buvo pilamos atgal į maišelį. Pagaliau buvo suskaičiuoti ir popieriniai, ir Makas iškilmingai ėmėsi darbo, ir parašė ilgą skolos pasižadėjimą.

— Gerai paslėpk šitą dokumentą,— reikšmingai pasakė jis Benoniui...

Bet čia netrukus įvyko nepaprastas dalykas, pastoriaus duktė Roza netikėtai atvyko Sirilunan į svečius, ir tiesiog taip ėmė žvilgčioti į Benonį maloniu ir susimąsčiusiu žvilgsniu, tarsi ji tikrai būtų galvojusi apie jį. Vieną kartą ji atėjo ant kranto ir pasakė:

— Aš panorėjau žvilgterėti į tavo naują daržinę.

— Ji to neverta, kad jūs į ją žiūrėtumėt,— atsakė Benonis, tuojau sumišęs iš džiaugsmo. Paskui, pamažu atgaudamas pusiausvyrą, pridūrė: — Aš perstatysiu ir namus.

— Nejaugi? Ir manai padaryti didelį priestatą?

— Aš buvau manęs pristatyti didelę seklyčią ir mažutį miegamąjį,— atsargiai atsakė Benonis.

— Visai teisingai,— maloniai pasakė freken Roza.— Tai tu, tikriausiai, rengiesi vesti?

— Atsižvelgiant į tai...

— Imkim, aš nežinau, kokia bus tavo būsimoji šeimininkė, bet tavo vietoje aš ir miegamąjį pastatyčiau tokį pat didelį ir šviesų.

— Taip,— sutiko Benonis.— Jūs norėtumėt tokio?

— Taip.

Benonis visiškai išdrąsėjo, ir kai Roza ruošėsi išeiti, jis paprašė:

— Jūs nepaniekinkite, ir kai visa bus baigta, ateikite žvilgterėti.

Ir štai Benonis ištaisė svetainę ir didelį miegamąjį, ir net šiek tiek perdėjo, ir padarė miegamąjį vos ne didesnį už svetainę. Ir kai Roza atėjo apsižvalgyti, Benonis nusigando tarsi zuikis: staiga kas nors pasirodys ne taip.

Bet ji vėl maloniai pasakė, kad būtent taip ji viską ir įsivaizdavo.

Štai čia jam ir reikėjo tarti žodelį, o jis vis nesiryžo. Bet vakare jis nuėjo į Siriluną pas Maką ir paprašė pakalbėti už jį — jeigu, žinoma, jis mano, kad čia gali kas nors išeiti.

Makas išdėstė jo pavestą reikalą trumpais ir aiškiais žodžiais, nusišypsojo jiems abiems ir išėjo iš kambario.

Jie pasiliko vieni.

— Aš turiu pasakyti tau, Benoni, jog nemanau, kad iš to išeitų tau kas nors gero,— tiesiai pareiškė Roza.— Aš ilgai buvau vieno žmogaus ten, pietuose, sužadėtinė. Todėl taip dažnai ir išvažiuodavau iš namų.

— Tai galbūt jūs už jo ir ištekėsite?

— Ne, to nebus. Niekuomet aš už jo neištekėsiu.

— Tai galbūt jūs tada eitumėt už manęs? Tiktai aš jau esu toks, koks esu — paprastas žmogus. Taip, kad nėra ko kito ir tikėtis.

Roza pagalvojo, iš lėto pakėlusi blakstienas.

— Ką gi, pabandykime, Benoni. Mano krikšto tėvas taria, jog man reikėtų tekėti už tavęs. Bet aš privalau pasakyti tau,— pridūrė ji šypsodama,— kad tu nesi pirmoji mano meilė.

— Ne, ne, aš to ir negalvoju! Man tai ir nesvarbu,— atsakė Benonis.

Taip ir buvo sutarta...

Kitomis savaitėmis daug buvo kalbama apie šitą nepaprastą įvykį. Galimas daiktas, tai ir buvo Dievo pirštas, tačiau vis dėlto buvo ko ir stebėtis. O kisterio namuose tai tiesiog ir kalbėjo: „Dievo pirštas? Viską

padarė silkės. Jeigu tasai Benonis nebūtų taip baisiai su silkėmis pralobęs, niekuomet jam nepasiekti Rozos".

Na, o juk pas kisterį tą buvo sūnus, kuriam Roza, pastoriaus duktė, daug geriau galėjo tikti į porą.

V

Taip praėjo kelios savaitės. Roza dažnai būdavo pas Maką Sirilune, ir Benonis kiekvieną kartą matydavosi su ja. Žmonės nebeerzino jų, nes neįdomu buvo erzinti porą, kuri visai nesigynė, o Roza ir paštininkas Benonis atvirai prisipažindavo, esą jie susižadėję.

Benonis vis tvarkė savo namus ir daržinę, apdengė savo namą lentomis ir nudažė jas, kaip ir kiti turtuoliai, ir žmonės, matydami jo namus iš jūros, kalbėjo: „Štai poniškieji Benonio namai".

Sirilune buvo veranda, ir Benonis vis vaikščiojo ir galvojo, ar neįsitaisyti ir jam tokią verandą, suprantama, tik mažesnę ir be jokių išpjaustinėjimų, o paprastą, kad būtų vietelė, kurioje galėtum pastatyti porą suolelių pasėdėti. Pirmiausia jis pasakė apie tai vienam dažytojui.

— Aš taip išpuikau, jog noriu įsitaisyti čia sau dengtą pastogę,— pasakė jis.— Taip sau, visiškai paprastutę.

Dažytojas, kaimo bernas, nieko nesuprato. Pastogę?

— Žmonės tai vadina veranda,— paaiškino Benonis ir nusisuko.

— O kokia iš jos nauda?

— Čia tu teisingai sakai. Na, paprasčiausiai taip sau, savo malonumui, kad būtų iš kur žiūrėti.

Ar tik nesusijuokė dažytojas? Benonis tuojau pasiryžo. Juoktis tiesiog į akis jis nesileis. Jis pasikvietė dailides, su perdėtu griežtumu paaiškino jiems, ko jis nori, atžymėjo aukštį, nurodė visa, kas reikalinga.

— Tai turi būti tokia vieta, kur vasarą galima būtų sėdėti ir gerti kavą,— tarė jis.

Dailidės pasirodė supratingesni, jie žmonės buvo ateiviai ir daug matę savo amžiuje.

— Pasiturintieji žmonės visuomet statosi verandas,— pasakė dailidės, linkterėdami galvomis.

Po kelių dienų pas Benonį pasirodė nauja išmonė: Sirilune buvo ir karvelidė. Ji stovėjo vidury kiemo ant aukšto stulpo ir buvo nudažyta baltais dažais. O ant pačios namelio viršūnės puikavosi varinis skritulys. Šitie paukščiai buvo suteikę didelio gyvumo, ir kitų jau niekaip negalima buvo sulyginti su karveliais.

— Jeigu aš kada užsimanysiu įsitaisyti tikrųjų karvelių, aš neturėsiu kur patalpinti juos,— pasakė Benonis.

Jis pasikvietė dailides ir nurodė jiems, kur reikia statyti karvelidę.

Savaitės mirgėjo, artinosi ruduo. Benonis vis triūsėsi aplink namus ir niekur nevažiavo su savo tinklais. Dailidės ir dažytojai išvažiavo, dar pabaigoj įstatę spalvotus stiklus verandoje, ir ji dabar atrodė tarsi rojaus prieangis. Net Sirilune nebuvo verandoje spalvotų stiklų, gudruolis Benonis pats tai sugalvojo. Stiklai buvo mėlyni, raudoni ir geltoni.

Bet kai amatininkai išsivaikščiojo, Benoniui pasidarė nuobodu, jis nuvyko pas Rozą ir pasakė, kad gyventi jam vienam nebepakenčiama, ir ar ji nemananti, kad jiems laikas susituokti? Roza neskubėjo — susituokti galima ir pavasarį, laikas laukia.

Tuo metu Benonis šiek tiek žvejojo pakrantėse, bet kai užuolanka ėmė apsitraukti ledeliu, per daug sunku buvo prasimušti, ir žvejyba nutrūko. Benoniui nebeliko kas veikti, tik sekmadieniais vaikščioti į bažnyčią. Ak, pasitaikydavo tokių dienų, kad jis vėl su džiaugsmu būtų ėmęsis pašto krepšio, bet dabar jį nešiojo vienas kampininkas iš pastoriaus sodybos, šeimyniškas žmogus, nesinaudojęs jokia pagarba.

Ir štai Benonis Hartvigsenas atėjo į bažnyčią. Jis buvo apsivilkęs dviem švarkais ir buvo apsimovęs aukštus batus su lakuotais aulais. Jis nelenkė nugaros, o laikėsi tiesus kaip paminklas, o psalmes giedojo nežinodamas jokio nuovargio. Kalbėdamasis su žmonėmis bažnyčios aikštelėje, jis nesielgė tarsi kvailys, kuris nepažįsta vargingesnių žmonių, bet taipgi ir tuščiai nešalo dėl kokio nors tuščio pasikalbėjimo.

— Mes su Maku...— kalbėjo jis.— Tikėk mano žodžiu, vakar mes gavome telegramą, silkės eina iš jūros!

Lensmano raštininkas, perskaitęs savo skelbimus, priėjo su klausimais:

— Gal turite kokių žinių apie silkes?

Benonis atsakė:

— Mes su Maku vakar buvome garlaivyje ir teiravomės.

Dar vienas klausimas, ir Benonis atsakė:

— Nuo rytdienos pamažu pradėsime ruoštis.

O žmonės rinkosi aplinkui ir klausėsi, linguodami galvas:

— Na, ir velnias gi tas Benonis, gauna telegramas apie silkes vos ne iš paties Dievo.

O Benonis įleidžia ranką į savo tankius tarčius ir šypsosi, rodydamas stiprias, geltonas jūros arklio iltis. Ne, tai jau per daug, aiškiai matyti, kad jis perdeda, tačiau kad ir koks jis būtų blogas, bet šiokio tokio patyrimo jis vis dėlto turi.

Lensmano raštininkas iš bažnyčios nuėjo drauge su juo. Dabar jie buvo lygūs, Benonis buvo turtingas, bet anas, leiskim, buvo apsukresnis žodžiais ir elgesiu. Ir tik po to, kai Benonis nustojo būti teismo pasiuntinys ir dešinioji lensmano ranka, seniui teko pasisamdyti raštininką iš miestiečių tarpo.

Jis pasikalbėjo apie Benonio namus, apie jo verandą, kokia ji išėjo daili, apie karvelidę, apie vestuves. Benonis nuolaidžiai juokavo iš moteriškosios giminės, iš damų. Kas gi susivaikys jų mintyse? Ką jinai atrado jame, juk jis esąs tik paprastas galeaso škiperis. Ir jis vadino Rozą savo mielu draugužiu.

— Taigi, man tenka spręsti,— tarė lensmano raštininkas,— kad jūs dabar nesutiktumėt išsiskirti su ja už jokius turtus pasaulyje?

— Net už visa tai, ką jūs čia matote,— atšovė Benonis, rodydamas savo namus.— Išsiskirti su ja? Šitai neįmanoma, aš juk užkariavau jos širdį.

— Ir kai jūs su ja taip vaikštinėjate ir šnekučiuojate, ar jūs kalbate taip, kaip mes dabar — apie paprastus daiktus, apie viską, kas ateina į galvą?

— Aš kalbu su ja taip pat paprastai ir nemokytai, kaip ir su jumis,— atsakė Benonis.

— Nuostabu,— pasakė lensmano raštininkas.

Jie priėjo prie Benonio namų ir užėjo į vidų. Po kelių taurelių atsirado kava ir užkandžiai, o po to jie ėmėsi taurelių. Benonis norėjo pavaišinti tokį svetį kaip reikiant, juk pagaliau jis vis dėlto atrado sau lygų.

Ir seklyčia suskambo nuo jų garsių kalbų. Lensmano raštininkas buvo jaunas žmogus, jis vilkėjo miestietišką apdarą ir krakmolytą apykaklę. Kalbėjo, kad pas lensmaną jis gerokai pramoko visokių įstatymų, o su tokiu visuomet juk svarbu sugyventi geruoju.

— Dabar aš jau įgudau daugelyje dalykų, o kas liečia kanceliarinius reikalus, tad beveik visi protokolai telpa mano galvoje, viską moku atmintinai,— kalbėjo jis.— Bet su Roza Barfud, arba teisingiau su freken Barfud, aš nesiryžčiau pradėti pokalbio.

— Juk ji neįkąstų tavęs,— atšovė Benonis.— Pradėti pokalbį? Mielas žomgau, aš imu ją ant rankų ir pakeliu. Reikia sugebėti tiktai paimti. Na, žinoma, aš elgiuosi, kaip ir reikia su tokia įžymia dama elgtis, ir trapiai vėl pastatau ją ant grindų. Na, ir negalima jai esant kalbėti mužikiškai arba elgtis taip, kaip kiaulei. Pažiūrėk gi, va, kabo tabakmaišis, kurį ji man padovanojo.

Apžiūrėjo tabakmaišį, kuris buvo išsiuvinėtas šilku ir žemčiūgais. Bet kad jis buvo gautas kaip dovana iš Rozos — čia jau Benonis gerokai pasigyrė. Iš tikrųjų gi, jis pats pirko jį Bergene, kai plaukiojo ten galeasu.

Tabakmaišis padarė įspūdį, ir Benonis užsidegė dar ką nors surasti ir parodyti, kokią gerą jis turi sužadėtinę.

— Jeigu tik aš galėčiau parodyti visa, ką ji man yra padovanojusi! — pasakė jis.— Čia ir apykaklės, ir kaklajuostės, ir nosinės, ir visa išsiūta šilku ir žemčiūgais. Visos mano spintos ir dėžės yra pilnų pilnos.

— Nuostabu! — sušuko lensmano raštininkas.

O Benonis tęsė:

— Jūs štai kalbate apie mokslingumą ir visa kita. Bet ką jūs galite pasakyti apie tokią, kuri yra mokytesnė už mus? Vieną kartą ji tiesiog išgąsdino mane.

— Kokiu būdu?

Benonis prisiminė vieną prietykį, kuris savo metu padarė jam labai didelį įspūdį, tačiau nesiskubino jį pasakoti. Jis įpylė dar po stiklelį, jie išgėrė. Benonio veidas įgavo paslaptingą ir iškilmingą išraišką. Reikalas buvo toks, kad trys žmonės atrado butelį su rašteliu, ir trys žmonės iš kraštinių šcherų priplaukė laiveliu su tuo buteliu. Nuėjo pas mokytoją, tas nieko nesuprato. Nuėjo pas pastorių, tas taip pat nieko nesusigaudė. Tada jie nusprendė nueiti su tuo rašteliu pas Maką...

— Jūs gi pats žinote, ar daug pasaulyje tokių dalykų, kurių Makas nesuprastų, bet čia ir jis suglumo. Aš pats sėdėjau ant sofos jo svetainėje, kai atnešė butelį, o Makas buvo besiimąs skaityti. „Ką gi tokio tai galėtų reikšti?" — pasakė jis. Paskui paklausė manęs. Aš nieko negalėjau atsakyti. Makas galvojo, skaitė ir vėl galvojo, ir net jo rankos ėmė virpėti. Aš jau buvau pradėjęs sumesti, ar tik nėra raštelyje kas nors tokio, ką Makas nori nuslėpti sau pačiam. „Tai dėl silkių,— pagalvojau aš,— tikriausiai, kur nors vyksta didelė žvejonė". Todėl, kad jūs pats gi žinote, jog Makas yra galvų galva. Bet čia aš visai be reikalo taip pagalvojau apie jį. Jis ūmai pakėlė galvą ir riktelėjo į viršų: „Roza!" Ir Roza nulipo žemyn.

Pauzė. Bendrakalbiai buvo visiškai įvykio pagauti. Lensmano raštininkas patylėjęs paklausė:

— Ir ji išskaitė? Aš jau matau, kad nesu toks kvailas, ji suprato raštelį?

Benonis, kad būtų truputį svariau, patylėjo.

— Ji tai suprato! — pratarė jis reikšmingai.

— Na, negali būti!

— Jai tai buvo tas pats, kas dešimtis įsakymų arba dar koks nors menkniekis.

— Nuostabu,— pasakė raštininkas.

— Perskaitė iki paskutinio taškelio, tarsi tai būtų parašyta jos gimtąja kalba. Aš tiesiog taip ir apglumau. Man jau ėmė vaidentis, ar tik ji ne iš ano pasaulio, ar ne iš pragaro.

— O kas gi buvo raštelyje?

— Apie kažkokius žmones, kurie pergyveno laivo sudužimą.

Po tokio nykaus pasakojimo jie dar gerokai išgėrė ir pamiršo apie atrastą jūroje butelį. Kalba nukrypo apie laivus, apie galeasą „Funtus" ir apie kelionę į Bergeną.

— Kas dėl silkių,— pasakė Benonis,— tai aš nieko geresnio netrokštu, kaip tik dar kartą nučiupti tokį įskypinį. Apie silkių prigrūstą tinklą tuojau pat susidaro ištisas miestas, privažiuoja žydų ir auksakalių, tikra mugė. Aš štai čia, kol neatplaukia silkės, net negaliu nusipirkti auksinių žiedų. Vienomis tuščiomis rankomis juk nieko nepadarysi.

Bet svarbiausiąjį savo kirtį Benonis pasilaikė pabaigai: tai Mako įkaito dokumentas penkiems tūkstančiams

talerių. Jis nieko neturėjo prieš, kad šita istorija kaip galima toliau paplistų, ir ta dingstimi, kad popierių reikėtų parodyti suprantančiam žmogui, išsitraukė ir paklojo jį prieš raštininką.

Tas ilgai tylėjo ir iš pagrindų tyrė dokumentą.

— Ką gi jūs pasakysite apie tai? — paklausė Benonis.

Raštininkas atsakė:

— Tai jau tas pat, kas ir auksas.

— Aš ir pats taip maniau. O kaip jūs tariate, ar Sirilunas su visomis savo puikybėmis vertas penkių tūkstančių talerių?

Ir Benonis ėmėsi išskaičiuoti visas tas vertybes, kurių jis pats buvo bendravaldžiu. Jis visas nepaprastai pūtėsi dėl tokio didelio svarbumo.

Lensmano raštininkas vis dar tyrė popierių, o pagaliau pasakė:

— Tiktai jį reikėtų perskaityti tinge ir patvirtinti. Taip reikėtų pagal įstatymus.

VI

Silkės, kurias pranašavo Benonis, vis dar nesirodė, ir jis negalėjo nupirkti auksinių vestuvinių žiedų. Ne taip išėjo, kaip turėjo būti. Benonis nuvyko į Siriluną ir pasakė Rozai:

— Ką tu pasakysi, jeigu taip mudu susituoktume?

Kadangi ji neatsakė: „Ką gi, imkim ir susituokim", ir jos veidas įgavo tokią uždarą, šaltą išraišką, jis paklausė:

— Tai galbūt nors užsakus paduotume?

— Mes juk turime laiko,— atsakė ji.— Argi tu žiemą nevažiuosi į Lofotenus?

— Nesiruošiau.

Jis pasijuto šiek tiek užgautas. Žmogus su jo ištekliais pats nevažiuoja žvejoti. Ji, matyt, taip pat suprato, kad negerai išsireiškė, ir pasistengė pasitaisyti:

— Aš maniau, kad tu plauksi galeasu Mako reikalais.

— Ne, Makas nieko man nekalbėjo.

— Žinau. O tu pats nenori su juo pasikalbėti?

Benonis pasijuto dar labiau užgautas ir atsakė:

— Aš nesu toks skurdžius.

Ji, norėdama prisigerinti jam, padėjo savo ranką ant jo rankos. Ak, koks ji žmogus, sėdi čia pat, šalia, šypso savo sultinga putlia burna ir nesako: „Imkim ir tuojau pat susituokim!"

Kas gi supras jį, tą damų luomą!

Jis apkabino jos kaklą ir pabučiavo ją. Ji nesipriešino. Tai atsitiko jau antrą kartą.

— Aš nupirksiu tau auksinį žiedą ir aukso kryžių,— pasakė jis.

— Taip, taip, bet skubėti nėra ko.

— Dieve maloningas, kas gi su tavim darosi? — paklausė jis, žiūrėdamas į ją.— Nejaugi tau viskas neskubu?

Pilkos jos akys pradėjo užgesti, tarsi būtų leidusis saulė. Ji pakilo ir pasitraukė nuo jo keletą žingsnių.

— Niekas su manim nesidaro... O silkių, ko gero, šiais metais visai nebus?

— Nežinia kaip pasisuks. Bet jeigu silkių bus, tai aš važiuosiu, aš suprantu, kad tu nori to.

Vėl pasikartojo tas pats. Ji atsisėdo šalia jo, vėl norėdama nuteikti jį žodžiais. Sumojęs, kad šita taktika atneša šiokios tokios naudos, jis pradėjo niaukstytis, išlaikydamas prideramus laiko tarpus, priversdamas tramdyti save arba meiliu žodžiu, arba rankos paglostymu. Roza buvo šykšti glamonėjimų, ir tik tada parodydavo jam šiek tiek švelnumo, kai buvo verčiama jį rodyti.

— Paskirk nors terminą,— pasakė Benonis.— Reikia gi mums pasiskirti jungtuvių dieną.

Matydama nebeatsikratysianti, ji nusprendė nutęsti laiką kiek galima toliau ir pasakė kažką apie metus arba arti to. Kaip jis manąs, jeigu taip už metų, skaičiuojant nuo ateinančių Kalėdų?

Naujas įžeidimas.

— Aš daugiau nekaulysiu,— atšovė Benonis.

Pagaliau jie susitarė, abu šiek tiek nusileidę, ir Roza vis dėlto nutęsė terminą beveik iki pusės ateinančių metų, apie šventą Joną. Liko laukti dar geras pusmetis, net beveik septyni mėnesiai...

Prieš eidamas namo, Benonis užsuko į krautuvę pas Maką. Pats Makas su dviem vyrukais rašinėjo kainas ant prekių, kurios buvo užsakytos ateinančioms Kalėdoms. Ant grindų stovėjo didelės atidarytos dėžės, iš kurių jie

traukė medžiagas ir kraustė jas į lentynas. Krautuvėje tvyrojo šaltis, rašalas buvo sušalęs ir pavirtęs koše, tad Makas kiekvieną kartą, kai tik tekdavo rašyti skaitlinę, šildydavo jį savo kvėpavimu. Jis buvo apsimovęs pirštines, tačiau abu vyrukai dirbo plikomis rankomis.

Retkarčiais į krautuvę užeidavo pirkėjai.

Benonis paklausė kalendoriaus naujiems metams. Jis peržiūrėjo jį, atsižymėjo užtemimus ir šiaurinių provincijų mugių laiką, paskui pravedė ilgą brūkšnį toli kažkur, apie pusę vasaros. „Trečiadienis,— pagalvojo jis,— švento Silverijaus diena, kaip kartas naujo mėnesio pradžia".

— Ką gi, žmonės šiais metais taip ir pasiliks be silkių,— paklausė Makas, suprasdamas Benonio reikalus.

Nors Makas buvo stambus jo skolininkas, tačiau jo malonus žodis visuomet glostė Benonį, taip visi gerbė šitą seną aristokratą. Ak, šitas Makas iš Siriluno! Jis nuolatos nešiojo savo nekrakmolytų marškinių krūtinėje briliantinį segtuką, o ant kojų dėvėjo puošnius miestietiškus štibletus su aštriais antpirščiais. Jau daugelį metų jis dažė plaukus ir barzdą.

— Silkių kaip nėra, taip nėra,— atsakė Benonis.— Gal galėčiau šiek tiek pasikalbėti su jumis kontoroje?

— Palauk valandėlę.

Ar Makas norėjo laimėti laiko, kad keletą minučių galėtų apsisvarstyti? Niekad jis neatsakydavo tuojau pat, toks jau buvo jo įprotis. Jis vis žymėjo prekių kainas ir kažką įrašinėjo ilgoje sąskaitoje. Jis jau buvo bepereinąs į naują grafą, bet staiga sustojo rašyti — galbūt jau pakankamai apsigalvojo.

— Na štai, dabar aš tavo paslaugoms,— pasakė jis ir nuėjo priešaky Benonio į kontorą.

— Neužsirūstinkite ant manęs,— pradėjo Benonis,— tiktai sako, kad įkaito raštą reikia užtvirtinti.

— Užtvirtinti? Kam gi tai?

— Toks įstatymas.

— Kas gi taip sako?

— Čia toks vienas. Aš nežinau. Tiktai taip sako.

Vieną sekundę Makas staigiai pasikeitė, bet tuoj pat atsakė trumpai ir šaltai:

— Gerai, tad užtvirtink, kas gi man rūpi.

— Nesirūstinkite, reikalas toks, kad šitai kaštuoja pinigų.

— Niekis. Makesčius aš sumokėsiu.

— Na štai, dėkoju, aš tik tiek ir tenorėjau sužinoti. Ir paskui, kad šitai įvyktų su jūsų sutikimu.

Prieš savo įpratimą Makas atsakė kažkaip perdaug greitai:

— Ne, šitai ne taip, visiškai ne su mano sutikimu. Bet man teks susitaikyti su tuo. Hm. Jeigu aš nebūčiau išsiuntęs pinigų į pietus, tu tučtuojau gautum juos atgal.

Benonis pabūgo ir sumurmėjo:

— Brangus pone Makai... visi žmonės kalba...

— Tegu žmonės kalba, ką tik jie nori. Argi įkaito rašte nėra mano parašo: „Sirilunas, tokia ir tokia diena ir metai, Ferdinandas Makas"? Ir štai ką aš dar tau pasakysiu, Hartvigsenai, aš visai nenoriu, kad visi kaišiotų nosį į mano reikalus. Aš to negaliu pakęsti.

— Bet jie sako, kad dokumentą reikia užtvirtinti,— tvirtino Benonis savo. Jis pastebėjo, kaip Mako veidas pasikeitė ir tuojau pat pasidarė budrus.

Makas pasitraukė prie lango ir ėmė galvoti. Po to tarė:

— Gerai, duok šen tą raštą, aš pats pasirūpinsiu, kad jis būtų užtvirtintas.

— Aš nepasiėmiau jo su savim.

— Tai atsinešk jį kurią nors dieną.

Ir Makas linkterėjo. Tai reiškė, kad pasikalbėjimas baigtas.

Eidamas namo Benonis kandžiai ir gudriai samprotavo, kodėl gi Makas taip labai priešinosi užtvirtinti dokumentą. Visi gi puikiai žino, kad jis priima pinigus iš visur, ir kai tik pas ką nors atsiranda keletas atliekamų šilingų, kiekvienas pats atneša juos Makui ir įdeda į jo biznį.

VII

Jis išbuvo namie apie pusvalandį, o po to pas jį atėjo vienas Mako vyrukų, Martynas. Jis pasakė:

— Makas prašo jus ateiti pas jį į kontorą.

— Ko gi? Ko jam prireikė?

— Šito aš negaliu pasakyti. Jis stovėjo ir kalbėjosi su pastoriaus Roza.

— Su Roza? Juk ji mano būsimoji, Martynai. Kodėl tu man girdint vadini ją pastoriaus Roza?

Jaunuolis truputį surizgo.

— Apie ką gi jie kalbėjo?

— Šito aš negaliu pasakyti. Kažką apie galeasą. Esą jūs vyksite galeasu į Lofotenus supirkti žuvį.

Tyla.

— Aš tuojau ateisiu,— pasakė Benonis.

— Ir dar jis liepė pasakyti jums, kad pasiimtumėt kažkokį dokumentą.

Pasilikęs vienas, Benonis prisėdo pagalvoti. Ta Roza būtinai norėjo išgrūsti jį. Jis niekaip negalėjo suprasti — dėl ko. Ir vėl jam ko gero teks vadovauti galeasui? Teisybę sakant, ir namie nebūtų linksma ilgaisiais žiemos mėnesiais, o, be to, jis tada sugebės pakliūti į tikrąsias vietas ir nusipirkti auksinių daiktų, o svarbiausia žiedų, apie kuriuos jis tiek daug galvojo.

Jau buvo visiškai tamsu, Benonis užsidegė žvakę, surado dokumentą ir įsikišo jį į kišenę. Bet prieš išeidamas ir užpūsdamas žvakę, jis vėl išsitraukė iš kišenės popierių ir dar kartą perskaitė jį. Viskas buvo taisyklinga ir teisinga, visame dideliame lape neatrasi nė vienos, nė mažiausios klaidelės. Bet juk įkaito raštai neišleidžiami iš rankų? Dokumentą reikia laikyti prie savęs!

Jis padėjo popierių saugioje vietoje dėžėje, užgesino žvakę ir nuvyko į Siriluną.

Pustamsiam koridoriuj prieš krautuvę jis atsidaužė į Maką, kuris apie kažką kuždėjosi su viena iš savo darbininkių. Ak, šitas senas išdykėlis, patamsyje jis vis toks pat išverstakis ir pasileidęs, tarsi katinas.

— Prašau, Hartvigsenai,— tarė Makas ir pirma jo nuėjo į kontorą.— Aš visai buvau pamiršęs šiandien, kai tu buvai užėjęs... Aš taip ir jaučiau, kad kažką esu pamiršęs... Reikalas liečia galeasą. Gal ir šiais metais tu galėsi vadovauti jam?

Jie dar pasikalbėjo apie tai ir kad apie silkes nieko negirdėti, taip kad Benonis nieko nepraloštų, jeigu nuplauktų į Lofotenus senuoju „Funtus"

— O jūs pats argi nevažiuosite?

— Aš mieliau pavesčiau jį tau. Tu galėtum ir jachtoms supirkti krovinį. Tau aš galiu patikėti kokius tik nori tūkstančius.

Benonis buvo ir paviliotas, ir sugraudintas. Vėl jis taps „Funtus" admirolu. Jis jau pabuvojo daugelyje jūrų, ir Vestfjorde, ir Faldenfjorde, ir Hustadvikene, palengvėle nusigaus ir iki Lofotenų salų. O kas dėl žuvies supirkimo, tai prekybiniuose reikaluose jis ne toks lepšis kaip Makas, ir perka daug pigiau už visus kitus, todėl kad brangina pinigą ir su juo nelengva susikalbėti. Ką gi, jis pabandysiąs, jeigu Makui tas patinka. Paskui jie susitarė ir dėl algos.

Kai Benonis ruošėsi išeiti, Makas paklausė:

— Ak, taip, o tu atsinešei įkaito raštą?

— Pamiršau. Na, ar matytas dalykas? Visą laiką galvojau apie jį, ir pamiršau.

— Na, tai atsinešk jį ateidamas kitą kartą...

Dabar Benonis vėl susirado darbo, jis ėmė ruoštis plaukti į Lofotenų salas, tarsi reikalas liestų kelionę aplink pasaulį. Kiekvieną kartą, kai tik pasitaikydavo minkštesnis oras, jis išsigalvodavo kokio nors darbo galease „Funtus", kuris lingavo bangose juodas ir baisiai bjaurus, tačiau didelis ir įtaigus, tarsi tikras ledlaužis. Ką gi reiškė abi jachtos prieš „Funtus"? Jos stovėjo šalia galeaso, iki pat vaterlinijos prikrautos silkių, tarsi du maži kevaliukai. Silkės taipgi buvo skirtos Lofotenams, jeigu ten pristigtų strikto meškerėms. Bet abi jachtos buvo vertos tokios mažos pagarbos, jog vieną jų vedė Viladas laivininkas, o antrąją Ulė Prasčiokėlis.

Benonis vaikštinėjo „Funtus" denyje, žiūrėjo aukštyn į laivarykius, žiopsojo į dangų, tarsi jau būtų buvę pakeltos burės, tyrinėjo kompasą ir žemėlapius, tepė štagas ir tvarkė laivo apačią. Bet kodėl gi jis pasirodydavo savo laive tik esant minkštam orui? O, gudruolis Benonis veikė ne šiaip sau, o viską gudriai apsvarstydamas: jo nauja, geltona neperšlampama eilutė netiko stipriems šalčiams, tada ji šiaušėsi ir aižėjo. Bet ta pati eilutė esant lengvam šalteliui atrodė labai elegantiškai. Tada Benonis denyje blizgėjo tarsi auksinis ir taip ryškėjo vandens fone, jog buvo matyti net iš Siriluno langų...

— Kodėl tu nori mane išguiti? — paklausė Benonis kartą Rozą.

— Argi aš noriu tave išguiti? — atsakė ji.— Ką tu išsigalvojai?

— Mano manymu, kažkas panašu į tai...

Jinai įtikino jį klystant, ir jis vėl paliko ją ramybėj.

Ji pasisakė norėjusi važiuoti į savo namus, tačiau Makas priprašė pasilikti ją krautuvėje, bent kol praeis didysis prekiavimo metas prieš Kalėdas. Be to, papasakojo, kad ji prašiusi Maką, jog tas kreiptųsi ir į Benonį, juk jis taip pat galįs padėti.

— Jis nesakė man apie tai nė žodžio.

— Tai pasakys šiandien... Na, dabar tu matai, kad aš visai nenoriu tave išguiti.

Benonis nuo visų šitų meilių žodžių sudrebėjo tarsi jaunuolis ir apkabino ją. Tai trečią kartą jis bučiavo ją — mažiau tikrai negalėjo būti.

— Kai prisilieti prie tavęs, tai tu lyg gėlelė,— pasakė jis.

Makas tikrai paprašė, kad jis padėtų prekiauti prieš šventes. Benonis gali dirbti tik tai, ką jis atras reikalinga, svarbu tik, kad jis būtų krautuvėje ir viską prižiūrėtų, tarsi dešinioji Mako ranka. Šia proga Makas vėl paklausė apie įkaito raštą.

— Aš neseniai ieškojau jo, bet kažkaip neradau,— atsakė Benonis.

— Neradai?

— Bet aš geriau paieškosiu. Jis turbūt užkrito kur nors...

Ir štai Benonis uždarė savo namus, ir savo didelių dykinėjimų metu nuėjo dirbti į Mako krautuvę.

Iš tikrųjų gi, buvo labai viliojantis dalykas vaikštinėti už prekystalio, už šito užtvaro, pažįstamo dar nuo kūdikystės laikų, ir kurio jam dar iki šiol neteko peržengti. Juo labiau artinosi šventės, juo dažniau žmonių kasdien ėjo į krautuvę. Žemutiniame skyriuje, kur pardavinėjama degtinė, nuo ryto iki vakaro buvo spūstis. Benonis padėjo ten, kur tik buvo reikalinga, prisižiūrėjo, kaip elgiasi prityrę pardavėjai, ir nuolatos šio to išmokdavo. Net užsikrėtė prekybininkų kalba ir kiaurą dieną tik ir tebarstė: „pirma rūšis, antra rūšis, netto, brutto".

Bet abu pardavėjai, iš pagrindų mokėję savo darbą, jautė geroką apmaudą šitam prašalaičiui, šitam paštininkui Benoniui, kuris taip dažnai painiodavosi jiems po kojų ir taip retai atnešdavo kokios nors naudos. Užtat ir jie leisdavosi į visokias gudrybes ir suktumus: jie pažindavo pirkėjus iš karto, kai tik tie įeidavo pro duris, ir susitvarkydavo taip, kad Benoniui tekdavo nusileisti

į rūsį su tais, kuriems reikėjo sirupo, žuvies taukų arba lapinio tabako. O jie patys pasilikdavo viršuje ir pardavinėjo medžiagas, kruopas ir įvairią gastronomiją. Tokiu būdu Benonis ilgam išnykdavo iš krautuvės — prakeiktas sirupas žiemos speige taip blogai varvėjo!

Roza iki šiol dar čia nedirbo, bet vieną karštą šeštadienio rytą ji nulipo žemyn į krautuvę, užėjo už stalų ir čia pasiliko. Ji dėvėjo mėlynųjų lapių kailinukus ir ant savo mažų rankų buvo užsimovusi pirštinaites. Visos moterys, ateinančios į krautuvę, pažino ją, jos jautėsi labai pagerbtos ir dėkojo, kai ji klausinėjo, kaip jos begyvuojančios. Be to, ji nebuvo jau tokia smulkmeniška prekyboje, ji nesiskaitė dėl atliekamo medžiagos gabaliuko ar dėl dviejų trijų sagučių, užvertų viršaus prie perkamo tuzino.

— Kaip gerai, kad tu atėjai pas mus,— pasakė jai Benonis.

Abu vyrukai siuto. Šauni pagalba bus iš šitų įsimylėjėlių, geriau būtų, jeigu ta porelė išsikraustytų savais keliais. Štai kad ir dabar sustojo su savo kalbomis prie stalčiaus su kava, o jį be sustojimo tenka ištraukti ir vėl įstumti.

— Ir kaip gerai, kad tu užsivilkai šituos kailinėlius,— tęsė Benonis.— Gerai, kad ir pirštines užsimovei.

Ak, visa, ką ji daro, yra gera, o, šita Roza!

Bet štai atėjo žmogus „šviesos" O „šviesa" rūsyje, todėl kad tai yra niekas kitas, o tik žuvies taukai, skirti lempelėms. Abu pardavėjai susižvalgė, ir vienas iš jų, Stenas, išdrįso pasakyti Benoniui:

— Galbūt jūs būsite toks geras aptarnauti šitą žmogų?

— Ne, ne,— pasakė žmogus ir susigėdo.— Aš nenoriu, kad Hartvigsenas dėl manęs landžiotų į rūsį. Geriau jau aš pasiliksiu be šviesos.

Tai sakydamas, jis buvo pasiruošęs iš gėdos prasmegti kiaurai žemę.

Tačiau po tokių pagarbos išsireiškimų Benonis neturėjo nieko prieš, ir nusprendė įvarvinti žmogeliui žuvies taukų.

— Aš darau tai tik dėl to, kad tas man sukelia malonumą,— pasakė jis.— Duok šen indą.

Žmogus visą kelią iki pat rūsio vis gėdinosi ir atsiprašinėjo.

— Aš tiesiog neturiu jokios gėdos,— kalbėjo jis.— Neikite, Hartvigsenai, geriau jau aš vienas Kalėdas drauge su savaisiais prasėdėsiu tamsoje.

Šį kartą Benoniui ilgai teko išbūti rūsyje, prakeiktieji pardavėjai visa gerkle klausinėjo pirkėjų: „Jeigu kam nors reikia ko iš rūsio, tai Benonis dabar yra ten". Ir vieną po kito vis siuntė žemyn. Benonis jau pradėjo perprasti šitas išdaigas ir vienas sau pagalvojo: „Na, tegu tiktai tas gerasis Stenas dar kartą pabando pasiųsti mane vietoj savęs!"

Išsikapstęs pagaliau iš rūsio, visas perkvipęs žuvies taukais ir tabaku, jis galėjo valandėlę pailsėti ir įsitaisė šalia Rozos, kalbėdamas su ja apie šį bei tą.

Kažkam dar prireikė prekių iš rūsio.

— Aš dabar neturiu laiko,— pasakė Stenas. Bet čia jis prašovė pro šalį. Kadangi jis atsiminė tiktai paštininką ir teismo pasiuntinį Benonį, o ne turtuolį Benonį — škiperį ir žvejotoją. Bet galbūt Benonis panorės aptarnauti šituos pirkėjus?

Benonis žvilgterėjo į jį ir atsakė:

— Galbūt tu nori pasisamdyti sau tarną, kuris tau ir nosį nušnypštų?

Stenas paraudo kaip kalakutas ir nė žodžio į tai neatsakė, o Benonis visus apvedė žvilgsniu ir triumfuodamas nusijuokė. Dar tebesijuokdamas jis pažvelgė į Rozą, tačiau virš jos nosies tik vieną sekundę nugulė nedidelė raukšlelė. Benonis pasigraudeno, kad taip šiurkščiai išsireiškė, ir, garbė Dievui, kad Roza dar apskritai klausėsi žodžių, kuriais jis kreipėsi į ją.

Vieną valandėlę iš kontoros išėjo Makas, ir žmonės, stovėję prieš prekystalį, pagarbiai pasveikino šitą galingą vyrą. Benonis panoro pasirodyti prieš Rozą ir prieš kitus, jis pasivedė Maką truputį į šalį ir pats pradėjo kalbėti apie įkaito raštą.

— Negaliu jo atrasti,— pasakė jis.— Turbūt pamečiau.

Makas nepasitikėdamas atsakė:

— Na jau, kur tu pamesi.

— Ar tik nebūsiu jo palikęs pas jus ant rašomojo stalo?

Makas pagalvojo ir vis taip pat nepasitikėdamas ir įtardamas pasakė:

— Ne, tu įsidėjai jį į kišenę.

— O jeigu jis žuvo, tai juk aš turiu gauti antrą įkaito raštą,— pasakė Benonis.

Kažkokia kibirkštėlė švysterėjo Mako akyse, ir jis atsakė:

— Apie tai mes dar suspėsime pasikalbėti.

Kai Makas atsuko į jį nugarą ir nuėjo, Benonis pasistengė tyčia garsiai šūktelėti:

— Nes man tai juk gryni penki tūkstančiai talerių.

Tegu žmonės sužino, kad su Maku jis kalba ne apie kokius nors niekus.

Štai koks šelmis buvo šitas Benonis. Stovėjo čia ir dėjosi besirūpinąs įkaito rašto likimu, o pats puikiai žinojo, kad perdavė jį lensmano raštininkui, pavesdamas užtvirtinti jį pirmame tinge, jeigu jo paties tuo metu nebūtų namie.

— Na, ir Benonis! — lingavo galvomis žmonės, būriuodamiesi prie prekystalio.— Penki tūkstančiai talerių!

O jis vaikščiojo ir pūtėsi savo turtingumu. Ko ta Roza nieko nepaprašo. Jeigu jau tokie reikalai, jis galėtų nupirkti jai kad ir visą krautuvę. Ir jis vėl, kaip ir daugelį kartų anksčiau, pasiūlė jai pasirinkti prekių, kokios tik patinka. Tačiau Roza nepasinaudojo jo pasiūlymu. Tada jis suieškojo gabalą plonos drobės, kaip kartas tokios pat, kokie buvo jo šventadieniniai marškiniai.

— Kaip tau atrodo šita medžiaga? — paklausė jis.

Jinai pažvelgė į jį, o po to į drobę, paskui vėl į jį.

— Kam gi man jos reikia?

— Jeigu nori, pasiimk visą šitą gabalą ir užrašyk mano sąskaiton. Nors nežinau, bet manau, kad iki tiek dar turiu kredito.

— Ne, dėkui. Kam gi man jos reikia?

— Argi ji tau nepravers manufaktūrai? — pasakė jis. Manufaktūra jis čia pavadino apatinius baltinius, marškinius.

Abu pardavėjai susižvalgė ir susilenkė ties savo lentynomis. Roza nieko neatsakė, ji tik mandagiai nusišypsojo, bet virš jos nosies vėl nugulė raukšlelė.

Benonis vėl užkėlė drobę ant lentynos. Padorumas taip pat privalo turėti saiką, o šita raukšlė buvo jau perdaug griežta. Kartą jau jis pavartojo tokį taurų žodį, tad nėra ko raukti veidą, esą jis išsireiškia mužikiškai...

O Makas stovėjo prie savo kontoros lango ir visą laiką galvojo apie įkaito raštą. Jis tylutėliai švilpavo, ir

viena jo akis buvo primerkta, tarsi jis į ką nors taikytų. Šitas gudruolis Benonis nori užtvirtinti įkaito raštą, bet negali jo atrasti, jis pametė jį? Ak, šitas Benonis! Blogiausiu atveju, reikėtų jo paieškoti dėžėje, nebijok, tuojau atsirastų! Ir dokumentas tingo metu tiesiu keliu pakliūtų ant teisėjo stalo.

Staiga Makas atidarė duris ir pasikvietė pas save pardavėją Steną.

— Nunešk pusę statinaitės aviečių į pirmąjį pašto garlaivį, kuris eina į pietus,— pasakė jis.— Tai užsakymas. Ir tegu kubilius gerai apžiūri statinaitę, ar ji sveika. Adresuok, kaip ir prieš trejus metus, apskrities teisėjui Bodjo.

VIII

Atėjo Kūčios, ir Benonis buvo pakviestas į svečius pas Maką, tačiau Roza išvažiavo namo. Ji net pati neatsisveikino su Benoniu, bet paprašė Mako šeimininkę perduoti jam daug linkėjimų.

Didžiojoje Mako iškilmių seklyčioje nuotaika nebuvo ypatingai šventiška, Benonis buvo įpratęs prie kitokios. Būdavo, kai jis vienas sėdėdavo prie Kūčių stalo, protarpiuose tarp vienos taurelės ir kitos jis giedodavo psalmių ištraukas ir skaitydavo maldas. Čia gi buvo kažkokia nyki tuštuma, nebuvo net kėdžių, o iš viso tik kelios sofos, kadangi kėdės buvo išneštos į valgomąjį, kur laukė paruošta vakarienė.

Senovišku papročiu Makas liepė uždegti liustrą su šimtais krištolinių karulių ir pats vaikščiojo po kambarį žemčiūgais išsiūtomis šlepetėmis, iš lėto rūkydamas pypkę su ilgu kandikliu. Jis nekalbėjo, kaip vakar ir užvakar, apie žuvies kainas, apie striktą, apie prekybą, bet, nedrumsdamas vakaro iškilmingumo, šnekučiavo apie įvairius niekniekius, pasakojo laikraščiuose išskaitytas istorijas ir apie savo senelį, kurį laiką gyvenusį Olandijoj. Retkarčiais jis pripildavo Benoniui vyno ir pats išgerdavo stiklinėlę, kitą. Bet štai šeimininkė pravėrė duris į valgomąjį — labai prašau, jūs galite eiti vakarienės. Makas nuėjo pirmasis, paskui jį Benonis. Čia buvo taip

pat šviesu, kaip ir pirmajame kambaryje, prie lubų degė liustra, o išilgai ilgo stalo — keturios poros žvakidžių.

Dabar šeimininkė atidarė duris į virtuvę ir pakvietė:

— Prašau, įeikite ir jūs čia!

Palengvėle, rimtai ėmė eiti visi tarnautojai ir darbininkai: bernai, du kalviai, prieplaukos darbininkai, kepėjas, kubilius, krautuvės pardavėjai, abu malūnininkai — beveik visi su žmonomis, tačiau be vaikų. Po to virėja, šėrikė ir kambarinė Elena. Ir pagaliau du baltaplaukiai globojamieji seniai, Fredrikas Menza ir Monsas.

Iš tų dviejų senių pirmuoju į Siriluną pakliuvo Monsas, jis turėjo pragyventi čia jam skirtas tris savaites. Ak, tai buvo labai seniai, Ferdinando Mako žmona tuo metu buvo dar gyva, o duktė Edvarda — visiškai maža mergytė. Bet kai praėjo tos trys savaitės, Monsas pareiškė, kad jis nenori ieškotis sau kito globėjo, atėjo pas Maką ir ponią Mak be kepurės ir pradėjo prašyti, kad jie leistų jam pasilikti. „Gali pasilikti",— pasakė Makas. Oh, Makas buvo ne toks, kad išvytų žmones, šitas didelis ponas! Ir štai Monsas pradėjo vaikštinėti po kiemą, kalbėdamasis pats su savim, skaldė malkas, ir viskas jam ėjosi gerai, ir apdaro, ir maisto buvo apstu. Monsas buvo kresnas, kumpterėjęs senis, tikras ilgabarzdis Mozė, kreiva nosimi, ramus ir švelnus kaip kūdikis. Praėjo dvylika metų, Mako žmona numirė, duktė Edvarda tapo suaugusi mergina, o Monsui nebeišlaikė rankos ir nugara, ir jis jau nebeturėjo jėgos privilkti malkų visoms krosnims. Tada jis susipažino su iškaršusiu seniu, tokiu pat skurdžiu Fredriku Menza, kad tas pagelbėtų jo darbe, na ir sudarytų šiokią tokią draugiją, kad ne taip nuobodu būtų malkinėje. Ir Fredrikas Menza taip pat nuėjo be kepurės pas Maką ir Edvardą Mak, ir ėmė prašyti, kad jie leistų jam pasilikti pas juos. O Makas buvo vis toks pats, kaip ir pirmiau: „Pasilik!" — pasakė jis. Nuo to laiko Sirilune gyveno du globojamieji, jie nuolatos buvo drauge, tąsėsi su malkomis ir vis labiau ir labiau vaikėjo. Ir Monsas su savo plačiais pečiais, didelis ir buvęs stiprus, ir Fredrikas Menza, liesas ir ilgas kaip kartis — todėl galbūt ir jo duktė buvo tokia graži ir puikiai nuaugusi, jog ją pasamdė kambarine Sirilune. O paskui ji ištekėjo už jaunesniojo malūnininko...

Vakarienė buvo gausi. Ir visiems padėjo sidabrinius šaukštus ir šakutes — ir turtingiems, ir vargšams.

— Kodėl gi neatėjo švyturio prižiūrėtojas su šeima? — paklausė Makas.

— Mes juos kvietėme.

— Pakvieskite dar kartą.

Kambarinė Elena, tokia plonutė ir žvitri, tuojau šmurkštelėjo už durų pakviesti švyturio prižiūrėtoją su žmona. Kol jie atėjo, niekas nepalietė valgių, tik išgėrė po taurelę, kurias visiems buvo pripylęs krautuvės vyrukas — Stenas pardavėjas.

Švyturio prižiūrėtojas ir žmona buvo kukli, nereikšminga pora, apsirengusi pagal savo nedidelius išteklius panešiotais, senoviškais drabužiais. Tai buvo atbukusi nuo ilgo nelinksmo gyvenimo ir žudančio dykinėjimo švyturyje pora. Ir kaip jie buvo įkyrėję vienas antram, ir kaip jiems sunku buvo rodyti vienas kitam šiokio tokio dėmesio arba perduoti tą ar kitą dubenį!

Žemutiniajame stalo gale sėdėjo malūnininko padėjėjo žmona; jai buvo pavesta prižiūrėti abu globojamuosius, kadangi jie buvo labai silpni. Hoho, prieš dvidešimtį metų ji, graži ir daili, vaikščiojo po Siriluno seklyčias, na, o dabar ji gerokai pastorėjo ir užsiaugino dvigubą pasmakrį. Bet vis dėlto ji buvo dar graži, jos veido spalva buvo šviežia, senatvė dar nebuvo palietusi jos. Toliau sėdėjo Jakobina, Ulės Prasčiokėlio žmona. Ji buvo kilusi iš pietų, iš Helgelando, ji buvo tamsi ir vikri, ir jos plaukai sukosi labai smulkiomis garbanomis, ir už tai ji buvo praminta Bramaputra. Niekas nepatikėtų, kad šitą pravardę laimingą valandą jai suteikė džiūsna prižiūrėtojas.

Makas sėdėjo ir apžiūrinėjo visus sėdinčiuosius už stalo, jis visus pažinojo. O beveik visas mergaites ir moteris pažinojo net labai gerai, ir kiekvienas Kūčias jis sėdėjo štai šitaip už stalo, žvalgėsi į pažįstamus veidus ir skęsdavo atsiminimuose.

O ar patikėsi, kad ponios malūnininkienės krūtinė sunkiai kilojasi ir ją taipgi apima atsiminimai? O ar patikėsi, kad ir Bramaputra taip pat žaibuoja akimis ir purto garbanotą galvutę, kurioje slepiasi išdykaujančios mintys? Kai dar pripylė degtinės, ji išgėrė savo stikliuką ir visiškai apglumo, ir toli po stalu ištiesė savo kojas. Bet kas dėl Mako, niekas, žiūrėdamas į jo mįslingą, rimtą

veidą, nepagalvotų, kaip gerai ir maloniai jis moka apkabinti ir kaip švelniai jis žiūri į akis. Išlaikydamas tam tikrus tarpus, jis pakelia savo stikliuką ir sako Stenui pardavėjui:

— Žiūrėk gi, nepamiršk visiems pripilti.

Gi pastebėjęs, kad vargšas pilstytojas pats nesuspėja ramiai praryti kąsnio, jis pakeičia savo parėdymus ir pristato antrąjį pardavėją, Martyną, kad tas pilstytų vyną sėdintiems antroje stalo pusėje. Taip, Makas visur mėgo tvarką, ir pokalbius jis vedė apie tokius paprastus dalykus, kurie galėjo būti įdomūs visiems jo svečiams.

Tiktai abu žiliai, Fredrikas Menza ir Monsas, nieko negirdėjo, tiktai gromulojo iš lėto ir bukai, tarsi galvijai. Monso galva vis giliau ir giliau smego į vilnonį šaliką, ir jo pečiai kilo kalnu, o Fredrikas Menza, atvirkščiai, vis kilo aukštyn, liesas ir panašus į vanagą, bet taip pat pusiau lavonas, kaip ir anas. Jie atrodė tarsi išeiviai iš kapų, jų pirštai judėjo kaip kirmėlės. Įsižiūrėjęs ką nors ant stalo, tačiau negalėdamas pasiekti, Fredrikas Menza lėtai pakyla ir, žiūrėk, jau tempiasi pas save kokį nors skanų kąsnelį. „Kas yra, ko tau?" — tyliai klausinėja duktė, kumšterėdama jį į pašonę. Paskui kiša jam į ranką kokį nors kąsnelį, ir jis visiškai tuo pasitenkina. Monsas meiliai žvilgčioja į dubenį su virta kiauliena, apdėta svogūnais, ir pradeda graibytis jame. Jam tuojau kas nors ateina į pagalbą ir paduoda geroką gabalą. Monsas žiūri į šitą gabalą, kurio pradžioje negalėjo sugriebti, o dabar štai laiko rankose. Jis riebiai užtepa jį sviestu ir pradeda valgyti. Į kitą ranką jam įkišama riekė duonos, į kirmėles panašūs pirštai glaudžiai apkimba ją ir kibiai laiko. Po kelių minučių kiaulienos gabalas pranyksta, Monsas ieško jo, įsistebeilijęs į savo lėkštę, bet jo nėra. „Tu turi rankoje duoną",— sako malūnininkienė, ir Monsas nusiramina ir pradeda šluoti duoną. „Tu pirmiau pamirkyk ją į arbatą",— meiliai sakoma jam todėl, kad visi nori padėti šitiems gyviems numirėliams, paslaugyti juos. Kas nors staiga pastebi, kad šitas vargšas rankoje laiko vieną sausą duoną ir skuba apdovanoti jį sviestu ir kitokiais skaniais daiktais. Tarsi sužalotas milžinas, tarsi kalnas sėdi Monsas ir sotinasi. O prarijęs gabalą duonos, vėl žiūri visiškai atbukęs į savo rankas ir sako, tarsi apie žmogų: „Jis išėjo?" — „Jis išėjo?",—

kaip papūga kartoja Fredrikas Menza ir yra taip pat atbukęs.

Šitie abu seniai ištepliotais riebalais veidais, purvinomis rankomis, dvokią iš perkaršimo, žemutiniajame stalo gale skleidžia neįsivaizduojamai šleikščią atmosferą, kažkokią gyvulišką nuotaiką, kuri persiduoda ir toliau, į abi stalo puses. Jeigu tai nebūtų paties Mako valgomasis, ko gero galėtų prasidėti visokios kiaulystės. Nė vieno protingo žodžio svečių tarpe, visų mintys užimtos vienu — kaip pataikauti šitiems seniems sugriuvėliams.

Pagaliau Monsas pavargsta valgęs, jis sėdi įsispitrinęs į žvakes ant stalo ir pradeda juoktis iš jų.

— Ha ha! — plyšta jis, ir jo akys panašios į dvi šunvotes. Dabar jis patenkintas, velnias griebtų!

— Ha ha! — juokiasi ir Fredrikas Menza nesudrumsčiamai rimta išvaizda ir vis dar tebegramuluoja.

— Vargšeliai,— kalba aplinkui,— jie taip pat turi savo džiaugsmų.

Tiktai malūnininkienė dar turi tiek supratimo, jog pradeda gėdytis.

Ir niekur, visame name, nė vieno vaiko...

Padavė saldžiuosius valgius ir vyšnias. Visko buvo šios vakarienės metu!

— Ar visiems pripiltos taurės? — paklausė Makas.— Na, tai senu papročiu ištuštinsime jas už mano dukters, baronienės Edvardos, sveikatą.

Štai čia buvo teisinga, kilnu ir tėviška. Taip, taip, šitas Makas, kaip gi jo negerbsi!

Benonis visą laiką sėdėjo ir nenuleido akių nuo šeimininko — kaip jis nukosėjo į servetėlę, o ne ant stalo, kaip jis laikė šakutę. Benonis taip pat buvo bernas ne iš kelmo spirtas; visur ir visuomet jis ko nors išmokdavo, iš kiekvienos vietos išsinešdavo kokią nors naudingą žinią. Todėl kai Makas susidaužė su juo, jis jau buvo tiek apsišvietęs, kad galėjo atsakyti kaip tikras ponas. Taip, Benonis, norėdamas visur susilyginti su Maku, buvo tikrame kelyje.

Šeimininkas išgėrė ir su švyturio prižiūrėtoju bei jo žmona — vieninteliais Siriluno kaimynais iš jūros pusės. „Į sveikatą!" — ir sensterėjusi dama sumišo ir paraudo, nors jai jau buvo per penkiasdešimt ir ji turėjo dvi ištekėjusias dukteris su vaikais. Švyturio prižiūrėtojas pasuko į Maką savo surukusį veidą ir beprasmia išraiška

pasižiūrėjo į jį: „Aga — tai štai kaip!" — Jis pakėlė savo stiklą ir neskubėdamas išgėrė. Bet kaip keistai drebėjo jo ranka. Ar ne dėl to, kad Makas palaikė jį žmogumi, su kuriuo galima susidaužti? Po to jis vėl pasinėrė savo idiotiškame abejingume.

Paskui Makas išgėrė į visų svečių sveikatą: jis nieko nenorėjo išskirti ir nieko apeiti, visi dirbo sąžiningai, ir jis visiems dėkojo. Laimingų Kalėdų!

Kaip šitas žmogus mokėjo kalbėti, iš kur jis ir ėmė tokių žodžių? Svečiai buvo sugraudinti. Bramaputra griebėsi nosinės. Kalvis pirmaisiais metais nenorėjo prisidėti prie šito tosto, todėl kad jame gyveno amžina neapykanta. Na, bet tai buvo sena istorija, ir tiek joje įpainiota žmonių: ir jo jauna, jau seniai numirusi žmona, ir pats Makas, ir dar vienas atėjūnas, kurį vadino leitenantu Tomu Glanu, medžiotoju. Tai buvo prieš daugelį metų, jo žmona iki sukvailėjimo buvo įsimylėjusi Glaną, tačiau Makas nuolatos nuveikdavo ją ir priversdavo paklusti tik jam. Kalvis dar neužmiršo jos, savo žmonos, ją vadino Eva, ir ji buvo tokia mažutė. Bet daugiau jis jau nieko neatsiminė, gyvenimas ėjo diena po dienos, kaip ir pirma, ir štai dabar jis sėdėjo čia ir gėrė, linkėdamas laimingų Kalėdų Makui. Ir amžinoji neapykanta užgeso...

— Taip, ar visi dabar sotūs? — paklausė Makas.

Visi atsistojo. Kambarinė Elena tuoj ėmė pernešt baltas, su paauksinimais kėdes vėl į iškilmių seklyčią. Ten pat nuėjo ir Makas, pasikvietęs drauge švyturio prižiūrėtoją su žmona ir Benoniu. Likusiems svečiams buvo pasiūlyta praleisti vakarą valgomajame ir išgerti stiklinę kitą punšo. Ten jau po išgertų taurelių ir vyno vyko gyvas pašnekesys.

— Galbūt jūs paskambinsite mums kiek, madame Šening? — pasakė Makas, parodydamas nedidelį, Mocarto laikų klavikordą.

Ne, ji neskambina, kur jai! Skambinti? Ir kaip gali ponas Makas taip juokauti?

— Bet jūs gi anksčiau mums skambindavote, ankstesniaisiais metais?

— Ne, ne, ką jūs! Kada? Senų seniai. Štai dukterys, tos skambina truputį, pačios pramoko, kai ištekėjo. Jos labai muzikalios.

— Jūs iš tokios kilmingos šeimos, gimusi Brodtkorb, ir norite pasakyti, kad neišmokote skambinti? Na, be to, gi aš pats girdėjau, kaip jūs skambinote.

— Ne, aš nesu iš kilmingos šeimos. Aš? Kodėl jūs taip juokaujate?

— Juk jūsų tėvai valdė visą parapiją. Jūs manote, aš to nežinau.

— Mano tėvai? Jie turėjo keletą kiemų, be to, ariamos žemės, bet... Ne, ponas Makai, kas dėl visos parapijos, tai tik pasakos. Mano tėvai buvo valstiečiai, jie turėjo savo sodybą, keletą arklių ir karvių, bet nieko tokio, apie ką būtų verta kalbėti.

Tuo metu švyturio prižiūrėtojas Šeningas, užsidėjęs akinius ant nosies, vaikštinėjo po kambarį ir žiūrinėjo paveikslus, kurie buvo sukabinti ant sienų. Iki pat sielos gelmių jam buvo visiškai vis tiek, apie ką jo žmona kalbasi su Maku. Oh, iki kokio siaubo pažįstamas jam šitas balsas! Jau trisdešimt metų kaip jie vedę, taigi pragyveno vienas šalia kito vienuolika tūkstančių dienų.

Makas pakelia klavikordo dangtį.

— Ne, ne,— sako madame Šening,— aš nebeskambinu nuo tų laikų, kai buvau jauna. Nebent jau kokią nors psalmę.

Ji sėdasi liepsningai raudona ir juokingai susijaudinusi. Makas atidaro duris į valgomąjį, ir tiktai lengvai kilsteri ranką — ten tuojau viskas nutyla.

Su pačiais pirmaisiais muzikos garsais prižiūrėtojas truputį trūkteleja. Jis dar valandėlę pastovi, beprasmiškai įsistebeilijęs į sieną ir nusileidžiąs išmušamas iš savo galvojimų, po to sėdasi ant kėdės. Bet vis dėlto būtinai stengiasi atsisėsti nugara į žmoną. Madame Šening iš atminties skambina psalmę.

Kai psalmė praskamba iki pat galo ir dar kartą pradedama nuo pradžios, madame Šeining susitraukia ir jau nieku neparodo savo dalyvavimo.

— Labai dėkingas,— sako jai Makas.

Paskui vėl uždaro duris į valgomąjį, kad žmonės galėtų nesivaržydami linksmintis.

Ant didžiulio sidabrinio padėklo paduodamas konjakas, vanduo ir cukrus, ir Makas paprašo vyrus suteikti jam garbę ir pasivaišlnti. Jis paruošia dvi stiklinėles,

vieną sau, o antrąją madame Šening. Paskui prieina prie prižiūrėtojo, norėdamas pasišnekučiuoti su juo.

— Taip, šitą paveikslą mano senelis parsivežė iš Olandijos.

— O štai ten — vaizdas į Maltos salą,— sako prižiūrėtojas, rodydamas į sieną.

— Visiškai teisingai,— paragindamas sako Makas.— Nejaugi jūs pažinote?

— Taip.

— Kaip gi jūs pažinote?

— Apačioje parašyta.

— Štai kas,— sako Makas, pradėdamas spėti, kad ko gero truputį apsiriko, per žemai įvertinęs idioto supratingumą.— O aš maniau, kad jūs buvote Maltoje ir dėl to atpažinote šitą vaizdą.

Dabar madame Šening savo ruožtu iš visos širdies niekina savo vyro žodžius. O, kaip jai pažįstama jo liesa nugara su atsikišusiomis mentėmis! Ji tyliai pradeda skambinti klavikordu, kad tik negirdėtų iki šleikštumo žinomo balso.

— Juk jūs savo metu vadovavote laivui,— sako Makas.— Aš ir pagalvojau, kad galbūt jūs ir buvote Maltoje.

Prižiūrėtojo veidu šmėžtelėja šypsenos šešėlis.

— Suprantama, aš esu buvęs Maltoje.

— Iš tikrųjų? Nejaugi?

— Bet jeigu aš matau Helgelando vietovaizdį, aš pažįstu jį ne tik dėl to, kad esu buvęs Norvegijoje.

— Ne, he, he, suprantama! — atsako Makas galvodamas, kad su šituo idiotu reikia būti atsargesniam, galbūt iš viso neverta nė kalbėtis.

Ir Makas susidaužia su Benoniu ir ima kalbėtis su juo.

— Matai, mano mielas Hartvigsenai, visi šitie daiktai yra paveldėti iš šeimos: ir baldai, ir cukrinė, ir paveikslai ant sienų, ir sidabras, ir viskas, kas tik yra namuose. Tai yra dalis, kas teko Sirilunui, kita dalis perėjo mano broliui Makui iš Rozengardo. Taip, taip, kai aš mirsiu, tikriausiai visa tai nueis iš varžytynių. Tada nežiopsok, Hartvingsenai.

— Tai pareis nuo to, kuris iš mūsų pirmasis numirs.

Į tai Makas tik palingavo galva. Paskui jis vėl priėjo prie madame Šening, nenorėdamas, kad ji visą laiką sėdėtų viena.

O Benonis slaptai pagalvojo: „Šitai jis pasakė man tik šiaip sau, tik tam, kad ką nors pasakytų. Juk jis turi dukterį, kuri paveldės jo turtus. Kam gi tada jis erzina mane?"

— Ne, matote, madame Šening, nuo to laiko, kai numirė mano žmona, šitas instrumentas taip ir stovi. Nėra kam skambinti juo. Betgi aš negaliu jo išmesti, tai brangus daiktas.

Madame Šening protingai paklausia:

— Bet juk jūsų duktė skambino, kai gyveno dar namuose.

— Ne, ji nemoka. Ne, baronienė Edvarda nesidomi tokiais dalykais. Ak, madame Šening, aš nueidavau ilgą kelią, kad tik galėčiau pasiklausyti muzikos. Na, šiek tiek skambina Roza Barfud, kai tik būna pas mane, ji labai muzikali.

Čia Benoniui gimė išdidi ir fantastiška mintis. O ką, jeigu jis baronienės pykčiui ims ir parsiveš iš Mako klavikordą? Jis kaip tik pritiks jo namuose ir pravers jam ateinančios vasaros viduryje. Ką gali žinoti, galbūt ir Makas pasakė tai ne be slaptų minčių?

Valgomajame darosi gana triukšminga: turbūt ten jau pramanė kokį nors žaidimą. Ir moterys, ir vyrai, nepaisydami baimingos pagarbos, kurią jie jaučia šitai vietai, garsiai kvatojasi. Girdėti nukritusios ant grindų stiklinės skambesys.

— Jus domina paveikslai? — vėl kreipiasi Makas į švyturio prižiūrėtoją.— Tai vaizdas į Šotlandijos krantus. Kaip čia nuoga ir skurdu.

— Labai savotiškas peizažas,— sako prižiūrėtojas.

— Jūs taip manote? Bet juk čia tik smėlis ir akmenys, niekur jokios augmenijos.

— Ne, vis dėlto, yra.

— Čia?

— Smėlis labai gražios spalvos, o štai va — bazalto uolos. Ir apskritai ant smėlio ir akmenų daug kas auga.

— Na, žinoma, kai kas auga.

— Pušis auga aukštumose, ir su kiekviena diena ji vis sodrėja ir darosi galingesnė. Ir niekuomet nelinksta audroje, stovi sau išdidi ir tiktai gaudžia, kai kyla uraganas.

— Na taip, šituo požvilgiu,— nutęsė Makas, stebėdamasis prižiūrėtojo kalbumu.

— Yra augalas, vadinamas asphodelu,— tęsė prižiūrėtojas, vis labiau nustebindamas Maką.— Ant aukšto stiebo, žmogaus augumo, išauga violetiniai žiedai. Bet ten, kur jis veisiasi, neauga jau niekas kitas. Tai yra ženklas, kad dirvožemis nevaisingas, kad šitoje vietoje smėlis, dykuma.

— Nuostabu! O jūs matėte šitą gėlę?

— O, taip! Net esu nuskynęs ją.

— Kur?

— Graikijoje.

— Nuostabu! — vėl sako Makas ir jaučia, kad šitas idiotas visai išmušė jį iš vėžių.— Jūsų sveikatą, madame Šening,— sako jis, ir šitaip išgelbsti save.

Tą pačią minutę sieninis laikrodis ilgame mediniame futliare nugirgžda vienuolika kartų.

— Leiskite, aš paruošiu jums dar vieną gurkšnį punšo, madame Šening,— pasiūlė Makas.

— Ne, labai, labai jums dėkinga, mums jau laikas namo, prie savo žibinto,— atsako madame Šening.— Juk ten pasiliko tik vienas Einoras.

Dar truputį pasikalbėjo ta tema. Madame Šening atsistojo ir jau ištiesė ranką, norėdama atsisveikinti. Bet Makas paklausė apie jos sūnų, kurčnebylį Einorą, ir ji, pamiršusi savo ketinimus, vėl atsisėdo.

Staiga prižiūrėtojas žvilgteri į laikrodį ant sienos ir sako:

— O, jau vienuolika valandų, aš turiu eiti namo, prie žibinto.

Jis pasakė tai tokiu būdu, tarsi jo žmona niekad nebūtų ir prasitarusi apie tai — tiek žmonos žodžiai buvo jam tuščias garsas. Jis pabaigė gerti savo stikliuką, ištiesė Makui ranką ir nuėjo prie durų, kur dar kartą sustojo pasižiūrėti kažkokio paveikslo. Madame Šening savo ruožtu taipgi nesiskubino, ji pasakė Makui viską, ką norėjo pasakyti, ir tik tada pasijudino iš vietos. Tada vyras lėtai nuspūdino paskui ją, ir tik dėl to, kad kaip kar-

tas tą minutę buvo baigęs apžiūrinėti paskutinį paveikslą.

Makas ir Benonis pasiliko vieni. Triukšmas valgomajame vis augo, viena moteris spygterėjo, ir kažkas sunkaus nukrito ant grindų.

— Matyti, šauniai linksminasi,— šypsodamasis pasakė Benonis, tarsi pats niekad nebūtų priklausęs šitokiam linksmumui.

Tačiau Makas nieko į tai neatsakė, ir buvo matyti, kad jis nelinkęs į intymias kalbas. Jis lėtai uždaro klavikordą, papučia dangtį ir patrina jį savo batistine nosine. Tikriausiai visa tai jis daro tik todėl, kad parodytų, koks tai retas ir brangus daiktas.

— Jeigu nori, paruošk sau dar vieną stiklinėlę,— pasiūlė jis Benoniui.

— Ne, dėkoju,— atsakė Benonis.

Iš valgomojo sklinda garsus kepėjo dainavimas. Draugai tramdo jį, apkaltindami pasigėrusiu, o jis atkakliai protestuoja. Tik retkarčiais pakibusiame triukšme išsiskiria neryškūs balsai.

— Atleisk, valandėlę,— pasakė Makas.— Kol kas paruošk sau stiklinėlę, aš tuojau...

Ir Makas išėjo į virtuvę, matyti, norėdamas ką nors paliepti. Pakeliui jis susitiko su savo šeimininke, ir Benonis girdėjo, kaip jis pasakė jai:

— Jeigu kepėjas nusilpo, tai tegu Ulė Prasčiokėlis ir kubilius palydi jį namo.

Nė vieno priekaišto, nė vieno pikto žodžio nelaimingajam kepėjui! Bet gudruolis Benonis tik palingavo galva ir tyliai pagalvojo: „Štai jis vienu kirčiu nusikratė trijų vyrų, o jų žmonos juk pasiliks čia!"

Makas tęsė pokalbį su šeimininke:

— Jūs esate tokia gera ir pagalvojote apie mano vonią?

— Taip.

Čia Benonis suprato, kad jau vėlu ir kad Makas netrukus panorės eiti aukštyn, į savo kambarius. Taip, Mako vonios buvo garsios, ir jis dažnai maudydavosi, ir visi žinojo apie tai. Jo vonioje buvo patiesti minkšti patalai ir pagalvės, ant kurių jis patogiai ir jaukiai įsitaisydavo. Taip, taip, ir nuostabių gi dalykų pripasakodavo apie jo maudymąsi ir apie tai, kas patarnaudavo jam

maudantis. Na, ir apie keturis sidabrinius angelus jo lovos kampuose — taip pat.

Benonis jau pasiruošė atsisveikinti, bet Makas, dėdamasis maloniu šeimininku, privertė jį išgerti dar vieną stiklinėlę. Jis pakalbėjo apie šį bei tą, ir Benonis išdrįso paklausti, kiek gali kaštuoti toks daiktas, kaip klavikordas. Bet Makas palingavo galva, duodamas suprasti, kad šitokį vakarą nenori kalbėti apie jokias kainas.

— Šiaip ar taip — gerokai,— prasitarė jis.— Mano protėvai nesiskaitė su kainomis, jeigu tik jie ko nors užsigeisdavo. Ten, mažame kambarėlyje, stovi rožinio medžio darbo staliukai, išpuošti sidabru ir juodmedžiu, štai ką reikėtų tau kada nors parodyti.

Įėjo šeimininkė ir sumišusi pasakė:

— Sidabras... trūksta trijų šakučių.

— Štai kaip? — tiktai ištarė Makas.— O, tai greičiausia senas pokštas. Juk kiekvienų Kūčių metu jos mus taip gąsdina. Praėjusiais metais šakutės juk atsirado.

— Taip.

— Jos priprato, kad aš pats ieškočiau pas jas šakučių, joms atrodo pramoga, kai aš apieškau jas savo miegamajame ir pareiškiu teisingą sprendimą. Tai senoviškas mūsų sodybos paprotys.

Tačiau šeimininkė nenurimo.

— Jakobina ir malūnininkienė padėjo mums plauti indus,— pasakė ji.— Paskui aš suskaičiau sidabrą, o Jakobina pravirko ir pareiškė, kad ji esanti nekalta. Po jos įsiverkė ir malūnininkienė.

— Taip jau priimta,— atsakė Makas šypsodamasis.— Jos tarsi maži vaikai. O kepėjo žmona neverkė?

— Ne, aš dabar tiesiog neišmanau.

— Ar viršuje viskas jau paruošta?

— Taip.

— Na, tai tegu kepėjo žmona ateina pirmoji.

Šeimininkė išėjo. Makas šypsodamasis atsisuko į Benonį ir pastebėjo, kad ir kaip būtų jam malonu sėdėti čia, prie stiklinės punšo, tačiau tenka pagalvoti ir apie kitką, juk jis privalo teisti ir bausti. Ką darysi, reikia vykdyti senus papročius.

Benonis atsisveikino, ir Makas palydėjo jį iki durų. Prieškambaryje jis susitiko su kepėjo žmona, kuri skubėjo į viršų.

IX

Kitą rytą Benonis dar gulėjo lovoje, kai į jo duris kažkas pabeldė. Jis pagalvojo, kad tai jo senoji darbininkė sugalvojo parodyti jam tokią pagarbą ir pirmiau pasibelsti, todėl šūkterėjo:

— Įeik, prašau.

Įėjo nepažįstamas žmogus.

— Labas rytas. Norėčiau palinkėti linksmų Kalėdų.

Sumurmėjęs kažkokį atsiprašymą, žmogus nusiėmė kailinę kepurę. Jis buvo ne vietinis, su mažute šviesia barzdele, liesokas, ilgaplaukis ir beveik dar jaunuolis.

Benonis gulėjo ir žiūrėjo į jį, paskui pasakė:

— Prisėsk kur nors.

— Dėkui. Gatvėje taip šalta,— pasakė žmogus,— jog aš vos nenustipau. Aš ir pagalvojau: imsiu ir pabandysiu užeiti pas Hartvigseną.

Jis kalbėjo guviai ir sklandžiai, perdaug nesižemindamas.

Benonis paklausė:

— Argi tu mane pažįsti?

— Ne. Aš tik girdėjau apie jus. Man sakė, kad aš eičiau pas jus.

— Kaip gi tave vadina?

— Svenas-Johanas Kjeldsenas. Aš iš miesto, vienu metu buvau ten sargu, taip kad žmonės vadina mane paprastai — Svenas Sargas. O kilimo aš iš pietų.

— Ko gi jums reikia iš manęs?

Benonis ne visai aiškiai įsivaizdavo, ką reiškia sargas, todėl dėl visa ko ėmė kreiptis į jį — jūs.

— Reikalas toks, kad visi man ir tesakė, kad aš eičiau pas jus. Aš noriu gauti darbo, užsidirbti truputį pinigo. Man ir pasakė: iš karto neik pas Maką, pradžioje užeik pas Hartvigseną, jis užtars už tave žodelį Makui.

— Tai tu nebuvai pas Maką?

— Ne.

Benonis buvo patenkintas, jį užliejo išdidumas. Tai štai kaip kalbama: „Eik pas Hartvigseną, jis parūpins darbo pas Maką".

— Na, ne toks jau aš žmogus, kad Makas padarytų ką nors, ištarus man vieną žodį. Bet jau kaip nors susitvarkysim. Kaip gi tu atvykai į čia?

— Pėsčias. Taip ir ėjau visą laiką. Aš turiu deimantą, štai pažiūrėkite — aš pjaunu stiklus. Aš pasiėmiau su savim didelę dėžę stiklų iš miesto, ir pakeliui stačiau žmonėms langus. Tačiau stiklų neilgam užteko.

Žmogus nusišypsojo, nusišypsojo ir Benonis.

— Na, koks jau čia darbas,— pastebėjo Benonis.

— Bet juk aš turiu štai šitą deimantą. Aš radau jį kartą naktį gatvėje, dar tuo metu, kai buvau sargas. Reikėjo gi jį kur nors panaudoti.

— Na, o dabar stiklai visai išsibaigė?

— Paskutinį gabaliuką įstačiau šią naktį. Ten, kaimo gale, stovi toks mažytis namelis, o duryse išpjauta širdelė. Aš ėmiau ir įdėjau į ją stiklą.

Benonis nusikvatojo.

— Įdėjai stiklą į...?

— Taip sau, kad nebuvo kas veikti. Mėnulis švietė taip skaidriai, ir aš norėjau ką nors iškrėsti. Na, ir įstačiau stiklą, ir dar gerai užkitavau. Aš manau, tai kaip kartas priklauso mokytojui.

— Ha ha ha! — leipo Benonis.— Jis tikriausiai pagalvos, kad iš jo norėta pasijuokti.

Žmogus taip pat nusijuokė. Paskui pasipurtė ir pasakė:

— O dabar lauke pasidarė taip šalta, kad aš priėjau ir pasibeldžiau pas jus. Aš visą naktį išbuvau speige. Buvau užėjęs pas jus vakar vakare, bet duris radau uždarytas.

— Aš buvau svečiuose pas Maką,— paaiškino Benonis.— Tau reikėjo užeiti apie pusiaunaktį, kai aš grįžau.

— Aš ir nuėjau atgal, į tą mažą namelį. Gal užkurti krosnį?

— Nesivargink, aš pats tuojau...

Benonis pašoko iš lovos, bet svetimasis Svenas Sargas sušuko:

— Gulėkite, gulėkite!

Ir pats ėmėsi įkurti krosnį. Toks keistuolis! Benonis paaiškino, kad tokius dalykus čia atlieka darbininkė, tačiau ji dar neatėjusi.

— Gal užkaisti katiliuką? — paklausė Svenas Sargas.

— O tu sugebėsi? Tarnaitė netrukus turi ateiti, bet...

Svenas Sargas užkaitė katiliuką, ir kai jis užvirė, įbėrė į jį porą saujų kavos.

— Negailėk kavos,— pasakė Benonis.

Kambarys apšilo. Benonis atsikėlė ir surado šį tą užkąsti. Paskui atsiminė, kad reikėtų svečiui parodyti, jog jis pakliuvęs pas apsišvietusį žmogų, ir ėmė stropiai praustis. Pabaigęs jis išsitraukė degtinėlės. Abu jie užkando ir išgėrė, ir Benonis su malonumu klausėsi linksmo Sveno Sargo plepėjimo. Malonūs tai buvo pusryčiai.

Paskui atėjo tarnaitė.

Kalėdų proga Benonis ir ją pavaišino taurele, ta proga pridėdamas, jog ji turinti padėkoti svečiui už jo vargą.

— Įpilk švaraus vandens į praustuvę,— pasakė Benonis.

— Man? Aš jau prausiausi,— atsiliepė Svenas Sargas,— prausiausi dar miške, pakeliui pas jus. Sniegu prausiausi.

— O kuo gi jūs nusišluostėt? — paklausė darbininkė.

— Švarko rankovės pamušalu.

— Puikiausia!

— O plaukus susišukavau sausu eglės konkorėžiu.

— Ar tai girdėta! — pasakė senoji Benonio tarnaitė.

Svečias iš karto patiko Benoniui. Ir tai, kad jis tuojau pasipasakojo apie savo skurdą, anaiptol nepakenkė jam. Jokiu būdu, tai ne koks nors storpilvis turtuolis, kuris kišenėje žvangina sidabrą ir pasiruošęs riesti nosį prieš Benonį. Ir jis toks dėkingas, ir taip tauriai moka padėkoti už kiekvieną geradarybę. Kai Benonis pasiūlė jam negailėti kavos, Svenas atsakė: „Taip, taip, aš jau matau, kad patekau į turtingus namus". O kai Benonis pažadėjo drauge su juo nueiti pas Maką ir ten pasistengti už jį, Svenas pradžioje karštai padėkojo, o paskui pridėjo tik tiek, kad lygiai taip žmonės jam ir pranašavo.

— O jeigu Makas nepanorės tavęs priimti, tai aš pats priimsiu tave,— pareiškė Benonis.

Tai buvo ankstyvą rytą, o jis jau buvo išgėręs porą stiklų ir turėjo plačią širdį. Jis tęsė:

— Galbūt ir man pačiam prireiks tiek pat žmonių, kiek jų yra pas Maką, jeigu jau pradėjome apie tai kalbėti...

Bet čia Benonis susigriebė, kad truputį perdėjo, ir paskubėjo pasitaisyti:

— Va, kabo mano didysis tinklas. Jeigu šiemet bus silkių, tai man ir trisdešimties rankų nepakaks.

— O jūs argi nevyksite į Lofotenus? — paklausė Svenas Sargas.

— Jeigu aš apsispręsiu plaukti į Lofotenus, aš pasiimsiu tave drauge.

Benonis suglumo. Svečias žinojo jau ir tai, kad jis plauks galeasu ir supirkinės žuvį trims laivams. Ir jis atsakė trumpai ir aiškiai:

— Jeigu aš apsispręsiu plaukti į Lafotenus, aš pasiimsiu tave drauge.

X

Benonis išvyko į Lofotenų salas. Visi žvejai patraukė į ten, bažnytkaimyje beveik nebeliko vyrų. Benonis išplaukė galeasu ir, kaip sakė, pasiėmė su savim matrosu Sveną Sargą. Išplaukė ir abi Mako jachtos: vieną vedė Viladas laivininkas, o antrąją Ulė Prasčiokėlis. Siriluno užuolankoje pasiliko tik kelios paprastos valtys ir didelė jūros laivė, kuria perveždavo paštą iš pašto garlaivio į krantą.

Benoniui vis dėlto pavyko atsisveikinti su Roza. Paskutinę dieną prieš išplaukiant buvo tiek daug darbo ir rūpesčių, jog jis ir tespėjo tik paskubomis atsisveikinti su ja ir pažadėti, kad bus ištikimas jai iki pat kapo duobės. Pakeliui į laivą jis dar kartą atsisuko ir šūkterėjo, kad būtinai nupirks jai žiedą ir kryžių. Paskui jis išplaukė iš užuolankos, o Roza stovėjo prie lango Sirilune ir žiūrėjo įkandin jo. Bet praėjo jau pusvalandis, ir galėjo būti, kad prie lango matyti ne žmogus, o pakabintas drabužis.

Pas Maką Sirilune neįvyko nieko naujo, bet pas kisterį Arentseną, kisterio kieme, šis tas atsitiko: vieną gražią dieną, vasaryje, sugrįžo jo sūnus, tas, kuris studijavo teisę. Dabar jis pagaliau pabaigė savo studijas. Ir jaunasis Arentsenas turėjo tokias baltas rankas ir, be to, nė vieno plaukelio ant galvos, kad žmonės tuojau suprato, jog jis daug mokėsi. Į jį žiūrėjo su didele pagarba. Namie jam paskyrė kambarį, ir dar vieną jo raštinei, ir jis pasiruošė čia naujoviškai ir mokytai vesti bylas. Dabar niekam nereiks čia ištisais metais kęsti neteisingumo, kiekvienas tuojau pat galės atsiekti savo teises. O, čia

visoje apylinkėje tikrai bus nemaža darbo — su senuoju lensmanu juk sunku sutikti.

Ir senis kisteris su žmona dabar ramiai pagyvens. Visą savo ilgą gyvenimą jie vargo ir dirbo, nesudėdami rankų. Visi šeši vyresnieji drauge paėmus nekaštavo jiems tiek pinigo, kiek šitas vienas septintasis, jauniausias sūnelis Nikalojus, šeimos šviesulys, juristas. Dieve mano, kaip jie plušo ir kankinosi dėl jo, atsisakydami valgio ir drabužio, atiduodami jam savo paskutinį talerį, net skolindami pinigus, užstatydami savo mantą. Ir štai dabar sūnus sugrįžo ir atsilygins jiems už visą vargą. Prie raštinės durų jau buvo prikalta lentelė su jo pavarde ir nurodytomis valandomis, kada jį galima rasti namie.

Kol kas jaunasis Arentsenas, nenorėdamas pasirodyti išdidus, tik vaikščiojo ir lankė kaimynus. Jis visur įnešdavo linksmumo, atrodė geraširdis ir lengvabūdis, ir plepėjo, pasakodamas juokingiausias istorijas. Jis vaikščiojo ir į bažnyčią, ir susidarė didelį pažįstamų ratą. Bet šituo metų laiku bažnytkaimyje iš suaugusių žmonių tebuvo pasilikusios tik moterys, todėl jo raštinėje niekas nesirodė. Savo darbui jis turėjo palaukti pavasario, kada namo sugrįš žvejai. Gi ligi tol visas kaimas sėdėjo be pinigų. Vieną kartą jaunasis Arentsenas užklydo ir į Siriluną. Jis ilgai vaikštinėjo po kiemą, kurį laiką pastoviniavo, apžiūrinėdamas karvelius, ir pašvilpė jiems kažkokią dainelę. Kadangi tai buvo prieš pat namų langus, jį pamatė ir Makas, ir Roza Barfud. Paskui jis įėjo į vidų. Bet kepurę jis nusiėmė tiktai pačiame kambaryje todėl, kad jo galva buvo visiškai plika.

— Sveikas sugrįžęs į gimtuosius namus, mokytas ir visa kita,— maloniai pasveikino jį Makas. Ir tėviškai pavadino jį tiesiog Nikalojum.

Jie pasikalbėjo apie tokių tokeles. Ir Roza, kažkada apšaukta jo sužadėtine, taip pat dalyvavo šitame pokalbyje. Tačiau šitas faktas nesukėlė jame iškilmingos nuotaikos, jis tik linksmai plepėjo, kaip ir visuomet. Kai Makas paklausė apie jo ateities planus, jis atsakė, kad kol kas jis teturi tik vieną planą — sėdėti namie ir laukti vaidingų žmonių.

— Žmonės privalo bartis ir ateiti pas mane,— pasakė jis.

Roza gerai pažinojo jį ir maloniai juokėsi, nors ir buvo šiek tiek užgauta, kad jos susižadėjimas nenuteikė jo per daug rimtai.

— Bet juk tai baisu, kad tu netekai visų plaukų,— pasakė Makas.

— Visų? — nesumišęs atsakė jaunasis Arentsenas.— Visiškai ne.

Bet Roza ir anksčiau matė jį nuplikusį, jai tai nebuvo naujiena. Ak, per visus šituos metus, kiekvieną kartą, kai tik ji nuvažiavo į pietus, rasdavo jame vis daugiau ir daugiau permainų. Ir kiekvieną kartą jis vis labiau smuko savo viduje, darėsi tuštesnis, plepesnis ir tingesnis. Miesto gyvenimas šitą kaimo jaunuolį pavertė apgailėtinu bernu.

— Bet kad ir labai mažai būčiau turėjęs plaukų,— pasakė jaunasis Arentsenas, braukdamas per savo poliruotą pakaušį,— vis dėlto neseniai jie visi atsistojo piestu. Taip, atsistojo piestu. Tai buvo tik ką man parvažiavus namo.

Makas nusišypsojo, nusišypsojo ir Roza.

— Pirmasis, kurį aš sutikau, buvo lapis Gilbertas. Aš tuojau pažinau jį ir paklausiau, kaip jis gyvuoja, kaip jo sveikata.— „Nieko, gyvenu,— atsakė jis,— o štai Roza susižadėjo su paštininku Benoniu".— „Su paš-ti-nin-ku Benoniu? — paklausiau aš.— Su ma-nim!" — surikau aš. Bet Gilbertas tik papurtė galvą ir nesutiko su mano tvirtinimu. Na, spręskite patys, koks buvo mano siaubas, kai jis nepalaikė mano tvirtinimo. Stojo nejauki tyla.

— Ir štai tuo metu,— tęsė jaunasis Arentsenas,— mano plaukai atsistojo piestu.

Roza lėtai pasitraukė prie lango ir ėmė žiūrėti į dienos šviesą.

Tiesą sakant, Makui reikėjo sudrausti įžūlų išsišokėlį, bet žmogus jis buvo supratus ir tuoj sumetė, kad pyktis su Nikalojum Arentsenu, teisininku, neišsimoka. Ne, visai priešingai. Bet jis taipgi nenorėjo, kad pokalbis vyktų tokiu intymiu tonu, todėl pasakė:

— Na, jūs galbūt norit apie šį bei tą pasikalbėti.

Ir išėjo iš kambario.

— Ne, mes neturime ko kalbėti,— šūkterėjo jam pavymui Roza.

— Paklausyk, Roza, pasilik čia,— paprašė jaunasis Arentsenas.

Jis pats nepakilo iš vietos ir net neatsisuko į ją, jis žvalgėsi po Mako seklyčią, tarsi būtų patekęs čia pirmą kartą.

— O, čia ant sienų yra nebjaurių senų graviūrų,— pasakė jis su žinovo išvaizda.

Jokio atsakymo.

— Na, eikš gi čia, pasikalbėsime, jeigu nori,— pasakė jaunasis Arentsenas atsistodamas.

Jis priėjo prie vieno ant sienos kabančio paveikslo ir ėmė atidžiai jį apžiūrinėti. Taip jie stovėjo gana ilgai, nusisukę vienas nuo antro.

— Tai iš tikrųjų neblogai,— pratarė jis tarsi pats sau, linktelėdamas į paveikslą. Paskui staiga nuėjo prie lango ir žvilgterėjo į Rozos veidą.

— Tu verki? Ak, aš taip ir žinojau.

Ji pasitraukė nuo lango ir puolė į kėdę.

Jis pamažu nusekė paskui ją ir atsisėdo į antrą kėdę.

— Nesielvartauk, miela Roza,— pasakė jis,— neapsimoka.

Šita taktika nieko nepadėjo. Tada jis ėmėsi kitos.

— Štai aš sėdžiu čia ir kalbu, kalbu, o tu ir klausytis manęs nenori. Manęs jau nieku nebelaikai. Būk gera, parodyk kuo nors, kad tu pastebi mano buvimą.

Tyla.

— Ne, žinai tu ką! — sušuko jis ir atsistojo.— Aš atvažiuoju čia, į tėviškę ir visa kita, ir pirmas mano darbas buvo nuskubėti pas tave...

Roza žiūrėjo į jį pravira burna.

Jaunasis Arentsenas sušuko:

— Na, pagaliau aš išskėliau iš tavęs nors kibirkštį. Tu nusišypsojai. Mano Dieve, tavo liepsninga varinė šypsena, tavo ryškios nedažytos lūpos!

— Ne, tu iš proto išsikraustei! — sušuko Roza.

— Taip,— staiga sutiko jis ir linkterėjo galva.— Kai tik sugrįžau namo, ir išėjau iš proto. Žinai, ką aš apie tave girdėjau? Kad tu sužadėta su paštininku Benoniu. Ar tu pati ką nors panašaus girdėjai? Tu sakai, kad aš išėjau iš proto. Ne,. aš apstulbęs, sutriuškintas, pusiau miręs, arba netoli to. Aš kiauras dienas vaikštau ir visokeriopai ieškau, ką čia man tokio išgalvoti — bet ką tik sugalvoju, viskas niekam netinka. Kai šiandien ėjau į čia, aš meldžiausi Dievui. Tai tikrai nebuvo nieko didelio, ir aš nieko ypatingo neprašiau, aš tik norėjau, kad Dievas išlaikytų mano protą. Paš-ti-nin-kas Benonis. O aš? Tu sakai — išėjau iš proto? Taip, taip, aš beprotis ir sergąs.

Aš stoviu prieš tave, bet formaliai guliu lovoje. Taip, tai visai tikra. Taip, taip, aš tiek apimtas ligos, jog titnagas, ir tas gautų galą.

— Bet, mano Dieve,— sušuko Roza nusiminus.— Argi yra kokios nors prasmės tavo žodžiuose?

Jį, matyti, pritrenkė šito jos šūkterėjimo nuoširdumas, jo veidu šmėstelėjo šešėlis, ir jis ėmė kalbėti daug ramiau.

— Na, pasakyk tik vieną žodį, ir aš savo paties rankomis pridengsiu kepure savo plaukų likučius ir pasitrauksiu.

Roza kurį laiką sėdėjo, pagalvojo, paskui pakėlė galvą ir tarė:

— Taip, taip, dabar vis tiek. Bet vis dėlto aš turiu pasakyti, kad tavo tonas... Tu galėtum būti rimtesnis. Gal apie tai, kas įvyko, aš turėjau parašyti tau... Taip, mes susižadėję, reikėjo gi kaip nors visa tai baigti. Dabar jau vis tiek.

— Kam liūdėti! Geriau imkim ir visa tai išsiaiškinkim. Juk tu žinai, kad mes esame patys geriausi priešai pasaulyje.

— Nėra kas daugiau aiškintis. Mes ir taip jau pakankamai kalbėjom. Rodos, jau keturiolika metų praėjo nuo tų laikų, kai mes pradėjome aiškintis.

— Taip, iš tikrųjų, tai pasakiška ištikimybė. Padaryk mažytę ekskursiją į žmonijos istoriją ir paieškok tokios ištikimybės — kertu lažybų, nieko panašaus neatrasi. Ir štai aš grįžtu į gimtąją šalį...

— Per vėlai. Ir tai yra daug geriau.

Tada jis surimtėjo ir pratarė:

— Galbūt tave taip paveikė ta karvelidė ir didžioji daržinė?

— Taip,— atšovė ji.— Ir tas, ir kitas, nesiginsiu. Beje, iš dalies ir jis pats. Na, ir reikėjo gi visa tai kaip nors baigti. O jis taip siekė manęs, tai jau vis tiek.

Pauzė. Abu sėdėjo ir kiekvienas savaip galvojo. Staiga Roza atsisuko ir pažiūrėjo į laikrodį ant sienos.

— Nežinau...— pratarė ji.

— Aš žinau! — atsakė jis ir pasiėmė savo kepurę.

— O tai Makas pagalvos, kad ko gero mes čia visai susipiršome,— reikšmingai pasakė ji. Bet staiga joje tvykstelėjo pyktis, ir ji paklausė:

— Sakyk man, kalbama, kad tu jau prieš trejus ketverius metus galėjai baigti su tais nelaimingais egzaminais?

— Taip,— tingiai atsakė jis,— bet tada mūsų ištikimybė būtų trukusi tik dešimt ar vienuolika metų.

Ji pasirodė pavargusi ir pakilo.

Jis atsisveikino, nepaduodamas jai rankos, ir pasakė:

— Aš žinau, kad dabar tai jau neturi reikšmės. Bet kas, jeigu ir aš pasistengčiau įsigyti turtelį?

— Taip? Tu pasistengtum?

— Ne, dėl Dievo, tai visai ne koks nors iškilmingas pareiškimas. Aš tik paprastai sakau: nuo šiol mano savimyla nesutiks su mažesniais dalykais, kaip ta karvelidė ir daržinė.

XI

Velykoms daugelis žmonių pabuvoti savaitę sugrįžo namo. Šeimoms jie parvežė stambių Lofotenų menkių, tokių stambių, kad į vieną valtį galima buvo paimti žuvies net dvidešimčiai šeimynų. Be to, jie parvežė sveikinimų iš visų, pasilikusių salose. Kadangi Benonis pats negalėjo parvažiuoti, jis turėjo supirkinėti žuvį trims laivams, todėl su vienu jūreiviu parsiuntė Sveną Sargą, ir tam pačiam Svenui įtikėjo auksinį žiedą ir auksinį kryžių, kuriuos jis turėjo perduoti Rozai Barfud. Bet Roza tuo metu buvo namie, pastoriaus sodyboje, tad Svenas, norėdamas perduoti dovaną, turėjo atlikti didelę kelionę į kaimyninę parapiją. Prie šio Benonio siuntinėlio buvo pridėtas ir laiškas.

Svenas Sargas atėjo į pastoriaus kiemą pirmąją Velykų dieną. Jis čia atsinešė savo linksmumą, ir dainavo sodybos žmonėms, kai tik jį paprašydavo. Jis buvo toks šviesiaplaukis, šviesiaodis, ir jaunas jo kūnas buvo pilnas jėgos. Jis vilko vandenį į virtuvę ir į tvartus.

Kartą Roza išėjo į šeimynos trobą tuo metu, kai jis dainavo.

— Prašau, tęsk, tęsk,— pasakė ji.

Svenas Sargas nesispyrė ir nesileido ilgai prašomas, ir vėl užtraukė savo dainelę:

Daug mūs brolių šitą naktį
Raižo tolimas marias.
Bangos laivą neliaus plakti,
Baimę neš šiurpi audra.

Dieve, saugok juos visus.
Laikrodis muša tris kartus —
Nutolink nuo jų mirties sparnus.

— Beje, aš turiu pasakyti,— sutarškėjo jis,— kad čia, kaimuose, nedainuojama. Jie yra tarsi žvėrys. Sutinki kurį nors, paklausi, ar moka dainuoti — tai ne. Kiek kartų net pyktis mane ėmė!

— O argi tu visą laiką dainuoji? — paklausė viena mergaitė.

— Suprantama, aš niekad neliūdžiu, aš tik juokiuosi ir džiaugiuosi. Kiek yra tokių, kuriems daug blogiau einasi, negu man, tegu jie ir sielvartauja. Bet aš turiu pasakyti: Hartvigsenas moka dainuoti.

— Štai kaip? — staigiai paklausė Roza.

— Kaip gi. Kai jis skaito maldas ir paskui gieda psalmes — niekas garsiau už jį negieda.

— Ar jis ir Lofotenuose garsiai gieda?

— Kaip gi, Hartvigsenas gieda. Ir dar kaip!

— Tu perduok jam didelę padėką už jo siuntinį,— pasakė Roza.

Svenas Sargas nusilenkė. O, šitas Svenas, jis buvo kilęs iš miesto ir pamokytas mandagumo, jis nusilenkė ir pasakė:

— Taip, dėkoju. Tikriausiai, bus ir laiškelis.

— Ak, ne,— atsakė Roza.— Laiškas? Ne, mes čia neturime apie ką rašyti.

— Na, taip, žinoma,— sutiko Svenas Sargas ne be tam tikro nustebimo.

Ne, Roza tikrai nežinojo, ką ji galėtų parašyti savo sužadėtiniui. Ji prisiderino žiedą, jis pasirodė tinkąs jai, bet kokia sunki tapo ranka nuo šito storo žiedo! Visa ranka pasirodė kažkokia svetima. Paskui ji apžiūrėjo kryžių. Tai buvo didelis aukso kryžius — tokie šiais laikais buvo nešiojami ant juodo aksomo juostelės. Bet ji jau turėjo kryžių, mažytį kryželį, kuris jai buvo dovanotas konfirmacijos dieną. Pirmąją Velykų dieną ji vis dėlto užsidėjo ir žiedą, ir kryžių, bet paskui abu nuėmė ir pa-

sidėjo. Laišką perskaitė tiktai kartą. Iš tikrųjų, ji ir neįsivaizdavo, kad jis galėtų būti kitoks, negu kad buvo, tačiau daugiau neskaitė jo.

Galbūt vis dėlto jai derėjo parašyti Benoniui keletą žodžių ir padėkoti jam? Negalima pasakyti, kad tai būtų per daug iš jo pusės. Todėl vakare ji atsisėdo ir gražia rašysena parašė, kad siunčia „širdingų sveikinimų brangiam Benoniui, nors jau toks vėlyvas laikas", ir taip toliau. „Aš prisiderinau žiedą, jis man tinka, o kryžių pasivėriau ant juodos aksominės juostelės", ir taip toliau. „Mūsų namuose viskas gerai, o dabar aš jau snaudžiu. Tavo Roza".

Rytą ji norėjo šias eilutes perduoti Svenui Sargui, bet pasirodė, kad jis jau buvo išėjęs. Svenas Sargas dar turėjo škiperio Hartvigseno laiškų Makui iš Siriluno, o atėjo jau trečia Velykų diena, todėl reikėjo paskubėti įteikti jį.

Svenas Sargas vėl nuėjo bendruomenės mišku, dainuodamas ir kalbėdamasis pats su savim, galvodamas apie šį bei tą trukčiodamas pečius. Pakeliui jis negaišo, ir į Siriluną atvyko dar su šviesa, nors dienos dar buvo labai trumpos. Jis perdavė Makui laišką ir gavo įsakymą pernakvoti, kad galėtų sulaukti atsakymo.

Benonio laiškas Makui buvo apie žuvies, kepenų, ikrų ir druskos kainas, apie tai, kiek paimta krovinio ir kokių jis turi planų tolimesniems darbams. Jis jau geromis kainomis pardavė daug strikto. Laiško gale Benonis, kaip žmogus, besiruošiąs vesti, pasiteiravo dėl klavikordo iškilmių seklyčioje ir dėl rožinio medžio stalelio iš mažojo kambarėlio. Ar nesutiktų Makas perleisti jam šituos daiktus, kad ir bet kokia kaina. Kadangi Lofotenuose nenupirksi nei muzikos, nei rožinio stalelio, nebent kokį paprastą, pušinį, prie kurio Rozai nepritiktų siūti, todėl Makas jam tuo padarytų didelę paslaugą. Su pagarba, Benonis Hartvigsenas iš galeaso.

Makas sėdo rašyti atsakymą: jam, žinoma, labai gaila išsiskirti su klavikordu ir su darbo staleliu, tačiau jausdamas prielankumą pačiam Benoniui, o taipgi todėl, kad jo mielajai krikšto dukteriai šitie daiktai labai patinka ir ko gero ji negalėtų be jų gyventi, jis pasiruošęs perleisti minėtus daiktus už nebrangią kainą.

Svenas Sargas vakare įsitaisė šeimynos troboje, dainavo savo dainas ir visus juokino. Pradžioje žvalusis ber-

nas buvo suieškojęs savo lovą palėpėje virš šeimyninės, kadangi iš kelionės jautėsi mirtinai pavargęs. Aplinkui buvo taip tamsu ir taip šilta bei jauku šitoje palėpėje, jog Svenas puikiai galėjo išsimiegoti. Bet jam užteko kantrybės išgulėti ten tik gerokų valandą, paskui jis vėl nušliaužė žemyn. Šeimyninėje jau buvo uždegta ugnis, bet laiptų apačioje jis atsidaužė į piktą žmogų. Tai buvo vyriausias kiemo bernas.

Tarp jų užsimezgė juokingiausios rietenos.

— Man rankos niežti imti ir išgrūsti tave žemyn galva,— pasakė bernas.

Svenas Sargas nusikvatojo ir tik tepasakė:

— Nejaugi taip ir niežti?

— Mano reikalas daboti, kad šeimyninėje būtų tvarka. Pats Makas taip įsakė.

— Ką gi aš padariau?

— Tu buvai palėpėje, kaip kartas iš ten ir grįžti... Jakobina! — riktelėjo vyras aukštyn.

— Aš,— atsiliepė Bramaputra iš palėpės.

— Girdi? Ji ten.

— O man kas? — atsiliepė Svenas Sargas.— Aš ten miegojau, pavargęs iš kelionės.

— Neleistinai miegojai. Jakobina ištekėjus už Ulės Prasčiokėlio.

— O aš tai iš kur galiu žinoti? Aš čia svetimas. Aš iš miesto.

— O aš tau pasakysiu štai ką: tu esi šunalupys ir valkiojiesi iš kiemo į kiemą,— pareiškė bernas.

— Rimbu tave išplakti už tavo palaidą liežuvį,— atsakė Sargas.

— O tave reikėtų įsukti į ratą,— įsiutęs sušuko bernas.— Tu girdi, ką aš tau pasakiau? Įsukti tave į ratą ir suplėšyti.

— Apšaukti žmones šunalupiais — na jau, už tai reikia bausti tik mirtim. Bet kuriame padoriame mieste tave pakabintų ant kartuvių,— neatsiliko tas.

Bramaputra iš viršaus paklausė, ko jie ten barasi.

Kai tik Svenas Sargas pamatė dėmesio vertą liudininką, jo įniršimas dar labiau pakilo, jis iš lėto priėjo prie berno, prieš pat jo akis mojuodamas kumštį.

— Jeigu tu tučtuojau nepranyksi, aš tave taip papurtysiu, kad net ausys klibės.

Bramaputra nuslinko žemyn, nejausdama baimės, garbanota ir smalsi.

— Jūs visiškai pablūdot,— pasakė ji.

— O tu be reikalo tokia nuolaidi,— prieštaravo Bramaputrai vyriausias bernas.— Ulė juk tik Lofotenuose, ne amžių jis ten bus, sugrįš, nebijok.

Tada Sveno Sargo veidas įgavo tokią išraišką, tarsi jis būtų pasiryžęs pereiti prie veiksmų ir įvykdyti savo grasinimą. Jis paklausė:

— Tu ką pasakei?

— Nieko,— atsakė bernas,— aš daug nekalbėsiu, o paprasčiausiai imsiu ir išdrėbsiu tave lauk.

Bet čia įsimaišė Bramaputra, įbruko ranką po berno alkūne ir nusitempė jį į šalį.

— Ir ko gi jūs čia, iš tikrųjų,— prabilo ji.— Dabar šventos Velykos ir visa kita. Geriau einam su manim.

Ir bernas nuėjo su ja į šeimyninę.

O Svenas Sargas pasiliko prieangyje, švilpaudamas ir dūmodamas. Tiesą sakant, jo galvoje buvo ne Bramaputra, o kambarinė Elena. Jis matė ją keletą kartų, juokavo su ja ir atlikdavo jai įvairių patarnavimų.

— Turbūt ji ateis vėliau,— pagalvojo jis ir taip pat nuėjo į šeimyninę.

Čia Svenas Sargas pakėlė tikrą alasą, ir užtraukė dainą, ir kambarinė Elena tikrai truputį palaukus atėjo ir pasiliko šeimyninėje visą vakarą. Taip, jeigu nebūtų Velykos, visi ko gero būtų leidęsi į šokį.

Pačiam linksmumo įkarštyje tarpduryje pasirodė Makas, jo rankose baltavo laiškas. Šeimyninėje tuojau stojo mirtina tyla, ir kiekvienas šią minutę troško atsidurti kuo toliausiai — tokią pagarbą visiems teigė senasis ponas. Tačiau Makas ir nepažvelgė į šalis, jam netiko ieškoti smulkmenų tarp savo tarnų.

— Perduok šį laišką Hartvingsenui,— pasakė jis Svenui Sargui.

Ir Svenas Sargas paėmė laišką, mandagiai nusilenkė ir atsakė, kad taip, taip, jis būtinai perduosiąs.

Makas pasisuko ir išėjo.

Valandėlę dar truko tyla, paskui vėl suūžė linksmybė, ir dar garsesnė, negu pirma, nes visi jautėsi taip, tarsi būtų išsigelbėję iš didelio pavojaus. Štai čia stovėjo Makas ir štai ką jis kalbėjo, visai taip, kaip bet kuris iš jų tarpo. Ak, šitas Makas!

Svenas Sargas užtraukė:

— Dabar mes uždainuosime dainelę: „O, jūs Sorozos merginos!" Tik gerai pritarkite. Atsiminkite, kad po kiekvieno posmo, kurį aš padainuosiu, jūs visi turite kartoti choru, greitai greitai: „O, jūs Sorozos merginos!" Taip mane mokė. Na, aš pradedu.

— O gal mes galėtume ir šiek tiek pašokti? — atkakliai paklausė Bramaputra. Atrodė, kad šitoje boboje sėdėjo pats Šėtonas.

Vyresnysis bernas perspėdamas sumurmėjo:

— Taip, taip, dar Ulė Praščiokėlis yra Lofotenuose, bet...

— Na, ir bučiuokis su savo Ule,— atkirto Bramaputra, purtydama savo garbanas — taip jai ir kilnojos kojos truputį pašokti.

Ir bernas suminkštėjo, pažiūrėjo į ją ir pratarė:

— Kad taip nebūtų Velykos...

— Na, ir bučiuokis su savo Velykomis,— vėl pakartojo Bramaputra.

Tada bernas išėjo į trobos vidurį ir pradėjo sukti ją. O jis buvo šaunus šokėjas. Paskui jį pasileido Svenas Sargas su kambarine Elena, paskui dar dvi poros. Iš kažkur atvilko berną su armonika, ir prasidėjo tikri šokiai, visi linksminosi iki paskutiniųjų. O du žili globojamieji, Fredrikas Menza ir Monsas, sėdėjo kampe, panašūs į du bedvasius lavonus iš ano pasaulio. Retkarčiais jie pasikeisdavo žodeliu kitu, kažko klausinėjo ir atsakinėjo, tarsi jiems būtų reikėję to, apie ką jie kalbėjo. Jų protai buvo visiškai atbukę, bet ir jiems buvo linksma. Tikriausiai jiems atrodė, kad seklyčia sugriebė visus žmones ir puolė su jais į šokį. Kartais jie staiga griebdavo orą savo apmirusiomis rankomis, turbūt norėdami sugriebti seklyčią už kamanų.

O Svenas Sargas — kur gi dingo jis ir kambarinė Elena? Jie buvo pasislėpę nuošaliame kamputyje ir meilikavosi, jis apkabino ją du kartus ir pabučiavo. Ji buvo tokia mažytė ir lieknutė, ir Elena buvo jos gražusis vardas, ir visa ji buvo toks puikus sutvėrimas. Kai jis sakydavo jai ką nors švelnaus, ji nuleisdavo akis ir buvo įsimylėjusi. Jis taipgi. Viskas joje buvo žavinga.

— Tavo tokios mažytės šaltos rankutės, kaip malonu paimti jas ir sušildyti,— kalbėjo jis.— Ir tavo vardas toks gražus — Elena, tai yra daniškas vardas.

Kokie jie buvo jauni ir kaip įsimylėję vienas antrą!

Kitą dieną Svenas Sargas išvyko atgal į Lofotenus.

XII

Jaunasis Arentsenas išvyko į tolimą kelionę. Jis atsikėlė anksti rytą ir dabar, pačiame dienos įkaityje, yra bendruomenės miške, pakeliui į kaimyninę parapiją. Jis eina pėsčias. Yra šeštadienis ir minkštas pavasario oras.

Kas gi tokio atsitiko su mokytu teisininku? Kodėl gi išlepintas jaunasis Arentsenas, tingus niekadirbis, staiga sugalvojo taip varginti save? Vienas Dievas težino. Tačiau pats jaunasis Arentsenas įtikinėja save, kad visa tai daro savo reikalų labui. Argi jis nelanko savo parapijos bažnyčios, kad užmegztų plačias pažintis? Galbūt jis ryt tais pačiais sumetimais nueis ir į kaimyninę bažnyčią? Jaunasis Arentsenas ketina įdiegti teisingumą ir įstatymų supratimą daugelyje parapijų. Na, bet iki pavasario nebuvo jokio darbo, visi vyrai buvo išvykę į Lotofenų salas, ir kaimas sėdėjo be pinigų. Tai ko gi taip jis šiandien susirūpino?

Jaunasis Arentsenas nukrečia nuo kelmo sniegą ir įsitaiso sau sėdynę. Paskui atsisėda, užkandžiauja išsiimtomis iš krepšio atsargomis ir truputį nugeria. iš butelio. Paskui išgeria dar, ir dar, kol butelyje nebelieka nė lašo. Tada jis nusviedžia jį į sniegą.

— Ak, be tuščio butelio bus lengviau,— galvoja jaunasis Arentsenas.

Ir nė kiek nesikremta, kad butelis ištuštėjo, jis turi dar antrą, visai pilną.

Kaip tylu ir ramu miške bei laukuose žiemos dieną! Visai nenuostabu pabūti čia kokį kartą, priešingai, net labai įdomu — šitą vieną kartą!

Jaunasis Arentsenas atmeta galvą ir žvalgosi, jam pasirodo, kad girdi žingsnius. Štai eina žmogus. He, koks supuolimas! Tai Roza.

Jis sveikinasi, ir abu yra labai nustebę.

— Tu pas mus? — klausia jis.

— Taip. O tu pas mus?

— Aš einu savais reikalais. Reikia pabuvoti visose bažnyčiose ir, kiek tai galima, susidaryti pažinčių.

Roza taip pat randa reikalą pasiaiškinti:

— Aš išsiruošiau į Siriluną. Šiais metais dar nebuvau tenai.

Bet kai pirmasis nustebimas, iššauktas susitikimo miške, praėjo, abiejuose kilo didelis apmaudas, kad įsigalvojo leistis į kelionę kaip tik šiandien. Argi negalėjo jie palaukti nors truputį! Roza dar nejaučia tokio nesmagumo todėl, kad ji dar nuo Edvardos laikų, taigi, nuo tol, kai dar vaikštinėjo trumpa suknele, priprato nuolatos viešėti Sirilune. Bet jaunasis Arentsenas niršta ant savęs ir galvoja: „Ko gi aš negalėjau palaukti nors vieną dienelę!" Na, bet argi jis toks žmogus, kad neatrastų kokios nors išeities?

— Aš taip ir tikėjau, kad tu išeisi iš namų kaip tik šiandien,— pasakė jis.

— Štai kaip.

— Todėl aš ir ėjau. Aš norėjau ateiti į jūsų bažnyčią kaip tik tuo metu, kada tavęs nebus namie.

Ar ji permatė jo sumanumą? Ji balsiai nusijuokė ir padėkojo.

— Aš suprantu, kad šitai tau nebūtų buvę labai malonu. Todėl aš ir panorau nors vieną kartą įtikti tau.

— Kažkas nuostabaus, kad tu pasidarei toks rimtas,— pasakė ji įtardama.— Tau atrodo, kad geriausia ateiti pas mus kaip tik tuo metu, kada manęs nėra?

Tačiau senasis išdykėlis jau nebepajėgė išlaikyti savo rimtumo.

— Jeigu jau tu taip galvoji, tai aš geriau pasuksiu ir eisiu su tavim,— pareiškė jis.

Taip jie nuėjo keletą žingsnių.

— Ne,— pratarė ji.— Geriau aš pasuksiu. Juk aš neturiu jokių ypatingų reikalų.

Jie pasuko ir nuėjo į Rozos parapiją.

Jie ėjo persimesdami vienu kitu žodžiu ir visur sutikdami vienas su antru. Bet jaunasis Arentsenas nuo gerų gurkšnių iš butelio ėmė ištižti.

— Tu eik pirma. Man kažkas įkrito į batą,— tarė jis atsilikdamas.

Roza truputį paėjėjo ir sustojo. Jis pavijo ją lengvai, tarsi berniukas šokinėjančia eisena, ir pasakė kažkokį

juoką apie klibius. Paskui staiga užpuolė ją klausimais, argi ji vis dar tebesanti paštininko Benonio sužadėtinė?

Taip, tebesanti. Gana, nė žodžio apie tai.

— Juk tu žinai, kad tai yra nesąmonė,— pasakė jis.

Ji tarsi ruošėsi sudrausti jį, bet kažkodėl nutylėjo kaip gerai išauklėta panelė.

— Hm,— tiktai pratarė ji.

Ko gero, sielos gilumoje ji sutiko su juo.

Jie stropiai žingsniavo tolyn. Štai jau antra valanda, trečia. Kalnuose pakilo vėjas, ir danguje viena po kitos ėmė rodytis žvaigždės.

Jaunasis Arentsenas tik šiaip taip įstengė palaikyti pokalbį. Tiesą sakant, jis vėl truputį apsilpo. Jau nuo ankstyvo ryto jis buvo susigiminiavęs su buteliu, todėl dabar neliko nieko kito, kaip tęsti šitą giminystę. Jis nebuvo girtuoklis, tačiau mėgo gerai paūžti, todėl nusprendė, kad tokiai kelionei nepakenks apsirūpinti degtinėle.

Štai ir ketvirta valanda. Kelias ėjo pakalnėn, jie jau buvo persiyrę per kalnų keterą. Miške pasidarė šilčiau, žemėje tirštėjo sutemos.

— Galbūt ir tiesa, kad tai nesąmonė,— ūmai prabilo Roza.

Jam teko gerokai pagalvoti, kad atsimintų, ką gi jis tokio neseniai buvo pasakęs, o ji dabar su tuo sutiko.

— Na, suprantama, gryna nesąmonė,— atsakė jis.— Koks gi jis tau vyras? Gryna nesąmonė.

— Bet ne tau apie tai kalbėti,— griežtai pasipriešino ji.— Ir labai bjauru, kad tu taip kalbi.

— Ir nekalbėsiu... Vienok ir velniškas gi pokštas — neįpratus valkiotis taip toli. Štai dabar kažkas atsitiko su mano petnešomis. Tu paeik pirmyn ir palauk manęs.

Ji nuėjo pirmyn. Kai jis pavijo ją, tiesiai virš jų galvų stovėjo mėnulis. Vakaras buvo stebuklingas.

— Štai ir mėnuo,— pasakė jis vėl išbudrėjęs.

Ir vėl jis pradėjo plepėti, dažnai stabtelėdamas ir mostaguodamas rankomis, ir staiga tarė:

— Klausyk, tylos audra!

O truputį palaukęs, lengvabūdiškai ėmė tarškėti toliau:

— Tik pagalvok, pilnatis! Ir kaip spokso! Aš manau, tau ko gero nejauku, kad šitas vaikinas taip įspytrino akis tiesiai į tavo veidą?

— Man? Kodėl gi?

— Kaip gi — buvusi paštininko Benonio sužadėtinė.

Ji neatsakė. Ne, kodėl gi ji staiga pasidarė tokia išauklėta ir aštriai neatsikerta jam? O juk jaunasis Arentsenas pasakė: buvusi sužadėtinė. Pasakė, tarsi tai būtų buvę gilioje praeityje.

— Borre aekked! — kažkas pasveikino nuo kelio.

— Ibmel adde,— išsiblaškiusi atsiliepė Roza.

Tai buvo lapis Gilbertas, traukiąs į Siriluną.

Ir Gilbertas perdavė juos taip, kad geriau ir nebereikėjo. Užėjo į vienus namus, į kitus, į trečius, ir visur pasakė vieną ir tą patį:

— O juk Benoniui nieko neišeis su pastoriaus Roza.

Oh, koks jis buvo meisteris išplatinti šitą mėnesienos vakaro naujieną!

— Nuostabu, kad šitas lapis Gilbertas susitiko mus kaip tik šiandien,— susimąsčiusi pratarė Roza.

Jie atėjo į pastoriaus kiemą. Jaunąjį Arentseną priėmė kaip garbingą svečią. Jis sočiai pavalgė ir ligi vėlumos išsėdėjo prie stipraus punšo. O kai punšas pradėjo truputį veikti, Rozos motina ne kartą turėjo iš širdies juoktis iš linksmo jaunojo Arentseno plepėjimo.

— Jūsų motutė dabar tikrai labai patenkinta? — paklausė pastorienė.

— Užtikrinu jus, gerbiamoji ponia — ji man ramybės neduoda su savo rūpestingumu.

Pastoriaus žmona nusišypsojo ir pasistengė pateisinti vargšelę — juk ji yra motina.

— Ji man užkaria po dvi poras kumštinių pirštinių.

— Vargšelė!

— Vargšelė? Jeigu aš nebūčiau toks gajus, aš nebeišlaikyčiau.

Čia pastoriaus žmona nuoširdžiai nusijuokė — koks linksmuolis tasai teisininkas.

Kai pastorių pora nuėjo ilsėtis, jaunasis Arentsenas dar ilgai sėdėjo su Roza. Jie visiškai susitaikė, ir jaunasis Arentsenas pasidarė žymiai rimtesnis. Roza niekad nebuvo girdėjusi, kad jis kalbėtų taip sumaniai ir nuosaikiai. Jie iš esmės sutiko vienas su antru, kad abu sudaro gerą porą, šita istorija su Benoniu buvo paprasčiausia kvailystė. Senas, keturiolikos metų įpraeimas vėl suvedė juos, ir tai buvo visai natūralu. Jaunasis Arentsenas tiesiog pradėjo kalbėti apie jų planus ateičiai. Vis-

kas bus gerai, atsiras ir karvelidė, ir daržinė žvejybos įrankiams, he, he! Per Velykas namie viešėję žvejai Lofotenų salose papasakojo apie jo parvykimą, ir iš savo kaimo žmonių jis jau gavęs keletą laiškų, kuriuose yra prašomas padėti.

— Pamanykit, jie net neturėjo kantrybės palaukti, kol patys parvyks namo; jie bijojo, kad jų priešai nepaviliotų manęs į savo pusę. He, he!

Roza tarė:

— Bet kas gi man daryti su Benoniu?

— Iš tikrųjų, kas gi tau su juo daryti,— pasakė jaunasis Arentsenas, suteikdamas jos žodžiams visiškai kitą prasmę.— Paprastų paprasčiausiai mesk jį.

Roza papurtė galva.

— Ne, netinka. Tai yra, suprantama, man teks šiaip ar taip pabaigti su juo, bet aš parašysiu jam.

— Dieve gink. To visai nereikia.

— Vos prieš porą dienų aš gavau iš jo laišką,— pasakė Roza.— Palauk, aš tuojau atnešiu jį. Aš dar neatsakiau jam, baisiai sunku.

Roza nuėjo atnešti laiško. Ir čia pat atsiminė apie žiedą ir kryžių, atsiminė ir didžiąją seklyčią, ir miegamąjį, kuriuos Benonis pristatė jai prie savo namo. Paskui pagalvojo apie nustatytą dieną vidurvasaryje.

— Jis truputį keistai parašytas,— pratarė ji, lyg atsiprašydama jaunąjį Arentseną, ir išskleidė laišką. Ji buvo rimta, ir jos veidas buvo skausmingas.— Beje, reikalas juk ne raidėse ir ne žodžiuose,— pridėjo ji.

— O kame gi?

— Prasmėje,— trumpai atsakė ji, norėdama išvengti bet kokios pajuokos.

Tačiau Benonio laiškas buvo toks išpūstas, jog skaitant šitą kuriozišką raštą negalima buvo susilaikyti nesijuokus. Jis rašė, kad, tiesą sakant, nenoriai imasi plunksnos, ir pirm visko turi pranešti, kad su jo sveikata viskas gerai. Po to: jis buvo giliai nuliūdęs dėl jos tylėjimo ir dėl to, kad ji nieko neatsiuntė jam su Svenu Sargu. Iš poros jos eilučių jam būtų užtekę džiaugsmo visai žiemai, bet tikriausiai ji neturėjo nuotaikos rašyti. Kas dėl krovinių, jis supirkinėja savo išgalėmis ir sergėdamas Mako interesus, tačiau atsirado daug pirkėjų, kurie pakėlė kainas... „Turiu pranešti tau, kad iš vieno salos savininko įsigijau porą karvelių mūsų karvelidei ir atsi-

vešiu juos su savim pavasarį. Pora baltų ir pora tamsių su mėlynais atspalviais. Iš to tu gali matyti, kad visuomet gyveni mano mintyse ir kad aš ištikimas tau iki gyvenimo grabo. Numylėtoji Roza, jeigu tu sugalvosi kada nors parašyti man, tai neužmiršk pažymėti galeaso „Funtus" pavadinimo, o tai čia, jūroje, tiek galeasų ir įvairių laivų. O kaip aš dėkosiu ir laiminsiu tave už tai, ir paslėpsiu tavo laiškelį prie savo krūtinės tarsi gėlelę. Iš naujienų galiu pranešti, kad mums atsiuntė gerą pastorių. Jis lanko ne tik tuos, kurie esame laivuose, bet ir žvejus, gyvenančius skurdžiausiose lūšnelėse. Ir mes, kurie nuo ryto iki vakaro bastomės po jūros vilnis, turime atsakingą gyvenimą ir kiekvieną minutę galime būti pašaukti. Taip praėjusį trečiadienį po pietų vienas Helgelando laivelis, plaukiąs iš Raneno į Helgelandą, apvirto, ir vienas žmogus, vardu Andreas Helgenenas, taip ir žuvo. Likusius nuėmė nuo kylio, bet jie neteko viso savo lobio ir įrankių. Šitą kartą pabaigsiu savo kuklų raštą ir paprašysiu tave atsiųsti man meilų atsakymą, kadangi aš myliu tave visomis savo jėgomis ir išgalėmis. Bet juk kai išsirinkai mane savo gyvenimo palydovu, tu juk žiūrėjai ne aukštos padėties arba mokytumo, o tik mano vargšės širdies. Dar vieną dalyką aš ilgai galvojau nuslėpti nuo tavęs ir papasakoti tik sugrįžęs namo, bet dabar aš nusprendžiau — geriau pasakysiu tau, kad jau du kartus rašiau Makui ir atsakymui gavau du jo laiškus. Mes su juo sutarėme dėl kainos, ir aš nupirkau, vadinas, muziką, ant kurios tu groji, ir rožinio medžio darbo stalelį iš mažojo kambario. Aš parvešiu juos į mūsų namus, ir kai sugrįšiu, tai bus tau mažytė dovana iš manęs. Lik sveika ir parašyk man greit. Tavo B. Hartvingsenas, mano vardas. Galeaso vardas „Funtus".

— Bet, mielas Dieve, juk tai laiškas iš ano pasaulio! — sušuko jaunasis Arentsenas, išplėtęs akis iš nustebimo.

— Aš to nepasakyčiau,— atsakė Roza.

Tačiau ji jautėsi labai sugėdinta, ir tuoj pat įsikišo laišką į kišenę.

— „Iš naujienų galiu pranešti, kad mums atsiuntė gerą pastorių",— sumurmėjo jis, žvairuodamas į ją.

— Uf, ir kam aš tau parodžiau! — sušuko ji ir apmaudingai atsistojo.

Supykinta ir sugėdinta ji ėmėsi kažką tvarkyti viduryje kambario, tačiau jis negalėjo susilaikyti dar jos nepaerzinęs:

— O kaip gi vadina tą žmogų, tą helgelandietį, kuris žuvo? Rodos, Andreas Helgesenas? Žiūrėk gi, nepamiršk šito!

Roza atsakė iš gilumos kambario:

— Tu neapskaičiuoji visko, ką jis man padarė. Štai dabar ir vėl: nupirko man klavikordą ir ponios Mak darbo stalelį.

— Taip, su tuo tai jau teks tau išsiskirti.

— Aš ne apie tai, kad man teks su tuo išsiskirti. Bet jis juk pirko, turėjo tokių išlaidų! Ne, tai baisiai bloga iš mano pusės, aš tiesiog pasirengus verkti.

— Ak, ką,— susierzinęs sušuko jis ir atsistojo.

Roza užsidegė apmaudu:

— Ką tu sakai? Nejaugi tu visiškai neturi širdies? Ne, dabar aš būtinai parašysiu jam, tuojau pat parašysiu. Tegu nors už visą savo gerumą ir meilę gaus iš manęs laišką.

— O aš ryt nugabensiu jį į paštą,— atsakė jaunasis Arentsenas.

XIII

Ryto metą jaunasis Arentsenas vėl pasisakė paimsiąs su savim Benonio laišką, bet Roza atsisakė:

— Ne, tu paprasčiausiai pasilaikysi jį pas save.

— Na, žinoma,— atsakė jis.— Bet nejaugi tu tikrai jį parašei?

— Ar aš parašiau? Suprantama.

— Bet siųsti jo negalima jokiu būdu. Niekad nedera išduoti tokios rūšies dokumentus prieš save pačią.

— Prašau, tik nesipūsk tu su savo mokytumu. Laiškas bus išsiųstas.

Kai bažnyčioje pamaldos pasibaigė ir jaunasis Arentsenas išėjo į šventorių, pasirodė, kad namo grįžti jau vėlu, ir jam teko priimti pastoriaus pasiūlymą ir pasilikti dar vieną naktį. O vakare Roza pasižadėjo palydėti jį į Siriluną.

Pirmadienio rytą jie patraukė į kelionę, pastoriaus kieme apsirūpinę krepšiu su maistu ir buteliu. Roza pasiėmė su savim ir laišką Benoniui. Ji vis dar tvirtai buvo nusprendusi įmesti jį pašte.

Priėjusi kaimą, Roza pasuko į Siriluną, ir jaunasis Arentsenas vienas tęsė kelionę į kisterio kiemą. Jie jau buvo visai susitarę. Prieš išsiskirdama Roza pareikalavo, kad jis pasakytų jai, kada jie tuoksis. Ir kai jis atsakė, kad ji pati pasiskirtų laiką, ji pasiūlė dvyliktą birželio; tuo metu, kada baigsis žuvų džiovinimas. Taip ir nusprendė...

Neilgai trukus iš Lofotenų sugrįžo žvejai, o po to ir pats Benonis ir kiti škiperiai su prikrautais laivais. Žuvis tuoj buvo nuvežta į džiovinimo aikštes, kur ją nuplovė ir išdėliojo džiūti.

Su paskutinuoju pašto garlaiviu atvyko keistas ponas, svetimšalis, stambiai languota eilute ir su didžiuliu meškerkočiu, kurį galima buvo išnarstyti dalimis ir vėl sudėti. Jis buvo anglas, vardu Hju Trevilanas, ir metų jam buvo nuo keturių dešimčių iki penkių dešimčių.

Jis tuoj nuėjo į džiovyklos aikštelę ir dvi dienas iš eilės stebėjo, kaip buvo plaunama žuvis — ateidavo čia nuo ankstyvo ryto ir pasilikdavo iki vėlyvo vakaro. Jis niekad nesakė nė vieno žodžio ir niekam nekliudė. Arnas džiovintojas, kuris prižiūrėjo čia darbą, priėjo prie jo, pasisveikino ir paklausė, kas jis toks. Bet anglas nudavė, tarsi visai jo nepastebi. Su juo drauge vaikščiojo vaikėzas, kuris tąsė jo rankinį lagaminą, ir už šitą visos dienos darbą gavo naujintėlaitį talerį. Tačiau antrą dieną jis vos nenumirė iš bado, kadangi visą laiką nieko nebuvo valgęs. Tada Arnas džiovintojas pavalgydino jį iš savo krepšio.

— Kas jis yra, tas ponas? — paklausė Arnas džiovintojas.

— Nežinau,— atsakė berniukas,— jis kalba kaip mano mažasis broliukas, kada nori ką nors įsakyti. Aš paklausiau jį, ar jis kartais ne iš užsienio, tačiau jis nieko neatsakė.

— Turbūt koks nors komediantas iš mugės,— pasakė Arnas džiovintojas.

O anglas stovėjo atsirėmęs į savo meškerkotį, rūkė pypkę ir žiūrėjo kaip dirbama. Retkarčiais jis atsidarydavo savo lagaminą ir truktelėdavo iš butelio. Ak, kaip

jis gėrė ir kokios stiklinės tada būdavo jo akys! Per vieną dieną jis išgėrė du butelius. Retkarčiais jam tekdavo prisėsti ant akmens todėl, kad jo kojoms sunku buvo jį nulaikyti.

Praslinkus dviem dienom, žuvų perplovimas buvo baigtas, ir nematytasis Hju Trevilanas pasiėmė su savim vaikykštį ir nuėjo. Retkarčiais jis stabterėdavo, pasižiūrėdavo po savo kojomis, pakeldavo vieną kitą akmenį, pasverdavo jį rankoje ir numesdavo. Šalia Benonio namų jis vėl labai įdėmiai apžiūrėjo kalnus, liepė vaikyščiui atskelti keletą uolų luitelių, kuriuos įbruko į savo lagaminą. Paskui pasakė, kad nori nueiti į kaimyninę parapiją, ir vaikėzas pervedė jį bendruomenės mišku per kalnagūbrį, už tai gaudamas du talerius.

Prie upės anglas sustatė savo meškerkotį ir ėmė meškerioti lašišas. Prie meškerkočio buvo pritaisytas ratukas, ir žuvį ištraukdavo vyniojant ant jo meškerės auklelę. Pakankamai prisigaudęs, jis užėjo į artimiausią trobą ir paklausė, ar galėtų pasinaudoti židiniu. Jis pats išsivirė savo lašišas ir pavalgė. Paskui išsiėmė keletą sidabrinių pinigėlių ir užsimokėjo. O namų šeimininkas buvo Marelius iš Torpelvikeno. Jis sudarė su svetimšaliu sutartį, kuria buvo leidžiama svetimajam laisvai žvejoti per ištisus metus, ir už tai gavo visą krūvą naujintėlaičių talerių — anglas nešykštėjo pinigų. Beje, ant laiškų, kuriuos vėliau gaudavo tasai anglas, būdavo parašyta kaip „Hon", taip ir „Sir" — aiškus dalykas, jis buvo ne iš prastųjų. Apsigyveno jis mažoje įnamio lūšnelėje, užmokėjęs lūšnelės šeimininkams už tai, kad jie persikraustytų į kitą vietą. Ištisus du mėnesius anglas negėrė, bet po to pasiuntė į Siriluną atnešti degtinės ir smagiai maukė dvi savaites iš eilės. Po to vėl susilaikė iki pat rudens. Kalbėjo jis labai mažai.

Tai buvo vienintelis neįprastas įvykis šituose kraštuose. Visa kita ėjo vienodai, kaip ir anksčiau: Mako menkės pamažu džiūvo, ir smulkūs pinigai už džiovinimą, šitas palaimintas padienis moterų ir vaikų atlyginimas, iš lėto, bet tikrai plaukė į žvejų trobeles, atnešdamas didelę paramą. Taip būdavo visuomet, metai po metų...

Roza arba viešėjo Sirilune, arba gyveno namie, ir dažnai vaikštinėjo keliais su savo žadėtuoju Arentsenu. Benoniui skirtas laiškas liko neišsiųstas. Tiesa, pradžioje

ji ketino būti labai sąžininga ir įmesti laišką pašte, bet jos karštumas pamažu atvėso, o laiškas vis gulėjo pas ją diena po dienos. Pagaliau jinai ir paslėpė jį. Nikalojus, ko gero, visai teisus, nereikia siųsti tokių laiškų. Pagaliau ji pradėjo jaustis net mažiau kalta: tegu Benonis velka savo likimą taip pat, kaip per keturiolika metų jai teko taikytis su savuoju. Ką gi daryti, toks gyvenimas. Bet vis dėlto ji keletą kartų norėjo viską išpasakoti savo krikšto tėvui Makui, tik tas nieko nenorėjo girdėti.

— Apie tai aš neturiu jokio supratimo,— kalbėjo jis, mojuodamas ranka.

Tačiau krikšto tėvas Makas viską gerai suprato, kai ėmė ją piršti Benoniui. Hoho, nėra ką ir kalbėti, Makas tikriausiai viską pats atspėjo. Visas bažnytkaimis jau apie tai suuodė, atsargi lapio Gilberto užuomina išplito visa srove apkalbų ir liežuvavimų. Beje, Roza visai nesipriešino, tegu žmonės viską sužino, tai galbūt išvaduos ją iš pasiaiškinimų, ir taip viskas lengviau praeis.

Tačiau Roza buvodama Sirilune nevisuomet jausdavosi rami — juk kada nors turi ateiti atsiskaitymo valanda.

Sugrįžęs namo, Benonis jau pirmomis dienomis pradėjo nepaprastai rūpintis, jis parvežė į savo namus klavikordą ir darbo stalelį. Tiktai Makas iškėlė sąlygą, kad visas pervežimas vyktų vėlai vakare. Beje, Makas labai sukalbamas pasirodė ir dėl kainos, už viską, už tas senąsias brangenybes, kurioms nebuvo kainos, tepaėmė tris šimtus talerių.

Tačiau Benonis ir šitokios kainos išsigando ir pareiškė, kad jis neturi tiek grynais. Tada Makas tik palingavo galva ir atsakė:

— Mielas Hartvigsenai, su tavim aš turiu atskiras sąskaitas... O štai kas: ar tu nupirkai sidabro, ar tu pasirūpinai šituo reikalu?

— Aš nupirkau jai žiedą ir kryžių,— atsakė Benonis, sukiodamas savo naująjį žiedą ant dešinės rankos.

— O sidabras? Kuo gi jinai valgys pas tave? — klausinėjo Makas.

Benonis pasikasė savo karčius ir nežinojo, ką atsakyti.

Makas tęsė:

— Aišku, aš žinau, kad galima pasitenkinti ir tuo, kas pas tave yra, ir jeigu bus striuka, Roza neatsisakys

valgyti ir raginiu šaukštu. Bet reikalas toks, Hartvigsenai — juk tu ne toks skurdžius, kad galėtum pasiūlyti jai raginius šaukštus ir geležines šakutes...

— Teisybę sakant, aš apie tai ir nepagalvojau,— sumurmėjo Benonis sumišęs.

Tada Makas griežtai ir įsakmiai pareiškė:

— Aš perleisiu tau kai ką iš savo sidabro.

Paskui pasiėmė žąsies plunksną ir ėmė kažką skaičiuoti.

Benonis padėkojo už pagalbą ir už tai, kad jis išvaduojamas iš daugelio keblumų. Iš tikrųjų, malonus jausmas — vestuvėms turėti savo sidabrą...

— Jeigu jūs manote, kad tai reikalinga,— tarė jis Makui,— tai kad tik nebūtų per daug, kad tik išneštų mano kišenė.

— Aš manau, mažiausia, kas tik tokiam varguoliui, kaip tu, tinka,— atsakė Makas, norėdamas patenkinti Benonį.— Bet, mano nuomone, tau gėda apsimesti neturtingesniu, negu kad esi. Na štai, už šimtą talerių tu galėsi gauti visa, kas tik tau bus reikalingiausia.

— Tai jau susidarys keturios šimtinės? — sušuko Benonis.— Aš jų neturiu.

Makas ėmė rašyti kažkokį popierių.

— Tik jūs neišskaitykite tų keturių šimtų iš penkių tūkstančių,— šūkterėjo Benonis.— Jūs užrašykite juos atskirai, o aš sumokėsiu pasitaikius pirmai progai.

— Gerai...

Benonis tapo daugelio brangenybių savininkas, ir jis pergyvendavo nuostabų džiaugsmą, vaikščiodamas savo seklyčioje ir gėrėdamasis jomis. Vieną šaukštą ir šakutę, kurie jam pasirodė ypatingai gražūs, jis atidėjo Rozai — ji valgys jais kiekvieną dieną, ir jų nereikia maišyti su kitais. Jis paderino juos, kaip jie tiks prie Rozos burnos, paskui suvyniojo juos atskirai. Ak, tai bus maloni staigmena Rozai.

Tačiau dienos slinko, o Roza vis nesirodė. Jis parašė jai, bet ji vis tiek neatėjo. Tada jis ėmė svarstyti, ką visa tai galėtų reikšti. Ir negalėjo jis pagaliau neišgirsti, kas bažnytkaimyje buvo kalbama apie Rozą ir jaunąjį Arentseną. Jis tikino save, kad visa tai neįmanoma, beprasmiški gandai, niekšiškas šmeižtas. Bet jo širdyje augo nerimas. Argi jis neparuošė jai visko — ir namus, ir muziką, ir sidabrą, viską? Net karveliai, ir tie buvo savo

vietoje: vaikštinėjo po kiemą, paskui pakildavo, nuskrisdavo sunkiais sparnų mostais ir vėl grįždavo prie savo namų. Kokie linksmi paukščiai, šitie grynaveisliai karveliai! Tarsi šauniausioji šokėja ratelyje, taip jie tylutėliai uodegomis švaistė dulkes, ir kada visi paukščiai sėsdavosi ant daržinės stogo, jiems buvo vieni niekai savo nekaltumu išgražinti visą sieną.

Bet dienos bėgo...

Vieną popietį Benonis šen ir ten vaikštinėjo keliu, vedančiu į kisterio kiemą. Ir staiga sutiko Rozą.

Taip, Benonis panorėjo pasivaikščioti. Dvelkė pavasaris, visas ledas buvo nuėjęs, fjordas spindėjo šviesiu mėlynumu, parlėkė keleiviai paukščiai, šarkos švaistėsi ir šokinėjo po laukus tarsi kielės, ir triukšmavo, ir juokėsi visą dieną. Taip, buvo atėjęs pavasaris. O Benonis tiek prisiklausė visokių gandų apie Rozą, savo žadėtąją! Jis išsilaikė visą savaitę, ir tik šiandien nusprendė išeiti.

Abu susitikę išbalo. Ji tuojau pastebėjo storą žiedą ant jo piršto.

— Ak, ir tu išėjai pasivaikščioti,— pasakė Benonis, pasisveikinęs ir paėmęs ją už rankos.

— Taip. Kaip tu gerai ir sveikai atrodai, sugrįžęs iš Lofotenų,— atsakė ji, norėdama jam šiek tiek prisigerinti. Jos balsas truputį drebėjo.

— Nejaugi? — paklausė Benonis.

Ir Benonis jau buvo pasiruošęs užmiršti visas apkalbas, kurių tiek buvo prisiklausęs, ir apsimesti, tarsi nebuvo nieko įvykę. Argi Roza, jo širdies bičiulis, nėra dabar su juo? Jis apkabino ją ir norėjo pabučiuoti.

— Ne,— pratarė ji nusisukdama.

Jis daugiau nebesistengė, tuojau pat paleido ją ir paklausė:

— Kodėl ne?

— Ne, ne,— pakartojo ji.

Tada jis supyko ir pasakė:

— Aš nemaldausiu tavo malonės.

Tyla.

Ji stovėjo nuleidusi galvą, o jis žiūrėjo visą laiką į ją ir vis drąsėjo.

— Aš vis laukiau, kad tu parašysi man į Lofotenus nors porą žodžių,— prabilo jis.

— Taip,— tyliai ir nusiminusi atsiliepė ji.

— O nuo to laiko, kai aš parvykau namo, tavęs niekur nebuvo matyti.

— Aš nesistebiu, kad tu taip kalbi,— tiktai tiek ji ir tepasakė.

— Ką gi man dabar galvoti? Argi tarp mūsų jau viskas baigta?

— Bijau, kad taip.

— Aš kai ką girdėjau apie tai,— pasakė jis linktelėjęs galvą, ir daugiau neužsiminė apie tai, ką girdėjo.— Tai tu neatsimeni to, ką man pažadėjai?

— Ne, atsimenu, bet...

— O tu neatsimeni, ką aš atžymėjau kalendoriuje?

— Nejaugi? Ką gi tu atžymėjai? Ak, taip! — susiprato ji.

— Aš atžymėjau tą dieną, kurią tu pati paskyrei.

Ji lėtai palingavo galva, tarsi sakydama, kad tai baisu.

— Tą dieną, kurią mes turėjome susituokti,— tęsė jis, norėdamas ją pakankinti.

Ji nuėjo keliu keletą žingsnių ir prabilo:

— Ką gi aš turiu tau atsakyti? Tikrai, mes netinkame vienas antram, juk aš nežinau. Suprantama, nedera taip daryti, kaip aš padariau, bet ką gi dabar visa tai pagelbės? Pagalvok, kas gi būtų išėję. Dėl Dievo, Benoni, pamiršk viską.

— Taip, tau lengvai vyksta kalbėti,— pasakė Benonis,— nepavyti man tavęs. Bet žmonės kalba, esą tu išteki už Nikalojaus Arentseno?

Ji nieko į tai neatsakė.

— Ir sako, kad jūs esate seni pažįstami?

— Taip, mes seni pažįstami. Nuo pat vaikystės,— atsakė ji.

Benonis žiūrėjo į jos pailgą veidą su pilnomis ryškiomis lūpomis, jos krūtinė sunkiai alsavo, akys buvo nuleistos, ir blakstienos atrodė tarsi ant skruostų išvesti juodi ruoželiai. Ak, turbūt pats velnias sėdi joje, jeigu ji turi tokią burną!

Iš susijaudinimo jam pačiam taip ėmė drebėti lūpos, kad tarp jų švysterėjo jo geltonos jūros arklio iltys.

— Taip, taip, Nikalojus pirmasis paėmė tave, tai tegu paima ir paskutinis,— pratarė jis, norėdamas išreikšti savo abejingumą.

— Taip,— tyliai atsakė ji, iš karto pajutusi palengvėjimą. Reikalas išspręstas ir nėra ko daugiau kalbėtis.

— Nebijok, Nikalojui neteko tavęs kai ko tuščiai prašyti,— su kartėliu tęsė Benonis.

Ji klausiamai pažvelgė į jį.

— Taip žmonės kalba. Na, tai man po viso šito tiktai spjaut į tavo skaistybę. Eik ir miegok sau su juo į sveikatą.

Jinai žiūrėjo į jį išplėtusi akis nekalta veido išraiška. Taip tęsėsi tik vieną akimirką, po to jos veidas staiga išsikreipė ir akys sužaibavo.

Benonis pamatė padaręs jai skriaudą ir truputį sumišo.

— Taip žmonės kalba,— sumurmėjo jis.— Aš nežinau. Tai ne mano reikalas.

— Tu iš proto išėjai! — sušuko ji.

Jis pasigailėjo savo žodžių ir pradėjo kalbėti kažką tokio, nuo ko dar labiau painiojosi ir darėsi juokingas.

— Velnias žino, kaip tu supykai! — pasakė jis.— Nejaugi tu manai, kad aš toks kiaulė? Bet aš tau pasakysiu, kad tiesiog negaliu stovėti čia ir kalbėti su tavim tarsi angelas. Tu štai nekreipi dėmesio į mano vargšę širdį, o tik klausaisi, kaip aš pliauškiu nesąmones. Tačiau dėl šito tau nėra ko krimstis,— ramino jis ją.

Ji nusiramino. Jos galva nusviro, ir dvi ašaros nusirito per jos nosį ir nukrito ant krūtinės. Staiga jinai, nežiūrėdama į jį, ištiesė ranką ir pasakė:

— Sudie!

Paskui skubiai nuėjo keletą žingsnių.

— Netikėk tuo,— pratarė ji atsisukusi.

— Kuo man netikėti? Ne, aš ir taip netikiu, ir niekad netikėjau. Bet štai tu vis galvoji tik apie save vieną. O apie tai, kas bus su manim, visai nesirūpini. Kaip aš pragyvensiu visą ilgą gyvenimą? Aš dabar jau tarsi ne žmogus.

— Aš labai tau nusidėjau, aš pati tai žinau.

— Taip, žinai, žinai, o apie tai visai nekalbi. Šitam tu perdaug kilni, o aš prieš tave tik paprastas varguolis. Štai aš stoviu čia, o tu pasitrauki. Mano manymu, kažkaip tu jau per daug greit viską nusprendei. Bet tavo galva, galbūt ir ne.

Negaudamas atsakymo, jis vėl pradėjo pykti, o ir jo tuščia garbė ėmė reikšti savo teises, ir jis pasakė:

— Taip, taip, mes su Benoniu kaip nors susidorosim.

Ji nuėjo dar keletą žingsnių, paskui atsisuko ir pratarė:

— O tai, apie ką tu žinai, aš pasiųsiu tau atgal.

— Ką tokį?

— Žiedą ir kryžių.

— Nereikia. Ne, aš padovanojau juos tau, ir jie tavo. O kas dėl manęs, tai aš iš Dievo malonės nesu jų reikalingas.

Ji tik palingavo galva ir nuėjo.

Benonis dar neryžtingai pastovėjo ant kelio. Iš pradžių jis buvo norėjęs eiti paskui Rozą. Ne, tegu velnias eina paskui ją, o ne jis! Paskui jis nusprendė užeiti pas kisterį, nors neturėjo jokio reikalo.

Benonis jau nebesilaikė tiesiai tarsi paminklas, o ne! Ir jau nebegalėjo juokais kalbėti, kad yra užkariavęs pastoriaus Rozos širdį, ir kad jiems jau niekad nebeišsiskirti.

Išvydęs kisterio sodybą, jis su beprasmiška išvaizda pastovėjo prieš ją ištiesęs kaklą, paskui atsitiesė, pasuko atgal ir nuėjo į Siriluną pasimatyti su Maku.

— Taip, taip, išėjau pasivaikščioti ir užsukau pas jus su reikalu,— pasakė Benonis.

Makas valandėlę pagalvojo ir turbūt tuojau suprato. Ne be reikalo gi jis buvo Makas! Jis padėjo plunksną ant rašomojo stalo ir paklausė:

— Tu turbūt algos? Mes dar nesame atsiskaitę. Tu nori, kad aš tau išmokėčiau grynais?

— Tai jau nežinau. Čia tiek visko, aš taip išsieikvojau, kad ir nebežinau kaip išsiversti.

— Tai ką gi, jokios kliūties nėra, gali gauti savo algą,— pasakė Makas vėl imdamas plunksną ir norėdamas suskaičiuoti, kiek priklauso Benoniui.

Benoniui, matyti, nuo minčių gausumo sukosi galva, todėl kad jis staigiai pasakė:

— Ten, Lofotenuose, buvo kalbama apie banką ar kažką panašaus.

— Apie banką?

— Taip. Kad tai, girdi, tikriau. Taip pas mus kalbėjo.

Makas staiga švypterėjo ir paklausė:

— Tikriau?

— Dėl to, kad bankas pinigus deda į geležinę spintą, kuri niekad negali sudegti,— išsisuko Benonis.

Makas atidarė rašomąjį stalą ir išsiėmė savo skrynelę.

— Štai mano geležinė spinta,— pasakė jis.— Ji tarnavo ir mano protėviams,— pridėjo jis. Paskui greitai įkišo skrynelę atgal į stalą, trumpai prataręs: — Ir niekad dar ji nesudegė.

— Ne, ne,— atsiliepė Benonis,— na, o staiga atsitiks kokia nelaimė?

— Bet juk tu turi įkaito raštą.

Tačiau Makas staiga atsiminė, kad juk šitas raštas yra dingęs. Ir nenorėdamas kelti šito klausimo, ar jis atsirado ir ar bus užtvirtintas, skubiai pridūrė:

— Beje, savo kapitalo aš nelaikau dėžėje. Pinigus aš leidžiu į apyvartą, aš uždirbu jais.

Tačiau Benonis buvo per daug užimtas kitomis mintimis, kad būtų leidęsis į ginčus. Jis staiga prakalbo apie muziką, apie sidabrą ir apie rožinio medžio darbo stalelį. Ko gero, viso to jam ir nebereiks, taip jie ir prastovės be naudos. Jeigu jau Roza dabar su jaunuoju Arentsenu...

— Kas gi yra su Roza?

— Įvairiai žmonės kalba. Sako, esą kisterio Nikalojus sugrįžo ir nori vesti ją.

— Negirdėjau,— atsakė Makas.— O tu kalbėjai su ja?

— Taip, ji buvo baisiai neprieinama.

— Ak, jau tos bobos,— susimąstęs pratarė Makas.

Benonis ėmė samprotauti, kiek jis iš viso padarė Rozai, ir kiek dar ruošėsi daryti. Ir giliai įžeistas pasakė savo tikrąja kalba, kas reikėjo:

— Argi tai pagal įstatymus — taip pasielgti su paprastu žmogum? Jeigu aš užsigeisčiau pasielgti pagal savo teises, aš saviškai pamokyčiau šitą Nikalojų įstatymų — kiek tik jo nugaroje būtų vietos.

— Argi Roza tau ką nors aiškaus pasakė?

— Ne. Nė vieno žodžio. Apraizgė mane savo kalbomis. Ne, tiesiai ji nepasakė, kad tarp mūsų viskas baigta, tiktai visą laiką suko į tai.

Makas nuėjo prie lango ir susimąstė.

— Sena patarlė sako, kad moteriškam vyliui ir galo nėra. O aš taip manau: kad moters vyliuje kiek kilpų, tiek ir galų.

Makui nederėjo klausytis tokių kažkokio Benonio širdies išsiliejimų. Jis atsisuko nuo lango ir sausai pasakė:

— Aš pasikalbėsiu su Roza.

Benonio širdyje švysterėjo silpnas vilties spindulys.

— Taip, taip, dėkui jums už tai.

Makas linkterėjo, tuo duodamas ženklą, kad pokalbis baigtas, ir vėl ėmėsi plunksnos.

— O kaip gi su muzika ir kita kuo? Man juk dabar viso to nebereiks, jeigu...

— Leisk man pirma pasikalbėti su Roza,— pertraukė jį Makas.

— Taip, taip. O kas dėl banko?

— Nepabėgs.

Benonis nuėjo prie durų, pasukaliojo savo kepurę ir neryžtingai nutęsė:

— Taip, taip. Pasilikit ramybėje!

Benonis grįžo namo visiškai prislėgta dvasia. Niekad dar jam nebuvo taip liūdna. Kitą dieną jis vėl pasirodė pas Maką, norėdamas sužinoti, ar nėra ko naujo. Makas dar nebuvo kalbėjęsis su savo krikšto dukra.

„Kažkas čia gana keista,— pagalvojo Benonis,— bet galbūt Makas pamažu nori ją veikti?"

Benonis palaukė dar dvi dienas ir vėl didžiausiai susirūpinęs nuvyko pas Maką. Dabar jis pats žinojo, kad Rozos nėra Sirilune, jis matė ją pakeliui į bendruomenės mišką.

Makas sutiko jį linguodamas galva.

— Nesuprantu aš tos mergaitės.

— Jūs kalbėjote su ja?

— Daug kartų. Galiu pasakyti, kad buvau geras tavo advokatas. Bet...

— Taip, taip,— karčiai pratarė Benonis.— Vadinasi, galas.

Makas sustojo prie lango ir susimąstė. O Benonis tuo metu ėmė karščiuotis, sukilo jo išdidumas ir pyktis.

— Ji norėjo persiųsti man auksinį žiedą ir kryžių,— prakalbo jis.— „Nėra reikalo,— pasakiau aš.— Jie tau padovanoti ir gali pasilikti juos pas save. Man, sakau, ir taip pakaks duonai ir apdarui, ha, ha, ha! Pakaks, sakau, ir košei su padažu!"

Benonis vėl nusikvatojo sausu ir trūkčiojančiu juoku. O padažu jis vadino pieną, kurį srėbdavo su koše.

— Na, aš dar nepaleidau į apyvartą savo paskutiniojo kirčio, paties geriausiojo,— pratarė Makas atsisukdamas.— Nebijok, ji pasiduos! — pridėjo jis, vėl suteikdamas Benoniui vilties.

— O jūs nepasakysite, kokio?

Makas linkterėjo, suspaudęs lūpas.

— Nesirūpinkite, bet koks gi tas jūsų paskutinis kirtis?

Tačiau Makas tik numojo ranka. Jokios kalbos. Jis pasakė:

— Palik šitai man... O kas dėl banko, apie kurį tu kalbėjai — tu nori atsiimti iš manęs savo pinigus?

— Ne, aš nežinau. Mano galvoje tokia melancholija.

— Tu geriau sakyk tiesiai. Aš čia štai stengiuosi, rūpinuosi tavo reikalais, todėl man reikia ramybės, nes aš noriu viską gerai apgalvoti, ir mes turime tvirtai nuspręsti.

— Nepykite, aš geriau paliksiu pinigus pas jus, jie man dar nereikalingi.

Benonis sumetė, kad neverta iš karto per toli nueiti, reikia palaukti, kol Makas visai susikalbės su Roza. Dar ne visa viltis žuvusi. Makas juk toks galingas žmogus!

Išeidamas iš kontoros Benonis pastebėjo, kad Stenas pardavėjas kala prie krautuvės sienos skelbimą.

— Kas naujo? — paklausė Benonis.

Stenas pardavėjas tik kažką sumurmėjo ir nieko neatsakė.

Benonis pamatė, kad tai skelbimas apie tingą ir sustojo, norėdamas perskaityti datą. Jis žinojo, kad vargšas Stenas griežia ant jo dantį dar nuo žiemos, kai jie drauge darbavosi krautuvėje, todėl nusprendė daugiau jo nebeklausinėti. Bet Stenas nesiskubino su savo darbu, jis uždėjo ant popieriaus savo didelę, mėlynai rusvą ranką, ir kiekvieną vinį kalė taip tiksliai, kad ir galo tam nebuvo matyti. Jeigu tai būtų buvę anksčiau, Benonio didybės dienomis, jis nieko nekalbėdamas būtų nustūmęs sunykėlį Steną pardavėją. Dabar gi jis buvo toks prislėgtas ir širdyje pažemintas, kad su nieku neišdrįso vaidytis. Taip ir teko jam išeiti nesužinojus datos, kada buvo nuskirtas tingas.

Taip, tikrai, Viešpats nustūmė jį į bedugnę. Štai dabar jis turi ir pinigų, ir brangių daiktų, o nėra su kuo jais dalytis. Nėra jokios abejonės, kad Roza pasitrauks

nuo jo. Jau geriau niekad taip aukštai nešokti ir nesvajoti, kad kada nors ji taps jo žmona. Na, argi visa tai galėjo baigtis geru? Juk jis iš pat pirmo karto primelavo apie tai, kas buvo bendruomenės miške, oloje, dar tuo metu, kai jis tarnavo paštininku. Ak, tos laimingos dienos, kada jis vaikščiojo su pašto krepšiu, ant kurio puikavosi liūtai, išnešiodamas žmonėms laiškus! Ir su visais jis gyveno geruoju. Žiemos metu bendruomenės miškas būdavo toks ramus, baltas, užsnigtas ir visas užlietas šiaurės pašvaistės. O vasarą jis būdavo pilnas ievų ir eglynų kvapsnių — tai buvo tiesiog atsigaivinimas. Prisikvėpuoji šitokio oro — tarsi prisivalgai maistingų jūros paukščių kiaušinių.

XIV

Benonis pergyveno keletą sunkių dienų, jis išblyško ir sulyso, jo jaučio sveikata buvo gerokai sukrėsta. Jis apžiūrėjo gausybę rožinio medžio darbo stalelio stalčiukų ir kalbėjo: „Kam gi man visa tai?" Kartais peršluostydavo sidabrą, nupūsdavo dulkes ir nuo klavikordo ir vis tokia pat pritrenkta išvaizda kalbėjo: „Kokia gi man iš viso šito nauda?" Buvo bemėginąs paskambinti pats, pašaukė darbininkę ir privertė ją atsargiai pajudinti klavišus, tačiau muzika iš to nesusidarė, ir jis pasakė: „Palik dar kas nors ateis ir išgirs mus".

Ir naktimis jį kankino sunkios mintys. „Kas čia tokio,— galvojo jis,— juk aš galiu vesti kitą mergaitę!" Jis perkratė savo atmintyje visas jaunas bažnytkaimio mergaites ir visa savo sąžine turėjo pripažinti, kad jis bet kuriai yra pageidaujamas jaunikis. Vargu kuri atsakytų Benoniui Hartvigsenui, ha, ha! Visi juk žinojo, kad jam užteks košei su užpilu, ir visokiai manufaktūrai, ha, ha! Ieškodamas meiliškų džiaugsmų arba būdamas vakaruškose, jis kiekvieną kartą įsitikindavo, kad jo meilinimasis niekad nesutiks pasipriešinimo. Bet kam gi jam tada reikėjo taisytis tokią didelę seklyčią ir muziką, ir darbo stalelį iš rožinio medžio, ir dėžę su sidabru? O svarbiausia, kaip užries nosį visi žmonės, kaip ims juoktis iš jo kritimo, jeigu jis nusižemins iki to, kad ves prasto luomo mergaitę. Tuomet ir Roza linkterės galva ir pasakys:

„Štai, čia tai jau pora!" Na, šitokio malonumo jis jai jau nesuteiks...

Iš sielvarto Benoniui beliko tik arba pulti į pamaldumą, arba imti gerti. Reikėjo pasirinkti tarp gyvenimo ir mirties. Tačiau jame maža tebuvo polinkių į nuodėmingumą, jis buvo vidutinis žmogus, geras vyrukas. Taip pat jis galėjo leistis į jūrą. Ir tai kaip tik patiktų Rozai, šitai panelei be širdies... Ir niauria išvaizda jis pasakė savo tarnaitei:

— Šiandien nieko nereikia ruošti vakarienei.

— Tikrai, jūs vėl eisite svečiuotis į Siriluną?

— Ne. Hm. Tačiau aš nebenorėsiu valgyti.

— Neįtikėtina,— nustebusi sušuko tarnaitė.

— Negaliu gi aš būti kiekvienu metu alkanas,— susierzinęs atsakė Benonis.— Man tai juk neįmanomas dalykas.

— Na taip, žinoma.

— Taip, taip. Visi mes vieną kartą mirsime,— tęsė jis.

— Mirsime?

— Na taip, tu taip pat. Bet tu apie tai negalvoji.

Darbininkė prisipažino, kad, laimė, ne, ji mažai galvoja apie mirtį, bet tikisi vieną kartą tapti balta tarsi sniegas, nuplauta nekalto avinėlio krauju.

— Na, taip, šitai taip, jeigu imti apskritai,— atsakė Benonis.— Bet aš dabar galvoju, ką reiškia laivų sudužimas ir mirtis jūroje.

Taip, šitą ji taip pat galėjo suprasti, jos svainis buvo jūreivis.

— Taip tad tu ir nesirūpink vakarienės ruošimu,— sausai pasakė Benonis.

Jis išėjo į Siriluną. Ko gi jis ten norėjo? Jeigu jis ieškojo jūros, tai juk ji bangavo tiesiai prieš jo langus. Viską jis apmetė žvilgsniu: prieplauką, Siriluno sodybą, džiovyklos aikštes, prieš kurias ant inkarų stovėjo laivai, ir pagalvojo, kad visų šitų gėrybių dalis priklauso ir jam, jie juk su Maku yra bendravaldžiai. Paskui jis užėjo į kiemą ir paprašė pakviesti Sveną Sargą.

Svenas Sargas vis dar gyveno Sirilune. Sugrįžęs „Funtus" laivu iš Lofotenų salų ir gavęs atlyginimą, jis vis negalėjo ryžtis išvykti — tokia miela jam buvo pasidariusi kambarinė Elena.

Jis galėjo čia pat sėsti į garlaivį ir plaukti į pietus, bet vietoj to jis vėl sugrįžo į kontorą pas Maką ir ėmė prašyti, kad tas leistų jam pasilikti.

— Bet prie ko gi aš tave pristatysiu? — paklausė Makas ir susimąstė.

— Prie kokio tik norite juodo darbo,— atsakė Svenas Sargas, žemai lenkdamasis.— Argi maža darbo tokiame dideliame dvare? — tęsė jis.— Reikia sutvarkyti sodą, šį tą perdažyti, galimas daiktas, kada nors teks įdėti langus.

Makui vaikinas patiko, kadangi turėjo linksmą būdą ir rodė didelį pagarbumą, todėl jis ir susimąstė.

— Pas jus čia du seniai,— tęsė Svenas Sargas,— ir jie bematant numirs, kur gi jiems tąsyti malkas. Monsas, matyti, visiškai jau atsigulė, aš girdėjau, kad jau trys savaitės jis tiek ir tedirba, kad guli ir valgo. Jam jau daugiau nebeatsikelti. O Fredrikas Menza visą laiką sėdi šalia jo ir koliojasi, kodėl tas nesikelia. O pats malkų taipgi neneša. Antai pačiai kambarinei Elenai teko eiti į daržinę malkų. Bet, Viešpatie, nejaugi ji gali ką nors padaryti tokiomis mažomis rankutėmis?

Makas paklausė:

— O ką gi veikia darbininkai?

— Mėšlus veža, juk jūsų toks didelis ūkis, visiems užtenka darbo.

Makas pasakė:

— Tu gali pasilikti.

Taip Svenas Sargas apsigyveno sodyboje ir dirbo visokius darbus. Padėdavo mergaitėms klėtyje arba diendaržyje, kada būdavo melžiamos karvės, o kai tik kambarinė Elena pradėdavo tvarkyti kambarius, jai nuolatos painiodavosi užuolaidų virvelės arba reikėdavo ištepti durų užraktus. Ir ji tuojau, nutaisiusi nekalčiausią veido išraišką, pasišaukdavo Sveną Sargą padėti. Tiesą sakant, buvo panašu į tai, kad ir ji savo linksmąjį vaikiną buvo gerokai įsimylėjusi.

Galima buvo pamanyti, kad darbininkai, ir Ulė Praščiokėlis, ir Martynas krautuvės pardavėjas, bus dėkingi už tokį vykusį padėjėją. Tačiau, priešingai, jie persekiojo jį savo pavydu ir ištaisinėjo jam tiek eibių, kiek tik galėjo. Grumdo, pavyzdžiui, Bramaputra skalbykloje baltinius ir paprašo Sveną Sargą, kad padėtų nunešti kubilą į džiovyklos palėpę. Ulė Praščiokėlis čia, prisėlina ir šnypščia:

„Tegu tave visi velniai traukia, ko tu grobstai mano žmoną!" Lygiai taip pat vyresnysis bernas nuolatos kimba prie kambarinės Elenos, esą ji niekad nesugadino tiek užuolaidų, kiek dabar, kada visuomet po ranka buvo Svenas Sargas, kuris tik pastebėjęs nedidelį mirktelėjimą, kiekvieną minutę buvo pasiruošęs jas sutaisyti. O, bet pats Makas kada nors patirs apie visas šitas išdaigas, tada bus matyti...

Benonis atėjo pas Sveną Sargą, norėdamas savo apleistume išgirsti iš jo nuraminantį, padrąsinantį žodį. Jis pasakė:

— Tu nesirūpink, aš šiomis dienomis tiesiog šiaip sau vaikštinėju. Man nieko iš tavęs nereikia.

— Su jūsų ištekliais tinkamiausias jums darbas kaip tik ir yra vaikštinėjimas,— atsakė Svenas Sargas.— Dar kartą dėkoju jums už tarnybą „Funtus" laive.

— Ak, „Funtus"... Štai, matai šitą žiedą. Neturiu drąsos nuimti jį.

Svenas Sargas pasižiūrėjo į Benonį ir viską suprato. Jis ėmė kaip tik mokėdamas raminti savo škiperį.

— Ir nenuimkite,— pasakė jis.— Juk daugeliui žmonių teko atgailauti, kad jie per daug pasiskubino ir nesulaukė savo valandos.

— Tu manai? Galbūt tu ir teisus. Ir dar — man trūksta drąsos užbraukti tą atžymėjimą, kurį aš padariau kalendoriuje. Ką tu į tai pasakysi?

— Niekuomet nereikia šito daryti! — griežtai pareiškė Svenas Sargas.— Kas atžymėta — atžymėta.

— Tu manai? Bet juk bobų ir kitų panašių yra visokių.

— Tas gi ir yra. Aš nežinau, kaip ten su jomis yra, tik jau jos tai tikrai nepastovios. Pagalvoji, kad kurią nors jau pagavai, o pasirodo, kad nutvėrei tarsi vėją — ir stovi su tuščiomis rankomis.

— Ne, čia tu klysti, visa tai ne taip,— atsakė Benonis.— Kas dėl Rozos, ji yra pastovi, kitko aš negaliu apie ją pasakyti.

Svenas Sargas pradėjo suprasti, kad jo škiperio reikalai visai prasti. Roza nutraukė su juo santykius, bet ji vis dėlto nekalta. Roza pastovi, Roza ištikima.

— Matysite, viskas dar susitvarkys,— pasakė jis.— Beje, turiu pasakyti, kad šiomis dienomis mano paties širdį kažkas slegia. Jeigu būčiau gyvenęs mieste, aš nie-

kad ir nepradėčiau apie tai kalbėti. Ten mergų kiek nori, blogiausiu atveju trys arba keturios. Bet čia tiktai viena.

— Kas gi? Kambarinė Elena?

Svenas Sargas tvirtindamas linkterėjo galva. Ir čia pat prisipažino, kad jam nepakanka jėgos sėsti į pašto garlaivį ir palikti ją.

— Tai ir pasilik,— pasakė savo ruožtu Benonis.— Nebijok, savo pasieksi.

Į tai Svenas Sargas atsakė, kad galbūt pasieks, o gal ir ne. Jeigu ji nepriklausys jam vienam, tai jis ir visiškai jos nenori. Jis įtarė, kad pats Makas ją medžioja.

Benonis papurtė galva, tuo pasarodydamas, kad šitoks reikalas Sirilune gana įprastas daiktas. Neverta apie tai ir kalbėti.

Tada išblyškęs, drebančiomis lūpomis, Svenas Sargas papasakojo savo įtarimus. Kartą rytmetį jis dirbo sode. Kambarinė Elena kažką veikė viršuje, koridoriuje, ir tyliai niūniavo. Staiga Makas paskambino iš savo kambario...

— Aš vaikščiojau po sodą, dirbau ir galvojau: kodėl gi ji dainavo? Tarytum ji būtų sakiusi: „Aš čia!" Aš išgirdau, kad Elena įėjo pas Maką ir išbuvo ten labai ilgai, vos ne keletą valandų.

— Keletą valandų? Ne, tai neįmanoma.

Svenas Sargas sustojo. Jis pats pradėjo galvoti, kad ko gero gerokai pertempė, ir pasistengė būti tikslesnis.

— Na, pusvalandį, arba ketvirtį valandos, mažiausiai,— pasakė jis.— Bet juk tai vis tiek. Ir kai ji išėjo iš Mako kambario, jos akys buvo apsiblaususios, ir visa ji buvo tokia gležna. Aš pasišaukiau ją ir paklausiau: „Ką tu ten veikei?" „Aš šlapiu rankšluosčiu tryniau jo nugarą",— atsakė ji. O pati kvėpavo taip sunkiai. „Tokiam darbui juk nereikia tiek valandų",— pasakiau aš. Ar galbūt aš pasakiau: pusvalandžio, tai vis tiek. Ji nieko neatsakė, tik tokia gležna stovėjo prieš mane.

Benonis valandėlę galvojo, po to tarė:

— Štai ką aš tau pasakysiu, Svenai Sarge: tu kvailesnis, negu aš tikėjausi. Juk ji, trindama jo nugarą, nusikamavo, todėl ir buvo gležna, vargšelė Elena.

Benonis kalbėjo greitai, jis labai norėjo nuraminti Sveną Sargą.

— Jūs taip manote, Hartvigsenai? Aš pats buvau taip begalvojęs, tiktai... Ko gero, jūs nematėte Mako lovos, į kurią jis gaudo merginas. Aš kartą buvau jo kambaryje, tepiau durų užraktus. Tai va: lova stovi šitaip: ant jos užklota raudona šilkinė antklodė, o ant stulpelių — sidabriniai angelai.

Benonis jau buvo girdėjęs apie keturis didelius sidabrinius angelus. Jie buvo seni ir atvežti iš užsienio. Anksčiau, ponios Mak laikais, jie stovėjo iškilmių svetainėje ant atskirų pastovų, laikydami rankose po žvakidę su žvake. O dabar Makas prisitaisė juos prie savo lovos kampų — niekas jam neturėjo ypatingos reikšmės.

— Puiku! — pasakė Benonis, galvodamas apie anglelus.

— O skambučio virvelė kabo ties pačia lova, galvugalyje,— tęsė Svenas Sargas.— Virvelė šilkinė, su sidabro siūlais, o rankena aptraukta raudonu aksomu.

— Puiku!

Benonis staiga susimąstė. Gerai, ir jis galėtų įsitaisyti sau tokį skambutį, jeigu Roza... Bet Roza juk...

— Bet ko čia aš įsiplepėjau! — sušuko Svenas Sargas, pastebėjęs savo bendrakalbio liūdesį. Be to, jam kažkas nukrito nuo širdies, juk jo škiperis tvirtino, kad mažutė Elena nekalta...— O aš jums nepapasakojau apie mokytoją,— tęsė jis.— Jūs atsimenate, kaip Kūčių naktį aš įdėjau jam mažutį langelį, ha, ha!

— Kaipgi, jis buvo čia atėjęs?

— Kaipgi! Visiškai pasiutęs. Aš pasiūliau jam padainuoti — nenori. Pasiūliau išimti stiklą — taip pat nenori.

— Tad ko gi jam reikia?

— Nori apskųsti mane teisme. Hartvigsenai, jūs galingas žmogus, kas gi man daryti?

Nuo šitų žodžių Benonis atsigavo ir tėviškai tarė:

— Aš pakalbėsiu su mokytoju.

— Jis pasakė, kad eis tiesiog pas naująjį advokatą Arentseną ir tinge patrauks mane atsakomybėn.

— Pas Arentseną, pas kisterio Nikalojų? Kada gi bus tingas?

Benonis truputį pagalvojo, paskui svariai pareiškė:

— Tegu ir nemėgina!

Jis nuėjo prie krautuvės ir perskaitė skelbimą, kad Sirilune tingas prasidės septynioliktą dieną. Vadinas, iš viso beliko tik dvi dienos. Kol jis stovėjo ir skaitė, prie

jo priėjo lapis Gilbertas. Jis jau buvo stovėjęs krautuvėje prie degtinės stalo, todėl patenkintas šypsojosi visa burna.

— Boris, boris! — pasisveikino jis.— O Roza, pastoriaus dukrelė, prašė perduoti jums linkėjimų.

Benonis tik išvertė akis.

— Mano naujienos tikrai paskutinės, aš kalbėjausi su ja vakar vakare,— suktai tęsė Gilbertas.— Na, tai tikri stebuklai. Jūs girdėjote?

Benonis tik ir tegalėjo neryžtingai nutęsti:

— Ne.

— Ji išteka už advokato,— šypsodamasis pareiškė Gilbertas.

— Aš žinau apie tai,— atsakė Benonis.

— Ji pasakė: „Kai tik nuo džiovinimo aikštelių nuims menkes, aš tuojau kelsiu vestuves".

— Ji taip pasakė?

— Aš stovėjau šalia jos, štai šitaip, kaip dabar stoviu su jumis. „Ką gi tu pasakysi į tai, Gilbertai? Sako, kad birželio dvyliktą bus mano vestuvės". Ir ji nusijuokė, ir buvo labai patenkinta. Taigi jai gana gerai einasi.

Benonis atsisveikino su lapiu ir nuėjo namo. Jo galva sukosi. Jis galvojo: „Iki tingo liko tik dvi dienos, po to perskaitys ir užtvirtins įkaito raštą. Ką gi į tai pasakys Makas? Jis nebenorės daugiau rūpintis mano reikalais su Roza. Kas gi tada? Na, ką gi, Rozos aš vis tiek nustojau. Birželio dvyliktą, kada nuo aikštelių nurinks žuvį, bus jos vestuvės. Reikia pagaliau priprasti prie tos minties. Dievai su ja! Nejaugi jam būti tuo Biblijos asilu, kuriuo visi jodinėja?

Ir vis labiau karščiuodamasis ir painiodamasis savo mintyse, jis pagaliau atlingavo iki savo namų. Jo tarnaitė buvo išėjusi, vakarienės nebuvo. Jis susirado šiokio tokio valgio ir nuėjo miegoti.

Kitą rytą Benonis išėjo iš namų. Vis dėlto jis sugalvojo nuvykti pas lensmano raštininką ir pasiimti iš jo įkaito raštą. Ne, šiandien jis jau nebegalvojo: Dievai su ja, su Roza, ir bijojo supykinti Maką įkaito rašto paskelbimu.

Tačiau lensmano raštininkas įkaito raštą buvo išsiuntęs dar žiemą, jis jau seniai buvo apskrities teisėjo rankose.

— Matyti, jau toks likimas, kad jums teko nereikalingai suvaikščioti,— pasakė raštininkas.— Jūs pats suprantate, kad aš negalėjau pas save laikyti tokio vertingo dokumento. O jeigu jis būtų sudegęs?

Tada Benonis ėmė prašyti, ar negalima būtų padaryti taip, kad šis dokumentas nebūtų skaitomas tinge.

— Aš nenoriu, kad jis būtų tinge skaitomas,— pasakė jis.— Pasistenkite kaip nors atgauti šitą raštą, o aš jau atsidėkosiu jums kaip pridera.

Iš ten Benonis nuvyko pas mokytoją. O, malonųjį mokytoją jam nesunku bus privesti prie išminties. Svenui Sargui jis nieko apie tai nesakė, bet praėjusį pavasarį mokytojas skolinosi iš jo pinigų, keletą spectalerių — tai žymiai palengvins jo užduotį. Bet Svenui jis nieko apie tai nesakė, o tik rimta išvaizda pažadėjo savo pagalbą. Juk taip visuomet veikė ir Makas iš Siriluno, ir jo jėga atrodė paslaptinga ir didelė.

Suprantama, Benonis ištarė tik pirmąjį žodį, ir mokytojas pažadėjo atsiimti visą bylą iš advokato Arentseno. Jis tiesiog pasikarščiavo, labai jau jį buvo supykdęs tasai valkata, privertęs jo žmoną ir vaikus, ir vos ne jį patį patikėti piktųjų dvasių išdaigomis Kūčių naktį.

Po viso to Benonis sėdo į valtį ir išvyko į tolimąsias šcheras, norėdamas pasiteirauti apie silkes.

XV

Pas advokatą Arentseną su visokiais menkniekiais vaikščiojo ne tik mokytojas ir Aronas iš Hopano, bet, galima sakyti, visas bažnytkaimis. Vos tik kas nors surasdavo kuo nors mažiausią nepasitenkinimą, tuojau eidavo į kisterio kiemą, o Nikalojus sėdėjo, skaičiavo, surašinėjo sutartis bei skundus ir glemžė pinigus. Niekad dar taip smarkiai neklestėjo ginčai ir vaidai: paims kas nors nepasiklausęs svetimą valtį — kaip Arono iš Hopano byloje — ar pereis svetimą ežią laukuose, ar apsiriks surašydamas sąskaitą — advokatui jau paruoštas tikras grobis. Progų buvo nepaprastai patogių. Juk kisterio Nikalojus, pabaigęs ilgą mokslą, tik tam ir teparvažiavo namo, kad galėtų ginti teisingas žmonių teises. Tai kas gi galėtų gyventi dabar taip, kaip buvo gyventa senovėje?

Lofotenuose žvejai gerokai uždirbo, o ir Mako menkių džiovinimas taipgi šį tą davė, todėl visuose namuose atsirado pinigų, didesnės arba mažesnės sumos, davusios galimybę net vargingiausiems taip pat su kuo nors užvesti „bylą". Net Ulė Prasčiokėlis iš Siriluno, kurio kišenės šiaušėsi nuo uždirbtų žvejonėje pinigų, kreipėsi į advokatą Arentseną, ieškodamas tiesos savo žmonos ir Sveno Sargo santykiuose.

O advokatas Arentsenas sėdėjo savo kontoroje tik nustatytomis valandomis ir priiminėjo visus pagal eilę kaip tikra valdžia. Dabar jau jis nebuvo geraširdis juokdarys, o kalbėjo trumpai ir tikrai. „Įstatymas — tai aš, Nikalojus Arentsenas,— kalbėjo jis.— Neišeis į gera tam, kas sugalvos man priešginiauti" Liežuvis jo buvo tarsi skustuvas: jis galėjo priremti prie sienos bet kokį žmogų, o kad būtų svariau, jis antspaude šalia savo pavardės įsigalvojo pridėti tam tikrą ženklą: „N. Arentsenas". Ak, tas velnio vaikas Nikalojus iš kisterio kiemo! Ir kiek jis prisirinko klientų! Paklausei jo kokio nors, kad ir paties menkiausio, patarimo — mokėk pusę talerio, o už ilgesnį patarimą — talerį, o jau jeigu nori surašyti popierių — duok visus du. Bet jis buvo lipšnus, visus kviesdavo sėstis į krėslą, ir ne taip jau griežtai reikalaudavo, kad būtų mokama sidabru, taip pat noriai ėmė ir popieriniais. O jeigu kada po savo dienos triūso pavargęs išeidavo pasivaikščioti ir sutikdavo pažįstamą, jis nesididžiuodavo ir pakviesdavo: „Eisime drauge į Siriluną, išmesime po taurelę už tavo reikalų pasisekimą".

Lankymasis kaimyninėje parapijoje advokatui Arentsenui taipgi atnešė matomų vaisių. Iš ten atėjo pas jį Levionas iš Torpelvikeno, Marielius, kuris pardavė anglui teisę upėje žvejoti žuvis, kaimynas. Juk antrasis upės krantas priklausė Levionui, tai argi Sir Hju neprivalėjo sumokėti ir jam tiek pat, kiek sumokėjo Marieliui? O gal tas šėtonas anglas įsivaizduoja, kad pakaks to, jeigu jis pils pinigus vienam Marieliui? Ak, bet Marielius turi paaugusią dukterį, čia ir slypi visas reikalas. Marielius iš savo pusės visai neslėpė, kad jis bičiuliauja su Sir Hju, ir net dėjosi galįs su juo kalbėtis angliškai. O jo duktė, aukšta, liekna Edvarda, kurią taip pakrikštijo Mako Edvardos garbei, tai ta tikrai kaip mat išmoko šitos svetimos kalbos ir viena kalbėdavosi su šituo svetimuoju

ponu, ir suprasdavo anglą net ir tuomet, kai tas kalbėdavo su ja šnibždomis.

Ir štai Levionas atėjo pas advokatą Arentseną ir išklostė jam visą reikalą. Arentsenas linkterėjo galva pritardamas, esą visa teisė jo pusėje. Jis paklausė:

— Koks upės plotis pačioje siauriausioje vietoje?

— Prie krioklio taip apie dvylika sieksnių. Tai pati siauriausia vieta.

— O koks gi meškerkočio, kurį jis naudoja, ilgis?

Šito Levionas nesuprato, bet jam buvo paaiškinta — jeigu anglas užmeta auklelę už pusės upės pločio, tada jam nebeišsisukti apmokėjimo. Po to Levionas ėmė mažinti dvylika sieksnių, lygosi pats su savim ir pagaliau pareiškė, kad upė vargu turi daugiau pločio kaip aštuonis sieksnius.

— O Sir Hju atsisako mokėti?

— Aš nežinau,— atsakė Levionas,— aš jo neklausiau.

— Hm. Tai mes iškviesime jį į susitaikymo komisiją.

Arentsenas pasiuntė kvietimą. Sir Hju atėjo ir pareiškė norą susitaikyti, pasiūlė sumokėti tiek pat, kiek sumokėjo Marieliui. Po to pasakė sumą.

Bet Levionas piktai pakratė galva ir pasakė:

— Tai maža. Jūs užmokėjote žymiai daugiau. Jeigu jau apie tai kalbame — iš kur gi Edvardai atsirado tokie drabužiai, ir viršutiniai, ir apatiniai?

Sir Hju atsistojo ir apleido susitaikymo komisiją.

— Mes apskųsime jį tinge,— pasakė advokatas Arentsenas.

— Dieną ir naktį aš negaliu pamiršti, kokių man nuostolių pridarė Marielius,— pasakojo Levionas.— Jis pardavė lašišas upėje, o po to pardavė lašišas ir jūroje. Pastarosiomis dienomis anglas meškerioja jau iš valties, kaip tik priešais mano molą.

Advokatas Arentsenas pasakė:

— Mes apskųsime ir Marielių.

Trumpai ir įsakmiai įsitikinusia veido išraiška šitas teisininkas pareikšdavo savo sprendimus. Jis buvo nepaprastas žmogus. O kada Levionui teko užsimokėti, ir jis teturėjo tik sudriskusius popierinius pinigus, tai Arentsenas be jokių prieštaravimų priėmė ir juos.

Sirilune atėjo tingo diena.

Mako šeimininkė išsiuntė Sveną Sargą į bažnytkaimį, kad tas supirktų paukščius ir visokį kitokį maistą; pa-

dėti virtuvėje pasikvietė malūnininko padėjėjo žmoną, ir jos pasirengimams pasitikti atvykstančią valdžią nebuvo ir galo. Ji taip susitvarkė, kad ir Roza Barfud atvažiavo padėti jai priimti svečius. Šeimynos troba buvo paversta teismo sale, ten buvo pastatytas didelis stalas, apdengtas gelumbe — pačiam teismui, ir maži staleliai advokatams. Stalus atskyrė aptvaru. Kitame šeimynos fligelio gale buvo nuskirta raštinė fogtui.

Nepaisant visų savo laiškų ir pažadų, amtmanas neatvyko, ir geroji šeimininkė nepaprastai sielvartavo, kad nebus vyriausios valdžios. Bet buvo dar blogiau, kad neatvažiavo apskrities teisėjas. Senis teisėjas susirgo, todėl savo vietoje turėjo atsiųsti savo padėjėją. Tai privertė smarkiai susimąstyti patį Maką, kuris tuoj paskubėjo pasiteirauti apie senojo fogto sveikatą.

— Jis nesveikuoja, tačiau lovoje dar neguli. Jis labai sulyso, blogai miega ir atrodo tarsi jį kankintų kažkoki abejojimai.

— Kokie gi abejojimai?

Padėjėjas paaiškino pavyzdžiais: pirmiau raštinėje buvo tokia ir tokia tvarka, o dabar visai pasikeitė, žodžiu: religiniai abejojimai.

— Štai kas?

Padėjėjas oriai pratarė:

— Fogtas prašė mane perduoti jums didžiausią dėkingumą už pusę statinės aviečių, kurias jūs jam žiemą atsiuntėte.

— Ak, tokie menkniekiai!

— Ir apgailestavimą, kad negali padėkoti jums asmeniškai.

Makas nuėjo pre lango, įsmeigė akis į tolumą ir susimąstė...

Prasidėjo posėdis.

Už gelumbe apdengto stalo sėdėjo teisėjas, jaunasis apskrities fogto padėjėjas su dviem raštininkais. Iš abiejų jo pusių sėdėjo keturi teismo nariai, išrinkti iš vertingiausių bažnytkaimio gyventojų tarpo. Prie savo mažų staliukų sėdėjo advokatas iš miesto ir advokatas N. Arentsenas, abu prieš save pasidėję popierius ir protokolus. Atidžiau įsižiūrėjus tuoj matyti, kad senasis miesto advokatas popierių turi mažiau negu praėjusiais metais ir mažiau negu Arentsenas. Retkarčiais prieidavo žmonės ir paprašydavo, kad jiems būtų leidžiama pasi-

kalbėti su advokatais, ir didžioji jų dalis ateidavo pas Arentseną.

Po to prasidėjo įvairių bylų nagrinėjimas: baudžiamųjų nusikaltimų, ribos ginčų, ieškinių, civilinių ginčų. Arentsenas visą laiką veikė, kalbėjo, užsirašinėjo, diktavo pataisas protokoluose. Iškilmingos valandos proga jis turėjo elgtis daug rimčiau, bet, matyti, jaunasis teisėjas jam nedarė jokio įspūdžio. Jis net nevadino jo kaip visi: „Ponas fogte", bet paprastai — „pone padėjėjau"

Arentsenas padėjo ant teismo stalo kažkokį popierių ir pasakė:

— Prašau tiesiog po stiklu ir į rėmus.

Arono iš Hopano, kuriam nepasiklausus buvo paimta valtis, byloje jis pareiškė:

— Toks įstatymas!

Tada šiek tiek užgautas teisėjas jį pertraukė:

— Iš viso taip! Tačiau reikia atkreipti dėmesį į įvairias aplinkybes.

— Toks įstatymas! — atkakliai pakartojo Arentsenas.

O žmonės už aptvaro lingavo galvas, galvodami: šitas tai žino įstatymus, net miela pasiklausyti.

Kadangi Nikalojus buvo įvedęs begales naujų bylų, todėl jaunasis teisėjas dabartinei tingo sesijai nematė ir galo. Jis sąžiningai triūsė ir dirbo, klausinėjo liudininkus, tikrino protokolus, skaitė, rašė ir kalbėjo. Bet tiktai trečią ir paskutinę dieną prisikasė prie Leviono iš Torpelvikeno ieškinio, iškelto Hju Trevilanui.

Sir Hju atvyko į teismą jau pirmąją dieną, klaidžiojo po kiemą ir teismo salę, aklas ir kurčias viskam, britiškai nemandagus net tada, kai į jį būdavo kreipiamasi su maloniu pasisveikinimu. Jis pietaudavo prie Mako stalo, ir kambarys jam buvo pavestas svarbiausiame ponų namų pastate. Bet nors kiekvieną kartą už stalo susitikdavo su jaunuoju teisėju, jis nė karto neužsiminė apie savo bylą. Jis buvo visiškai blaivas.

— Šiandien bus nagrinėjama jūsų byla,— pasakė jam jaunasis teisėjas pietų metu.

— Gerai,— abejingai atsakė anglas.

Jis išėjo be gynėjo, bet su meškerkočiu, nusiėmė kepurę, pasakė savo vardą, pavardę, gimimo ir gyvenamąją vietą Anglijoje. Raštiškame Arentseno paaiškinime

jis padarė keletą trumpų pastabų, kurios buvo įtrauktos į protokolą.

Jis pareiškė, kad dar susitaikymo komisijoje sutiko sumokėti Levionui tokią pat sumą, kokią sumokėjo Marieliui, bet ta suma buvo atmesta, kadangi pasirodė nepakankama.

— Kiek gi gavo Marielius?

Sir Hju pasakė sumą ir pridūrė, kad pats Marielius yra čia ir gali patvirtinti tai prisiekdamas.

Marielius po įspėjamosios įstatyminės priesaikos duoda savo parodymus.

Todėl nejučiomis pastebi:

— Bet juk tai yra puiki kaina, pone advokatai Arentsenai.

— Bet jis nesako, kad Edvarda dar atskirai gavo,— staiga sušunka Levionas iš už pertvaros.

— Tyliau,— sustabdo teisėjas.

Tada Arentsenas pertaria savo kliento vardu:

— Tačiau šitas pareiškimas šioje byloje turi esminės reikšmės.

Teisėjas dar du tris kartus paklausia, jam atsako, jis valandėlę susimąsto, po to taria:

— Kokios gi tai gali turėti reikšmės? Bent jau tai neturi nieko bendra su tikslia kaina už teisę žvejoti.

Sir Hju tęsia savo parodymus: priešingoji pusė tvirtina, kad upės platumas pačioje siauriausioje vietoje apskritai siekia aštuonis sieksnius ir kad tokiu būdu jis užmeta savo meškerės auklelę net į draudžiamąją pusę. Bet ties kriokliu upė yra siauriausia, ir ten jos plotis siekia dvylika metrų.

— O jūs ją matavote? — paklausia teisėjas, Arentsenui paprašius.

— Taip.

— O koks jūsų meškerkočio ilgis?

— Du sieksniai. Štai jis.

Levionas, stovėdamas už pertvaros, vėl neiškenčia:

— Aš matavau upę, prie krioklio ji yra aštuonių sieksnių.

— Ramiau!

Arentsenas vaidina be galo nustebintąjį ir vėl prieštarauja:

— Bet vasaros karščių metu upė nusenka, tokiu būdu jos plotis iš viso siekia tiktai aštuonis sieksnius.

Teisėjas atleidžia Sir Hju ir paklausia Arentseną:

— O ar jūs turite liudininkų, kad upės plotis prie krioklio iš viso tėra tik aštuonių metrų?

— Be kranto savininko, kitų neturiu.

— Argi aš nežinau savo krioklio! — garsiai pareiškia Levionas.

Vienas žmogus už pertvaros paprašo leidimo prisiekti, jis pasakysiąs, kokio platumo upė. Kai pavasarį kilo ginčas, jis Marieliaus prašymu išmatavo upę; ties kriokliu ji turėjo gerų trylika sieksnių. Kiti du iš minios patvirtino tą patį: visi trys buvo garbingi vietos gyventojai. Prieš dvi dienas jiems buvo įsakyta vėl išmatuoti upę, ji susiaurėjo vos vienu sieksniu, taigi, dabar ji turi gerus dvylika sieksnių.

Tačiau jų tarpe nebuvo nė vieno specialisto. Jie matavo upę, matavo meškerkotį, bet nė vienam nekilo klausimas, kiek toli dvisieksniu meškerkočiu galima užmesti auklelę. Jaunasis teisėjas pagalvojo ir pasakė: „Sir Hju nėra įpareigojamas mokėti net to, ką jis pasiūlė". Jis paliepė iš Mako krautuvės atnešti mastą, kad galėtų svetimšaliui apsiginti. Išmatavo meškerkotį, jis buvo dviejų sieksnių ilgio.

Teisėjas paklausė:

— Ar jūs visai neturite jokių liudininkų, ponas advokate Arentsenai?

— Ne, šiuo klausimu nėra.

— O jūs buvote ginčo vietoje?

— Aš pasiklioviau savininko parodymais.

— Ar jūs pats buvote vietoje?

— Ne.

Visi parodymai buvo užrašomi, praslinkus trumpam laiko tarpui juos perskaitydavo ir patvirtindavo parašais. Reikalas Arentsenui ir jo klientui ėmė įgauti gana prastą kryptį, jie šnibždėjosi vienas su kitu, tarėsi. Ir advokatas pagaliau paklausė, ar Sir Hju sutinka sumokėti ir dabar tiek, kiek jis siūlė susitaikymo komisijoje. Tada visas reikalas galima būtų baigti visai taikingai.

Sir Hju atsakė: ne, jis nesutinka. Dabar jis nori palaukti teismo sprendimo.

Tada Arentsenas paleido savo paskutinįjį kirtį: Sir Hju pastaruoju metu meškerioja prie upės žiočių, jūroje, o ten savininku galima laikyti tik vieną Levioną.

Sir Hju vėl buvo pakviestas apklausinėjimui. Jis nesuprato, koks čia iš tikrųjų reikalas. Kuriems galams gi jam reiktų meškerioti maišytame vandenyje: pusiau gėlame, pusiau sūriame. Jo veide pasirodė paniekinanti grimasa, aiškiai parodanti, kaip jis žiūri į tokį nekilnų sportą.

— Argi jūs nemeškeriojate prie upės žiočių?

Ne. Ką jis ten meškerios. Ten nėra jokios žuvies, lašišos dar upėse, ir į jūrą neišeis anksčiau rudens, kada bus išmetusios ikrus.

— Ak, koks gilus gamtos pažinimas! — pasipūtęs pastebėjo Arentsenas.— Argi jūroje ne visuomet yra lašišų?

— Bent jos gaudomos tikrai ne muse.

— Kuo gi jūs meškeriojote žiotyse?

Sir Hju paaiškino: jis žvejojo tikrąja meškere. Jis meškeriojo tik smulkias menkes ir smulkias plekšnes. Taipgi ir ne žiotyse, o per kelis sieksnius nuo kranto. Žmogus, kuris keletą kartų jį į ten vežiojo, yra čia. Tai kampininkas, kuris jam išnuomojo savo lūšną. Jis gali patvirtinti jo parodymus.

Žmogus buvo pakviestas prisiekti, ir jis viską patvirtino.

Tada Arentsenui teko paprašyti, kad byla būtų atidėta...

Bet tai buvo toli gražu ne toks tingas kaip pernykštis, visiškai ne. Kada posėdžiaudavo senasis fogtas, žmonės, net už pertvaros stovėdami, galėjo klausinėti jį visokių įstatymų ir išgirsti iš jo įvairių patarimų ir nurodymų. Gi jaunasis padėjėjas baisiai bijojo, kad iš jo neištrauktų kokio nors atsakymo, kuris vėliau galėtų privesti prie apsunkinimų. „Teisėjas nėra advokatas,— kalbėjo jis,— teisėjas tiktai viską sprendžia. Kreipkitės į advokatą, jis jums viską išaiškins"

Niekas neprijautė tokioms jaunojo teisėjo naujovėms. Žmonės išeidavo iš teismo salės ir rinkdavosi prie degtinės pardavimo stalo, pasilikdavo tiktai tie, kuriuos sulaikydavo būtinumas. Todėl kai vienas raštininkų pradėjo skaityti įkaito raštus, juos girdėjo tiktai keletas žmonių. Tai, ką jie sužinojo, jiems jau nebuvo naujiena. Benonis Hartvingsenas davė Makui iš Siriluno penkis tūkstančius talerių pagal įkaito raštą — pats Benonis neslėpė šito reikalo, tai žinojo visi. Tai turėjo lygiai tokios pat

reikšmės, kad ir kiti atiduodavo Makui savo skatikus, tik tiek, kad Benonio suma buvo tokia didelė, tiesiog visas turtas.

Į posėdžio pabaigą jaunasis teisėjas išsikankino ir išalko. Bet advokatas Arentsenas jam taip nepatiko savo palaidu miestišku tonu, ir jo ieškinys, iškeltas Hju Trevilanui, atrodė toks nepagrįstas, lengvabūdiškas, jog jis mielai tuojau būtų perskaitęs sprendimą ir išteisinęs Sir Hju. Tada taip pat atkristų ir Marieliaus apkaltinimas, esą jis pardavęs teisę žvejoti svetimoje upės dalyje.

Nikalojus Arentsenas pasakė savo įgaliotojui:

— Aš pats ketinu apžiūrėti ginčo vietą ir iškviesti liudininkus. Be to, Norvegijoje yra tiktai vienas teismas, kurio sprendimai neatšaukiami. O prieš šito teismo sprendimus visuomet galima protestuoti.

Jis nuėjo pas Maką, norėdamas pasimatyti su Roza. Šitame tinge jis nieko nepralaimėjo, todėl jam nebuvo ko sielvartauti. Jis ėjo tvirta, užtikrinta eisena, kuri atsirado nuo tų laikų, kada jis įsigijo tiek klientų ir ėmė uždirbti pinigus tarsi šieną.

Roza buvo su virtuvės prijuoste ir dėl to susigėdo.

— Kol kas eik į mažąjį saloną,— pasakė ji,— aš tuojau ateisiu.

Ir tikrai, ji atėjo tuoj pat, įkandin jo.

— Aš turiu nedaug laiko. Kaip tau einasi? Tingas pasibaigė? Kaip tavo reikalai?

— Suprantama — puikiai. Čia įstatymas — tai aš.

— Koks apmaudas, kad man nepavyko pasiklausyti tavęs.

Ak, kaip melavo Roza, mylėdama šitą žmogų! Ji sekė jį, girdėjo ir matė jį teismo salėje, kada buvo svarstoma jo garsioji byla su Sir Hju. Ir jai buvo taip skaudu, kada jaunasis teisėjas du kartus aštriu tonu paklausė: „O jūs pats buvote ginčo vietoje?" Tada ji tylutėliai išslinko iš teismo salės, kupina negerų nujautimų. Garbė Dievui, viskas pasibaigė sėkmingai. Nikalojus tikriausiai laimėjo visas bylas.

— Tu atsimeni datą? — paklausė ji.

— Kokią datą?

— Jungtuvių dieną. Ką gi aš dar tau norėjau pasakyti...

— Na?

— Į bažnyčią mes galėtume vykti raiti.

— Taip.

— Taigi, į bažnyčią vyksime raiti. Ar tu atsimeni datą? Dvyliktą birželio. Dabar jau nebeilgai teks laukti.

— Birželio dvyliktą,— pakartojo jis.— Aš įsakysiu, kad mane laiku pažadintų.

— Koks tu plepys,— pasakė ji, nuolaidžiai nusišypsojusi.

Jis paklausė:

— Dvyliktą birželio? O argi užsakai nereikalingi?

— Jau paskelbti,— atsakė ji.— Tėtė užsakus paskelbė pas mus, o kapelionas čia. Tris kartus.

— Na, tai gerai, kad tu pasirūpinai. Aš turiu tiek darbo.

— Vargšelis! Bet tu užtat uždirbi aibes pinigų?

— Kaip šieno,— atsakė jis.

Kitą dieną Sir Hju sugrįžo į savo lūšną ir vėl pradėjo gaudyti žuvis. Kelią namo jis pasirinko pro Benonio namus, ir kalnais ėjo iki pat bendruomenės miško. Retkarčiais jis pasilenkdavo ir atskeldavo nedidelį akmenuką, kurį rūpestingai įsidėdavo į kišenę.

XVII

Benonis sugrįžo iš tolimųjų šcherų ir tuojau pradėjo rankioti ir taisyti savo tinklus. Jis negavo jokių tikrų žinių apie silkes, tačiau dėjosi, tarsi žino daugiau, negu kiti. Iš tikrųjų gi jam tiesiog nepakeliama buvo liktis bažnytkaimyje, kur visi žinojo jo pažeminimą. Apie tai, kad galima būtų leistis į jūrą, jis jau daugiau nebegalvojo.

Lensmano raštininkas užėjo pas jį ir papasakojo apie tingą ir apie įkaito rašto užtvirtinimą. Ne, matyti, toks jau buvo likimas: jis jokiu būdu negalėjęs atgauti dokumento, todėl kad jis jau buvo įtrauktas į įkaito raštų sąrašą dar prieš prasidedant Siriluno tingui. Todėl tai viskas ir privalėjo savo rėžtu įvykti.

Benonis sėdėjo ir nusiminęs klausėsi: taip per savo paties kaltę jis nustos dabar Mako tarpininkavimo dėl Rozos. Toliau jis sužinojo, kad įkaito raštą skaitant žmonių buvo mažai, tik tarnybiniai tingo asmenys ir dar keletas vyrų. Reikalas praėjo visai nepastebimai.

— Be to, dokumentą aš turiu savo kišenėje,— pasakė raštininkas.

— Na? Tai jūs turite jį? — paklausė Benonis laukdamas, kad tas tuojau pat atiduos jam raštą.

Bet anas nesiskubino, jis sėdėjo ir suspaudęs lūpas tyliai kosčiojo.

— Ar teko brangiau sumokėti, negu kad buvome apsvarstę? — paklausė Benonis, ruošdamasis užsimokėti.

— Ne, kaip tik tiek, kiek reikėjo pagal įstatymus.

Benonis truputį palaukė, po to tarė:

— Duokite man greičiau pažvelgti į tą raštą.

Tada lensmano raštininkas pradėjo:

— Aš galėčiau pakloti prieš jus šitą raštą tą patį akimirksnį, bet taip netinka. Todėl aš veiksiu tiesiog kaip padorus žmogus.

Benonis įdelbė į jį akis ir paklausė:

— Kodėl jūs nesakote? Ar kas nors yra su dokumentu?

Pagaliau raštininkas atsakė:

— Ogi tai, kad jis yra bevertis dokumentas. Teisybę sakant, tas popierius nevertas jūsų pinigų.

— Tučtuojau parodykit jį man!

— Jeigu aš būčiau panorėjęs pasielgti tarsi bjaurybė, aš tuojau būčiau išskleidęs jį prieš jūsų akis. Reikalas yra tas, kad Makas iš Rosengardo už velniškai didelę sumą daug anksčiau už jus gavo užstatu Siriluną.

— Jūs juokaujate! — sušuko siaubo apimtas Benonis.

Tada raštininkas išskleidė prieš jį dokumentą. Jame buvo atžymėta, kad pažymimasis įkaito raštas tokią ir tokią dieną buvo perskaitytas tinge. O paskui buvo išskaičiuoti visi anksčiau išduoti įkaito raštai, kuriais buvo užstatytas Sirilunas su visomis savo gėrybėmis ir trimis laivais. Jau daugelis metų kaip visa tai priklausė Makui iš Rozengardo. Jo išduotos sumos iš viso sudarė aštuoniolika tūkstančių talerių. Prierašai buvo su Sveno Todo parašu.

Benonis pasijuto tarsi perkūno trenktas. Jis įrėmė akis į dokumentą, o į jo galvą lindo visoki niekai: juk apskrities fogto pavardė nėra Svenas Todas. Kas gi galėtų būti Svenas Todas? Aštuoniolika tūkstančių talerių, taip, taip. Bet juk tada Siriluno Makas visiškai nėra galingas žmogus, jis priklauso broliui Makui iš Rozengardo su oda ir su plaukais.

— Dabar telieka vienas klausimas, ar turtas, pagal kurį jūs davėte pinigus, vertas dvidešimt trijų tūkstančių talerių? — pasakė raštininkas.

Benonis ėmė svarstyti.

— Ne,— pasakė jis po to,— nevertas.

— Mano irgi tokia nuomonė. Taip pat galvoja ir lensmanas. Mes kalbėjome su juo šituo reikalu. Dvidešimt trys tūkstančiai — tai yra baisu.

— O ar teisėta tai, ką padarė Makas?

— Kaip į šitą reikalą žiūrėti. Popieriuje pasakyta, kad jis, Makas, gavo penkis tūkstančius talerių, užstatęs tokį ir tokį turtą. Juk jūs pats pripažinot, kad užstatas pakankamas?

Benonis jau nebesiklausė jo.

— Svenas Todas, kas gi jis toks? Argi tai įstatymiškas parašas?

Sąžiningai apsvarstęs, lensmano raštininkas priėjo išvados, kad teisėjo padėjėjas veikė pagal įstatymus ir turėjo teisę įkaito rašte pasirašyti atžymėjimą. Bet, žinoma, jis ne tikras fogtas, toli gražu ne.

— Dvidešimt trys tūkstančiai! Vadinasi, Makas visiškas elgeta! — staiga prabilo Benonis.— Geriau turėti mažiau, bet kad viskas būtų sava...

Bet čia jis staiga vėl atsiminė savo penkis tūkstančius talerių, kurie buvo beveik kaip ir žuvę, atsistojo išblyškęs ir suirzęs, pasižiūrėjo į gulintį ant stalo popiergalį, paskui vėl atsisėdo.

— Gali atsitikti, kad jis išmokės jums dalimis,— pasakė raštininkas, norėdamas nors kiek jį nuraminti.

— Iš kur gi jis ims? Juk net drabužiai ant kūno, ir tie ne jo. Geriau turėti mažiau ir... Apgavikas, jis, štai kas!

— Šito negalima pasakyti. Galbūt jis dar sumokės...

— Apgavikas, tikras apgavikas!

Ak, koks tai tvirtas, geras žodis. Ir kaip jis pažemina išdidųjį Maką. Už tai Benonis ir tarė jį su tokiu nuoširdžiu pasitenkinimu.

— Tikriausiai jis sumokės,— pasakė raštininkas atsistodamas. Jis norėjo kuo greičiausiai išeiti.

Tačiau Benonis buvo labai sujaudintas.

— Nevertėjo man ir painiotis su juo. Tokie žmonės tiek ir tenusipelno, kad spjautum į juos, sutryptum kojomis ir žiūrėtum kaip jie šliaužioja.

Likęs vienas, Benonis ėmė samprotauti, kas jam dabar pradėti. Jis nusprendė nueiti pas Maką į kontorą ir atsiskaityti su juo.

Jis įsikišo įkaito raštą į kišenę ir išėjo į Siriluną. Pakeliui jam atėjo į galvą pirmiau pasimatyti su Svenu Sargu.

Tačiau ir pačiam vargšui Svenui Sargui ne kažkaip gerai ėjosi. Jis nieku ir nebūtų galėjęs padrąsinti Benonį. Ir viskas dėl kambarinės Elenos.

Vakar vakare Svenas Sargas kuždėjosi su savo mieląja, tik staiga ji buvo pašaukta pas Maką: Makas ruošėsi eiti į vonią. Svenas Sargas buvo bemėginąs sulaikyti ją: „Tegu jis maudosi vienas, kas tau darbo?" Bet Elena geriau žinojo, kas jai reikia daryti, ir išspruko iš jo. Svenas Sargas tylutėliai pasekė ją, ant pirštų galų prisėlino prie Mako kambario durų ir viską girdėjo savo ausimis.

Šiandien rytą jis nutvėrė kambarinę Eleną ir tarė:

— Makas atsikėlė?

— Dar ne.

— Tu prausei jį vakar vakare?

— Taip, tryniau jam rankšluosčiu nugarą.

— Meluoji. Aš stovėjau koridoriuj ir viską girdėjau.

— Ir ko gi jūs visi prikibote prie manęs,— tyliai pasakė kambarinė Elena,— tarsi visi iš proto išsikraustėt.

— Na, o tu pati, argi negali jo atsikratyti?

— Tai ne taip jau lengva. Aš privalau jam trinti nugarą.

Tada Svenas Sargas užvirė įsiutimu, jis sušniokštė ir riktelėjo:

— Kiaulė tu, štai kas!

Ji stovėjo plačiai praviromis akimis, pakėlusi antakius, tarsi netikėdama, kad taip koliojasi Svenas Sargas.

— Tu privesi mane prie to, kad aš kada nors suvarysiu į tave peilį.

— Neverta taip pykti,— tyliai pasakė ji.— Netrukus jis paliks mane ramybėje.

— Ne, jis neatstos nuo tavęs.

— O kaip gi tu pats su Bramaputra? Su ta riestaplauke? — paniekindama pasakė Elena.

Svenas Sargas vėl paklausė:

— Makas atsikėlė?

— Ne.

— Aš noriu pasikalbėti su juo kontoroje.

— Geriau nepradėk to,— pasakė Elena ir ėmė atkalbinėti.— Tik mums abiems užtrauksi nelaimę.

Taip Svenas gal ir būtų nusiraminęs. Bet kai jam buvo įsakyta pakabinti Mako vonios duknas, kad jos išdžiūtų saulutėje, jis begaliniai įtūžo. Užmiršo ir apie tai, kad jis čia kieme buvo tarsi mergaitė, pasamdyta visiems darbams, ir kad jį galima buvo priversti dirbti viską, kas tik ateina į galvą.

Kai Makas nuėjo į kontorą, Svenas Sargas, susijaudinęs ir suerzintas, įėjo pas jį. Jis tuojau išklojo savo reikalą: jis vardu Svenas Johanas Kjeldsenas, pramintas Svenu Sargu. Jis ruošiasi vesti kambarinę Eleną, ir jai nėra reikalo prausti Maką, o jis pats po viso to visai nepageidauja džiovinti duknas...

— Suprantate, aš neleisiu, kad ji būtų jums pramoga, taip kaip aš vadinuosi Svenas Johanas Kjeldsenas. Taip, šitaip mane vadina. O jeigu jūs norite žinoti mano geografiją, tai aš esu iš miesto. Taip. Aš iš miesto, jeigu jūs norite žinoti.

Makas pamažu pakėlė galvą nuo savo popierių, pažiūrėjo į jį savo plieninėmis akimis ir paklausė:

— Kaip tu sakei tave vadina?

Svenas sumišo ir tik tegalėjo pakartoti klausimą:

— Kaip mane vadina? Svenas Johanas Kjeldsenas. Pramintas Svenu Sargu.

— Gerai, gali eiti ir tęsti savo darbą,— pasakė Makas.

Svenas jau buvo besiimąs už durų rankenos.

— Ne,— pasakė jis,— šito darbo aš nedirbsiu.

— Gerai, tuojau gausi savo apyskaitą.

Makas pasiėmė žąsies plunksną, apskaičiavo, suskaitė pinigus ir užmokėjo. Po to atidarė duris.

Svenas Sargas paniurzgėjo, bet vis dėlto išėjo.

Atsitokėjęs už durų su savo šilingais ir su nusiminusia širdimi, jis pasuko į krautuvę, prie degtinės pardavimo stalo, ir užpylė už ausies keletą šaunių stikliukų. Po to vėl pasijuto narsus ir tvirtas. Jis nuėjo į šeimyninę, sukėlė ten sambrūzdį, išsikoliojo su bernais, įsiveržė pas abu globojamuosius senius — Monsą ir Fredriką Menzą, kurie dabar tiek ir teveikė, kad gulėjo lovose ir valgė, tik retkarčiais ištardami žodžius, panašius į žmogiškąją kalbą.

— Kelkitės, eikite malkų kapoti! — sušuko jiems Svenas Sargas.— Aš išeinu iš čia!

— Išeini! — pakartojo Fredrikas Menza.

— Uždaryk gerklę! — subliovė Svenas Sargas.— Kelsies tu ar ne? Argi vėl vargšelė Elena tavo vietoje pati turės vaikščioti į daržinę?

Fredrikas Menza, kurio visa burna buvo aplipusi trupiniais ir seilėmis, gulėjo tarsi susimąstęs apie kažką rimto, po to sumirksėjo ir staiga tarė:

— Trys mylios iki Funtus.

— Ha, ha, ha,— nusikvatojo Monsas savo lovoje.

Vargšas, jis taip pat turėjo savo džiagusmų. Jam turbūt atrodė, kad siena nepaprastai juokingai kyla aukštyn, iki paties stogo...

Svenas Sargas vėl sugrįžo į šeimyninę, dainavo ir plepėjo, girdamasis savo ketinimais:

— Nedžiovinsiu aš tų duknų už jokius pinigus pasaulyje! — pareiškė jis.— Žinote, ką aš padarysiu? Ne, jūs nežinote, todėl, kad visi jūs čia esate kiaulės. Bet aš noriu dainuoti. Eikšekit visi čia, aš dainuosiu!

Į šeimyninę prisirinko daug žmonių. Svenas Sargas nepabijojo visus atsivilioti nuo darbo, nors ir buvo šiokiadienis. Atėjo ir Elena su Bramaputra; malūnininko padėjėjo žmona, išeidama iš krautuvės su maisto produktais, nesusilaikė ir taip pat užsuko. Drauge su ja buvo ir mažas jos sūnelis, šešiametis berniūkštis, maža švelnia burnele. Svenas Sargas pasirodė labai dosnus, padovanojo jam vieną orą ir paglostė jo galvą.

— Linksma tau čia? — paklausė motina.

O taip, berniukui buvo labai linksma. Kai suaugusieji pradėjo šokti, jis taipgi susirado sau vietelę ir ėmė suktis, jausdamasis esąs svarbi ypata.

Svenas Sargas uždainavo. Jis dainavo apie Sorozos mergaites. Bet turbūt jis visiškai pablūdo, nes jo daina skambėjo grasinimu, ir jis grasė kažkokiam ypatingam asmeniui, retkarčiais sumojuodamas kumštim pono namo pusėn.

Svenas Sargas dainavo:

Sorozos pievų, Sarozos miškų
Akim neapmatomi plotai.
Ten žvėrį išgąsdina triukšmas ragų,
Lokys tenai krinta gauruotas.

Merginos ten, ponui kad būtų jauku,
Jau laukia jo guoly paklotam!

O, jūs Sorozos merginos!

Glamonėmis vieną jis glosto karštai
Ir antrą tuoj kviečia nuo ryto.
Ir pirmajai dega iš pykčio veidai,
Ir ima ji žodžius blaškyti:
„Skubėkit, pakvieskite Gustą tiktai,
Mergaitė jo miega pas kitą!"

O, jūs Sorozos merginos!

Medžiotojas Gustas įtūžęs žvėrim
Prie durų piktai kirvį kelia.
Atsikelia tyliai mergaitė žvitri
Ir ponas, po sapno pabalęs.
Ir vos tik jis praveria lūšnos duris —
Mirtis tuoj pastoja jam kelią.

O, jūs Sorozos merginos!

Mergaitės Sorozos, o, nuostabios jūs!
Jūs matėt kaip Gustas pabėgo.
Įstojo jisai į karaliaus pulkus,
Visi jį ten gerbė ir mėgo.
Po daugelio metų jis grįžo pas jus —
Su jūsų dukrom dabar miega.

O, jūs Sorozos merginos!

Karaliaus pulkų jisai žvaigždė šviesi,
Jis bokštas Sorozos prieš vėją,
Kvėpavimas jo — tai audros debesis,
Kardu jo žaibai klydinėja...

Bet čia Svenas Sargas staigiai pajuto, kad trūksta choro, ir nutraukė dainą.

— Sustokit! Šioje vietoje jūs visi turite šaukti: „O, jūs Sorozos merginos!" O jūs tik šokate, tikri gyvuliai!

Atbėgo Mako pasiuntinys ir vyresnįjį berną pakvietė į kontorą. Visi tuojau aptilo ir tylutėliai ėmė kraustytis iš šeimyninės. Svenas Sargas jau nebepajėgė jų išjudinti. Malūnininkienė pasiuntė prie jo savo sūnelį, kad tas gražiai atsisveikintų ir dar kartą padėkotų už dova-

ną. Svenas Sargas ilgai laikė jo mažą rankutę savoj rankoj, paskui pasakė:

— Lygiai toks pat jausmas, tarsi laikyčiau Elenos ranką. Stebuklai, ir tiek!

Dabar iškvietė ir Sveną Sargą, jis išėjo prislėgtas sunkių nujautimų. Bet pasirodė, kad jį iškvietė Benonis, kuris norėjo su juo pasikalbėti.

— Turiu mažą reikaliuką,— pradėjo Benonis,— Sakyk, ar nenori plaukti su tinklu?

— Nežinau. Ne, noriu. Su tinklu?

Tačiau netrukus jų kalba nukrypo į ten, kur kiekvienam spaudė širdį. Benonis, nutaisęs rūsčią išvaizdą, pakratė galvą ir pareiškė, kad ruošiasi eiti pas Maką į kontorą.

— O aš jau buvau ten ir pasikalbėjau su juo kaip reikiant.

— Jis niekšingai apgavo mane.

— O mane gi? Juk dabar Elena visiškai žuvusi mergina.

— Kodėl gi taip?

— Užvakar jis vėl kvietėsi ją pas save į vonią.

— Ir pasinaudojo?..— Benonis palingavo galva: vadinasi, kas liečia šitą reikalą, tai jau nieko nepadarysi.

— Bet reikalas tas, kad mes su Elena norime susituokti,— tęsė Svenas Sargas.

Benonis atsakė:

— Tu gausi ją po to, pats gi supranti.

Svenas Sargas pakėlė galvą ir kerštingai sužaibavo akimis.

— Taip jau čia nustatyta,— pasakė Benonis.— Taip buvo su visomis iš eilės. Tik viena Bramaputra vis dar laikosi.

Vyresnysis bernas atėjo iš Mako kontoros ir pareiškė, kad Svenui Sargui liepta išeiti iš kiemo.

— Išeiti? Kaip tai?

— Taip įsakyta. Mano reikalas daboti, kad čia būtų tvarka, o daugiau aš nieko nežinau.

Svenas Sargas, matyti, buvo svarstęs kokį nors būdą susitaikyti. Dėl Elenos. Bet dabar suprato, kad jam reikia išsinešdinti. Šitas faktas jį stipriai nuliūdino.

— Eik atgal ir pasakyk Makui, kad Svenas Sargas išeis drauge su manim.

— Na, ką gi, gerai,— atsakė vyras.

— Taip ir perduok jam, Siriluno Makui nuo Benonio Hartvigseno.

Darbininkas nuėjo. O tie du pasiliko, didžiuodamiesi savo pergale. Bet kai jie taip kalbėjosi, Svenas Sargas prisiminė, kad jam reikia išeiti iš čia, ir jo drąsa vėl krito.

— Dabar aš nieko neturiu pasaulyje, tikrai šitą deimantą,— pratarė jis.— Bet aš neturiu stiklų — tad ir pjauti nėra ko.

Kol jie stovėjo ir kalbėjosi, nuo krautuvės prieangio nusileido pats Makas ir pasuko tiesiai prie jų. Jis ėjo ramia, užtikrinta eisena. Kai jis prie jų prisiartino, abu nusiėmė kepures ir pasisveikino.

— Kokius gi tu čia žygūnus siuntinėji pas mane? — paklausė Makas.

— Žygūnus? Ak, aš gi taip sau pasakiau,— surizgęs atsakė Benonis.

— O tu vis dar čia? — staiga kreipėsi Makas į antrąjį.

Svenas Sargas tylėjo.

Bet per tas dvi tris minutes Benonis staigiai atsikvošėjo ir išdidžiai išsitiesė. Argi jis ne Siriluno bendravaldis? Ir argi čia, prieš jį, ne susmukęs apgavikas?

— O kaipgi jūs įsimanėt ateiti čia ir klausinėti mus? — paklausė Benonis ir pažvelgė Makui tiesiai į veidą.

Abu vienas kitą išmatavo priešiškais žvilgsniais, tačiau Benonis vis dėlto pasirodė esąs tik mokinys. Makas išsitraukė batistinę nosinę, nusišnypštė, paskui atsisuko į Sveną Sargą ir pasakė:

— Argi tau nesakė, kad išsinešdintum iš čia?

Ir Svenas Sargas tyliai pasitraukė į šalį.

— Eik tiesiai pas mane,— sušuko jam Benonis.— Štai raktas, aš galiu patikėti tau visą savo turtą. Eik ir lauk manęs. Man reikia dar pasikalbėti su šituo žmogumi.

„Su šituo žmogum!" Ir taip apie Siriluno Maką!

Jie nuėjo į kontorą, Makas vėl išsitraukė savo nosinę ir pasakė:

— Na?

— Mano reikalas labai paprastas,— pradėjo Benonis.— Jis liečia pinigus.

— Kas gi yra su pinigais?

— Jūs mane apgavote.

Makas tylėjo, nuolaidžiai žvilgčiodamas į Benonį.

— Aš užtvirtinau įkaito raštą. Jūs manėte, kad aš nesugebėsiu šito?

Makas visa burna nusišypsojo.

— Aš šitą puikiausiai žinojau.

— Visa ko šeimininkas čia yra jūsų brolis iš Rozengardo, jūs sėdite jo kišenėje su oda ir plaukais. Štai žiūrėkite...— Benonis išsitraukė dokumentą ir ėmė baksnoti į jį pirštu.

— Koks gi reikalas? — paklausė Makas.— Tu nori atsiimti savo pinigus?

— Atsiimti savo pinigus? Iš kur gi jūs imsite juos? Išeiginiai batai, kuriais jūs dabar apsiavęs, ir tie ne jūsų. Dvidešimt trys tūkstančiai! Jūsų broliui aštuoniolika ir man penki — išeina dvidešimt trys. Jūs susmukdėte mane, aš dabar toks pat elgeta, kaip ir jūs pats.

Makas atsakė:

— Pirma, tai tik naujasis teisėjo padėjėjas tiek įrašė į tavo įkaito raštą.

— Taip, bet jis veikė pagal įstatymus.

— Žinoma. Bet patsai fogtas niekuomet nebūtų įrašęs visos šitos kvailybės. Kas dėl mano brolio, tai yra tik paprastas formalumas, tu juk pats gerai žinai, kaip tai esti tarp brolių. Gi tikrovėje aš dažniau padėdavau broliui, negu jis man. Pavyzdžiui, kai jis praplėtė savo žuvies klijų gaminimo fabriką...

— Taip, taip. Matyti, jūs abu esate bankrotai. Bet man gi nuo to visai ne lengviau.

— Antra,— su nepajudinamu didingumu tęsė Makas,— aš skolingas tau ne penkis tūkstančius. Tarp mūsų dar yra ir kitų sąskaitų.

— Tai jūs dėl tų keturių šimtinių už jūsų brangenybes? O kam gi jos man reikalingos? Rozos jau skelbiami užsakai su advokatu, jie tuokiasi dvyliktą.

— Nežinau gerai, man nepavyko perkalbėti Rozos. Bet galimas daiktas, kad ir tu pats šiek tiek kaltas. Šitas įkaito rašto užtvirtinimas už mano nugaros ne ypatingai nuteikė mane rūpintis tavo reikalais.

— Na, tai kas gi? — susierzinęs sušuko Benonis.— Dievai su ja, su Roza, aš jos nemaldausiu. Bet jau kas liečia visas jūsų suktybes ir vylius, tai Roza dar per gera, kad vadintųsi jūsų krikšto dukterimi. Taip. Aš parašysiu jai, kad ji niekuomet daugiau neperžengtų jūsų slenksčio. Jūs sakote, kad mes turime kitų sąskaitų? Ne-

noriu aš turėti daugiau su jumis jokių sąskaitų, ir kai tik pasitaikys pirma galimybė, aš užmokėsiu jums grynais už jūsų brangenybes. Ir tada atiduokite man mano penkis tūkstančius talerių!

— Tu reikalauji savo pinigų per šešis mėnesius, skaitant nuo šios dienos?

— Reikalauju! — pašaipiai nutęsė Benonis.— Aš veiksiu kitokiais keliais. Aš nežiūrėsiu viso jūsų orumo!

Makas gerai suprato, kad viršus dabar Benonio pusėje: jis galėjo pražudyti jį, apskelbti bankrutavusiu, patraukti į teismą, įpainioti jį savo įkaito raštu, pakenkti jo reputacijai ir visiems išskambinti apie jo smukimą.

— Gali veikti kaip tau patinka,— šaltai pratarė jis.

Tačiau Benonis neįstengė sulaikyti savo triumfo, jis parodė jį visą:

— Aš uždėsiu draudimą jūsų menkėms džiovyklose!

Tai šiaip ar taip sukeltų skandalą: prasidės byla, liudininkų apklausinėjimas.

Makas atsakė:

— Šita žuvis ne mano. Ji parduota ir priklauso pirkliams.

Benonis, visiškai įniršęs, nustvėrė už savo karčių ir sustaugė:

— Tai jūs, vadinas, visiškai nieko savo neturite pasaulyje!

— Šituo klausimu aš neprivalau tau duoti apyskaitų,— išsisukdamas atsakė Makas.— Tu gali reikalauti savo pinigų, ir tu juos gausi. Vadinas, tu reikalauji jų nuo šiandien per šešis mėnesius.

Norėdamas pabaigti visus šiuos reikalus, Benonis atsakė:

— Taip!

Makas pasiėmė plunksną ir užsirašė datą. Paskui padėjo plunksną į šalį, pažvelgė į Benonį ir pratarė:

— Aš nemaniau, Hartvigsenai, kad mes su tavim taip baigsime.

Iš tikrųjų ir Benonis ne ypač buvo patenkintas reikalų posūkiu.

— O ką gi, jūsų manymu, man daryti? Aš jau buvau kartą bjaurioje padėtyje ir niekaip negalėjau išsipainioti, šitai aš labai gerai žinau. Ir aš sutinku, kad jūs pakėlėte mane, galima sakyti, iš dulkių...

— Aš ir pamiršęs buvau apie tai,— pertraukė Makas.— Tu pats šituo klausimu pradėjai kalbėti...

Ir Makas nuėjo prie lango ir pradėjo galvoti.

Bet čia Benonis staiga aiškiai pasivaideno jo apgailėtina praeitis, jis aiškiai prisiminė tas dienas, kada jis neturėjo nei poniško namo, nei daržinės, nei tinklų, tas dienas, kada jo gėda visiems girdint buvo paskelbta nuo šventoriaus ir kada tik Siriluno Makas ištiesė jam pagalbos ranką ir vėl padarė jį žmogumi. Ir jis nukritusiu balsu pasakė:

— Taip, taip, kad tik aš gaučiau savo pinigus. Aš nesielgsiu su jumis kaip vilkas. Šitam aš neturiu jokių priežasčių, visiškai jokių.

Tyla. Makas pasisuko ir priėjo prie rašomojo stalo.

— Ar tu, važinėdamas į šcheras, sužinojai ką nors apie silkes?

Benonis atsakė:

— Na. Tai yra apie silkes aš sužinojau, bet jų labai maža. Aš nutariau plaukti su didžiuoju tinklu.

— Na, duok Dieve!

— Ramybės jums,— palinkėjo Benonis, išeidamas iš kontoros.

XVIII

Dvylikta birželio. Šiandien Rozos vestuvės. Taip, taip.

Benonį jau nuo pat ryto buvo apsėdusi iškilminga nuotaika, jis buvo tylus, ramus ir nekalbus. Pas jį gyvenančiam Svenui Sargui jis davė darbo, kurį tas galėjo įveikti ir vienas, be jokios pagalbos.

Benonis nuvalė klavikordą ir sidabrą. O gal nusiųsti šiuos gražiuosius daiktus Rozai? Juk jam pačiam jie buvo visai nereikalingi. Tai atrodytų, tarsi karalius siunčia krūvą turtingų dovanų karalienei, ir tuo pačiu būtų užkimštos burnos visiems tiems, kurie dabar visoje apylinkėje skambina, esą Benonis Hartvigsenas yra bankrutavęs. Pradžioje nei pats Benonis, nei lensmano raštininkas visiškai neslėpė, kad penkių tūkstančių talerių įkaito raštas yra bevertis, o gandas skubėjo aplinkui, perdėdamas nelaimę ir palaikydamas žuvusiais net daržinę ir vi-

sus tinklus. Benonis vėl ėmė tapti įtaringas, jam vaidenosi, kad senieji draugai vėl pradėjo su juo palaidžiau elgtis ir jo jau nebevadino Hartvigsenu. Na, bet jo išteklių dar užteks, kad galėtų padovanoti Rozai šitas brangenybes.

Bet ar Roza priims jo dovanas?

Šiaip ar taip, jis galėtų nusiųsti jai sidabrą. Su sentimentaliu švelnumu jis jau įsivaizdavo, kaip dėl šitos dosnios dovanos pasirodys ašaros Rozos akyse, ir ji pasakys: „O, Benoni, kaip aš gailiuosi, kad nepalikau tau ištikima!"

Juk štai ji gi neparsiuntė jam atgal nei žiedo, nei kryžiaus, kaip kad buvo žadėjusi. Galimas daiktas, kad taip ji ir pasiliks juos pas save, jį mylėdama. O gal galima būtų nusiųsti jai nors tą šaukštą ir šakutę, kuriuos jis buvo įvyniojęs jai į atskirą popierių?

Ne, tikriausiai ji nieko nepriims.

Benonis, nusiminęs ir surizgęs, nukiūtino į Siriluną, išgėrė krautuvėje keletą stikliukų degtinės, įkalbinėdamas sau, kad yra nesveikas, ir sugrįžo namo. Gerokai įkaušęs, jis susirado šventų apeigų psalmių knygą, tačiau bijodamas, kad Svenas Sargas išgirs jo garsų giedojimą, pasitenkino tiktai skaitymu. Jis nepaprastai nuobodžiavo. Valandėlę jis pastovėjo uždarytoje verandoje, žiūrėdamas į spalvotus langus. Bet ar jis žiūrėjo pro geltonus, ar pro mėlynus, ar pro raudonus stiklus, jisai matė tik karvelius, besimiklinančius savo negudriame mene per visą daržinės sieną. Ak, ne taip įsivaizdavo jis sau ir spalvotus stiklus, ir karvelius, kuriuos juk įsitaisė tik dėl Rozos...

Jis nudūlino kalnų link. Priešaky jo, už keliolikos žingsnių, ėjo švyturio prižiūrėtojas Šeningas, susikūprinęs ir sublogęs, tarsi užėstas per didelio skurdo. Jis taipgi buvo išėjęs pasivaikščioti po kalnus, klausydamasis jūros paukščių riksmų ir apžiūrinėdamas retkarčiais pasitaikiusius augalus. Prieštaraudamas savo nuolatiniam įpročiui, jis pasisveikino su Benoniu ir net įsileido su juo į pokalbį.

— Jūs, Hartvigsenai, žmogus turtingas, jums reikėtų nusipirkti šitas uolas,— pasakė jis.

— Nusipirkti uolas? Aš jų ir taip pakankamai turiu,— atsakė Benonis.

— Ne, ne pakankamai. Jums reikėtų nupirkti visą keterą iki pat bendruomenės miško.

— O ką gi aš su ja veiksiu?

— Šitos uolos turi didelę vertę.

— Didelę vertę?

— Šitie kalnai pilni švino rūdos.

— Na, tai kas gi? Rūdos! — paniekinamai atsiliepė Benonis.

— Taip, rūdos. Rūdos už visą milijoną. O šitoje rūdoje daug sidabro.

Benonis sužvairavo į prižiūrėtoją ir nepatikėjo juo.

— Kodėl gi jūs pats jų neperkate?

Prižiūrėtojas nusišypsojo blankia šypsena ir įsmeigė akis į tolį.

— Pirma, aš neturiu pinigų, o antra, man visa tai nereikalinga. Bet jums praverstų tai padaryti, juk visas jūsų gyvenimas dar prieš akis.

— Ir jūs juk dar ne senas.

— Ne, ne. Ir kam gi man daugiau, negu kad aš turiu. Aš esu ketvirtos eilės švyturio prižiūrėtojas, ir to, ką aš gaunu, man kaip tik pakanka, kad nenumirčiau badu, o daugiau man ir nereikia.

Staiga Benonis paklausė:

— O jūs nekalbėjote apie tai su Maku?

Į tai švyturio prižiūrėtojas su didele panieka atsakė tik dviem žodžiais:

— Su Maku!

Po to pasisuko ir nuėjo per kalnus atgal.

Eidamas į priešingą pusę, Benonis samprotavo: „Tai gerai, kad uolų viduje pilna sidabro. Uolos priklauso Aronui iš Hopano, jis dabar bylinėjasi su žveju iš tolimųjų šcherų už tai, kad tas nepasiklausęs pasiėmė jo valtį. O bylinėjimasis nepigiai kaštuoja. Šiomis dienomis į kisterio kiemą, pas advokatą, jis nuvedė karvę. Taip, taip, Nikalojus šiandien veda, todėl karvė jam pravers, ir jam, ir Rozai!"

Benonį užplūdo atsiminimai apie Rozą. Jis pasuko į bendruomenės mišką, jo akys buvo pilnos ašarų, ir jis į nieką neatsižvelgdamas sukrito prie pat kelio, įsikniaubęs veidu į žolę.

— Argi aš elgiausi ne taip, kaip priderėjo, sakyk man? Argi aš nesielgiau su tavim visur taip atsargiai ir

švelniai, kad tik kaip nors neįskaudinčiau tavęs? Ak, Dieve, būk man maloningas.

— Borra aekked!

Vėl tas lapis Gilbertas! Jis nuolatos zuja bendruomenės mišku pirmyn ir atgal tarsi staklių šaudyklė, abiejose kalnų keteros pusėse palikdamas kilpas ir gijas.

— O aš prisėdau čia truputį pailsėti,— sumišęs atsakė Benonis.— Malonu pasiklausyti kaip šnibždasi drebulės.

— O aš einu iš vienų vestuvių,— pasakė Gilbertas.— Sutikau ten pažįstamų.

— Gal tu buvai ir bažnyčioje? — paklausė Benonis.

— Buvau ir bažnyčioje. Kilmingos vestuvės. Ir pats Makas taipgi buvo.

— Na kaip gi!

— Pirmiausia atvyko jaunikis. Raitas.

— Raitas?

— O po to ir nuotaka. Taip pat raita.

Benonis palingavo galva, parodydamas, kad tai nepaprasta.

— Ji turėjo baltą šydą, vos ne iki pat žemės.

Benonis giliai susimąstė. „Taip, taip, dabar viskas baigta. Baltas šydas, taip, taip!" Paskui pakilo ir drauge su lapiu pasuko namų link...

— Taip, taip, ne. Aš ir Benonis kaip nors susitvarkysime su tuo! — pasakė jis.— Eikš greičiau su manim į trobą.

— Dėkui, kaip gi aš jus be jokio reikalo trukdysiu.

Benonis atnešė degtinės ir pripylė Gilbertui.

— Jūs neprivalote daryti tiek išlaidų,— pasakė tas.

— Aš vaišinu tave didžiosios naujienos proga,— pasakė Benonis drebančiomis lūpomis.— Ir tegu Dievas su ja! — pridėjo jis.

Gilbertas išgėrė, apmetė akimis kambarį ir tiesiog nustebo, kad atsiranda žmonių, kurie nenori gyventi šitokiame name, kur tiek daug visokių turtų.

Benonis atsakė, ak, taip, jis įsitaisė taip, kaip gali įsitaisyti toks kaip jis varguolis. Ir parodė Gilbertui klavikordą, paaiškinęs, kad tai muzika, parodė darbo stalelį, išklotą sidabru ir juodmedžiu, paskui iš stalo ištraukė sidabrą.

— Aš užmokėjau už jį šimtą talerių,— pasakė jis.

Gilbertas ilgai kinknojo galvą ir vėl negalėjo suprasti, kaip gi gali žmonės atsisakyti tokios prabangos. Pagaliau jis tarė:

— Bažnyčioje ji neatrodė laiminga.

— Roza? Negali būti!

— Ne. Panašu buvo į tai, tarsi kažko gailėtųsi.

Benonis atsistojo prieš Gilbertą išsitempęs visu savo ūgiu ir pasakė:

— Štai, matai tu šitą žiedą? Viso mano gyvenimo sielvartui — nebenešiosiu aš jo daugiau ant šitos rankos...

Jis nusiėmė žiedą nuo dešinės rankos ir užsimovė ant kairiosios.

— Tu matei, ką aš padariau?

Gilbertas iškilmingai atsakė:

— Taip!

Po to Benonis pasiėmė kalendorių ir pasakė:

— Žiūrėk! Matai šitą brūkšnį? Štai aš išbraukiu jį, aš išbraukiu švento Silverijaus dieną.

— Švento Silverijaus dieną,— pakartojo Gilbertas.

— Tu buvai liudininkas,— pasakė Benonis.

Kai visa tai jau buvo padaryta, jis nebeturėjo kuo palaikyti savyje iškilmingos nuotaikos ir nugrimzdo į tylėjimą.

O Gilbertas nuvyko į Siriluną, į krautuvę, ir papasakojo ten apie jungtuves. Papasakojo, kad niekuomet nebuvo matęs tokio puikumo, kad baltas šydas vilkosi žeme ir kad nuotaka pasiekė, ko norėjo, ir švytėjo laime. Ir pats Makas buvo bažnyčioje.

Pabaigęs Sirilune, lapis Gilbertas po kiek laiko pasuko į kisterio kiemą. Jaunoji atvyko jau pavakariais, Roza jojo raita, bet jaunasis Arentsenas į balną buvo nusitrynęs koją ir apgailėtina išvaizda vilkosi pėsčias, vesdamasis už brizgilų savo arklį. Vakaras buvo šviesus ir šiltas, saulė dar stovėjo aukštai danguje, bet jūros paukščiai jau buvo išlakstę ilsėtis.

Gilbertas prieš jaunavedžius nusiėmė kepurę. Roza nujojo toliau, o jaunasis Arentsenas sustojo ir padavė Gilbertui arklį. Jis pavargo ir buvo labai piktas.

— Klausyk, paimk šitą galviją ir pavedėk jį truputį. Aš jau pakankamai jį tempiau.

— Aš buvau bažnyčioje ir mačiau jus,— tarė Gilbertas.

Jaunasis Arentsenas į tai atsakė įtūžęs:

— Aš taip pat buvau bažnyčioje ir žiūrėjau į jungtuves. Šį kartą man nepavyko išsisukti.

Šitaip Roza ir jaunasis Arentsenas įžengė į kisterio namus, kur jie turėjo gyventi.

Po kelių dienų Benonis išplaukė su savo didžiuoju tinklu ir su visais savo vyrais. Tikėjimas jo žvejybos laime buvo toks didelis, kad pas jį samdytis atėjo daug daugiau žmonių, negu jam buvo reikalinga. Svenas Sargas karaliavo kaip nuolatinis tinklo šeimininko darbininkas.

XIX

Saulė lipo dangumi, nesustodama dieną ir naktį. Jaunasis Arentsenas, ilgai nebuvęs savo gimtinėje, jau buvo atpratęs nuo šitos naktinės saulės. Jį ėmė kankinti nemiga, ir jis jokiu būdu negalėjo įsitaisyti tikrosios tamsos miegamajame. Prie viso to dar prisidėjo tai, kad jo tėvas, senasis kisteris, susirgo ir gulėjo kambaryje, kurį nuo jo miegamojo skyrė tik koridorius, ir sūnus visą laiką girdėjo jo vaitojimus ir dūsavimus. Jis atsikeldavo, apsirengdavo ir išeidavo iš namų. O Roza pasilikdavo lovoje, ir miegojo sveiku nesudrumsčiamu miegu, užsiklojusi tiktai antklode, kadangi buvo karštos vasaros naktys.

Dabar, pjūties metu, advokatas jau neturėjo tiek daug darbo kontoroje, kaip kad ankstyvesniaisiais metų mėnesiais. Pradžioje jis buvo bepriruošiąs Rozą savo pagalbininke, suvertęs jai ilgą ir nuobodų susirašinėjimą, bet dabar jis galėjo susidoroti ir vienas, darbo buvo labai mažai. Pasibaigus tingui, jam teko sudaryti tik kelis skundus taikos teismui. Vis dėlto skaitlingos stambiosios bylos, neišspręstos tinge, dabar keliavo iš vieno teismo į kitą ir vienos dirbo advokato Arentseno naudai. Jam teliko tik ilsėtis ir dažnokai keliauti į Mako degtinės rūselį.

Hju Trevilano su Levionu iš Torpelvikeno byloje buvo paskelbtas sprendimas. Šita byla Arentsenui kaštavo daug rūpesčių. Vykdamas per kalnagūbrį į savo vestuves, jis buvo priverstas gerokai išsukti iš kelio, aplanky-

ti garsiąją lašišų gaudymo vietą ir išmatuoti prie krioklio upės platumą. Su juo buvo du liudininkai. Pamatęs priešingoje upės pusėje su meškere stovintį Sir Hju, jis linkterėjo jam kaip senam pažįstamam ir nusiėmė kepurę. Bet senasis anglas stovėjo britiškai nepajudinamas ir visai neatsakė į jo pasveikinimą. Jeigu čia būtų buvusi Roza, ji būtų nepaprastai susikrimtusi. Sumišęs ir įniršęs, Arentsenas įsakė savo žmonėms tiksliai išmatuoti upę. Bet kaip ir anksčiau, upė turėjo dvylika sieksnių platumo.

— Platumas man neturi reikšmės,— pasakė Arentsenas.

Jis ilgai stebėjo Sir Hju ir įsitikino, kad jo meškerės plūdė arčiau priplaukia prie Leviono kranto, negu prie Mareliaus. Jis tuojau prie savo pirmojo pareiškimo parašė priedėlį ir išsiuntė jį paštu.

Ir štai buvo paskelbtas sprendimas. Tai, kad Arentsenas aplankė ginčo vietą, neatnešė jam naudos. Sir Hju priteisė sumokėti tik tiek, kiek jis pats siūlė susitaikymo komisijoje, ir daugiau nei skatiko.

Gavęs sprendimo nuorašą, Sir Hju atėjo su liudininkais ir pareiškė norą sumokėti: „Labai prašau, štai pinigai!" Bet ir šį kartą viskas iširo, kadangi Levionas negalėjo sulaikyti godumo.

— Žvejybos teisė jums taip pigiai atiteko tik dėl to, kad jūs atskirai sumokėjote Edvardai,— pareiškė jis.— Ji štai pasidėjo pas Maką visus dvidešimt penkis talerius.

Sir Hju dar kartą pasiūlė pinigus, gavo neigiamą atsakymą ir išėjo.

Nepaisant šitos žemesnės instencijos sprendimo, byla dar nebuvo pralaimėta. Sir Hju lašišų žvejyba dar ilgai galėjo būti tikrai geras ir pelningas paragrafas advokatui. Baigėsi tuo, kad byla buvo perduota į apygardos teismą Rontheime. Advokatas Arentsenas ruošė žudantį pranešimą, kuriame atitinkamai turėjo būti nušviesta viena svarbi aplinkybė: Sir Hju santykiai su priešingos pusės dukterimi.

— Bet šitai pareikalaus tam tikrų išlaidų,— pasakė Arentsenas.

— Taip, deja. Ką padarysi! Kiek gi teks šį kartą?

— Šį kartą keturi taleriai.

— Brangiai gi man atsieis šitų niekšų teisingumas.

— Teisingumas niekuomet negali būti per daug brangus,— atsakė Arentsenas.

Levionas iš Torpelvikeno užsimokėjo ir išėjo.

— Toliau!

Aronas iš Hopano. Jo byla prasidėjo nuo kvailos išdaigos. Jaunasis žvejys iš tolimųjų šcherų kartą naktį nujojo Arono valtį ir dingo su ja dviem parom. Kur gi jis buvo šitas dvi paras? Pas savo mieliausiąją. Kai vaikinas sugrįžo su valtimi, atėjo Aronas, kuris pagrasino jam naujuoju advokatu iš kisterio kiemo. Vaikinas nepaprastai nustebo. Savavališkas svetimos valties paėmimas buvo pats paprasčiausias dalykas, ir todėl jis Arono grąsinimą palaikė iš pradžių paprastu pajuokavimu. Baigėsi tuo, kad vaikinas pareiškė: „Ogi velniams man reikalingas ir tu, ir tavo advokatas, šitaip ir žinok!" Taip Arentsenas gavo naują bylą. Oho, kiek tas kaštavo Aronui iš Hopano! Vieną karvę jis jau nuvedė į kisterio kiemą kaip kartas vidurvasaryje, kada ji duodavo daugiausia pieno. Rudeniop tikriausiai teks parduoti skerdyklai ir kitą.

— Mes negalime taip palikti šitos bylos,— pasakė Arentsenas po to, kai ji buvo pralaimėta žemesnėje instancijoje.— Aš surašysiu žudantį pareiškimą apygardos teismui ir apeliuosiu. Bet tai pareikalaus kai kurių išlaidų.

— Taip, išlaidos ir išlaidos,— niurzgėdamas atsakė Aronas.— Netrukus aš ir valgyti neturėsiu ko.

— Na, gal iki šito ir neprieis.

— O jūs gal galėtumėt padėti man, kad aš kaip nors iškiščiau uolas?

— Uolas?

— Sako, kad jos kada nors turės didelę vertę. Profesorius iš Kristijanijos rado ir plačiai aprašė, kad jose yra daug švino rūdos su sidabru.

Advokatas Arentsenas atsakė:

— Rūdos man nereikia, bet nuo sidabro aš neatsisakysiu, Aronai.

Tada Aronas iš Hopano suprato, kad žuvo ir antroji jo karvė, pasirašė popierių ir išėjo.

Dar vidurvasarį Nikalojui Arentsenui pasidarė taip nuobodu, kad jis ėmė kalbėti apie tai, kaip čia jam įsitaisius ateinantį žvejybos laikotarpį žvejų teisėju Lofotenų salose. Ką gi jis visą žiemą veiks namie? Visuose

kaimuose tepasiliko moterys ir vaikai, niekur neuždirbsi nei menkiausio sidabrinio. Roza visiškai neprieštaravo, nors galbūt jai ir buvo keista, kad jaunavedis vyras nieko negali rasti tinkamesnio už tai, kad tik pirmajai progai pasitaikius galėtų palikti namus. Roza padėdavo šeimininkauti ir slaugė sergantį kisterį. O senis kasdien vis ėjo menkyn, silpnėjo ir tik laukė galo. Mokytojas perėmė visas kisterio pareigas.

Sirilune įvyko tokių pasikeitimų, kad senis Monsas iš savo kamarėlės persikėlė į kapines. Vieną kartą jis buvo rastas lovoje kaip ir paprastai: su rankoje užgniaužtu kąsniu ir su sotumo išraiška veide. Jau daugelis metų kaip Monsas nerodė ypatingo gyvumo, todėl iš karto ir sunku buvo atpažinti, ar jau jis išleido savo dvasią. Gi kai paklausė kitoje lovoje gulintį Fredriką Menzą: „Tu manai, kad Monsas tiktai miega?" Fredrikas Menza kaip visuomet pakartojo: „Miega?" Taip Monsą ir paliko iki kito ryto. Bet kadangi jis ir iki to laiko dar nebuvo suvalgęs savo kąsnio, nebeliko jokios abejonės, kad jis buvo miręs.

Fredrikas Menza iš savo lovos sekė senojo draugo persikėlimą. Šitai, matyti, nė kiek nekėlė jame nerimo, retkarčiais jis įsikišdavo keliais žmogiškais žodžiais, iš kurių aplinkui esantieji tesuprato: „Kra, kra, kra — krankia varnas. Pietūs? Ha, ha, ha..."

Artinosi ruduo. Epušės miške pagelto. Mako menkės išdžiūvo, ir Arnas džiovintojas išvežė jas galeasu į Bergeną. Ikrinės lašišos upėje visiškai sulyso, pasibaigė jų vasariniai žaidimai, ir Sir Hju išnarstė savo meškerkotį ir išvažiavo namo, į Angliją, pažadėjęs savo šeimininkams Torpelvikene ir Edvardai, kad pavasariop vėl čia atvažiuosiąs... Dabar rėžiuose, kurie buvo nusikreipę į pietų saulę, jau pjovė javus, kitur pradėjo kasti bulves. Viskas ėjo savo keliu.

Sugrįžo namo ir Benonis su savo didžiuoju tinklu ir su visais vyrais. Jis nesugavo nė vieno didesnio būrio silkių. Bet vis dėlto jis pataikė gerą vietą, kur silkių buvo pakankamai, su malonumu būtų pabuvojęs ten dar keletą savaičių, nenorėdamas praleisti žiemos silkių; tačiau šitas laukimo metas tinklo savininkui, kuris turėjo juk pasisamdęs nuolatinį darbininką su alga, būtų brangiai atsiėjęs, o ir jo vyrai jau buvo išbaigę maisto išteklius, jie nebenorėjo ilgiau laukti. Todėl Benonis iš-

plaukė namo, kaip ir anksčiau kankinamas savo sunkių mąstymų.

Vienintelis išlaikęs savo pirmykštę gerą nuotaiką buvo Svenas Sargas. Jis ir neturėjo jokių priežasčių murmėti. Visą vasarą, tuo metu, kai kiti teturėjo tik išlaidų, jis gaudavo nuolatinę algą, o dabar jis nepaprastai džiaugėsi, kad sugrįžo į senas, brangias vietas. Patį pirmąjį vakarą jis nuskubėjo į Siriluną, nutykojo kambarinę Eleną, pasisveikino ir nuoširdžiai su ja pasikalbėjo. Dėl jos jis vėl buvo pasiryžęs eiti pas Maką, stovėti prieš jį be kepurės ir prašyti leidimo pasilikti. Ką gi į tai pasakys Makas?

— Dabar Monsas numirė, o Fredrikas Menza nesikelia. Tikrai, tau pačiai tenka kapoti malkas? — paklausė Svenas Sargas savo mergaitę.

— Taip, tenka.

— Hm... Na, o ką gi, jis vis kviečia tave į savo vonią?

Kambarinė Elena truputį pasitraukė:

— Į savo vonią? Taip.

— Ką gi, ar jis vėl tuoj maudysis?

— Nežinau. Tai, rodos, šį vakarą.

— Aš negaliu ilgiau pasilikti pas Hartvigseną,— pasakė Svenas Sargas.— Visą vasarą aš gavau algą, ir jis taip baisiai kremtasi, kad mes nepagavom nė vieno pulko silkių.

— Sako, kad jis visiškai susmuko,— pastebėjo Elena.

Svenas Sargas skubiai ir pasipiktinęs užginčijo:

— Meluoja tas, kas taip kalba. Toks visą amžių, matyti, yra sukčiavęs ir melavęs. Hartvigsenas yra turtingas žmogus, štai po kelių mėnesių jis gaus savo pinigus.

— Taip, taip,— teasakė Elena į jo karščiavimąsi...

Bet iš tikrųjų Sveno Sargo galva dabar buvo užimta tik vienu:

— Tai va, viskas dabar priklauso nuo to, ar aš galėsiu čia pasilikti. Ar tu negali paprašyti Maką?

— Aš nežinau. Tu manai tai pavyks?

— O kodėl gi ne? Kai tu jį prausi šiandien vakare. Matai, aš... reikalas tas, kad aš čia labai įsigyvenau. Ir jeigu net aš įlipsiu į pašto garlaivį, vis tiek mane tuojau

patrauks atgal. Nežinau, kas čia su manim darosi, kažkas nuostabaus... Duok man tavo rankas.

Plonutės rankos buvo tokios mažos tarsi mažos mergytės, pirštai buvo tokie silpnučiai tarsi alkani, lyg tyčia sutverti tam, kad Svenas Sargas galėtų palaidoti juos savo didžiulėse letenose. Jis pritraukė ją prie savęs, pakėlė ant rankų, lengvai pastatė ant žemės ir ilgai bučiavo. Po to visa tai pakartojo dar ir dar kartą.

— Elena,— kiek kartų aš vasarą kartojau šitą vardą! — pasakė jis.— Pakalbėk tu su juo šį vakarą, kai trinsi jo nugarą. Pasakyk, kad aš sugrįžau, kad esu čia ir kad nėra kas skaldo malkas. Tu gi gerai jį pažįsti, todėl sugebėsi visa tai atlikti, pasistenk tiktai nutaikyti akimirką, kada jis gerai nusiteikęs ir nesupykink jo. Elena, man taip skaudu, kad tau tenka prašyti jį, bet kas gi mums daryti?

— Aš pamėginsiu paprašyti jį šį vakarą,— atsakė ji.

Po kelių dienų Benonis atvyko į Siriluną ir susitiko Sveną Sargą.

— Tau nebuvo reikalo išeiti iš mano namų,— pasakė Benonis, dėdamasis oriu žmogum.— Tu man tolydžio nuolatos reikalingas visokiems darbams. Gal tu ateisi nors išvalyti mano namų kaminus?

— Bet kurią dieną ir valandą, kada tik įsakysite.

— Mano tarnaitė taip kepa ir spirgina, kad kaminai visiškai apaugo suodžiais. Ką gi, tu pasiliksi čia?

Svenas Sargas patvirtindamas linkterėjo. Taip, šitaip jau atsitiko, Makas išklausė jo prašymą, valandėlę pagalvojo ir pasakė: „Gali pasilikti".

— Visa tai kaip užkerėta,— pasakė Benonis.— Man tavęs labai reikėtų. Šis tas reikia perdažyti,— gyrėsi jis toliau.— Ar tu nori, kad aš pats užsiimčiau šituo terliojimusi?

Benonis turėjo daugelį priežasčių būti apmaudingas. Nespėjo jis sugrįžti namo, o tuojau pastebėjo, kad kiekvienas žiūri į jį tarsi į bankrotavusį žmogų. Jo buvo gailimasi. Benonis visiškai nebuvo blogas žmogus ar šiurkštus kaimynas, į kurį negalima būtų kreiptis pagalbos. Bet dabar jis neteko savo turtų ir buvo kalbama, kad jis net užstatė savo trobesius. Be to, jį apleido žvejybos laimė, visą vasarą jam nepavyko sugriebti nė vieno silkių laimikio. Ir kiekvieną kartą Benonį apimdavo aštri pagieža, kai jis girdėdavo, kad žmonės, grįždami prie savo

senųjų blogų įpročių, kreipdavosi į jį tiesiog ir paprastai — Benoni. O Stenas pardavėjas, kuris turėjo jam už ką keršyti dar nuo praėjusių Kalėdų, tiesiog ėmė vadinti jį — tu.

— Ką gi tu čia tujini! — piktai užriko Benonis.— Nepatariu tau šito dar kartą pakartoti.

— O tau nėra ko taip riesti nosį ir dėtis karve, jeigu esi tiktai veršis,— atsakė Stenas pardavėjas. Ak, šitas Stenas, jo mikliam liežuviui niekuomet nestigo žodžių.

— Na, palauk, štai pats Makas tau pratars žodelį,— grasinamai pasakė Benonis.

Jis nuėjo į kontorą pas Maką.

Makas, kaip ir anksčiau, stovėjo už rašomojo stalo su savo deimantiniu segtuku marškinių krūtinėje ir su dažytais plaukais ir barzda. Jokia nelaimė nepakeisdavo jo išvaizdos. Tuo metu, kada gandai žiauriai draskė Benonį, jie visiškai nepalietė Mako iš Siriluno, ir jis buvo vis tas pats turtingas, išdidus ponas. Jis atėmė iš Benonio pinigus, kad paleistų juos į apyvartą — na, taip! Slidus ir vinklus kaip ungurys, jis neatsisakė atliekamų penkių tūkstančių talerių. Bet ar kas nors girdėjo, kad jis būtų apiplėšęs kokią nors vargingą žvejų šeimą, pasisavinęs jos šilingus. Jis buvo ne iš tokių.

— Na,— pasakė Makas,— šiais metais tu neturėjai laimės?

— Ne.

— Negalima gi, kad kiekvieną kartą būtų tokia sėkmė.

— Tegu tik būčiau sučiupęs visas silkes, kurios pasitaikė mano kelyje. Bet, matyti, man nelemta buvo pagriebti jas.

— Kitą kartą būsi laimingesnis.

— Aš labai tikėjausi, kad jūs lauksite manęs ir pavesite man nugabenti menkes į Bergeną,— pasakė Benonis.

Makas atsakė:

— Aš juk gerai nežinojau, kada tu sugrįši. Tu galėjai atsiųsti man laišką.

— Taip, tai ir geriausia, kad džiovintojas Arnas išplaukė galeasu. Jis tai daug geriau už mane atliks. Aš... Bet tai tebuvo mano varginga viltis.

— Jeigu aš būčiau žinojęs, kada tu sugrįši... Beje, aš visai nebuvau įsipareigojęs laukti tavęs,— nutraukė Makas.

Benonis pasidarė ramesnis ir ėmė kalbėti apie sąskaitas. Stambusis Mako kreditorius paaiškino, kad vasarą nieko neuždirbo, todėl dabar dar negali sumokėti už brangenybes. Jis stovėjo su neįprastai romia išvaizda ir prašė atidėti mokėjimo terminą.

— Aš gi tavęs nespaudžiu,— pasakė Makas.

— Taip tad teks atidėti iki to laiko, kol jūs sumokėsite man penkis tūkstančius,— pasakė Benonis su paskutiniaisiais pasitikėjimo savim likučiais.

— Kaip nori. Tarp kitko, aš mielai atsiimčiau iš tavęs savo senąsias brangenybes,— pasiūlė Makas.

— Jūs norite atsiimti jas atgal?

— Taip. Už tą pačią kainą. Aš jaučiu, kad man labai trūksta šitų daiktų.

Benonis valandėlę pagalvojo. Kaip gi gali toks bankrotavęs žmogus kaip Makas siūlyti panašias derybas? Ir ką gi pasakys žmonės, jeigu Benonis išveš iš savo namų šituos prabangos dalykus. „Tikriausiai prispyrė reikalas",— pasakys visi.

— Šiaip ar taip, mano namuose būtinai turi būti instrumentas ir atliekamo sidabro,— pasakė Makas.

— Nežinau, aš manau, kad dar nesu toks skurdžius, kad pardavinėčiau savo daiktus,— pertarė Benonis.

— Kaip sau nori.

Makas linkterėjo galva ir ėmėsi plunksnos.

O Benonis nukeliavo namo. Dėkui Dievui, jis dar nejautė tokio skurdo, kad jam būtų reikėję prašyti Maką atidaryti kreditą krautuvėje. Jis dar turėjo dėžėje paslėpęs maišiuką su grynais pinigais. Galbūt jame net nemažiau, negu Mako dėželėje. Ir kokio velnio žmonės plauškia, esą jis susmuko! Šiaip ar taip, jam dar pakaks pinigų ir valgiui, ir yra kur priglausti galvą, he, he — pakaks ir viskam. O štai Mako puikumas nėra jau toks tvirtas, nors jis ir ruošiasi įsitaisyti naują muziką ir naują sidabrą. Iš kur gi jis ims šitiems daiktams pinigų? Ir Benonis vėl pagalvojo, kad Makas didelis sukčius, su kuriuo geriau ir nesusidėti. Štai dabar jis net nepasiūlė Be-

noniui plaukti galeasu į Lofotenus, kad galėtų ten supirkti trims laivams krovinį. Ko gero, ir šitą reikalą jis paves Arnui džiovintojui...

Praėjo kelios savaitės. Benonis vėl neturėjo nieko kito, tik kas sekmadienį vaikščioti į bažnyčią.

XX

Sirilune didelis kiaulių skerdimas. Pusmetinis meitėlis jau paskerstas, išskrostas ir tvilkomas verdančiu vandeniu. Dabar eilė metiniam, juodai baltai dėmėtai baisenybei su geležiniais žiedais knyslėje. Darbu užimti keletas vyrų ir moterų; vyriausias bernas skerdžia, Svenas Sargas ir Ulė Prasčiokėlis jam padeda, o virėja ir Bramaputra švaistosi šen ir ten ir nešioja verdantį vandenį. Iš šėrikės maža naudos, ji tik vaikšto, ir, gailėdamasi gyvulių, plūsta ašaromis. Kiekvienais metais su ja pasikartoja ta pati istorija.

Bernas šiek tiek būkštauja diktoko meitėlio. Svenas Sargas buvo bepatariąs pašauti jį, kaip kad daro visi padorūs žmonės. Bet šeimininkė kartą suvisai tai buvo uždraudusi, kad nenueitų niekais kraujas.

— Na, kraustykimės prie ano,— pasidrąsindamas pasakė vyresnysis bernas.

— Gerai, eime,— atsako Svenas Sargas ir Ulė Prasčiokėlis.

Jie palieka moteris, kurios tvilko skerdieną ir trauko šerius iš nugalabyto pusmetinio. Virš jų, garsiai kranksėdamas ir tarškėdamas, suka didelis varnų ir šarkų pulkas.

Trys vyrai pasuka į kiaulių tvartą. Meitėlis pakelia knyslę, žvilgčioja į juos ir kriuksi. Jie turi paruošę virvę, kurią nori užmesti ant priešakinių jo kojų. Šėrikė su ėdalo geldele vilioja jį į kiemą. Jis mielai eina paskui ją vis kriuksėdamas, tarsi būtų kažko klausinėjęs. Bernas šaukia Bramaputrai, kad ji paruoštų rėčkelę kraujui nuleisti. Lėtai, dažnai sustodama, varosi šita eisena prie ilgų rogių, ant kurių skerdžiami gyvuliai. Pagaliau jie prieina. Virėja meta darbą ir dumia į virtuvę, ji negali matyti kraujo. Paskui ją lekia stiprūs žodžiai. Bramaput-

ra stovi su rėčkele, į kurios dugną įmesta sauja druskos. Viskas paruošta.

Meitėlis arba kriuksi, arba nutyla ir klausosi. Jis dažnai mirkčioja akimis, tarsi stengdamasis suprasti, ką gi čia dabar kalba šitie žmonės. Šėrikei įsakyta laikytis arti jo, kad jis galėtų nusiraminti, tačiau ašaros plūsta iš jos akių, ir ji nieko nemato — ir vienu kartu ji šuoliu leidžiasi bėgti, prislėgta gailesčio, palinkus ir garsiai staugdama. Meitėlis tuoj pat ima dūkti ir nori bėgti paskui ją.

— Palik nors geldelę, tu prakeiktoji žąsie! — plūsta bernas — jis taipgi šėlsta.

Tačiau šėrikė nieko negirdi.

Dabar meitėlis ima žviegti. Virvė painiojasi po jo kojomis ir trukdo bėgti paskui šėrikę ir paskui geldą. Ko gi nori šitie žmonės su šita virve? Jis žviegia visomis savo jėgomis, ir bernas įsakinėdamas taipgi turi šaukti, kiek galėdamas: „Nepaleisk virvės, po velnių! Ak, tu, kad tave visi velniai griebtų!" — šnypščia jis Ulei Prasčiokėliui, paleidusiam virvę.

Meitėlis šoka per kiemą keletą šuolių, Svenas Sargas nutaikęs nutveria virvę ir patraukia ją: didžiulis mėsos kalnas griūva ant pirmutiniųjų kojų. Svenas Sargas taip pat vos neparvirsta ir tik stebuklu išsilaiko ant kojų.

Vyresnysis bernas įtūžęs padeda į šalį ilgą peilį ir grasindamas prieina prie Ulės Prasčiokėlio.

— Tave ko, varnų ar ką pristatė skaityti?

— O tau kas, argi tai tavo varnos?

— Šitaip! — vyresnysis bernas visiškai įsiutęs. Argi jis nebuvo susiradęs žmonių šitam kvailai pavojingam darbui? Jis buvo atėjęs pas Sveną Sargą ir jam buvo pasakęs: „Šiandien tau teks padėti vieną ar porą kiaulių paskersti." Ir Ulei Prasčiokėliui taipgi buvo pasakęs: „Tau taip pat!"

Dabar jis tris kartus apsuka ore kumštį ir vyriškai paklausia:

— Ar tu matai šitą?

Bet Ulė Prasčiokėlis tik nusišaipo tiesiai jam į veidą ir atsako:

— Šarkos, ir tos ne tavo.

— Tai va — šitą aš įmurkdysiu tiesiog į tavo portretą,— pareiškia bernas mosuodamas kumščiu.— Tiktai pabandyk, dar kartą išleisk.

— Ak, eik sau! Tik duok man peilį, aš ir pats be tavęs paskersiu.

— Tu?

Svenas Sargas už virvės tempia meitėlį, tas spiriasi ir žviegia, kiek tik išneša jo gerklė. Tada Ulė Prasčiokėlis pasispjaudo pirma vieną delną, po to kitą, ir vėl griebiasi už virvės. O Svenas Sargas, paruošęs antrąją kilpą, tykoja patogios minutės, kad galėtų užsmaugti paršui knyslę.

— Saugokis! — rikteli Bramaputra.

Ji žino, kad tai pavojingas darbas, meitėlis iltimis gali perplėšti drąsuolio ranką.

— Ar tu nenutilsi su savo Svenu! — piktai perspėja ją vyresnysis bernas. Jis net šūkteli, pagautas niršulio.

Bramaputra žiūri į jį.

— Tu toks pikčiurna, kad net jokio noro neturiu tave bučiuoti,— atsakė ji.

Išgirdus tuos žodžius, Ulės Prasčiokėlio akutės pasidaro mažos ir duriančios.

— Aš tau snukį užkimšiu! — grasina jis.

Svenui Sargui pavyksta užmesti kilpą ant meitėlio snukio, ir jis žaibo greitumu apvynioja ją keletą kartų. Dabar gyvulys nepavojingas, su juo galima susidoroti. Paršas nustoja žviegęs ir sunkiai kvėpuoja pro ankštai virve suveržtą snukį. Jį nutveria už visų keturių kojų ir verčia ant rogių. Jaudindamiesi ir jausdami nervinį įtempimą, žmonės ima rodyti nereikalingą šiurkštumą ir žiaurumą, o meitėlis ir taip jau bejėgis tyso ant rogių. Vyresnysis bernas išsitraukia peilį ir taikstosi.

— Tik ne per aukštai,— patarinėja Ulė Prasčiokėlis.

— Dabar nieko nekalbėk,— perspėja jį Bramaputra ir jau pradeda rėčkelėje maišyti druską. Druska nejaukiai gurgžda.

Ir štai peilis įsminga: bernas du kartus smogia per rankeną, norėdamas pramušti storą odą, po to ilgi ašmenys minkštai sulenda į riebų sprandą iki pat kriaunų.

Pradžioje paršas nieko nesupranta. Keletą sekundžių jis guli ramiai, tarsi kažką apgalvodamas. Bet staiga jis suvokia, kad yra užmuštas ir ima kurčiai ir kankinančiai vaitoti, kol visiškai netenka jėgų. Kraujas visą laiką pliaupia iš jo gerklės, ir Bramaputra nuolat maišo jį rėčkelėje...

— O lengva mirtis būti užmuštam,— susimąstęs pasakė Svenas Sargas.

— Galbūt tu jau mėginai, ar ką?

— Tėra viena minutė — ir tam, kuris duria, ir tam, kuris miršta...

Po pietų Svenas Sargas pasiprašė nueiti pas Benonį, norėdamas išvalyti jo namų kaminą. Jis apsiginklavo ilga beržine pyne ir kadugio šluotele, pritaisyta ant ilgos ir storos plieninės vielos.

Benonis buvo namie. Kamino valymas buvo viena jo kvailų išmonių, ir prasimanė jis ją tik dėl to, kad parodytų žmonėms, jog jo kaminas nuolatos naudojamas ir jo žaizdras niekuomet nėra šaltas.

— Aš labai dėkingas tau už šitą paslaugą,— pasakė Benonis, pripildamas Svenui Sargui taurelę. Tarp jų viešpatavo draugiškumas, kadangi Svenas Sargas visuomet buvo toks lipšnus ir mandagus.

— Man būtų gėda, jeigu atsisakyčiau tokiu menkniekiu patarnauti Hartvigsenui,— atsakė Svenas Sargas.

Jis įėjo į virtuvę, nuo židinio nurinko visus keptuvus ir puodus, paskui užsikorė ant stogo. Benonis stovėjo apačioje ir kalbėjosi per kamino kiaurymę su Svenu.

— Na? Kokie suodžiai? Riebūs?

— Baisu,— atsiliepė Svenas,— blizga ir riebūs.

— Tai vis kepsnių tvaikas,— pasakė Benonis.— Aš jau sakiau savo tarnaitei, kad mes galėtume apsieiti ir be šitų gėrybių, bet...

— Taip, kalbėk su bobomis! — nusivaipė Svenas.

— Ak, Dieve, vargšelė taip priprato mano namuose, kad visuomet taip būtų,— užsistojo Benonis savo senę.— Tai tu sakai, kad suodžiai juodi ir riebūs?

— Tai juodžiausi ir riebiausi suodžiai, kokius tik aš esu matęs.

Benonis buvo nepaprastai patenkintas ir džiaugėsi vėl galįs pabūti su savo senuoju draugu, su kuriuo juk plaukiojo „Funtus" galeasu ir su didžiuoju tinklu. Jis visokeriopai stengėsi sulaikyti jį galimai ilgiau ant stogo, kad žmonės, einantieji į Siriluno krautuvę ir atgal, galėtų jį pastebėti.

— Aš noriu nupirkti iš tavęs tavo deimantą,— pasakė Benonis.

— Tai jau per daug malonu iš jūsų pusės. Ir ką gi jūs norite su juo veikti?

— Jis gali čia, pas mane, ir pagulėti. Juk aš turiu tiek daug visokių brangių daiktų. O dabar jų dar padidėjo, netrukus sieks nuo aslos ligi lubų.

Svenas Sargas į tai atsakė: geriau būtų, jeigu Hertvigsenas paskolintų jam keletą talerių, o jis užstatytų deimantą. Nes mat susidaro tokia proga.

— Kokia gi proga?

— Tai Elena ir aš norime tuoktis.

— Na, nejaugi jūs tuoksitės? O kur gi tu su ja gyvensi?

— Kai Frederikas Menza numirs, mes galėtume apsigyventi jo kamarėlėje.

— O tu kalbėjai apie tai su Maku?

— Taip, Elena su juo kalbėjo. Jis pareiškė pagalvosiąs.

Benonis taip pat valandėlę pagalvojo.

— Aš nupirksiu iš tavęs deimantą ir paklosiu tau į rankas grynais,— pasakė jis.— Taip kad tau nėra ko kristi į skolas dėl kelių talerių.

Ruošdamasis nulipti nuo stogo, Svenas Sargas apsižvalgė ir tarė:

— Na, štai advokatas iš kisterio kiemo vėl eina į krautuvę.

— Ką tu sakai?

— Dažnokai jis ten užsuka. Šitai prie gero tikrai neprives.

Benonis prisiminė Rozą ir tuos laikus, kada jis buvo jos sužadėtinis. Jis papurtė galvą ir pasakė:

— Taip, taip, Roza, tavo vyras uždirba didelius pinigus, bet...

Bet Svenas Sargas nebuvo aukštos nuomonės apie advokatą Arentseną, jis nesutiko net ir su tais apkalbamais dideliais pinigais.

— Štai ką aš jums, Hartvigsenai, pasakysiu: argi jis tikrai tiek daug uždirba? Jis turi šiokių tokių bylų ir už jas gauna keletą talerių. Bet juk dabar visa tai, ką jis uždirba, teks ir išleisti. Kai jo tėvas numirs, jis jau nebegalės veltui gyventi kisterio kieme, jam teks arba pačiam statydintis namus, arba nuomoti juos. O, be to, jis gi dar turi išlaikyti savo motiną.

Išgalvojęs įvairiausių priežasčių, Benonis privertė Sveną Sargą išbūti ant stogo ligi to laiko, kol advokatas išėjo iš krautuvės ir vėl pasirodė vieškelyje.

— Ar stipriai jis laikosi ant kojų? — paklausė Benonis.

— Laikosi, nes juk jis žmogus pripratęs,— atsakė Svenas Sargas.

Jis nulipo nuo stogo ir virtuvėje ėmė valyti židinį. Benonis visą laiką nesitraukė nuo jo.

— Aš štai prisiminiau Mako skambutį,— pasakė jis.— Jo virvelė aksominė su sidabro sruogomis?

— Ne, šilkinė su sidabru. O rankenėlė aptraukta raudonu aksomu.

— Kaip tu manai, ar Makas jį parduotų?

— Tai dar didelis klausimas. O jūs pirktumėt jį?

— Man reikėtų įsitaisyti skambutį,— atsakė Benonis.— Ir man nesudaro jokio malonumo, jeigu aš nusiperku kokį nors pigų daiktą. Guli, vadinasi, lovoje ir skambini.

— Kaip tik. Guli sau lovoje ir timpteri rankenėlę, kartą arba du, kaip užsimanai. Tačiau nėra reikalo kiekvieną kartą gultis į lovą, jeigu tik užsimanai paskambinti,— pridūrė linksmuolis Svenas Sargas juoko dėlei.

— Būtinai atsivešiu sau tokį skambutį iš Bergeno,— rimtai pasakė Benonis.— Aš nepaisysiu kelių talerių, aš mėgstu, kad mano namuose gulėtų ir kybotų visoki daiktai...

Ak, ne visuomet Benonis buvo toks tikras tuo, kad jis yra turtingas. Tyliomis ilgomis naktimis jis dažnokai gulėdavo nemiegodamas, kankinamas sunkių abejonių dėl savo padėties. Ką gi, tiesą sakant, jis turi? Be šių penkių tūkstančių talerių, kuriuos išviliojo iš jo šitas nenaudėlis Makas, jis turėjo tiktai gyvenamuosius namus ir daržinę. Didysis tinklas netrukus nei skatiko nebus vertas. Nelinksma buvo užmigti su tokiomis mintimis...

Sekmadieniais Benonis išsipuošdavo ir eidavo į bažnyčią. Jis vis tikėjosi prie bažnyčios susitikti gerai pažįstamą asmenybę, todėl kiekvieną kartą rengėsi su ypatingu iškilmingumu — dviem švarkais ir aukštaauliais lakiruotais batais, kuriems lygių nebuvo visoje apylinkėje.

Vieną sekmadienį jis grįžo iš bažnyčios neįprastai niaurios nuotaikos. Arnas džiovintojas sugrįžo iš Bergeno „Funtus" galeasu, ir šitą kelionę atliko su tokia pat sėkme ir neprasčiau už patį Benonį. Taip, netrukus kiekvienam kvailiui bus vieni niekai nuplaukti į Bergeną.

O „Funtus" kaip visuomet grįžo su prekių krautuvei kroviniu ir dar atsivežė neįtikėtinai didelę ir sunkią dėžę, kurią aštuoni vyrai vos galėjo pakelti. Ją nunešė pas Maką, ir pasirodė, kad tai buvo naujoji muzika, kurią Makas buvo nusipirkęs. Benoniui ir burna atvypo, ir jis visai pakabino nosį, kai išgirdo apie šitą muziką ir apie naujintėlaitį sidabrą, kurį Makas buvo sau išsirašęs. Iš kur gi jis ėmė pinigų, šitas susmukęs apgavikas?

Instrumentą pastatė didžiojoj salėje, ir Roza išbandė jį: pirštų galais ji palietė kelis lengvus tonus, paskui jaunoji moteris apsiliejo ašaromis ir nubėgo namo — tokį nuostabų garsą turėjo šitas naujasis instrumentas.

Tačiau Benonis turėjo ir antrą, dar baisesnę priežastį kristi į nusiminimą: buvo paskelbtas mokesčių mokėtojų sąrašas, ir Benonis nebuvo įtrauktas į jį, jo jau nebelaikė žmogum, kuris turi mokėti turto mokesčius.

Skaitydamas šitą raštą Benonis išbalo, jam rodėsi, kad visi žiūri į jį su pasigailėjimu. Jis nusijuokė ir pasakė:

— Tai ir puiku, kad man neteks mokėti jokių mokesčių.

Bet jis taip krimtosi, kad jo ir lūpos virpėjo.

Eidamas iš bažnyčios namo, jis nusprendė užeiti pas mokesčių rinkėją, pasakyti jam porą šiltų žodžių, taip, taip, jis norėjo pajuokauti ir dėkingai paspausti jo ranką, nes juk jis buvo išgelbėtas nuo mokesčių mokėjimo, ha, ha!

Pakeliui jį privijo Aronas iš Hopano. Benonis suraukė antakius. Prieš keletą mėnesių tiktai patys garbingiausi žmonės išdrįsdavo prisivyti jį ir eiti greta su juo.

Kai Aronas pasakė jam: „Ramybė jums",— Benonis atsakė: „Laba diena",— norėdamas parodyti, kad jis anam nėra lygus.

Aronas pagal įprotį pradėjo pokalbį, pradžioje apie orą ir vėją, paskui pasiekė ir savo reikalą: ar negalėtų Hartvigsenas jam patarti?

— Dėl ko?

Dėl bylos. Advokatas Arentsenas jau iš jo vieną karvę atėmė, o antroji aprašyta jo naudai. O dabar dėl šitos antrosios karvės Arono žmona užsispyrė ir pareiškė, kad gyvos jos jokiu būdu neišleis iš tvarto.

— Aš nieko negaliu tau patarti,— atsakė Benonis, apsimesdamas visišku skurdeiva.— Kur gi man? Tu juk pats

šiandien matei, manęs net neįtraukė į mokėtojų sąrašą, aš neturiu jokio turto, he, he!

— Kaip gyvas negirdėjau tokių beprotybių! Katras gi iš mūsų tada turi turto...— Ir Aronas perėjo prie kitko: ar nenupirktų Hartvingsenas jo kalnų?

— Kodėl gi tu man siūlai savo uolas?

— O prie ko gi man eiti? Aš kreipiuosi į tą, kas turi galios. Aš kalbėjausi su advokatu apie tuos prakeiktus kalnus, bet jis neturi pinigų; aš kalbėjau su Maku — jis taip pat nepajėgia.

Tai išgirdęs, Benonis pasakė:

— Aš pagalvosiu. Ar tu kalbėjai su švyturio prižiūrėtoju?

— Su švyturio prižiūrėtoju? Norėdamas man gero, jis siuntė akmenis vienam profesoriui Kristijanijoj, ir tas atsakė, kad juose yra švino rūdos ir sidabro. Ką gi prižiūrėtojas dar gali padaryti? Tik jūs vienas ir likote galingas.

— Taip, taip,— pasakė Benonis, greitai apgalvojęs visą reikalą.— Aš nesu godus pinigų, aš ne iš tokių! Aš perku tavo kalnus!

— Jūs padarysite man amžiną paslaugą — iki karsto lentos aš būsiu jums dėkingas.

— Gerai. Ateik pas mane ryt,— trumpai atsakė Benonis, pamėgdžiodamas Mako būdą, ir linkterėjo galva taip, kaip kad Makas buvo įpratęs linkterėti.

Reikalas buvo išspręstas...

Kitą dieną Benonis dar kartą pasikalbėjo su švyturio prižiūrėtoju.

Šitas suvytęs žmogelis tiesiog švytėjo išdidumu ir džiaugsmu, kad jo nuomonei yra priduodama kokia nors reikšmė. Šitie kalnai, kuriuos jis tiek metų žiūrėjo, dabar pereina į kitas rankas. Šiaip ar taip, įvyksta kažkokia permaina, jo idėja vis dėlto nepasiliko negyva. Švyturio prižiūrėtojas manė, kad šitie ketvirčio mylios kalnai turi būti gerai apmokami — dešimtį tūkstančių talerių, mažiausiai.

Bet ir Benonis, ir Aronas iš Hopano, abu buvo išmintingi žmonės, supratą, kad švyturio sargas buvo ne visai pilno proto. Benonis gi, kaip ir visada, pasitikėjo tik savimi ir ne taip jau vėjavaikiškai pirko šituos kalnus. Kas dėl rūdos ir sidabro, jis nedaug apie tai susivokė, tačiau pridėjus šiek tiek darbo ir pinigo, ant šių uolų ga-

lima bus įtaisyti puikią aikštelę žuvų džiovyklai. Gali atsitikti, kad ir jam pačiam kada nors teks pasidaryti Lofotenų žuvies supirkinėtoju, o tada aikštelė kaip kartas ir pravers.

Jis susitarė su Aronu, kad nupirks iš jo sklypą su uolomis ir su ten augančiais krūmokšniais už šimtą talerių. Pirkimo dokumentą parašė lensmano raštininkas.

Bet kai Benoniui teko pakloti pinigus, jis pasijuto toks Arono geradaris ir globėjas, kad pasakė:

— Bet tik žiūrėk, kad šitie pinigai nepakliūtų advokatui kisterio kieme. Supranti? Ne tavo kišenei šitokia išmonė.

— Hm... Kas liečia tai... Ne, ką jūs, visus pinigus? Dieve apsaugok!

— Už kiek užstatyta karvė?

— Už dvylika talerių.

Benonis atskaitė dvylika talerių ir atidavė Aronui.

— Štai, va, Nikalojui. Ir galas visokiems teismams!

Paskui dar kartą perskaitė likusius aštuoniasdešimt aštuonis talerius, suvyniojo juos į popierių, ir tarė:

— O tie — tie jau ne Nikalojui.

Aronas iš Hopano, žinoma, žinojo apie santykius tarp Benonio ir Rozos, advokato žmonos, todėl imdamas pinigus linkterėjo galva ir pakartojo:

— Ne, šitie jau ne Nikalojui.

— Na, parodyk gi, kaip tu moki laikyti žodį!

Ak, kaip malonu kalbėti tokiu tonu, pabūti Maku ir naudotis žmonių pagarba. Ne, tegu dabar Aronas iš Hopano išnešioja po apylinkę tai, ką kalbėjo ir ką padarė Benonis Hartvigsenas...

Lensmano raštininkas pasiėmė dokumentą, norėdamas nusiųsti jį apskrities teisėjui, kad būtų užtvirtintas artimiausiame tinge.

XXI

Benoniui niekaip nesisekė nusikratyti to, ką jis vadino melancholija galvoje. Nuo paskutiniojo jų atsisveikinimo jis dar nė karto nematė Rozos. Kur gi ji pradingo? Dievas su ja, su Roza, tik keista, kodėl gi ji nevaikščioja į bažnyčią, kodėl jos niekad nematyti

vieškelyje, kodėl ji taip dažnai nebuvoja Sirilune, kaip kad anksčiau būdavo? Dabar ir senis kisteris numirė, vadinasi, jau jai nereikia sėdėti su ligoniu. Bet kas, koks gi jam reikalas galvoti apie Rozą?

Ir nors Benonis apsilankė pas mokesčių iždininką, ir nors gerokai pasijuokė ir pasikraipė prieš jį, vis dėlto jis nenusipelnė, kad vėl būtų įtrauktas į mokėtojų sąrašus. Tai buvo tikras suokalbis prieš jį, jį žūtbūt vėl norėjo nutempti žemyn ir vėl padaryti lygiu jo skurdiesiems draugams.

Benonis pergyveno sunkias dienas ir bemieges naktis. Dievas žino, galbūt žmonės ir teisūs, jis pradeda ristis į pakalnę. Ir ko tik jis nesiėmė, norėdamas paleisti žmonėms dulkes į akis dėl savo turtingumo, viskas buvo bergždžia: išvalė krosnies kaminą, kažkokioms kvailoms uoloms, ant kurių galima bus džiovinti menkes, nors jų, galimas daiktas, jam niekad ir neprireiks, išleido didžiąją dalį dar pas jį užsilikusių pinigų, ir pabaigoje šiaip sau, vien tik dėl puikybės, nupirko deimantą stiklams pjauti. Ir vis dėlto visi pasiliko įsitikinę, kad Benonis visiškai susmukęs ir kad vieną dieną Makas už skolas pasiims jį pas save į Siriluną.

„Aš velkuosi ir velkuosi, tarsi jautis su jungu ant kaklo",— pagalvojo jis pagal Bibliją. O pereidamas prie pasaulietiško minčių reiškimo būdo, prasitarė apytikriai taip: „Aš iriuosi prieš vėją, mane neša į sietuvą".

Atėjo Kūčios, Benonis sėdėjo namie. Nebe taip, kaip praėjusiais metais, kada jis buvo Hartvigsenas ir pats Makas jį buvo pakvietęs pas save. Ak, užtat jau dabar tegu saugosi pats Makas iš Siriluno! Terminas jo penkiems tūkstančiams suėjo dar prieš keletą savaičių, tačiau Benonis nenuėjo reikalauti jų tik dėl to, kad pamatytų, ar ir šiais metais gaus iš Mako pakvietimą Kūčių vakarą praleisti Sirilune. Benonis dabar ir neturėjo jokio reikalo gailėtis Mako, na, ir dėl jo jis buvo nusprendęs atidėti mokėjimo terminą, o dėl Rozos, todėl kad ji tikriausiai šiais metais Kūčių vakarą bus pas Maką... Tai ką gi! Kas jam rūpi ir Roza!

Retkarčiais Benoniui ėmė užeiti šykštumo priepuoliai net ir pačiam sau. Jis tiek išleido grynų pinigų, kad, žiūrėk, teks prašyti Maką kredito krautuvėje, bet jis norėjo kaip galima ilgiau nepriartėti prie šito.

Ir štai jis ėmė iš pradžių pilti į puoduką gietinėlę, o tik jau paskui kavą, kad nereikėtų maišyti ir tuo galėtų patausoti sidabrinį šaukštelį. Paskui žvakės kraštus apibarstė druska, vis kalbėdamas: „Taip, dabar dek sau Jėzaus vardu!" O druską jis bėrė dėl to, kad žvakė degtų lėčiau, kad jos užtektų visam vakarui.

Jis vienas atsisėdo prie stalo, suvalgė paduotą valgį, užgerdamas jį keliomis taurelėmis. Paskui pats sau perskaitė maldas, dar šiek tiek išgėrė ir užtraukė psalmę. Po to jau nieko nebeliko veikti.

O dabar Roza tikriausiai sėdi Sirilune, iškilmių seklyčioje ir groja naująja muzika. Ji turi tokias aksomines rankas, šita Roza...

Benonis susigūžė prie stalo ir truputį užsnūdo. Bet žvakė, apipilta druska, vis šnypštė ir traškėjo, ir jos traškėjimas žadino jį. Tada tūkstantąjį kartą jis ėmė galvoti apie savo gyvenimą, apie savo išteklius ir brangenybes ir apie savo tinklus. Na, ko gero, neišvengti jam bankroto, taip, taip. Ir atsiminęs menkėms džiovinti uolas, kurias nupirko iš Arono iš Hopano, Benonis sumetė, kad jos nedaug prisidės prie jo turtų, tiktai truputį padidins aktyvą — štai ir viskas. Gerai, elgeta tai elgeta! O štai jis ims vis dėlto ir nusiųs Rozai tą šaukštą ir šakutę, kuriuos kažkada buvo jai atidėjęs...

Bet čia į duris pasibeldė ir įėjo Svenas Sargas.

— Klausyk,— gyvai sušuko Benonis,— tu tikrai dar nieko nevalgei ir negėrei šitą Kūčių vakarą? Pas mane tu gausi visko, ko tik tau reikia,— tęsė jis susijaudinęs. Jis nekreipė dėmesio į Sveną Sargą, tačiau kalbėjo toliau:

— Nesuprantu, kas čia atsitiko su žvake. Tokią apgailėtiną medžiagą dabar mes gauname. Visiškai nešviečia.

— Čia pakankamai šviesu,— išsiblaškęs atsiliepė Svenas Sargas.

Jis buvo labai sutrikęs ir liūdnas.

Benonis pripylė taurelę, prikvietė bičiulį išgerti, paskui pripylė antrą, trečią, sutvarkė stalą, pastatė valgius, vis nenustodamas plepėti.

— Suprantama, tu atėjai iš kitų vaišių, turtingesnių už manąsias, tačiau nepaniekink ir manųjų...

— Aš neniekinu,— atsakė Svenas, pasidėjo sau kažką ant lėkštės ir ėmė tingiai gromuluoti.

— Sausas šaukštas burną drasko,— tarė Benonis ir vėl pripylė jam taurelę.— Ką gi, Sirilune ir šiais metais buvo padengtas ilgasis stalas?

— Buvo, taip.

— Hm. Buvo svečių?

— Nežinau. Aš nebuvau ten.

— Nebuvai?

— Ne. Nenorėjau.

Benonis nustebęs pažvelgė į jį.

— Ne, aš išėjau valandėlę paklaidžioti,— pasakė anas.— O paskui susigalvojau užeiti pas jus.

— Tu kažko šį vakarą kitoks, negu visuomet. Tai tikriausia tu vaikščiojai kokiu nors svarbiu reikalu?

Degtinė visiškai neveikė Sveno Sargo, jis sėdėjo vis toks pats išblyškęs ir išsiblaškęs. Turbūt kaip ir visi sveiki ir stiprūs žmonės jis pakvaišdavo iš karto, o paskui jau ir visiškai nusilpdavo.

— Ne, aš šiaip sau vaikštinėjau,— tęsė jis.— Ir Elena taip pat.

— O paskui ji turbūt turėjo grįžti namo, ar ką?

— Taip, ji turėjo.

— O Roza buvo Sirilune?

— Taip.

Benonis pats sau linkterėjo:

— Taip, taip, po švenčių aš pasikalbėsiu su Maku.

— Jūs taipgi norite pasikalbėti su Maku?

— Noriu atsiimti iš jo savo pinigus.

— Aš taipgi ruošiuosi pasikalbėti su Maku. Daugiau jau nebėra jėgų,— pasakė Svenas Sargas.— Frederikas Menza vis dar nenumiršta. Bet aš taip sau negaliu vesti ir persikelti į kamarėlę tokią, kokia ji dabar yra.

— Kad tik tau pavyktų gauti ją geruoju.

— Geruoju ar bloguoju — vis tiek.

Benonis daugiau tikėjo paprastais žodžiais, negu skambiais, užtat pasistengė nukreipti kalbą į kitą pusę.

— Ko gero ir advokatas ten taipgi buvo?

— Taip. Jis ir sukliudė man.

— Jis sukliudė tau?

— Aš ją būčiau nudūręs...

Svenas Sargas iš vidinės kišenės išsitraukė ilgą vyresniojo darbininko peilį, kuriuo anas skersdavo kiaules, ėmė rimtai apžiūrinėti jį, pirštais bandydamas jo ašmenis.

— Tu visai išsikraustei iš proto, ar ką! — sušuko Benonis.— Duok šen peilį.

Bet Svenas Sargas vėl įbruko peilį į savo kišenę ir teisindamasis ėmė pasakoti:

— Makas paliepė šeimininkei pasirūpinti vonia. Šeimininkė tarė: „Gerai". Paskui ji pasakė Elenai, kad ta leistųsi apieškoma, kaip kad pas juos įprasta Kūčių vakarą. O Elena nepanorėjo. „Tik pabandyk!" pasakiau aš jai. Tai buvo šiandien rytą. O artėjant vakarui Makas vėl pasigavo Eleną ir ėmė kibti prie jos, kad ji paslėptų pas save kur nors nuo stalo šakutę, paskui ateitų pas jį ir leistųsi apieškoma. Ir čia ji pažadėjo. Šitai išgirdęs, aš tuoj nuėjau pas vyresnįjį berną ir sakau jam: „Paskolink tu man savo tą penkių verškų peilį". „O kam gi jis tau? — teiraujasi jis,— jis gi tau visai nereikalingas". „Aš noriu nusiskusti juo barzdą",— sakau aš. Jis davė man peilį, bet aš juo nesiskutau, o įsikišau į kišenę ir nuėjau pas Eleną. Aš pasikviečiau ją išeiti drauge, bet ji išsigando ir nepanorėjo eiti. „Aš neturiu laiko",— sakė ji. Aš vėl ėmiau prašyti, ir tada ji pertarė: „Na, gerai, gerai, Dieve, palaimink mane!" — ir išėjo su manim. „Tu pažadėjai eiti pas jį šį vakarą ir leistis apžiūrima?",— klausiu aš. „Ne",— sako ji. „Tiktai pamėgink! — sakau aš vėl.— Ne, perdaug jau tu perkalbama. Kad to daugiau nebūtų!" „Aš nesuprantu,— sako ji,— ko aš jums visiems taip parūpau, tiesiog ramybės nėra, net pasisiūti sau ką nors, ir tai neturiu laiko". Aš sakau: „Aš noriu vesti tave, o iš tavęs tiek ir tegirdžiu, kad ne ir ne. Imsiu, štai, ir išvažiuosiu". „Na, ką gi, sako, gerai, išvažiuok!" „Tu sakai, gerai? — surikau aš; ir kad suklyksiu dar garsiau: — Tai tu nežinau, ką aš padarysiu?" Elena pasižiūrėjo į mane, ir kad šoks bėgti per virtuvę į namų pusę. Aš ėmiau slankioti po kiemą, visiškai sutemo, aš apėjau aplink namus ir prisiartinau prie prieangio. Nieko nematyti, tiktai viena žvakė stovi prieangyje ir dega. Kai aš įėjau į šeimyninę, kaip kartais visi buvo kviečiami vakarienės. Aš vėl išėjau į prieangį ir ėmiau laukti. Neilgai trukus atėjo Elena. „Aš visur ieškau tavęs,— sako ji,— prašau, eik vakarieniauti". Ne, čia aš nieko negalėjau padaryti, ji taip meiliai mane pakvietė. „Eik, prašau, vakarieniauti". „Ką gi, o tu eisi šį vakarą aukštyn?" — klausinėju aš. „Taip, turbūt",— atsako ji. „O ar negalima neiti?" — klausiu. „Ak, ne, niekaip negalima",—

sako ji. Čia ji priėjo prie manęs, užmetė rankas už kaklo ir pabučiavo. Aš pastebėjau, kad ji buvo kažko stipraus išgėrusi. „Tai štai kodėl tu nesibijai mano peilio, tu kažko išgėrusi?" — sakau aš. „Aš ir taip nebijau tavo peilio,— atsako ji.— Makas tuojau pat ateitų, reiktų tik man šūkterėti!" „Aš užmušiu ir jį",— sakau jai. Tada ji atsakė: „Na, šitai tai mes dviese nuspręsime"

Svenas Sargas nutraukė ir susimąstė. Paskui jis išgėrė dar porą taurelių degtinės, nukreipė į Benonį akis ir pakartojo:

— „Šitai tai mes dviese nuspręsime" Taip, ir pasakė.

— Na, taip, taip. O ką gi ji tuo norėjo pasakyti?

— To tai aš nežinau.

— Ką gi, tu pakėlei prieš ją ranką?

— Aš sugriebiau ją už plaukų, bet ji taip stipriai įsikabino į mane, kad aš niekaip negalėjau pasiekti peilio. Aš jai porą kartų sudaviau ir paklupdžiau. „Na, šauk tu jį dabar",— pasakiau aš. „Ne, sako, nešauksiu aš jo. Ir štai ką aš tau pasakysiu: aš buvau pas jį šiandien po pietų, ir vėl eisiu pas jį, ir niekas kitas daugiau ten nebevaikščios". Aš stovėjau ir klausiausi, ir staiga pajutau, kad manyje vyksta kažkas nuostabaus. Kai aš norėjau griebtis peilio, pasirodė, kad jis jau Elenos rankoje. Aš atgniaužiau jos ranką ir atėmiau peilį, o ji išsprūdo iš mano rankų tarsi kirmėlė ir nubėgo į prieškambarį. Aš buvau bepuoląs paskui ją, o žiūriu — seklyčios duryse bestovįs advokatas ir bežvelgiąs į prieškambarį. „Koks čia, sako jis, triukšmas?" — ir vėl uždarė duris. Elena savo plaukus prilaikė ranka, susegė juos ir taip nuėjo į viršų. Aš buvau benorįs eiti paskui ją, bet čia advokatas vėl iškišo galvą pro duris ir apsižvalgė.

Benonis negalėjo suprasti tokio sužvėrėjimo, ir Sveno pasakojimo klausėsi tarsi ištraukos iš kokio nors romano ar iš laikraščio. Svenas Sargas automatiškai ištuštino taurelę ir pradėjo silpti.

— Taip ir nepavyko man ją užmušti,— pasakė jis.

— Jeigu viskas taip ir tikrai buvo,— tarė Benonis,— jeigu tu iš tiesų elgeisi su ja kaip laukinis žvėris, tai, tiesą sakant, man reiktų imti ir surišti tave kaip reikiant virve.

— Taip, viskas taip ir buvo.

— Šiandien vakare?

— Ką tik, visai neseniai.

Benonis pasakė:

— Na, tokiu atveju aš ir nežinau, ar tu esi vertas, kad sėdėtum mano seklyčioje. Eik sau, kur tik nori. Ar tu jauti, kaip tu elgeisi? Kaip galvijas, štai kas!

Svenas Sargas sėdėjo nejudėdamas, susimąstęs. Paskui paklausė:

— Ką gi ji norėjo šituo pasakyti: „Apie tai mes dviese nuspręsime". Ar jinai įsimylėjusi jį?

— Maką? — paklausė Benonis, tarsi iš debesų nukritęs.

— Taip.

Svenas Sargas sėdėjo pasilenkęs į priekį ir galvojo, dažnai mirksėdamas akimis. Jis gniužo vis labiau ir labiau. Tada Benonis suprato, kiek šitas žmogus turėjo iškentėti, kad visiškai pakvaišo ir priėjo prie paskutiniojo kraštutinumo. Ak, nėra abejonės, jis visiškai neteko proto, jeigu galėjo pagalvoti, kad kambarinė Elena myli Maką.

— Pasėdėk dar šiek tiek ramiai ir tyliai,— pasakė Benonis.— O tada jau aš, ką gi darysi, nueisiu su tavim į Siriluną. Ir jeigu aš tave lydėsiu, tai tau nebus ko būkštauti.

Bet Svenas Sargas nuo pergyventų susijaudinimų netrukus pavargo, jo akys pradėjo merktis. Paskutinėmis valios pastangomis jis plačiai pravėrė jas ir pasakė:

— Kad tik ji neįsipjautų į peilį. Eime greičiau.

Jis buvo benoręs atsistoti, bet tuojau vėl nukrito į kėdę ir jau nebeįstengė pasijudinti iš vietos. Benonis tyliai ištraukė iš jo kišenės peilį.

XXII

Po švenčių, praėjus kelioms dienoms, Benonis atvyko į Mako kontorą. Makas tuojau sumetė, ko jis atėjo, ir pasakė:

— Sveikas, Hartvigsenai. Aš kaip kartas ruošiausi pasikviesti tave. Juk tarp mūsų yra šiokių tokių sąskaitų, aš norėčiau kaip nors pabaigti jas.

Benonis nepaprastai susijaudino. Negali būti, kad Makas vis dėlto sumokėtų jam pinigus.

— Pirmiausia, aš turiu pareikšti apgailestavimą ir atsiprašyti, kad negalėjau pakviesti tavęs Kūčioms,— tęsė Makas.— Matai, buvo labai nepatogu.

— Ak, nėra ko kalbėti,— su kartėliu atsakė Benonis.— Aš gi neturiu nei luomo, nei turto.

— Šitaip? Ne? Į tai aš galiu tik viena atsakyti tau, mielas Hartvigsenai. Aš nebūčiau turėjęs už tave garbingesnio svečio. Bet atsižvelgdamas į tave patį ir į kitus, turėjau apeiti tave savo pakvietimu.

— Na, aš gi nebūčiau jos įkandęs,— pasakė Benonis.

— Hm. Aš įsitikinęs, tu gi pats gerai supranti, kaip tai būtų buvę sunku — na taip, visiems. Jos vyras juk taip pat buvo.

Benonis pajuto, kad Makas pasielgė teisingai, ir nuolaidžiai pratarė:

— Taip, taip. Aš gi tai nerimtai pasakiau.

Makas atidarė rašomąjį stalą ir už rankenos pakėlė pinigų skrynelę. Ji atrodė tokia sunki jo plonoje rankoje. Bet staiga jis paliko skrynelę ir paklausė:

— Ir dar šis tas: sakyk, ar tu negalėtum ir šiais metais plaukti „Funtus" galeasu į Lofotenus?

— Ar aš... „Funtus"?

— Taip, ir šiemet, kaip ir praėjusiais metais.

— O argi Arnas džiovintojas neplauks galeasu?

— Ne,— atkirto Makas.

Tyla.

— Tu supranti, kad Arną džiovintoją aš galiu pasiųsti tiktai į Bergeną. Atiduoti krovinį — tai vieni niekai. Bet aš negaliu pavesti jam supirkti trims laivams krovinį. Šiam reikalui reikia žmogaus su galva.

— Na, jeigu jau jis kartą tiko tam, kad keliautų į Bergeną...— buvo bepradedąs Benonis.

— O svarbiausia,— tęsė Makas,— yra atsakomybė. Arnas džiovintojas plikas kaip tilvikas. O tau aš gi pasiruošęs patikėti kokius tik nori tūkstančius. Tu gi žmogus pasiturįs.

Benoniui nuostabiai pasaldėjo širdyje, išgirdus šitokius žodžius iš Mako burnos — tiek jis buvo prikentęs visokių plepalų apie savo bankrotą. Jis atsakė:

— Ne visi galvoja taip, kaip jūs. Mane dabar laiko tokiu varguoliu, jog net neįtraukė į mokėtojų sąrašą.

— Laimingas žmogus! Jokio turto, jokių pajamų, jokių mokesčių... O Viladas laivininkas iš prieplaukos ir

Ulė Prasčiokėlis plauktų su jachtomis, kaip ir praėjusiais metais. Tu tikriausiai pasiimsi ir Sveną Sargą, kaip ir praėjusiais metais.

Jausdamas įgimtą pagarbos jausmą Makui iš Siriluno, taipgi nuo kūdikystės įsišaknijęs papratimas paklusti šitam didžiajam ponui, vadovaujančiam visos mylios aplinkoje, neleido Benoniui tuojau atsisakyti nuo jo pasiūlymo. Be to, jis suprato, kad vienintelis, kuris iš karto gali atstatyti bendrąjį tikėjimą jo turtingumu — yra tas pats Makas. Todėl jis pasakė:

— Kad tik aš tam tikčiau.

— O tu gi tikai praėjusiais metais.

Tada Benonis pasakė:

— Visa tai gana gerai. Bet pinigų, tai jau visiškai aš neturiu.

— Pinigų? — paklausė nustebęs Makas.— Štai pinigai,— pasakė jis, dėdamas savo plaštaką ant pinigų dėželės.

— Na, jeigu taip.

— Bet istorija tokia, kad man dabar labai reikalingi pinigai,— pasakė Makas, jau tiesiog imdamas reikalą už ragų.— Aš dar norėčiau atidėti terminą, kad galėčiau supirkti už juos menkes. Ir aš tau štai ką siūlau: tu pats važiuoti į Lofotenus ir pats supirksi trims laivams žuvį, pirksi, kiek norėsi. O rudeniop, kai aš išparduosiu žuvį, tu gausi savo pinigus su visais nuošimčiais.

— Ne,— atsakė Benonis,— aš jau nusprendžiau... Ne, niekaip negaliu... O kas gi man laiduos, kad rudeniop aš tikrai gausiu savo pinigus?

— Juk kaip užstatą tu turėsi visą žuvį? — vėl nustebęs pasakė Makas.

— A, tai užstatu man bus atiduota visa žuvis?

— Suprantama. Žuvis bus tavo iki to laiko, kol aš ją parduosiu. O tada tu gausi pinigus.

Benonis tuojau sumetė, kad šį naują projektą galima bus susieti su džiovinimo aikštelėmis, kurias jis buvo nupirkęs. Dabar uolos galės jam praversti, juk jis gi turės žuvies. Todėl jis neryžtingai, svyruodamas pasakė:

— Bet jeigu aš supirkinėsiu žuvį už savo pinigus, juk tai reikš, kad aš ją pirksiu ne jums.

— Mielas Hartvigsenai, norint supirkinėti žuvį reikalingi laivai. Aš turiu jų tris, o tu neturi nė vieno. Be to, šiandien, kaip ir anksčiau, aš noriu padėti tau: tau

reikia priprasti prie darbo. Tikriausiai juk kada nors tu savarankiškai pradėsi supirkinėti žuvį, kitaip — kam gi tu būtum ėmęs pirkinėti džiovinimo aikšteles? Na, štai, pasitikėdamas savo gera galva ir laiminga ranka, aš siūlau tau ir šiais metais pasimokyti mano sąskaiton: jeigu aš truputį uždirbsiu — gerai, o jeigu nustosiu — tai aš, o ne tu, pakelsiu nuostolius. Už tavo pinigus tau tik padidės nuošimčiai, nepaisant jau algos.

Benonis stovėjo ir galvojo. Paskui tarė:

— Aš norėčiau nors pažvelgti į pinigus.

Makas atidarė dėželę ir pradėjo imti iš ten pinigus — pundelį po pundelio. O Benonis iš didelio nustebimo taip aukštai pakėlė savo antakius, jog raukšlės ant jo žemos kaktos visiškai pranyko plaukų gauruose.

— Galbūt tu nori suskaičiuoti juos? — paklausė Makas.

— Ne, aš tik norėčiau... Ne, visiškai ne...

Benonis kaip atėjo pas Maką be pinigų, taip ir išėjo. Gerai dar, kad jis prisiminė apsirūpinti kreditu Mako krautuvėje iki pat rudens, kol bus parduotos menkės. Ir Makas, žinoma, neatsisakė, priešingai, jis tuojau sutiko atidaryti Benoniui kreditą savo krautuvėje.

— Tai kaip nors sutvarkysime,— pasakė jis.

Ir nors Benonis labai prisibijojo nepakenčiamo pardavėjo Steno, bet jam vis dėlto teko nueiti pas jį.

— Jeigu aš atsiųsiu ko nors savo tarnaitę į krautuvę, tai užrašyk mano sąskaiton,— pasakė Benonis.

— Argi Makas kredituoja tau? — paklausė pardavėjas Stenas.

Benonis prarijo įžūlumą ir šypsodamasis atsakė:

— Taip. Jam atrodo, kad manim galima pasitikėti. O kaip tu manai?

— Aš? Man vis tiek, kam užrašinėti. Visi jūs esate mūsų skolų knygose.

— Ha ha! Tu jau tiesiog pasakytumei — mano knygose.

Benonis labai norėjo pastatyti Steną į tikrą vietą ir gerokai pamokyti šitą krautuvės pagyrų maišą, baisiai jau jis išpuiko ir pasidarė akiplėšiškas. Žiūrėk, čia dar Roza su advokatu užsimanė pasiimti pas save vieną Steno vaiką, šešerių metų mergytę, taip sau drauge pasivaikštinėti ir kad nebūtų didelio nuobodumo. Po šito

pardavėjas Stenas dar pikčiau užrietė nosį, nes jo mergytei buvo padovanota nauja suknelė.

— Štai kur žmonės! — pasakė Benonis.— Aprengė mergaitę tarsi princesę, o motina gyvena taip, kad ir nesuvalgo visko.

— O vis dėlto pats advokatas niekuomet negalės pasidaryti jokio vaiko tėvu,— pasakė Svenas Sargas, kuris stovėjo čia pat ir viską girdėjo.

Iškilo ginčas. Svenas Sargas tvirtino, kad netrukus ateis galas visam advokato puikumui, štai jau jam teko išsikelti iš kisterio kiemo ir išsinuomoti lūšnelę iš kalvio: argi tai tinkama vieta ir namai tokiai kilniai damai? Ir kokį gi Roza, pastoriaus duktė, gavo vyrą! Jis tiek ir teveikia, kad riogso prie degtinės pardavimo stalo ir geria. Pfui! Tegul aš būčiau čia sargybinis, aš paprasčiausiai uždėčiau ranką ant jo peties ir pasakyčiau: „Eime su manim!"

Benonis pasikvietė Sveną Sargą drauge į gatvę ir pasakė:

— Aš vėl plaukiu į Lofotenus „Funtus" galeasu. Ką tu į tai pasakysi?

Ką į tai pasakys Svenas Sargas? Ne, jis neturi jokio noro leistis į šitą kelionę. Po tų visų beprotybių jis vėl per Kalėdas susitaikė su Elena, ir nuo to laiko viskas tarp jų vyksta lyg ir geriau.

Mušimas ir peilis, matyti, reikiamai paveikė Eleną ir pataisė ją. Ji tik prisiglaudė prie jo ir priekaištingai pasakė: „Bet tu juk niekuomet, niekuomet to nepadarysi?" „Ne, ne, niekuomet,— atsakė jis sumišęs ir jausdamasis neklaidingas.— Tai aš šiaip sau pasikarščiavau". O Makas tai tiesiog ir pasakė kambarinei Elenai: „Tegu Svenas Sargas veda tave pavasarį. Aš nenoriu, kad mano namuose įvyktų užmušimas".

Ir štai Svenas Sargas stovėjo prieš savo senąjį škiperį ir prisipažino, kodėl jis neturi jokio polinkio vykti į Lofotenus.

Tačiau Benonis pareiškė, kad šį kartą jam teks supirkinėti žuvis pačiam sau.

— Štai kas? Na, tai kitas reikalas. Sau? — Tada Svenas Sargas plauks, kitaip pasielgti jam būtų tiesiog gėda...

Benonis išplaukė į Lofotenus senuoju galeasu, paskui jį traukė ir abi jachtos. Prieplauka ištuštėjo. Ir žiema apsupo visą šalį sniegu ir tyla...

Tuo metu advokatas su žmona persikraustė į kalvio namus.

— Tai tik laikinai,— pasakė jaunasis Arentsenas.— Vėliau mes pasistatysim savo namus!

Jie pasiėmė drauge senąją kisterio našlę ir augintinę, Steno dukterį.

Įsitaisyti jie galėjo, kaip tik jiems patiko, iš visų namų kalvis buvo pasilikęs sau tik vieną kamaraitę. Jis viską išmazgojo ir išvalė, taip kad nuo viršaus iki apačios viskas švytėjo, ir net ant kai kurių langų pakabino užuolaidas. Niekad kalvio trobelė neregėjo dar tokio puošnumo, bet ji niekad ir nebuvo numatyta tokiems svarbiems gyventojams. Kelias dienas prieš persikėlimą Roza pasisamdė valytoją ir gerokai pasidarbavo. Sofa ir dvi geriausios kėdės buvo pastatytos Nikalojaus raštinėje — lankytojams. Po šito seklyčioje pasidarė visai tuščia, bet tai buvo ne taip svarbu. Už kelerių metų galbūt atsiras ir rojalis, juo galima bus užstatyti prasižiojusį, į jūrą išeinantį kampą.

Advokatas ant pirmųjų durų prieškambaryje užkalė lentelę ir pats kartais išeidavo pro šias duris, kad palaikytų advokatiškąjį orumą ir kad šitos durys nors kartą per dieną būtų atidaromos. Tačiau nė gyva dvasia dar nebuvo pasirodžiusi jo raštinėje. Ne, buvo žiema, visi ginčai ir vaidai miegojo. Ak, kaip jis gailėjosi, kad nepasirūpino teisėjo vieta Lofotenuose. Dabar jis čia slankiojo be darbo, diena po dienos vis labiau atbukdamas ir darydamasis vis tuštesnis, ir jam pasiliko tik retkarčiais supliekti su kalviu kortomis kokį nors kvailą lošimą, kaip antai „durnių".

Taipgi faktas, kad teismas su juo pasielgė taip begėdiškai, negalėjo pakelti jo dvasios. Leviono iš Torpelvikeno ir Sir Hju Trevilano byla buvo jau sprendžiama apygardos teisme ir vėl buvo pralaimėta: apskrities teismo sprendimas buvo patvirtintas. Kokie gi čia teismai! Ir dar blogiau: apygardos teismas aštriais žodžiais išbarė advokatą Arentseną ir nubaudė jį pinigine bauda už nešvankų priedėlį apie merginą Edvardą. Su dideliu nerimu dabar jis laukė dar kelių panašių bylų sprendimo. Kuo gi jam beliko paguosti savo širdį, jeigu ne šituo

nekaltu kortų lošimu ir vis dažnesniais ir dažnesniais Siriluno krautuvės aplankymais.

Ne tai, kad Nikalojus Arentsenas būtų buvęs didelis ir beviltiškai žuvęs girtuoklis, bet jis visai šauniai išgerdavo, o be to, jis buvo visiškai sugniužęs dėl tinginiavimo ir nuobodulio. Pradėdavo jis nuo to, kad pasirodydavo prie Siriluno degtinės pardavimo stalo ir dėdavosi, kad jis persišaldęs ir jį krečia drebulys. Išgėręs porą stiklinėlių, jis išeidavo. Tačiau gi persišaldymas negalėjo amžinai tęstis, ir todėl savo stikliukus jis ėmė užsakinėti pagaliau jau visai nesivaržydamas: per pietus jis buvo sūriai užvalgęs, toli ėjęs ir pavargęs: „Ak, eik čia, Stenai, įpilk man stiklinę!" — garsiai šaukdavo jis, nenorėdamas parodyti savo sumišimo. Kartais jis lošdavo kortomis iš degtinės, ir kai išlošdavo, drauge su kalviu eidavo išgerti. Kai Roza imdavo jam prikaišioti, kad jis vedžiojasi su tokiais žmonėmis, jis atsakydavo, jog daro tai dėl to, kad įrodytų bendruomenėms žmonėms, nuo kurių juk priklauso ir jo uždarbis, kad jis nėra pasipūtęs žmogus.

Ak, tarp Rozos ir jaunojo Arentseno jau prasidėjo nesutikimai. Ir jie prasidėjo nuo pat senojo kisterio laidotuvių: jaunasis Arentsenas nuėmė nuo velionio piršto žiedą. „Mano mielas tetušis galėjo nusiimti žiedą dar gyvas būdamas,— pasakė jis.— Tai ne jo kišenei nusinešti auksą su savim į duobę!" Ir tas žiedas buvo visiškai sudėvėtas, plonutis, taip kad nieko nekaštavo palikti jį ant sustingusio piršto, tačiau jaunasis Arentsenas iki to laiko sukinėjo jį ant velionio piršto, kol nutraukė žiedą. Roza labai kankinosi dėl to ir norėdama nuraminti senutę kisterio žmoną, pasakė: „Aš padovanosiu jam kitą žiedą, geresnį" Ir užmovė velionui storą auksinį žiedą, kurį jai buvo padovanojęs Benonis. Jis taip ir nebuvo sugrąžintas, mėtėsi spintelėje kartu su žinomuoju auksiniu kryžiumi. Nikalojus kiekvieną kartą kalbėdavo: „Kam gi nuliūdinti paštininką Benonį, sugrąžinant jam dovanas?"

Na, tai tegu šitas žiedas paskutinį kartą papuošia garbingą žmogų, einantį į kapus. Žiedas buvo visiškai laisvai užmautas ant senio piršto, iš kurio buvo likę tik oda ir kaulai. Ak, jaunasis Arentsenas — hoho, šitas velnio vaikas jaunasis Arentsenas — sugalvojo vis dėlto nudžiauti ir antrąjį žiedą dar prieš tai, kol buvo užkaltas karstas. Jis paslėpė jį.

Tačiau dar kurį laiką santykiai tarp jaunavedžių buvo geraširdiško ir lengvo chakraterio, ir vyro sąmojai, ir jo juokavimai dar nevisiškai išvesdavo jaunąją moterį iš kantrybės. Jau pats Nikalojaus stengimasis tęsti linksmus pašnekesius rodė tam tikrą jo geros valios bruožą. Bet juo toliau tęsėsi žiema, juo daugiau jame kaupėsi kartėlio ir suirzimo, ir kartais jo žodžiai pasidarydavo šiurkštūs.

Pamatęs pirmą kartą, kad Roza pati neša vandenį iš šulinio, jis tuojau truputį ėmė sau priekaištauti. Jis sėdėjo savo raštinėje ir matė ją pro langą, nejučiomis jis pakilo nuo kėdės, norėdamas išbėgti ir paimti iš jos kibirą. Bet galbūt visa tai ir be reikalo, ne tokia jau čia bėda, jeigu Roza atneš kibirą vandens. Paskui jis nuolat matė, kaip ji tąsė malkas savo prijuostėje, ir tai jau nieku jo nebejaudino. Negi samdysis jie tarnaitę, kada net vaikų neturi? Argi ir be to jau namuose negyveno trys bobos? Va, tiktai nekęstų, jeigu ji, užuot plėšiusi savo prijuostę, įsitaisytų maišą malkoms.

Taip tad Roza buvo palikta pati sau. Didelė, raudona, varinė jos šypsena pradėjo blankti. Bet juk jokia šypsena negali būti amžina.

— Koks gi čia valgis suaugusiems žmonėms? — pasakė jis kartą.— Tiesiog pūkai ir plunksnos, taip jau maža ir lengva, tik, žiūrėk, imsi ir nuskrisi. Aš tai sakau ne priekaištaudamas, o tik dėl to, kad tai joks valgis dirbančiam žmogui.

„Dirbančiam žmogui!" O pats dienų dienas nepaliečia jokio darbo.

— Kaip čia šalta, o krosnyje nėra nė pagalio,— pasakė jis vakare.

— Tai nueik ir pats truputį atsinešk malkų,— atsakė ji.— Užteks, aš manau, jėgų tokiam storuliui, haha!

Su dideliu susierzinimu Roza pastebėjo, kad Nikalojus kas dieną vis storėja ir plečiasi į šonus, net jo skruostai pradėjo nukabti.

Jis atsakė savo įprastu, tingiu pajuokavimu:

— Jeigu tu būtum pavadinusi mane liesumo įsikūnijimu, tai šitai, suprantama, būtų melas, Roza. Liesumas — tai yda, kurios man kaip tik stinga. Todėl lašiniai yra didelė vertybė...

— Ak, pakalbėk dar daugiau, Nikalojau, tada tavo žandai išsijudins.

— Ir netinka, kad žandai riogsotų veide tarsi kampai,— atkirto jis.

— Bet juk ir tavo pilvas pradeda augti.

— Hm. O pas tave ir to nėra.

Roza nuėjo malkų ir įmetė jų į krosnį.

„Ne jos kaltė, kad jos pilvas pasiliko toks nedidelis, Dievas mato, tai ne jos kaltė",— pagalvojo ji.

— Kodėl gi tau prireikė, kad aš būčiau liesas? — apmaudingai paklaus jis.— Juk netinka advokatui Arentsenui slankioti tarsi kokiam išbadėjusiam siuvėjui. Taip aš neteksiu visos žmonių pagarbos.

Tačiau nebuvo jokio intereso stengtis išjudinti ją tokiais juokeliais. Per daug ilgai ji buvo jų klausiusis ir pasidarė jiems visiškai abejinga. Ji tik vis labiau rimtėjo ir didesniąją laiko dalį vaikščiojo sukandusi lūpas. Nikalojus kartais susidarydavo sau pramogų, plepėdamas su augintine, su mažąja Marta, ir mokė ją įvairiausių dviprasmiškumų. Roza, kuriai kiekvienas palaidumas buvo nemalonus, pyko, gailėdamasi vaiko, ir kalbėjo: „Jis šiaip sau juokauja su tavim, Marta, neklausyk jo". Tada jis atsiliepdavo iš savo kambario: „Aš niekad nemaniau, kad tu tokia nuobodi, Roza".

Tačiau už viską, drauge paėmus, blogiau buvo tai, kad nedidelis advokato Arentseno sutaupytas kapitaliukas greitai išgaravo. Tiesą sakant, ne kažkokį turtą jis ir buvo sukrovęs. Praėjusiais metais jam pradžioje pavyko, jis uždirbo gerokai pinigų, tačiau nuo vasaros, nuo tingo dienų, niekas neiškėlė nė vienos padorios bylos, ir jo pajamos pranyko. Leiskim, kad pinigai vėl ims liūtimi kristi ir užplūs jį, kai iš Lofotenų žvejonės sugrįš žvejai, tačiau iki to laiko tiesiog su skausmu tenka paleisti kiekvieną šilingą iš senosios atsargos. Šiek tiek juk praleidžiama ir „durniui" su kalviu, ir šiek tiek stikliukams Sirilune, tai teisybė. Tai ką, nejaugi jis turės žūt iš nuobodulio, tuo tarpu kai jis privalo gyventi ir išlaikyti visą šeimą? Ir taip jau gana kvaila, praslinkus vos aštuoniems ar devyniems mėnesiams po vedybų, tąsytis su keturių žmonių šeima.

Kovo mėnesio pabaigoje įvyko apygardos teismo sprendimas Arono iš Hopano byloje. Ji taipgi buvo pralaimėta, apskrities teismo ištarmė buvo patvirtinta. Ir advokatui Arentsenui buvo uždėta nauja piniginė bauda, šį kartą už nereikalingą gaišatį. Velnias griebtų, ką visa

tai reiškia? Susitarė, ar ką, visi teismai iš pat šaknų pakirsti visą uolaus jauno advokato veiklumą?

Jis nusiuntė mažąją Martą į Siriluną, kad ta atneštų butelį degtinės ir, norėdamas susidaryti draugiją, pasikvietė kalvį. Kai butelis buvo išgertas, abu nurioglino į Siriluną, kad galėtų tęsti savo girtavimus. Jaunasis Arentsenas namo grįžo pavakariais, ir dabar nieku negalima buvo jam įtikti: pietūs atšalo, senoji kisterio našlė, liesa ir įbauginta, puolė nuo jo į šalį, ir Roza, pirma prasijuokusi iš jo girtos ir suveltos išvaizdos, po to, kai jis įsižeidė, ėmė atkakliai tylėti ir visą vakarą nepravėrė burnos.

— Taip, kai aš esu toks nusiminęs, tu mane labai nuramini, Roza,— pasakė jis.

Tyla.

— Šiandieninė pralaimėta byla neabejotinai reiškia,— tęsė jis,— kad teismai nori pražudyti mano praktiką. Ką gi tu į tai pasakysi?

Tyla.

Pagaliau ji atsakė:

— Aš pasakysiu, kad nederėjo tau siuntinėti vaiką į Siriluną ir prašinėti atnešti degtinės.

— Hm. Tai šitokia yra tavo pirmoji mintis, kai tavo vyras, advokatas, pralaimi bylą.

Tyla.

— Degtinės? Ką gi tu nori tuo pasakyti? Man vieni niekai iš karto išgerti du butelius, o aš iš viso išgeriu tik keletą stikliukų. Ką gi, tu manai, kad aš girtuoklis?

— Ne,— atsakė ji.— Bet tu per daug dažnai vaikštinėji į Siriluną.

— Tai kas iš to? Ką gi, padvėsti man iš nuobodumo, ar ką? Ne, geriau jau tylėk, gerbiamoji. Kai aš esu nusiminęs, aš tiesiog išeinu iš namų. Štai ir viskas.

— Vadinasi, per aštuonis mėnesius tu kiekvieną dieną buvai daugiau ar mažiau nusiminęs? — pasakė ji.

— Taip,— atsakė jis ir du kartu linkterėjo galva, patvirtindamas savo mintis.— Tai iš dalies teisinga.

Norėdama išvengti tolesnio kandumo, ji paklausė:

— Ar tu nemanai, kad geriau būtų parsiųsti Martą namo, pas motiną?

— Kodėl? Taip, galbūt. Ne, visiškai ne. Jeigu ji kokiu nors mano reikalu nueina į Siriluną, tai juk tuo pat metu ji pasimato su savo tėvu. Tai labai patogu.

Tyla.

— Ko gero, tau būtų buvę geriau ištekėti už paštininko Benonio,— pratarė jis susimąstęs.

— Štai kaip: geriau?

— Taip. O kaip gi tu pati galvoji? Koks aš tau vyras?

Jinai pažvelgė į jį. Jo viršugalvis buvo visiškai plikas, gi pakaušis priešingai — apaugo tankiais, trumpais plaukais, ir todėl jo sprandas atrodė bjauriai didelis. Šita sudarkyta galva teikė jam kažkokio neužaugos išvaizdą, ypač kai jis sėdėdavo taip kaip dabar, susikūprinęs ir įtraukęs kaklą į pečius.

Negaudamas atsakymo, jis vėl pasakė:

— Ne, vis dėlto aš niekuomet negalvojau, kad būtum tokia nuobodi mergaitė.

— Tu geriau norėtum pasakyti, kad aš tau esu jokia žmona.

Jaunasis Arentsenas sėdėjo, žiūrėdamas į savo rankas, paskui užmetė žvilgsnį į sieną ir pratarė:

— Taip, taip, tu gali sakyti, ką tik tu nori, Roza, tačiau nėra kitos meilės, kaip tiktai vogta.

Jos veidas skaudžiai susiraukė ir žvilgsnis pamažu užgeso — tarsi būtų nusileidusi saulė.

— Nuo tos minutės, kai meilė pasidaro teisėta, ji pavirsta kiauliška,— pabaigė jaunasis Arentsenas.— Nuo tos minutės ji pasidaro įpročiu. Ir nuo tos pat minutės meilė išnyksta, išgaruoja.

XXIII

Galeasas apibrėžia didelį lanką ir įeina į prieplauką. Po valandos įplaukia ir abi jachtos. Visi trys laivai sustoja prie Mako džiovinimo aikštelių ir ant kranto numeta laivo saitus. Šito darbo metu Svenas Sargas garsiai dainuoja jūreivių dainelę, taip kad girdėti visame Sirilune.

— Aš turiu savo uolas,— sako Benonis,— tačiau su savo žuvimis aš galiu sustoti ir prie Mako aikštelių...— jis

labai stuomeningas, su aukštais batais, su klostėmis ir su dviem švarkais, tačiau tankiuose smilkinių gauruose pradeda prasiveržti žilumas.

Neilgai trukus jis su Svenu Sargu ir dar su vienu vyru iriasi valtimi į prieplauką ir tuoj pat pareiškia, kad jis yra žuvies savininkas.

— Rytoj pradėsiu plauti,— sako jis visiems, kuriuos tik susitinka.

Tarp žmonių, susirinkusių prieplaukoje, viena asmenybė tyčia atėjo dėl Sveno Sargo — tai viena moteris, apsigobusi didele skepeta, jo miela kambarinė Elena. Ji, matyti, visai pamiršo penkių verškų peilį ir kovą Kūčių vakare, ir net patį Maką, ji taip meiliai elgėsi su savo vaikinu, kaip niekad anksčiau, ir net visiems matant paėmė jį už rankos.

— Sveikas sugrįžęs! — pasakė ji.

O skepetą ji užsimetė, matyti, ne be reikalo, ir nuleido jos galus iki pačių kelių, tarsi būtų tam tikros priežastys...

Benonis nuėjo pas Maką į kontorą.

O Makas kaip tik tą akimirką kalbėjosi su Roza. Ten pat buvo ir mažoji Marta, kuri išdidžiai laikė rankoje jai paduotą mažą skardinį kibirėlį. Taip, Roza buvo atėjusi dar tylesnė ir dar liūdnesnė, negu paprastai, ir tarsi juokais pasakė:

— Ar mes negalėtume kurį laiką gauti kredito krautuvėje?

— Ką? — paklausė Makas.— Na, suprantama. Žinoma. Bet argi jums reikia?

— Ne, ne,— atsakė ji.— Bet Nikalojaus nėra namie. Aš maniau, kad jis čia.

— Ne, jis retai čia būna.

Roza pasiuntė mažąją Martą į krautuvę pas tėvą. Paskui pasakė:

— Ne, jis dažnokai čia buvoja.

Makas į tai rimtai nežiūrėjo:

— Amžini prasimanymai. Oh, jau šitos moterys!

Ak, štai kaip. Dabar jau net jo motinai, senajai kisterio našlei, tenka išvažiuoti iš jų pas savo dukterį. Nuodėmė ir gėda! Oh, kaip tai baisu! Ir tik dėl kąsnio duonos, kad jų neapvalgytų, nes Nikalojus per žiemą nieko neuždirbo. Jeigu Makas pakalbėtų su juo... padėtų jiems kaip nors. Nikalojų tai turėtų paveikti, jeigu Makas rim-

tai su juo pakalbėtų. Šita bičiulystė su kalviu ir amžinos kelionės į Siriluną...

— Och, kaip tu viską perdedi!

Roza beviltiškai palingavo galva.

— Kiekvieną dieną, o dažnai ir du kartus į dieną. Ir taip viskas bloga, visas gyvenimas ir elgesys... O čia dar viską mato ir girdi vaikas. Ne, mergytę vėl reikia nusiųsti motinai. Tegu Makas pasikalba su juo, tik gerai, įsakmiai ir perspėdamas? Šitas nuolatinis riogsojimas prie degtinės pardavimo stalo aiškiai nepadorus...

Makas pasistengė nuraminti krikšto dukterį ir pažadėjo pasikalbėti su Nikalojum ir sutvarkyti šitą reikalą.

— Pasakyk jam, kad padorus žmogus... juk taip nesielgia. Štai dabar žvejai grįžta iš Lofotenų, ir Nikalojus privalo būti namie, kad žmonės galėtų surasti jį. O kitaip kas gi bus? Įsivaizduok, riogso čia už prekystalio, advokatas!

— Tu viską perdedi. Ne, bet štai kas yra blogiau: jis pralaimi bylas.

— Taip, ir bylas pralaimi.

— Tau būtų buvę geriau ištekėti už Benonio,— pasakė Makas.

— Už Benonio? Ne, visai ir visai ne! — aštriai atsakė ji, visa paraudus.— Tu pats tai puikiai žinai. Aš ištekėjau už to, už kurio reikėjo.

— Ir padarei nemažą kvailystę. Tu pasielgei visiškai atžagariai, nepaisydama mano visų patarimų.

Roza nutraukė:

— Tai vadinasi, kol kas aš galiu gauti pas Steną šiokių tokių smulkmenų?

Benonis ėjo keliu į Siriluną ir susitiko su Roza ir mažąja Marta, kurios jau buvo išėjusios iš krautuvės. Pamatęs, kas ateina priešais, jis sudrebėjo ir sulėtino žingsnius. Na, jis neturi jokio pagrindo bijoti Rozos, o, be to, pasislėpti viešame kelyje nebuvo jokios galimybės. Bet po tokio didelio laiko tarpo ir po tokių stambių įvykių nelengva buvo eiti lygiu, ramiu žingsniu. Dabar ir ji pažino, kas ateina priešais, ir jos eisenoje taipgi pasirodė neryžtingumas. Galima buvo pagalvoti, kad ji su malonumu prasmegtų kiaurai žemę.

— Laba diena,— pasakė jis.

Vos pažvelgęs į Rozą, jis tuojau pastebėjo, kaip ji per tuos kelis mėnesius pasikeitė. Mažoji Marta tūpterė-

jo, tai buvo labai žavėtina, tačiau Benoniui tai padarė keistą įspūdį: pritūpdavo tiktai vaikai iš kilmingųjų luomo. Ir šita prieš jį tūpterėjusi mergytė jam priminė, kad prieš jį stovi ponai. Roza per šitą laiką jau virto ištekėjusia ponia, tikra dama.

— Laba diena. Ir sveiki sugrįžę iš Lofotenų! — atsakė Roza savo papročiu ir pagal savo būdą.

— Argi tu gali panešti tokį sunkų kibirą? — paklausė Benonis mergaitę.

Ak, Dievas žino, ką jis kalbėjo! Gerai, kad nors kreipdamasis į vaiką jis galėjo gelbėtis. Ir Roza, taip pat sutrikusi, pasilenkė prie mažosios Martos ir paklausė:

— Tikrai, ar tau nesunku? Duok, geriau aš panešiu.

— Ne.

— O tu geriau paimk ryšulėlį.

— Taip, bet ryšulėlis ne toks sunkus,— nepatenkinta atsakė Marta.

— Tai teisybė, kad jis ne toks sunkus kaip kibiras,— susijuokė Benonis.— Jis turėtų būti sunkesnis... Ta mažytė — tai Steno pardavėjo?

— Taip.

Po šitos įžangos Benonis šiaip taip sutvardė savo nedrąsumo priepuolį ir pasakė:

— Taip, senokai jau aš mačiau jus.

— Ak, taip, laikas eina.

— O jūs nė kiek nepasikeitėt,— pasakė jis, tik gailėdamasis ją įskaudinti.

— Na, juk ne tiek daug ir laiko praėjo nuo paskutiniojo mūsų susitikimo.

— Kaip kartas metai. Už savaitės. Ir jums gerai einasi?

— Taip, dėkui.

— Taip, taip. Vis dėlto didelė permaina. Jūs dabar ištekėjusi ir visai kitokia. Dabar jūs žymi ponia.

— O kibiras pilnas sirupo,— staiga pasakė Marta.

Benonis tik pažvelgė į mergytę, tačiau nesusivokė, ką ji pasakė. Matyti, Roza truputį susigėdo, kad pirko tokį pigų skanėstą, ir tarė:

— Taip, tai tau. Tu juk taip jį mėgsti. Prie kavos visuomet mėgsti sirupą,— pasakė ji ir pažiūrėjo į Benonį.

— Taip, vaikai ir sirupas! — pasakė jis tuo pat balsu.

Beje, Benonis ir pats su dideliu malonumu valgydavo duoną su sviestu ir sirupu ir rasdavo, kad tai labai skanus daiktas. Bet Roza savo namuose, matyti, nepripažino sirupo tokiu šauniu daiktu.

— Na, jums turbūt jau metas namo,— pasakė jis.— Aš nesulaikysiu jūsų.

— Jūs manęs nesulaikote,— ėmė prieštarauti ji.— Taip, taip, Marta, mes dar galiuką paeisime drauge... Aš norėjau pasakyti tau... pasakyti jums vieną dalyką: aš turiu paprašyti jus atleisti už tai, kad iki šiol dar negrąžinau jums — jūs žinote ko. Tai labai bloga iš mano pusės.

Vėl ji apie žiedą ir apie kryžių!

— Neverta apie tai ir kalbėti,— pasakė jis.

— Aš tiek kartų rengiausi, bet vis kažkaip neišeidavo...

— Jeigu jus tai neramina, jūs galite nusviesti tuos daiktus į jūrą. Tada — kaip iš akių, taip ir iš atminties — kaip sako priežodis.

Ji atsiminė, kad jau susidorojo su žiedu ir uždėjo jį ant vieno lavono rankos. Betgi ji negalėjo leistis į tokius ilgus pasiaiškinimus.

— Nejaugi jūs manote, kad aš panorėsiu sviesti juos į jūrą? — paklausė ji.

— O argi jūs nepanorėsite?

— Ne.

Karšta džiaugsmo srovelė persmelkė jį, jis prisipildė tokio dėkingumo, jog nejučiomis ištarė:

— Aš turiu dar šiokių tokių daiktelių, kurie juk buvo paskirti jums. Tiktai ko gero man draudžiama juos pasiųsti jums?

— Ne, to jūs neprivalote,— atsakė ji ir papurtė galvą.

— Ne, ne, aš žinau. Tiktai čia paprastas menkniekis — šaukštas ir šakutė. Taip, suprantama — sidabriniai, bet — tai visai paprastas sidabras. Beje, aš su malonumu atiduočiau jums ir visą tuziną, jeigu tik jūs panorėtumėt.

— Dėkoju jums, bet...

— Ak, ne, aš ir neprašau. Aš šiaip sau tik valandėlę pagalvojau... Na, ko gi aš vis stoviu ir trukdau jus? — pertraukė jis pats save ir pasiskubino nueiti. Jis nusi-

gando tarsi berniukas, kad plepėdamas apie sidabrą nuėjo per daug toli.

Ji pasinaudojo šita proga ir linkterėjo jam galva, ištarusi:

— Taip, taip, būkite sveikas.

— Sudiev,— teatsakė jis.

Jis taip keistai susijaudino, jog buvo beištiesiąs jai ranką. Tačiau iš jos pusės nesutikęs jokio paskatinimo, sumišęs pagriebė Martos kibirą ir kilsterėjo jį.

— Ak, koks sunkus kibiras! Tu tokia šauni nešėja, kad privalai gauti šilingą,— pasakė jis ir davė mergytei visą orą. Šitas sumanymas buvo visai neblogas, šiaip ar taip jam pačiam pasirodė, kad jis gelbsti padėtį. Berods, vargu ar jis ką nors aiškiai ir benuvokė.

O Marta užmiršo klupterėti ir padėkoti. Kada jai šitai priminė, didelis svetimas žmogus jau buvo nuėjęs savo keliu. Roza pasakė: „Bėk paskui jį". Marta pastatė kibirą ant žemės, bėgte privijo Benonį, tūpterėjo, padėkojo ir sugrįžo atgal. Benonis pastovėjo ir šypsodamasis pasižiūrėjo įkandin.

Benonis iš lėto nuėjo toliau. Jau ištisi metai, tikrai, jis nebuvo pergyvenęs tokio susijaudinimo. Jis žiūrėjo į tolumą ir galvojo, retkarčiais užmiršdamas, kad jam reikia eiti, sustodavo ir akimirką išstovėdavo viduryje vieškelio.

— O tai kažkada aš esu ją apkabinęs, ją, štai tą, kuri nuėjo. Taip, taip, Roza, matyti jau toks likimas... Ir kokia suknelė ji buvo apsivilkusi! Su apsiaustėliu? Taip. Galbūt tai buvo apsiaustėlis.— Nieko jis nebegalėjo įžiūrėti.

Jis nuėjo į kontorą pas Maką, pranešė apie sugrįžimą iš Lofotenų ir atidavė apyskaitą. Jis vis dar buvo tokios pat ramios ir minkštos nuotaikos, ir atsidūręs veidas į veidą su Maku, jau nebekalbėjo taip, kaip buvo ketinęs: „Mano žuvis, mano krovinys!", o tik kukliai pasiteiravo, ar Makas patenkintas ir ar jis nemano, kad žuvies plovimą galima būtų pradėti jau rytoj? Matyti, džiovinimą, kaip ir praėjusiais metais, prižiūrės Arnas džiovintojas.

— Žinoma,— atsakė Makas,— jis juk puikiai žino savo darbą.

Benonis tyliai sau buvo galvojęs, kad nekenktų jam pačiam prižiūrėti savo žuvies džiovinimas. O tai ką gi jis

veiks visą vasarą? Bet dabar Makas užsklendė skląstį. Benonis nebuvo nusiteikęs ginčytis su Maku, kaip kartas dabar, po netikėto susitikimo vieškelyje ir po pergyvento susijaudinimo.

Makas, matyti, vėl norėjo nustumti jį į pirmykštę vietą ir vėl atnaujinti jo nuostolius. Jis nė vienu žodžiu neprisiminė apie tai, kad žuvis, tiesą sakant, priklauso ne kam kitam, o tik Benoniui. Priešingai, jis paklausė apie keletą šiokių tokių smulkmenų sąskaitose.

— Kodėl gi pirmadienį, tryliktą dieną, tu pirkai tiek žuvies tokia aukšta kaina? Juk kaina tą dieną už šimtą visa dešimčia šilingų buvo pigesnė.

Ir Makas kaip įrodymą parodė raštišką žinią, kur buvo taip parašyta. Ak, šaunusis ponas Makas, jis viską įsakmiai sekė!

Benonis atsakė:

— Užtat, kad dviem savaitėm vėliau aš pirkau žuvį dvyliką šilingų už šimtą pigiau, kaip bet koks kitas pirkėjas. Jūs tikrai turite estafetę ir apie tai? Tai buvo toks susitarimas.

— Su kuo?

— Su kai kuriais mūsų žvejais, kurie ruošėsi pabuvoti namie. Jiems tuomet buvo reikalingi atliekami pinigai. O po Velykų aš susigrąžinau visus nuostolius ir dar likau su pelnu.

— Na, o leiskime, kad visi tie žmonės, plaukdami į namus, būtų žuvę?

— Reikėjo rizikuoti,— atsakė Benonis.— Jūs pats, būdamas mano vietoje, būtumėt padaręs jiems tą pačią paslaugą.

— Bet juk tu neturėjai šitam teisių.

Benonis atsakė susierzinęs:

— Aš manau, kad turėjau tas pačias teises, kaip ir jūs.

Makas patraukė pečiais. Jis nepakvietė Benonio į savo kambarį išgerti už laimingą sugrįžimą. O baigęs kalbą, jis atidarė duris į krautuvę ir tarė:

— Prašau!

Gi kai jis įėjo į krautuvę, Makas savo ranka pripylė didelį stiklą konjako ir pasiūlė Benoniui.

Čia? Už bendrojo gėrimo stalo? Siriluno Makas, matyti, visiškai pamiršo su kuo turi reikalą! Čia, šitoje

vietoje, Benonis ir pats gali užsisakyti sau stikliuką ir užsimokėti. Jis įsižeidė ir šaltai pratarė:

— Ne, dėkui.

Makas nustebęs ėmė juoktis:

— Kaip, aš siūlau tau išgerti stikliuką, o tu atsisakai?

— Ne, dėkui,— vėl atsakė Benonis.

Makas pakeitė toną, bet vis su dideliu tikrumu tęsė:

— Na, jeigu visi būtų tokie blaivininkai, kaip tu, Hartvigsenai. O Sveną Sargą tu vėl atsivežei atgal? Dabar jis vėl pradės girtuokliauti ir vaidytis.

— Tai priklausys nuo to, kaip su juo bus elgiamasi. Svenas Sargas niekuomet be reikalo negeria.

— To betrūktų, kad Elena dabar pradėtų su juo blogai elgtis. Jie juk netrukus susituoks,— pasakė Makas...

Tačiau praėjo gerokai laiko, o Svenas Sargas ir Elena vis nesituokė. Ir kaipgi! Ne, buvo pavasaris, Makas vėl vaikščiojo švytinčiomis tarsi granatai akimis, ir Eleną jis priversdavo vis atidėlioti vestuves.

— Kol praeis tingas, aš gi negaliu apsieiti namuose be tavęs,— kalbėjo jis.— Ir reikia, kad pirmiau pradėtų darbą nauja kambarinė, mes gi negalime visuose namuose pasilikti be tarnų.

Naujoji turėjusi ateiti kambarinė buvo aukšta ir tvirta pagal savo amžių, tačiau jai buvo suėję vos šešiolika metų. O buvo ji antroji Marelijaus iš Torpelvikeno duktė, sesuo Edvardos, tos pačios, kuri išmoko angliškai to speak. Naujos suknelės, kurias įsitaisė Edvarda, nedavė ramybės jaunesniajai seseriai, štai ji ir panoro išeiti ir užsidirbti...

Tingas šiais metais įvyko neįprastai anksti, vyriausybė atvažiavo apsiavusi auliniais batais ir apsivilkusi kailiniais. Užtat tai buvo vėl žymusis senasis tingas, kuriame kaip teisėjas posėdžiavo pats apskrities fogtas, o galėjo iš fogto teirautis įstatymų, vietoj mokėję už patarimus advokatams. Užtat ant advokato Arentseno stalo buvo matyti žymiai mažiau popierių, negu praėjusiais metais. Kad ir kaip kalbėk, o žmonės ėmė suprasti, kad bylinėjimasis yra per daug brangi išmonė. Ir, be to, niekas nieko iš tų teismų nelaimėjo, visi tik eikvojosi ir turėjo rūpesčių bei nemalonumų. „Taip, šitas Nikalojus Arentsenas bendruomenei atnešė daugiau blogo, negu gero",— savo širdyje kalbėjo liaudis.

O ir pats Nikalojus Arentsenas jau nebebuvo daugiau čia įstatymas. Per šias kelias savaites, kai iš Lofotenų sugrįžo žvejai, jis jau spėjo patirti, ką reiškia netekti geros žmonių nuomonės. Praėjusiais metais jis pradėjo nuo to, kad už kiekvieną mažą patarimą imdavo po talerį, vėliau gi po pusę. O dabar, kai žmonės imdavo lygtis su juo ir dėl pusės talerio, jis atsakydavo: „Pigiau aš negaliu imti, reikia gi man iš ko nors gyventi". Bet advokatui Arentsenui teko nusileisti dar žemiau, priėjo iki to, kad už dvi oras jis knisdavosi po įstatymų rinkinius ir kruopščiai išrašinėdavo savo konsultacijas ant popierio už dvylika šilingų priedėlio. Ir vis dėlto, vis dėlto jo klientų nepadaugėjo, o greičiau jau priešingai.

Priežastis buvo ta, kad žmonės nustojo pasitikėti advokatu Arentsenu, įstatymų įsikūnijimu. Ir jei pasitaikydavo, kad kuris nors užeidavo pas jį kokiu nors reikalu patarimo, vis dėlto dar eidavo pas lensmaną patikrinti, ar teisingai jam buvo patarta. Niekam jau nebebuvo paslaptis, kad advokatas Arentsenas vieną po kitos pralaimėjo visas savo bylas ir net aukščiausios teismo instancijos Drontheime buvo nubaustas pinigine bauda.

Tai argi buvo Nikalojui Arentsenui kokios nors prasmės rūpintis savo darbu ir paskirtomis valandomis sėdėti savo raštinėje? Žmonės apleido jį. Ir savo žmonai, kai ji prikaišiodavo jam už tai, kad jis praleidžia savo nustatytas valandas, jis atsakydavo:

— Ištisą savaitę aš padoriai ir oriai sėdėjau savo kėdėje ir laukiau. Niekas neatėjo. Aš sėdėjau tarsi gražuolė ir vos iš proto neišsikrausčiau, besirūpindamas savo orumu, o vis dėlto niekas nepasirodė.

Jo klientai pasitraukė nuo „bylų". Priešai siekė to, kad susitikę Sirilune, prie Mako degtinės stalo, vėl taptų gerais draugais. „Štai ką aš tau pasakysiu,— paprastai pradėdavo vienas,— mes su tavim kaip geri kaimynai išgyvenome keturiasdešimt metų." „Taip,— atsakydavo antrasis,— ir šviesios atminties mūsų tėvai taip pat." Po tokios pradžios abu susigraudendavo, drėgnomis akimis pasižiūrėdavo vienas į antrą ir imdavo vaišinti vienas kitą, stengdamiesi nenusileisti savo kaimyniškais jausmais. O ir pačiam advokatui kitą kartą pasitaikydavo, kai ateidavo dėl geresnės nuotaikos išmesti porą stikliukų, dalyvauti šituose idiotiškuose susitaikymuose, atimančiuose iš jo kasdieninę duoną.

Ir štai advokatas Arentsenas sėdi tingo posėdžių salėje, apglumęs ir girtas, ir dedasi, esą jis labai užsiėmęs savo darbais. Bet kai jis, leisdamas atsipūsti savo mintims, pakelia akis nuo popierių ir protokolų, jo žvilgsnis susiduria su klajojančiomis ir suglumusiomis Leviono iš Torpelvikeno akimis. Jis stovi už pertvaros. Po to, kai buvo gautas apygardos teismo sprendimas jo byloje, Arentsenas pasakė: „Mes dar turime aukščiausiąjį teismą, bet už tai advokatui reikia atskirai primokėti". Levionas išėjo iš jo ir apsvarstė šitą reikalą. Dabar, nuo pat pirmosios tingo dienos, jis stovėjo čia su tokia kankinančio abejingumo išraiška veide, kad advokatui Arentsenui buvo tikra kančia sudurti savo žvilgsnį su jo pamišusiomis akimis. Arentsenas dėjosi, esą kažką staigiai prisiminė, išsitraukė iš kišenės užrašų knygelę ir ėmė ją skaldyti. Posėdžio pertraukos metu Levionas iš Torpelvikeno tiesiog priėjo prie fogto, pratiesė jam apygardos teismo sprendimą ir paklausė, ar apsimoka jam toliau bylinėtis.

Fogtas, matyti, jau nebesikankino nei nemiga, nei religiniais abejojimais. Visa tai buvo tik praėjusiais metais, kai buvo numatoma žmonių įkaito raštų tvirtinimas ir kai pašto garlaiviu jam buvo atsiųsta pusė statinaitės aviečių. Dabar fogtas vėl buvo pastorėjęs ir pasitaisęs, ir savo papratimu vėl šnekučiavo su žmonėmis.

Nekreipdamas dėmesio į advokatą Arentseną ir į salėje susirinkusius žmones, fogtas pasakė:

— Argi tau reikia toliau bylinėtis, Levionai? Ne, nereikia. Pasiimk tu savo advokatą, eikite abu ir šitą bylą paskandinkite savo paties krioklyje. Štai kokia ir apygardos teismo, ir mano nuomonė...

Paskutinę tingo dieną buvo perskaitytas ir užtvirtintas raštas, pagal kurį Benonis buvo pirkęs uolas. Klausytojų tuo metu buvo nedaug, bet visi, kurie girdėjo šitą naująjį Benonio dokumentą, nejučiomis pradėjo šypsotis. Praėjusiais metais jis pasirodė su savo garsiuoju įkaito raštu, o šiais metais jis tenusipirko tik visą ketvirtį mylios kalnų uolų ir dar išleido gerokai pinigų, norėdamas užtvirtinti pirkimo raštą. Vargšas Benonis, štai netrukus jis visai prieis prie elgetos lazdos...

Tačiau nė vienam žmogui nebuvo taip striuka, kaip advokatui Arentsenui. Makas pagal savo pasižadėjimą pasišaukė jį ir pasikalbėjo prie keturių akių. Bet iš to nie-

ko neišėjo. Tada Makas uždraudė savo pardavėjams pardavinėti jaunajam Arentsenui savo krautuvėje stipriuosius gėrimus. Bet ir iš to taipgi nieko neišėjo. Jaunasis Arentsenas netrukus susirado tarpininkų. Paskutiniąją tingo dieną jis slankiojo tarp atvykėlių iš tolimųjų šcherų, mėgindamas iškišti naujintėlaitį aukso žiedą, kas jam pagaliau ir pavyko. Tai buvo Benonio Rozai padovanotas žiedas.

XXIV

Pagaliau gi Svenas Sargas ir kambarinė Elena susituokė. Jie apsigyveno toje pačioje kamarėlėje, kurioje gulėjo Fredrikas Menza. Jis vis nenorėjo numirti. Elena tikrai taip buvo įsimylėjusi savo vaikiną, kad ne kartą garsiai pareikšdavo troškimą kuo greičiau pabaigti su savo kambarinės tarnyba. Bet vis dėlto dar kurį laiką ji buvo įpareigota padėti naujajai mergaitei. Kiekvieną kartą, ruošdamasi išeiti į ponų namus, ji stipriai prisiglausdavo prie vyro, kaip karštai mylinti ir ištikima žmona.

Ir štai atėjo laikas, kaip ir kasmet, kada bendruomenės miške buvo kertami medžiai. Benonis išėjo iš namų ir pasuko ten, kur šeimininkavo kirtėjai. Jis norėjo įsitikinti, ar neperžengia jie naujosios jo ribos ir ar nekerta krūmokšnių jo kalnuose. O ir malonu jam buvo pasirodyti tokio didelio ruožo savininku.

Bet žmonės kirto tiktai didelius medžius, jie visai nenorėjo gaišti laiko su kažkokiais nelaimingais Benonio krūmokšniais. Taip Benoniui ir neteko pasirodyti stambaus savininko vaidmenyje ir pareikšti: „Štai kur eina riba! Šitoje pusėje miškas priklauso man!" Žmonės tik šiaip sau kilsterėjo galvas, probėgom žvilgterėjo, pamatė, kad tai tik Benonis, ir vėl ėmėsi savo darbo.

Oh, kaip jis jautė, kad jie niekina jį už tai, kad jis pirko šitas uolas. Jis pasidarė tylus ir nusižeminęs ir ėjo nuo vienos kirtėjų grupės prie kitos sakydamas:

— Dieve padėk!

— Dėkui, o padėti tai nėra ko. Ir taip jau viskas iškirsta, netrukus nieko ir nebeliks.

Apie tai dar šiek tiek pasikalbėjo. Benonis prisiminė, kad jam netrukus prireiks darbininkų, jis nori išvalyti ir

išlyginti aikšteles žuvų džiovinimui. Dabar jau kaip tik laikas.

Tačiau niekas nepareiškė noro parsisamdyti jam: tikrai, visi bijojo, kad negaus net padienio uždarbio iš tokio varguolio.

— Kam gi jums džiovinimo aikštelės? — klausinėjo jie.

Benonis paaiškino, kad žiemą ketina pradėti žuvų supirkimą.

Bet niekas nepatikėjo jo žodžiais. Jis juk neturi laivų.

— Aš manau nusipirkti nedidelę jachtą,— pasakė Benonis.

Tada kirtėjai savo tarpe ėmė šaipytis iš to, kad Benonis ruošiasi nusipirkti jachtą.

Ir niekas jau jo nebešlovino Hartvigsenu.

Kol jis ten stovėjo, per mišką perėjo du svetimieji ponai languotais drabužiais. Tai vėl sugrįžo Sir Hju Trevilanas su kažkokiu kitu ponu. Žmogus iš bažnytkaimio paskui juos nešė jų lagaminus.

Benonis pasisveikino, ir visi aplinkui taip pat pasisveikino, tačiau britai neatsakė. Jie ėjo, retkarčiais vienas su kitu persimesdami keleta žodžių ir nusilauždami nuo uolų nedidelius akmenukų gabaliukus.

Sir Hju akys visiškai buvo padryžę nuo svaigalų. Netrukus jie išnyko iš akių.

— Na, vėl Marelius iš Torpelvikeno prisišlemš pinigo už savo lašišas,— prabilo žmonės.

— O duktė jo, Edvarda, susigaus tėvą savo vaikui.

— Taip, taip, ir pinigėliai — tikrai bus nemaži. Hoho, laimingas tas Marelius, pavyko jam su savo dukrelėm!

Kai Benonis pasiruošė eiti namo, keletas žmonių vis dėlto šūkterėjo įkandin jo: taip, taip, Benoni, jeigu padienį atlyginimą jie gautų iš Mako, tai ko gero sutiktų išvalyti jo uolas.

— Padienį atlyginimą? — giliai įžeistas paklausė Benonis.— Ką gi, jūsų manymu, Makas geresnis už mane, ar ką? Pas tą patį Maką aš turiu penkis tūkstančius talerių.

— Na, šitų tūkstančių tau niekuomet ir nepamatyti! — buvo atsakymas.

Nepaisant visų įvykių, Makas naudojosi dideliu žmonių pasitikėjimu, o Benonio niekas nenorėjo pripažinti...

Kartą pas Benonį atėjo Sir Hju Trevilano pasiuntinys: anglas norįs su Benoniu pasikalbėti vienu reikalu. O pasiųstasis buvo Marielius iš Torpelvikeno.

— O ko gi jam iš manęs prireikė? — paklausė Benonis.

— Šito aš nežinau.

— Pasakyk jam, kad Benonį Hartvigseną galima atrasti čia, jo paties gyvenamoje vietoje.

Marielius buvo bebandąs kažką prieštarauti, tačiau Benonis atsakė:

— Tu paklausk jį, ar jis tokiu pat būdu kviestųsi ir Maką iš Siriluno? Tai tegu jis žino, kad aš manau esąs ne žemesnis už Maką.

Kaip tik tą dieną Benonį buvo gerokai įsiutinęs tas netikėlis Stenas pardavėjas, kuris priminė jam jo skolą krautuvėje.

— Na, tai kas gi? — paklausė Benonis.— Argi tavo Makas neskolingas man penkių tūkstančių talerių?

— Apie šį reikalą aš nieko nežinau,— atsakė Stenas.— Šiaip ar taip, tai atskira sąskaita. O tavo tarnaitė visą žiemą ir visą pavasarį ėjo pas mus ir ėmė prekes. Tai jau tikrai susidarys geroka suma.

— O tau, velniai rautų, kas gi rūpi! — įtūžęs riktelėjo Benonis.— Šunytis tu, štai kas! Tu liesas pamėlynavėli! Nenoriu tik tąsytis, o tai nuimčiau kelnes ir įpilčiau tau kaip vaikėgaliui!

Stenas pardavėjas jau nebedrįso užsispirti, jis tik kukliai sumurmėjo:

— Man kas gi, aš tik taip pasakiau, kad būtų tvarka. Aš privalau užrašyti viską, ko tik reikalaujama, o kieno sąskaiton rašyti — man vis tiek. Tiktai pačiam Makui bus prasčiau.

— Argi Makas tau ką nors kalbėjo apie mano skolas? Jeigu taip, tai geriau jis prilaikytų liežuvį. Juk menkės kalnuose ne Mako, bet mano.

— Na, apie tai tu geriau pasikalbėk su pačiu Maku,— pasakė Stenas ir iš kontoros pakvietė Maką.

Benonis tuojau pasidarė tylus ir apie menkes daugiau ir neprasižiojo.

— Tu norėjai pasikalbėti su manim? — paklausė Makas.

— Ne, tai va vis jis čia... Stenas... Aš norėjau paklausti apie savo skolą krautuvėje: galima juk palaukti iki rudens?

— Na, taip,— atsakė Makas,— aš gi tavęs nespaudžiu.

Benonis pasisuko į Steną ir triumfuodamas pasakė:

— Na ką, girdi?

— Aš taip sau pasakiau,— atsakė Stenas.— Nebuvo dėl ko taip karščiuotis.

— Dar kas nors? — paklausė Makas.

— Ne. Hm. Nežinau...

Makas, išdidusis ponas, nenorėjo kištis į savo pardavėjų su pirkėjais vaidijimąsi, jis pasisuko ir nuėjo atgal į kontorą.

Praslinkus savaitei, Benonis vienas nuėjo į daržinę, norėdamas apžiūrėti tinklus ir valtis. Jis buvo pasmerktas nieko neveikti. Visą savaitę jis stengėsi surinkti vyrus, kad galėtų išplaukti su savo tinklu pažvejoti. Bet gerieji bendruomenės gyventojai netikėjo jo laime ir nenorėjo plaukti su juo.

Tik vienas Svenas Sargas tuojau gavo Mako leidimą išplaukti su juo matroso vietoje. Dabar buvo vasara, visame Sirilune malkų tereikėjo tiktai židiniams, ir Svenas Sargas norėjo išplaukti, nors buvo neseniai vedęs; o gal kaip tik dėl to ir norėjo, kad buvo neseniai vedęs.

Benonis stovėjo daržinės tarpduryje ir žiūrėjo aukštyn į menkių uolas, kur Arno džiovintojo vadovaujami plušėjo žmonės. Nejaugi tarp tų šešių dešimčių vyrų negalima surinkti nė menkos artelės jo tinklui? Jau gerokas laikas buvo puikus, šiltas oras, tikrai, netrukus menkes galima bus krauti į laivus.

Benonis uždarė daržinės duris ir nuėjo kalnų link, juk nekenkė nors kartą žvilgterėti į savo žuvis.

Diena buvo tyli ir šilta, žuvėdros švytravo saulėje, lakstė pulkais, primindamos pamažu ore kerpančias sidabrines žirkles.

Benonis bijojo savo atėjimu įžeisti Arną džiovintoją, jis ne tuojau priėjo prie reikalo, pradžioje pasakė:

— Dieve padėk! O orelis pats tikrasis, kaip tik geras džiovinti.

— Nuodėmė skųstis,— atsiliepė Arnas džiovintojas ir pradėjo kažką knibinėti.

Benonis pasiėmė į rankas vieną žuvį, paskui padėjo ją, pasiėmė kitą, paskui pradėjo sverti rankoje vieną žuvį po kitos. Čia gi jokiu būdu negalėjo būti nieko įžeidžiančio. Truputį palaukęs, jis pasakė:

— Atrodo, kad netrukus visai pradžius. O kaip tu manai?

— Ką aš manau? Tu tikrai geriau už mane išmanai,— burbtelėjo Arnas džiovintojas ir nuėjo į šalį.

Benonis ėmė slankioti po aikšteles, apžiūrinėdamas savo žuvį. Jis ištaisinėjo apmaigytus nugaros pelekus ir žiūrėjo, ar gerai pradžiūvę susiraukšlėjusios vietos. Taip pat jis išlygindavo ir pilvo pelekus, nors tai ir neturėjo ypatingos reikšmės. Pagaliau jis perlenkdavo lanku kurią nors žuvį ištirdamas, ar kartais ji nėra perdžiūvusi.

— Dar kelios puikios dienelės, ir čia bus graži prekė,— tarė jis.

Niekas iš darbininkų jam neatsakė. Tada Benonis perėjo prie reikalo, dėl kurio juk čia ir buvo atvykęs, ir pradėjo kalbėti apie kelionę su tinklu: kas norėtų plaukti su juo? Nė vienas vyras nepareiškė savo sutikimo. Ir štai Benonis Hartvigsenas stovėjo čia, tarp paprastų darbininkų, kaip prašytojas, ir sutiko tiktai atsisakymus.

— Geriau jau turėti mažą, bet tikrą uždarbį čia, džiovyklose, negu kad plaukti su didžiuoju tinklu,— kalbėjo darbininkai.

— Bet kas dėl to, tai juk žuvis netrukus išdžius, ir tada visam jūsų uždarbiui ateis galas,— ėmė prieštarauti Benonis.

— Na, kaipgi, tu, žinoma, apie tai geriau žinai, negu jis, Arnas džiovintojas,— atsakė darbininkai.

O namie Benonio laukė svarbūs svečiai: vos tik sugrįžęs, jis užtiko abu languotus anglus su dviem palydovais. Jie stovėjo ir laukė jo.

Kalbėti pradėjo Marielius iš Torpelvikeno: Sir Hju ir antrasis anglas atėjo pas jį su reikalu...

— Ko šitiems žmonėms iš manęs reikia? — paklausė Benonis.

Šį kartą Marielius žinojo truputį daugiau: Sir Hju šiemet su savim iš Anglijos atsivežė, va, šitą poną, kalnų žinovą. Kelias dienas jie vaikščiojo ir gręžė Benonio kalnus, jie padarė šitų kalnų brėžinius. Taip galbūt jie norėtų pirkti kokią nors šitų kalnų dalį.

Benonis pagalvojo, kad reikalai dėl kokio nors menkniekio, kokio nors kelių talerių verto pakrantės ruožo, ir tarė:

— Taip, jeigu tik mes su Benoniu panorėsime juos parduoti.

— Argi jūs nenorite parduoti?

— Ne. Aš neturiu jokio reikalo.

Vietoj to, kad visiškai netektų žado ir gerokai sutriktų, išgirdęs šituos griežtai pasakytus Benonio žodžius, Marielius pasižvalgė akmens ir atsisėdo.

— O gali atsitikti, kad Sir Hju šiūpterės jums geroką krūvą pinigų už šitas uolas? — pasakė jis.

— Na, tai kas?

Prasidėjo ilga kalba. Benonis visą laiką laikėsi labai atsargiai, bijodamas, kad kas nors nepagalvotų, kad jis jau priverstas parduoti kokią dešimtį sieksnių savo kranto. Tuo metu abu anglai stovėjo nuošaliai ir elgėsi taip, tarsi Benonio čia ir nebebūtų. Jie tylutėliai kalbėjosi tarp savęs, retkarčiais vienas antram kažką rodydami brėžiniuose. Ir nors buvo matyti, kad Sir Hju girtas ir jo akys visiškai stiklinės, tačiau kalnų žinovas su juo elgėsi nepaprastai pagarbiai, taip, tikriausiai, šitas pats Sir Hju buvo labai žymus žmogus. Jis dėjosi, esą norvegiškai supranta tik vieną Marielių iš Torpelvikeno, todėl visi pokalbiai ėjo per aną. Nusižeminęs, tarsi tikras vergas, Marielius priėjo prie jo ir pranešė, kad Benonis nenori parduoti savo kalnų.

Ir štai tarsi tikras angelas sargas stovėjo šalia Benonio ir pats dėjo į jo burną reikalingus žodžius. Jo greitas atsisakymas anglui padarė stiprų įspūdį. Su nepajudinamu atkaklumu Sir Hju buvo įsikalęs į savo galvą, kad būtent tik jis, o niekas kitas atrado šituos turtingiausius kalnus, kada važinėjo į Norvegiją, „Šiaurės kraštą", ir dabar jis žūtbūt trośko įsigyti juos. Todėl jis ir atsivežė su savim geologą, kad šitas ištirtų kalnus. Nuo praėjusiųjų metų kalnai suspėjo pakeisti savininką, anksčiau jie priklausė Aronui iš Hopano, kuris, galimas dalykas, juos būtų pardavęs pusvelčiui. Bet pagaliau tai neturėjo ypatingos reikšmės, tikriausiai parduos ir Benonis. O nupirkti juos Sir Hju norėjo vaikui, kurį jo nebuvimo metu pagimdė Edvarda. O, šitas berniūkštis! Stebuklas. Tikras Tirakelis! Sir Hju išmatavo jį ir pasvėrė. Girtas, vos nekrisdamas į isteriką, laimingasis tėvas vi-

siems skelbė savo kūdikio puikumą. Jo laiškų vokuose buvo užrašoma Sir ir Hon, tačiau tai buvo niekas, palyginus su laime būti tikru šitokio stebuklo tėvu! „Tu visą laiką jį pati nešiojai,— kalbėjo motinai,— leisk ir man jį truputį panešioti".

Ekscentriškasis anglas vaiko gimimą siejo su rūdos klodų atradimu ir šitais turtais troško apdovanoti savo sūnų. Savo ketinimus jis patikėjo geologui: „Koks turtuolis su laiku pasidarys mano sūnus! — kalbėjo jis.— Aš atvažiuosiu kiekvienais metais ir žiūrėsiu, kaip jis darosi vis turtingesnis ir turtingesnis: juk kalnai vis stovės ir jų vertybė vis augs."

Mokslininkas apie šį reikalą atsiliepė su dideliu atsargumu. Pavyzdžiai, kuriuos jis ištyrė, buvo gana masinantys, tačiau vis dėlto jis pats norėjo apeiti ir apžiūrėti visą aikštę. Ir štai dabar tyrimai buvo pabaigti. Mokslininkas jau daugiau neabejojo, kad čia, po kojomis, paslėpti milžiniški turtai...

Pagaliau Marielius Sir Hju vardu paklausė, kiek Benonis nori gauti už savo kalnus.

— Žiemą aš pirksiu žuvies, ir man pačiam prireiks mano kalnų,— atsakė Benonis.— Bet jeigu jis nori gauti keletą sieksnių pakrantės, tai tuos sieksnius aš pasiruošęs jam padovanoti. Aš ne toks timpa, kaip kiti.

Bet Sir Hju norėjo nupirkti visas uolas, visą ketvirčio mylios ruožą.

— Na, o kiek gi jis duos už šituos kalnus?

— Penkis tūkstančius talerių,— pasakė Marielius.

Benonis pajuto, kad iš didelio nustebimo jį pradeda apimti drebulys, jis vedžiojo akis nuo vieno prie kito, ir pagaliau paklausė patį Sir Hju, ar tiesa, kad toks yra jo pasiūlymas?

Sir Hju linkterėjo galva. Matyti, jis neperdaug pageidavo įsileisti į kalbas su tokiu pašaliniu asmeniu kaip Benonis. Sir Hju nusisuko nuo jo.

Benonis — šitas buvęs pėdsekis ir karštagalvis — tuojau suprato, kad reikalas čia užvirė visai rimtas. Vadinas, profesorius iš Kristijanijos pasakė tiesą, kad čia slypi turtingiausi švino rūdos ir sidabro klodai. Penki tūkstančiai talerių!

— Aš pasvarstysiu! — pasakė Benonis.

— Ko jums svarstyti? — nustebo Marielius, dėdamasis svarbia asmenybe ir jau kalbėdamas savo vardu.

Benonis taipgi prieštaraudamas atsakė:

— O tai gi ne tavo reikalas, Mareliau. Aš turiu profesoriaus iš Kristijanijos raštą apie tai, kas čia tokio tūno mano kalnuose.

— Kas gi tas toks profesorius iš Kristijanijos! — staiga sušuko Sir Hjū, išblykšdamas iš įsižeidimo.— It is aš, kuris atradau šitas uolas...— ir jis šnairomis žvilgsniu išmatavo Benonį nuo galvos iki kojų.

— Na, taip, taip,— nuolaidžiai atsakė Benonis.— Labai galimas dalykas. Apie tai aš nesiginčysiu. Bet tik šitie kalnai yra — mano.

Benoniui buvo duota laiko apsigalvoti iki tol, kol atplauks kitas pašto garlaivis. Juo turėjo atvykti advokatas iš miesto.

XXV

Visas kitas dienas Benonis praleido neįtikėtinai susijaudinęs. Jis visai nenorėjo tikėti šito reikalo pasisekimu. Anglas išsimiegos, išsiblaivys ir ko gero visai nebeateis, ir Benonis tada taps visos apylinkės pajuoka. Bet kai ėmė artintis pašto garlaivio atplaukimo diena, Benonis jau nebeišlaikė, ir jis nuvyko į Siriluną pasimatyti su Svenu Sargu. Abu bičiuliai tolokai patraukė į šalį, ir Benonis, išsilygęs iš Sveno Sargo tylėjimą iki karsto lentos, atvėrė jam savo paslaptį.

Svenas Sargas stovėjo ir galvojo:

— Tai puiku,— pagaliau pratarė jis, labai susijaudinęs.— Penki tūkstančiai talerių!

— Bet kokia tavo nuomonė apie tai?

— Mano nuomonė? Hm. Aš, va, kaip kartas stoviu ir galvoju apie tai.

— Tu manai, anglas dar kartą ateis?

— Ne anksčiau, kol atplauks pašto garlaivis,— tvirtai atsakė Svenas Sargas.— Nejaugi jūs manote, kad toks žmogus, galima tiesiog sakyti, vos ne princas... Jie gi susideda iš gyvų pinigų, šitie anglai. Kai mieste man pasitaikydavo areštuoti kokį nors anglų matrosą, jie mokėdavo tiek, kiek tik mes pareikalaudavome, ir net, būdavo, nesirauko.

— O kaip tu manai, už kokią paskutinę kainą aš galiu perleisti savo kalnus?

Svenas Sargas pagalvojo:

— Jeigu jis šitą reikalą rimtai sugalvojo, mano manymu, reikia paprašyti dešimtį tūkstančių talerių.

— Na, nejaugi?

— Toks mano tvirtas įsitikinimas. Juk juose sidabras... Klausykite,— staiga tarė Svenas Sargas.— Jums reiktų pasitarti su švyturio prižiūrėtoju.

Benonis papurtė galvą.

— Ne, išskyrus tave, aš to niekam nepasakosiu.

— Bet žinot jūs ką, Hartvigsenai — jeigu advokatas bus iš vienos pusės, tad reiktų, kad jis būtų ir iš kitos. Jūs turėtumėt pasisamdyti Arentseną.

Benonis vėl griežtai atmetė šitą pasiūlymą...

Atplaukė pašto garlaivis, o su juo pribuvo ir advokatas iš miesto. Jis nuvyko į Siriluną ir apsigyveno ten, kaip ir tingo sesijų metu. Kitą dieną jis atėjo pas Benonį ir norėjo išsivesti jį į aną pusę, per kalnus, pas Sir Hju. Tačiau Benonis atsisakė. Tikroji priežastis buvo ta, kad kaip tik šią dieną jam parūpo nueiti ir pasitarti su švyturio prižiūrėtoju. Tačiau prieš advokatą jis suvaidino, kad visas šitas uolų pardavimas jam labai maža terūpi. Kai advokatas iškeliavo bendruomenės mišku, Benonis nuvyko pas švyturio prižiūrėtoją Šeningą.

— Tai dėl kalnų,— tuojau prakalbo jis.— Kaip jūs manote, ar man apsimoka juos vėl parduoti?

— Ne,— atsakė švyturio prižiūrėtojas,— jie per daug vertingi.

— Man siūlo už juos penkis tūkstančius talerių.

— He?

— Vienas turtingas anglas.

Ak, šitas Paulius Šeningas, ketvirtos eilės švyturio prižiūrėtojas, išdžiūvęs iki šaknų, suakmenėjęs savęs niekinime ir cinizme — kas gi vyko šią minutę jo dvasioje? Jis buvo pasamdytas idiotiško švyturio vedėju ir sargu: jis uždegdavo jį ir priversdavo šitą geležinę galvą ryškiu kvailumu šviesti dvi mylias į jūros tolumą. Paskui jis užgesindavo jį, ir tada švyturys ir iš paviršiaus, ir iš vidaus stovėdavo paskendęs beprasmiškoje būsenoje. Jis kilo į viršų taip drąsiai ir išdidžiai, nieku nesirėmė, prieš nieką nesilenkė, ir tuo pat metu atrodė, kad jis šlepsi per jūrą savo naktinėmis šlepetėmis.

Švyturio prižiūrėtojas Šeningas pajuto, kad drauge su Benonio žodžiais į jį įėjo kažkokia permaina, tarytum kažkas pasikeitė vietomis. Kalnai, jo idėja, jo senoji daugelio metų idėja, vėl pradėjo judėti, vėl ruošėsi gauti naują valdytoją, anglą, princą. Tai, vadinasi, Paulius Šeningas turi ne visai nevertą galvą pasaulyje.

— Štai kaip,— pasakė jis ir atsisėdo, palinkęs į priekį, norėdamas paslėpti jį apėmusį susijaudinimą.— Hm. Penki tūkstančiai. Bet vis dėlto aš tikiu Dievą ir dangų, kad jūs šitą pasiūlymą atmesite.

Nepaprastas, iškilmingas švyturio prižiūrėtojo tonas privertė Benonį įsiklausyti į jo žodžius su ypatingu dėmesiu.

— Taip, taip,— pasakė jis.— Ko gero, aš privalėjau paprašyti daugiau.

— Praėjusį kartą aš sakiau dešimt tūkstančių,— tęsė švyturio prižiūrėtojas.— Dabar aš sakau — milijonas.

— Ne — jūs kalbėkite rimtai, žmogau.

Švyturio prižiūrėtojas pagalvojo, net paėmė pieštuką, tarsi ruošdamasis kažką apskaičiuoti, paskui pasakė:

— Milijonas. Tai pats tiksliausias skaičius. Daugiau aš nieko negaliu pasakyti.

Benonis buvo per daug užimtas, kad galėtų sėdėti čia ir gaišti laiką tokiu beprasmišku plepėjimu su ugnies sargu. Todėl jis atsistojo ir paklausė:

— Vadinas, jūs manote, kad aš galiu paprašyti dešimt tūkstančių?

Švyturio prižiūrėtojas taip pat atsistojo. Šį akimirksnį jam pavyko įteigti Benoniui dalį savo fantastinio tikėjimo Benonio kalnų viduriuose slypinčiais turtais.

— Ir jeigu tai net būtų paskutinis mano gyvenimo žodis, aš pasakyčiau: pigiau milijono neparduokite! — iškilmingai pratarė jis.

Šitas apsilankymas dar labiau sutrikdė Benonį. Jis kuo greičiausiai grįžo namo, šiek tiek užvalgė, po to nuvyko pas lensmaną. Buvo jau vėlus vakaras, kai jis sugrįžo namo, apsidraudęs rytojui lensmano raštininko pagalba.

Rytą jis puošniai apsirengė ir nerimaudamas ilgai blaškėsi po namus ir po kiemą. Paskui nuėjo į daržinę, pastovėjo ten ant kietai suplaktos aslos, apsižvalgė į šalis ir vėl išėjo. Ūmai jis nusprendė įvykdyti per naktį

jame subrendusią mintį: vis dėlto jis sugalvojo nueiti pas Nikalojų Arentseną. Buvo vienuolikta valanda ryto.

Benonis priėjo prie kalvio namų, perskaitė Arentseno pavardę ant raštinės durų ir pasibeldė. Atsakymo nebuvo. Jis žvilgterėjo į kambarį — nieko. Čia jis išgirdo, kad kažkur namuose teškena vanduo ir kažkas gramdo aslą. Jis nuėjo tolyn ir pasibeldė į kitas duris. Vėl niekas neatsakė. Jis atidarė duris ir įėjo į kambarį.

Roza plovė aslą. Jos rankovės buvo užraitotos, viršutinį sijoną ji buvo pasikaišiusi, o trumpas raudonas apatinis sijonėlis vos siekė blauzdas. Ji skubiai nuleido viršutinįjį sijoną. Buvo labai susidrovėjusi, o, be to, labai uždususi nuo darbo.

— Ramybė jums! — pasveikino Benonis.— Nepalaikykite piktu, kad aš taip netyčia įėjau.

Ji pritraukė jam medinę kėdę, stovėjusią užpakalyje jos, ir vietinių gyventojų kalbos būdu pasakė:

— Prašau, kaip nors prisėskite. Į gerus namus jūs pakliuvote, nėra kas sakyti. Aš ir apsirengusi tarsi grindų plovėja,— ji stengėsi užtempti ant šlapių alkūnių rankoves, vaikščiodama iš vienos vietos į kitą.

— Ką ten, yra čia apie ką kalbėti! — atsakė Benonis nesisėsdamas.— Aš norėjau pamatyti advokatą. Darbo kambaryje jo nėra.

— Ne, nėra... Beje, aš nežinau, dabar jo priėmimo valanda. Matyt, jis ką tik išėjo.

— Taip, taip, tikrai taip. Galbūt jis išėjo į Siriluną, arba?..

— Tikriausiai jis nuėjo aplankyti Maką.

Tuomet Roza neramiai šen ir ten vaikštinėjo po kambarį, tvarkydama vieną arba kitą daiktą. Ji suspėjo padėti ant stalo vyro teatro žiūronus ir tarsi užsimiršusi ant to paties stalo paliko skėtį. O tai buvo dar jos mergautinis vasarinis skėtis. Žiūronai ir skėtis buvo padėti dėl to, kad seklyčia neatrodytų tokia begaliniai tuščia, kad parodytų, jog šitame name vis dėlto yra šiokių tokių daiktų.

— Šiandien aš pasilikau viena,— paaiškino ji,— todėl tenka kas nors veikti, va, aš ir ėmiausi plauti grindis. Nakalojaus motina išvažiavo į svečius pas savo dukterį.

Benonis žinojo, kad senoji kisterio našlė visiškai persikraustė pas dukterį.

— O mažoji Marta išsiilgo namų... Ne, ko gi jūs neprisėdate?

— Ne, dėkui, aš neturiu laiko todėl, kad pas mane turi ateiti du svetimi ponai. Man tikrai reikėjo pasitarti su advokatu?

— Tai galbūt jūs susitiksite su juo pakeliui? — pasakė ji.

— Taip, taip — likite sveiki,— Benonis nusilenkė ir išėjo.

Jis nesutiko Arentseno ir nusprendė paieškoti jo Sirilune...

— Ne, ne, ne,— pasakė pats sau Benonis ir papurtė galvą.— Kaip ji pasikeitusi, ji tarsi visai kitas žmogus!

Ji vis stovėjo prieš jo akis tokia, kokią jis pamatė ją pirmąją minutę — su raudonu apatiniu sijonėliu, siekiančiu tiktai blauzdas.

Kai Benonis priėjo prie namų, jau jo laukė lensmano raštininkas. Neilgai trukus atėjo miesto advokatas, lydimas abiejų anglų. Benonis visus pakvietė į seklyčią. Sir Hju, pažiūrėti, buvo visiškai blaivas. Kai Benonis visiems pasiūlė išgerti po taurelę, Sir Hju sausai atsisakė, kas labai įžeidė Benonį, ir jis pasakė:

— Ak taip, mano namai, matyti, jums per daug prasti.

Prasidėjo pasitarimai. Advokatas atsisėdo, pasidėjo prieš save kažkokius popierius ir lygindamas juos delnu pradėjo:

— Tai va, reikalas liečia šitas uolas. Sir Hju Trevilanas nori nupirkti jas, ir pasiūlė jums kainą.

Benonis vis dar jautėsi įsižeidęs ir aštriai atsakė:

— Man visiškai nerūpi jokie pasiūlymai. Aš visai ir nemanau parduoti kalnų.

— Taip? — nustebo advokatas.

— Jeigu jūs nueitumėt pas Maką ir pradėtumėt lygti iš jo Siriluną, jis jums atsakytų: „Aš nemanau parduoti SirilUno, tai ko gi jūs ateinate ir siūlote už jį kažkokią kainą?"

Advokatas pastebėjo:

— Gali pasitaikyti, kad Makas ir sutiktų parduoti Siriluną, jeigu kas pasiūlytų jam gerą kainą. O jums už kalnus siūloma labai gera kaina, Hartvigsenai.

— Ne,— atsakė Benonis, pats prieštaraudamas su savo nuomone,— tai visai nevykusi kaina.

— Penki tūkstančiai talerių!

— Taip, bet iš mano pusės, kalnai gali ir pastovėti. Prašau, nemanykite, manęs niekas neverčia parduoti juos.

Marelius iš Torpelvikeno, tarsi sandėris būtų lietęs ir jį, pastebėjo:

— Jūs gi pats už kalnus temokėjote šimtą talerių.

— Taip,— atsakė Benonis.— Bet kodėl gi tu pats nepirkai jų už penkiasdešimt? Tau būtų juos perleidę ir už tokią kainą. Aš užmokėjau daugiau, negu manęs prašė.

Sir Hju ėmė darytis nekantrus, jis paliepė advokatui paklausti Benonio, už kiek gi jis sutiktų parduoti kalnus. Galbūt už dešimt tūkstančių?

Benonis į tai pažiūrėjo kaip į pajuoką ir atsakė:

— Nežinau. Bet kalnai gali ir pastovėti. Jie nuo manęs nepabėgs. O, be to, juk juose sidabras.

Sir Hju šita beprasmiška kalba įpykino, jis pabalo ir net sušuko:

— Oh!

Tai negalėjo Benonio nuteikti labai gerai.

— Bet gi jūs nemanote, Hartvigsenai, kad už tuos kalnus begaliniai galima kelti kainą? — paklausė advokatas.

— Aš ir nieko neprašau kelti,— atsakė Benonis, įpykintas anglo pranašumo.— Ir tegu šitas žmogus nesipučia savo orumu. Atėjo į žmonių namus ir tuojau galvoja, kad nupirko iš karto ir pačius namus, ir jų šeimininkus.

— Jūs turite suprasti, kad jis svetimšalis, žymus žmogus.

— Na, tai kas gi? Jis gi privalo žiūrėti papročių to krašto, į kurį atvyksta. Kai aš buvau Bergene ir sakiau žmonėms: „Ramybė jums!" — manęs niekas nesuprato. Teko sakyti taip, kaip ir jie kalba: „Gera diena".

Sir Hju, matyti, neįtikėtinai nusibodo šitas užgaulus žmogus. Jis suprato, kad dėl visko čia kalta ta konjako taurelė, kurios jis nepanorėjo išgerti. Bet jam ir į galvą neatėjo išgerti šitą taurelę, nors tai ir keliais tūkstančiais daugiau kaštuotų. Jis atsistojo, susisagstė savo languotą švarką, pasiėmė į ranką kepurę ir meškeriojimo įrankius. Išeidamas jis pavedė paklausti Benonio, ar jis sutinka parduoti kalnus už dvidešimt tūkstančių talerių.

Visi, buvusieji seklyčioje, sudrebėjo, tiktai abu anglai pasiliko nesudrumsčiami.

Tą patį akimirksnį į duris pasibeldė ir įėjo švyturio prižiūrėtojas Šeningas. Nei su vienu nepasisveikinęs, jis tiesiog priėjo prie Benonio ir pasakė:

— Jeigu jūs manim netikite, pažiūrėkite pats.

Ir ištiesė Benoniui popierių. Tai buvo pavyzdžių, paimtų iš uolų, analizės.

Kiek tai, matyti, kaštavo švyturio prižiūrėtojui Šeningui prisiversti ir suieškoti šitą seną popierių. Koks nuostolis jo paties autoritetui, jeigu jau kartą teko paremti jį svetima nuomone! Ir kodėl gi jis pats nepirko tų kalnų ir tuo metu, kada juos galima buvo įsigyti beveik veltui? Dabar pasirodė, kad jie tikrai turi didelę vertę, už juos jau siūlo tūkstančius. Ar nesigailėjo dabar Paulius Šeningas ir ar nesistengė jis paprasčiausiai pridengti savo ryžtingumo trūkumą, vaidindamas išmintingą ir perdėdamas savo panieką pinigams?

Geologas tuojau nusitvėrė analizės ir ėmė atidžiai studijuoti. Jis baksnojo pirštu kažkokias skaitlines ir rodė Sir Hju: atrodė, kad sidabro tūris buvo žymiai aukštesnis už tą, kurį jis buvo nustatęs savo kituojamuoju vamzdeliu. Bet galbūt analizei buvo pasiųsti rinktiniai pavyzdžiai — kas gali žinoti!

Švyturio prižiūrėtojas įsikišo į šitą anglišką pokalbį pareiškęs, kad pavyzdžius siuntė jis pats, niekas kitas, ir jis stengėsi išrinkti pačius paprasčiausius, vidutinius.

Britai dėjosi tarsi jo nemato ir negirdi. Bet kas dėl švyturio prižiūrėtojo, tai visas jų orumas nuėjo niekais. O, jeigu reikalas lietė šaltą, nepajudinamą panieką, tai šito bet kas galėjo tik pasimokyti iš švyturio prižiūrėtojo Šeningo.

— Mes neprašėme, kad šitas žmogus įsikištų,— liepė perduoti Sir Hju.

— Vadinas,— atsakė švyturio prižiūrėtojas, kreipdamasis į Benonį,— vadinas, jūs neprivalote parduoti šitų kalnų pigiau, kaip už milijoną.

Šita pasakiška suma tuojau išsklaidė visą rimtą nuotaiką. Net britai pašaipiai šyptelėjo. Jie, kaip ir pirmiau, stengėsi dėtis esą nepastebi kurioziško švyturio prižiūrėtojo buvimo. Bet kai jis vis nenustojo kišęsis, Sir Hju per advokatą pareikalavo, kad jis pasišalintų.

Gi švyturio prižiūrėtojas suieškojo sau kėdę ir patogiai atsisėdo.

— Jau prieš daugelį metų aš ėmiau žiūrinėti tavo kalnus. Tiktai jie man buvo nereikalingi...

Sir Hju, kuris stovėjo ir movėsi pirštines, staiga nebeturėdamas jėgų ilgiau susilaikyti sušuko:

— It is aš, kuris atradau šituos kalnus.

Ir pažvelgė į visus laukiniu žvilgsniu.

— Na, savaime suprantama, savaime suprantama,— paskubėjo advokatas.

Nekreipdamas nė mažiausio dėmesio į anglo šūktelėjimą, švyturio prižiūrėtojas tęsė:

— Ir Aronas iš Hopano lygiai nieko apie tai neišmanė. Aš kalbėjausi su juo vos ne prieš pusę žmogaus amžiaus: „Tavo ruože ištisi sidabro laukai". O kai mes gavome analizę, jokių abejonių jau nebeliko. „Ar jūs negalite nupirkti tuos kalnus?" — pasakė Aronas. „Ne,— atsakiau aš.— Šitam reikalui aš neturiu pinigų, o ir apskritai man nereikia jokio turto, ką gi aš su juo veiksiu?" „Jūs turite vaikų!" — sako jis. „Taip,— atsakiau aš.— Bet abi mano dukterys ištekėjo už gerų ir turtingų vyrų, abi" „Jūs turite dar vieną sūnų",— sakė jis. „Taip, bet jis numirs,— atsakiau aš,— jis iš viso gyvens tik keletą metų!" Taip nuo to laiko kalnai ir stovėjo.

O, kaip, matyti, buvo svarbu parodyti menkam švyturio prižiūrėtojui, kad visi pamatytų jo septyneriopą panieką turtui, ir tai kaip tik dabar. Tik dėl to jis ir išsireiškė taip ciniškai. Bet galbūt šią akimirką nebuvo nieko, kas būtų už jį turėjęs didesnę kančią širdyje.

Advokatas prabilo reikalų tonu:

— Visai atvirai kalbant, Hartvigsenai, jūs privalote atsakyti į klausimą: ar sutinkate jūs parduoti šitą kalnų sklypą už dvidešimt tūkstančių talerių? Aš net nežinau, ar šita kaina rimtai pasiūlyta, greičiausiai ne, tai, žinoma, tiesiog neįmanoma. Visa tai aš supratau tik kaip norą išgirsti paskutinį jūsų reikalavimą.

— Dvidešimt tūkstančių? — pasakė švyturio prižiūrėtojas.— Iš to galima spręsti, kokį supratimą apie tokį reikalą turi šitie ponai. Tai tiesiog juokinga. Ir sako: ketvirčio mylios ruožas. Savaime suprantama, kad švino blizgučiai su sidabru neužima ketvirčio mylios, čia nėra net pusės to. Tie ponai yra pamišę! Čia negali būti jokios kalbos apie sidabrą už šimtą milijardų. Bet čia kalba eina apie erdvią plotmę, turinčią švino rūdos su daugiau

kaip dviem nuošimčiais sidabro, ir šitą plotmę galima parduoti ne pigiau kaip už milijoną.

— Galimas dalykas,— pamažu pradėjo Benonis, kreipdamasis į advokatą,— galimas dalykas, kad aš parduosiu, jeigu tik mes... taip, jeigu tik mes sutiksime dėl kainos.

Ir kaip tai Benonis išgudrėjo tyliai sėdėti savo kėdėje ir nugalėti šaltą drebulį, lakstantį po jo nugarą. Jis nesiklausė švyturio prižiūrėtojo plepėjimo apie milijoną. Bet visos kitos stambios sumos — penki tūkstančiai, dešimt tūkstančių, dvidešimt tūkstančių — sujaukė jo visas pinigines sąvokas. Šitoje skaitlinių eilėje jis žengė dar vieną laipsnį aukštyn, ir jo mintis sustojo prie keturių dešimčių tūkstančių — juk tai gryna beprotybė. Ir kai advokatas paklausė, su kokia kaina jis galėtų sutikti, Benonis pasakė keturiasdešimt tūkstančių tiktai dėl to, kad šita kaina sukiojosi ant jo liežuvio.

— Už keturiasdešimt tūkstančių aš dar, ko gero, sutikčiau,— pasakė jis.

Ir vėl visus, esančius seklyčioje, nukrėtė šiurpas. Tiktai du anglai pasikeitė greitais klausimais ir atsakymais: „Kiek?" — „Aštuoni, beveik devyni tūkstančiai svarų".

Švyturio prižiūrėtojas pašoko nuo kėdės.

— Jūs visai pamišote! — rėžiančiai ir kraupiai suspiegė jis.

— Tss! Tylėkite! — sušnypštė jam.— Čia rimta kalba, o ne koki nors svaičiojimai. Tylėkite, sėdėkite ramiai! — buvo jam pasakyta.

Švyturio prižiūrėtojas, išvertęs akis, minutę žiūrėjo į Benonį, jis porą kartų nurijo seiles, net jo gerklė išdžiūvo.

— Keturios dešimtys tūkstančių! Nagi jums tiek duos kiekvienas jūsų pirklys iš Bergeno! Tegu Dievas apsaugo mane nuo jūsų!

— Rašykite! — staiga pasigirdo Sir Hju balsas. Jam įkyrėjo šitas begalinis pasikalbėjimas, ir jis buvo pasiruošęs sprogti iš piktumo.

Kai advokatas sėdo rašyti piniginį raštą, lensmano raštininkas prisigretino šalia jo ir drauge skaitė tai, kas buvo parašyta, sklidinas savo tarnybinės padėties, įstatymų ir nuostatų supratimo.

— Tai idiotiška,— sumurmėjo švyturio prižiūrėtojas, kai jau viskas buvo žuvę.— Tai kiaulystė...— Jis užsi-

maukšlino kepurę ir svirduliuodamas išėjo pro duris, net neatsisveikinęs.

Tik retkarčiais pasigirsdavo klausimai ir atsakymai. Pirkimo raštas turėjo būti sudarytas Sir Hju sūnaus iš Torpelvikeno vardu, pinigai išmokami visi iš karto.

— Kur? — paklausė Benonis.

— Čia. Per penkias savaites, įskaitant nuo šios dienos. Jie jau čia, tiktai geologas turi nuvažiuoti jų į Kristijaniją.

Ir pirkimo raštas buvo parašytas ir pasirašytas.

XXVI

Benonis Hartvigsenas tapo Siriluno šeimininku ir Mako bendravaldžiu. Tai atsitiko po to, kai Benonis taip praturtėjo. Ir kaip malonu jam būtų buvę išvažiuoti į svetimas vietas, kur nors pradėti prekybą ir žvejybą ir būti Maku svetimiems žmonėms. Bet čia buvo jo gimtinė, čia jis turėjo namus ir čia juk buvo maloniausia būti dideliu žmogum. Tuo pat metu išėjo taip, kad Makas iš Siriluno ėmė jausti būtina reikalą turėti kaip tik tokį padėjėją, koks buvo Benonis. Su Maku iš Siriluno buvo tas pats, kas ir su jo broliu Maku iš Rozengardo: jis pradėjo negaluoti skilviu, ir tikrai, žiemą jam teks apsivynioti pilvą plačia raudona skepeta. Štai prie ko priveda per daug prabangus gyvenimo būdas.

Žiūrėkit, Benonis irgi negalėjo apsieiti be Mako, kaip ir Makas be Benonio. Štai, pavyzdžiui, kad ir sunkiausias pinigų, gautų už sidabro lauką, perskaičiavimas. Kai praslinkus kelioms savaitėms Sir Hju pasirodė su pinigais ir su visa krūva liudininkų, Benonis šiuo kebliu atveju teko kreiptis į Maką ir paprašyti jį, kad jis neatsisakytų dalyvauti šitą svarbų akimirksnį. Ar tai tvirti banknotai, ar padirbti? „Taip,— pasakė Makas, kaip žuvis plaukiodamas šitoje pinigų jūroje,— tai tikriausi valstybiniai banknotai". Ir čia pat pasiūlė visus keturias dešimtis tūkstančių pasiimti pas save, į Sirilungą, ir kol kas paslėpti juos savo dėželėje. Tačiau Benonis atsisakė:

— Savaime suprantama, iš manęs už tuos pinigus tu gausi pakvitavimą,— pasakė Makas.

— Ne, ką jau, aš pats gi turiu jiems namus ir stogą,— atsakė Benonis.

Tada Makui neliko nieko kito, tik pasakyti:

— Mielas Hartvigsenai, aš juk norėjau tik padėti tau.

Bet kokia tai buvo vergija saugojant tokį turtą — sergėk jį nuo gaisro ir nuo vagies rankos. Todėl kai Arnas džiovintojas veždamas menkes išsiruošė su „Funtus" į Bergeną, ir Benoniui atsirado reikalas tenai. Jo kelionė buvo nuspręsta Mako kontoroje, ir šį gerąjį planą sugalvojo tas pats Makas.

— Tu turėtum nukeliauti į Bergeną,— pasakė Makas.— Tu galėtum ten iš karto atlikti du reikalus.

— Kokius gi reikalus?

— Pirmiausia, nuvežtum ten pinigus. Nėra jokio reikalo, ir net nuostolinga tokį kapitalą laikyti dėžėje. Žinoma, tu gai pinigus pasiųsti paštu, bet geriau nuvežk juos pats. Mat jeigu tu nuvažiuosi, tai tuo pat metu sutvarkysi ir antrą reikalą. Kai „Funtus" nuplauks su žuvim, tu asmeniškai nueisi pas mano pirklį ir gausi iš jo penkis tūkstančius talerių.

Kas gi čia dabar dėjosi su Maku? Tiesą sakant, Benonis visą laiką buvo pasiruošęs tokiam reikalui, kad jis vėl bus pradėtas vaišinti atsikalbinėjimais.

— Dabar jau ne penki tūkstančiai,— pradėjo Benonis, norėdamas nors šiek tiek palengvinti Mako atsiteisimą.

Makas nutraukė jį:

— Savaime suprantama, penki tūkstančiai talerių. Mūsų mažos asmeniškos sąskaitos čia nevaidina jokio vaidmens. Tu juk pats taip norėjai.

Oh, šitas žmogus, šitas pranašusis ponas, visuomet jis buvo padėties viešpats, ir niekad, nė vieną akimirksnį neprarasdavo susitvardymo. Benoniui jau buvo bešmikštinėjąs įtarimas, ar nesislepia kas nors už šito Mako pasielgimo. Bet atidus Mako rūpestingumas ir prielankumas privertė jį prasitarti apie kitas aplinkybes, kurios spaudė jo širdį:

— Gali būti, kad Bergene man atsirastų dar ir trečias reikaliukas,— pasakė jis.

— Štai kaip?

— Nagi, ko gero, ir aš juk turėčiau pasisamdyti šeimininkę ar ką nors panašaus.

— Šiam reikalui neieškok Bergene,— skubiai atsiliepė Makas. Ir Dievas žino, kaip greit jis galėjo surasti šitą atsakymą.

Benonis jam išsamiai išaiškino, kaip viskas netinkamai vyksta ir tiesiog jau nebėra jėgų toliau gyventi taip nejaukiai ir vienišam.

Makas nuėjo prie lango, valandėlę pagalvojo, paskui atsisuko ir pasakė:

— Štai ką aš tau pasakysiu, mano mielas Hartvigsenai: tau reiktų apie tai pasitarti su Roza.

Kai Benonis išvyko į Bergeną, vieną kartą Makas tarė Rozai:

— Ar tu nežinai ko nors, kas apsiimtų tvarkyti Benonio namų ūkį?

— Ne,— atsakė ji.

— Tu pagalvok. Negali gi žmogus gyventi taip, kaip iki šiol gyveno.

— Aš manau, mėgėjų atsiras kiek tik nori.

Abu valandėlę pagalvojo.

— Tu pati galėtum apsiimti,— manė Makas.

— Aš? Tu iš proto išėjai!

— Na, na,— pasakė jis.— Tai, vadinas, daugiau apie tai nesikalbėsime.

Benonis sugrįžo iš Bergeno. Jis atliko visus savo reikalus ir padėjo pinigus į banką. O bankas buvo toks puikus, su grotomis, su geležinėmis durimis ir sienose įtaisytomis geležinėmis spintomis. Benonis truputį apžiūrėjo ir moteriškąją giminę, ar neatsirastų kokia nors dama, kuri sutiktų vykti su juo į šiaurę ir apsiimtų vesti jo namuose šeimininkystę, kaip kad jo luomui ir padėčiai ir pritinka. Bet iš to nieko neišėjo. Jis nesutiko kitokių moterų, kaip gatvės mergšės, ir tokias, kurios vakarais slankiojo prieplaukoje. O iš tokių labai sunku buvo gerai išsirinkti. Beje, prieš jam išvykstant, Makas buvo perspėjęs jį, kad veiktų labai atsargiai. „Geriau šiuo reikalu pasitark su Roza",— pasakė jis. Galbūt Makas turėjo kokių nors gerų ketinimų.

Benonis nuėjo pas Maką ir paklausė, ar Roza ko nors nesugalvojo?

— Taip, taip, viskas susitvarkys,— pasakė Makas.

Bet staiga jis pradėjo kalbėti apie skrandžio ligą, jis dabar pajuto ją pirmą kartą. Ir netrukus, galimas daik-

tas, jis pasiūlys Benoniui perimti pusę Siriluno įmonių. Benonis pagalvojo, kad jis nesuprato, persiklausė:

— Kaip? Jūs juokaujate?

Makas išdėstė jam visiškai apdorotą dalininkystės planą ir pabaigė tokiais žodžiais:

— Pagalvok apie tai. Galbūt netrukus tu vienas liksi čia šeimininkas.

Dėl tokio pasiūlymo Benonis tiesiog sudrebėjo iš džiaugsmo. Jis nuėjo namo ir ilgai galvojo: „Na, dabar reikalas liečia jau ne menkniekius". Anksčiau šito Benonis už nieką pasaulyje nebūtų galėjęs net įsivaizduoti: jis galėjo tapti Siriluno šeimininku. Ką gi prieš visa tai reiškia būti „Funtus" admirolu, tinklu pulkais gaudyti silkes, žiemos metu važinėti į Lofotenus ir supirkinėti žuvis, kas gi visa tai? Dabar visiems tiems darbams jis galėjo turėti savų darbininkų. Jis pats galėjo tiktai tarti žodį, parodyti pirštu.

Ir Benonis sutiko.

Broliai Makai visiškai atsiskaitė dar prieš tai, kai Benonis tapo biznio dalininku. To atsiskaitymo metu paaiškėjo, kad Ferdinandas Makas iš Siriluno visiškai nėra susmukęs, toli gražu ne. Ir net priešingai. Ir jeigu jis būtų pasilaikęs Benonio penkis tūkstančius, jis būtų buvęs dar turtingesnis. Tačiau pinigus Benoniui dabar teko išmokėti, kitaip kokį gi įspūdį būtų jam padaręs didysis Mako pasiūlymas? Užtat Benonis tinkamai įvertino šitą punktualumą ir savo ruožtu sumokėjo grynais pinigais už šeimos brangenybes ir savo skolą krautuvėje. Taip tad Mako skrynelėje vėl susidarė gerokai pinigų.

Benonis tebegyveno savo namuose. Po visų sąjūdžių, pergyventų per pastaruosius du mėnesius, jis šiek tiek nusiramino ir jau pradėjo apsiprasti su savo didele dalia. Jeigu tik jis turėtų šeimininkę! Nepadoru gi jam buvo tenkintis ta pačia sena padiene, kuri patarnaudavo jam jo vargingumo ir menkystės dienomis. Ką gi jam patarė Roza? „Viskas susitvarkys" Kas gi susitvarkys? Tačiau Benoniui vis nevyko pasikalbėti su ja, ji vėl dingo iš jo akiračio. Nuo tos dienos, dar pavasarį, kai jis buvo užėjęs į jos namus, dar nebūdamas tuo galingu žmogumi, kokiu tapo dabar, jis nė karto jos niekur nesutiko. Dabar jis nusprendė pasikalbėti su ja kur nors prie bažnyčios. Jis turi į ją rimtą reikalą.

Ir štai Benonis Hartvigsenas išėjo į bažnyčią. Nuo paskutiniosios kelionės į Bergeną laikų jis ėmė rengtis visai naujoviškai ir apskritai jau tapo visai kitu žmogumi. Dar ligi to laiko, kol pasidarė tokiu baisiu turtuoliu, jo sekmadieninis puošnumas buvo priėjęs tokį tašką, kad jau toliau nebebuvo kur eiti. Tokių batų, kaip jis, niekas neturėjo visoje apylinkėje, o daugiau dviejų švarkų taip pat joks žmogus negalėjo išlaikyti.

Gi Bergene jis pastebėjo, kad avalynė ten dėvima panaši į Mako batus ir kad vienas arba du švarkai dėvimi tik atsižvelgiant į orą. Apgalvojęs visas šitas aplinkybes, jis įsigijo sau atatinkamus drabužius žiemai ir vasarai.

— Taip daro visi ponai,— pradėjo kalbėti kaimo gyventojai, kai jis pasirodė bažnyčioje. Iš jo net nematyti, kuo jis dabar virto. Jo kišenė gali išnešti ir du švarkus, o jis štai vaikšto su vienu.

Kai tik jis artindavosi, visi lenkdavosi ir stengdavosi pasisveikinti su juo, paduodami ranką, ir net už kažką jam dėkojo. Ir jeigu Benonis valandėlę stabterėdavo, jis stovėdavo tiesiai tarsi paminklas — ištiesęs nugarą ir atstatęs krūtinę, su visu savo didybės supratimu.

— Jeigu aš kartą ateisiu vieną dieną į jūsų krautuvę ir paprašysiu maišo miltų...— kalba vienas, painiodamasis sumišimu ir neturėdamas drąsos pabaigti akiplėšišką prašymą.

— Maišą miltų? — atsako Benonis.— Gerai, kaip nors padėsime.

Kažkokia moteris, pažįstanti jį dar nuo vaikystės metų, sustoja ir žiūri į jį tarsi į saulę. O kai jis tiesiai prieina prie jos, linkteri galva ir klausinėja, ar viskas jos namuose gerai einasi — ji iš susijaudinimo vos gali atsakyti:

— Dėkui už atmintį, dėkui už atmintį,— tiktai tiek ji ir kartoja, negalėdama gerai papasakoti apie visus savo namiškius.

Benonis eina nuo vienos grupės prie kitos, ir jam jau nėra reikalo apsimesti oriu žmogumi: visiems ir be to aišku, kad jis toks, ir jeigu jis kalbasi su jais, tai daro tik iš savo geros širdies. Pagarbos apsuptas ir pasiruošęs visiems padėti, laimingas visuotinu jo vertybės pripažinimu, Benonis eina per bažnyčios šventorių. Jis nebijo kalbėti apie kalnus, padariusius jį turtingu žmogumi, ir sako:

— Nupirkti didelį sklypą su švino blizgučiais ir sidabru ne kiekvienam yra leista. Čia reikia turėti nujautimo. O prie viso šito, kaip aš jau sakiau, reikia turėti gudrumo, kad galėtum juos vėl parduoti,— prideda jis ir geraširdiškai rodo savo jūros arklio iltis.

Tačiau ta vienintelė, kurios nors mažiausio linktерėjimo jis troško visa savo širdimi šitomis laimės dienomis — ta nepasirodo.

Bet nuostabiausia buvo tai, kad ji nesirodė net Siriluno krautuvėje. Benonis juk tapo ir čia šeimininkas, ir Sirilunas anaiptol nepralaimėjo nuo to, kad pusė jo dabar priklausė Benoniui. Kiek prekių buvo krautuvėje anksčiau ir kiek jų atvežama su kiekvienu pašto garlaiviu dabar? Be to, visos lentynos su manufaktūra buvo aprūpintos stumdomo stiklo durelėmis, kad nekristų dulkės, o ant prekystalio atsirado stiklo buteliai ir įvairios mažos dėželės su visokiais valgomais daiktais. Ir visa prekyba kažkaip iš karto praplatėjo. Žinoma, kadangi jai vadovavo jau du šeimininkai, tad ir turėjo gi ji prasiplėsti bent jau dvigubai: žvejybos reikalams reikėjo pridėti keletą stambių laivų, malūnui išrašyti visas garlaivis su javais tiesiog iš Archangelsko. Ateis laikas, kai daugelis parapijų pirks miltus tik Sirilune.

Tuo metu, kai Makas, kaip ir anksčiau, sėdėjo savo kontoroje ir kūrė įvairiausius planus, Benonis prižiūrėdavo prieplaukas, statinių dirbtuvę, laivus ir malūną. Bet savo dėmesiu neaplenkdavo jis nei klautuvės. Jam patikdavo įeiti ten ir priimti visų pirkėjų sveikinimus. Jam patikdavo, kad žmonės, jį gerbdami, pritildavo net prie degtinės pardavimo stalo ir jį pamatę šnabždėdavosi:

— Ts, tyliau, va, pats Hartvigsenas.

Jis tuoj virsdavo lipšnus ir visiems gera linkįs, ir su visais pradėdavo juokauti:

— Klausyk, tu turi pilną butelį, ar nepasiūlysi ir man taurelės?

Hoho, na, ir juokdarys gi šitas Hartvigsenas!

O jeigu Stenas pardavėjas atsakydavo kokiam nors varguoliui kreditą, Benonis tuojau skubėdavo parodyti savo, kaip šeimininko, valią ir kalbėdavo Stenui:

— Žmonės nelengvai gyvena. Galbūt vis dėlto tu kaip nors šitai sutvarkysi?

Ir Stenas pardavėjas jau nerietė nosies prieš Benonį, o pagarbiai atsakydavo:

— Gerai, kaip jūs pats norite.

Ir visi žmonės krautuvėje susižvelgdavo, linguodavo vieni kitiems galvas, kad, va, žiūrėk, Dievo malonė, kad jų tarpe pasireiškia toks Hartvigsenas.

Bet toji, kurios linkterėjimas Benoniui buvo visų svarbiausias, nepasirodė.

Pasitaikydavo, kad jis teiraudavosi kalvio:

— Tu šiandien pats sau perki ar tave kas nors pasiuntė?

Jeigu ateidavo laivininko žmona Vilads, kurią visuomet pasiųsdavo Roza, Benonis pats atsistodavo už prekystalio ir pats paduodavo jai prekes, ir tiesiog bedieviškai nusverdavo pats nuo savęs.

XXVII

Artinosi Kalėdos.

Advokatas Arentsenas daugiau nebeturėjo jokių bylų, ir jis jau nebesitikėjo, kad kada nors jų gaus. Jis net ruošėsi nuimti iškabą nuo savo raštinės durų ir pašto garlaiviu išplaukti į pietus. Bet Roza sulaikė jį:

— Argi tu jau visai baigei su Aronu iš Hopano? — paklausė ji.

— Taip.

— O jeigu Levionas iš Torpelvikeno ateis su tavim pasitarti, o tavęs nebus?

— Jis neateis.

Ne, Levionas iš Torpelvikeno taipgi neatėjo, o jis buvo paskutinysis klientas. Kai Sir Hju atėjo sumokėti jam už teisę žvejoti lašišas šiais ir praėjusiais metais, Levionas pagaliau priėmė pinigus. Matyti, ilgai bylai vis dėlto atėjo galas. Tačiau kitą dieną jis nuėjo pas advokatą Arentseną ir paklausė:

— Ar tiesa, kad mes dar turime paskutinę instanciją?

Bet Arentsenas jau nenorėjo šiuo reikalu imtis naujų rašinėjimų, jis nenorėjo vargintis ir atsakė:

— Padaryta viskas, kas tik buvo galima padaryti. Dabar jau nieko daugiau nebelieka.

Šitas nelaimingasis Nikalojus Arentsenas, jis smuko vis labiau ir labiau. Kol dar buvo šiltas oras, jam neat-

rodė, kad yra ypatingas skirtumas tarp dienos ir nakties. Jo tingumas darėsi klaikus, jis augo tiesiog atkaklumu, energija. Kartą jis visą savaitę nenusivilko drabužių ir nenusimovė batų, ir užmigdavo, kur pakliūna. Jis nesivaržė žmonos. Jau pusantrų metų jie buvo vedę: per penkis šimtus su viršum dienų jie kasdien matė vienas kitą, veidus ir rankas, ir girdėjo pažįstamus, įgrįsusius žodžius. Jie pažino vienas antrą taip gerai, jog nebuvo nė mažiausios vilties, kad jie dar galėtų nustebinti vienas antrą kokiu nors vakarykštės dienos pakeitimu.

— Ko gero, aš galėčiau gauti vietą pas paštininką Benonį krautuvėje,— vieną kartą pasakė jaunasis Arentsenas beviltiškumo priepuolyje.— Dabar, prieš šventes, juk prireiks atliekamų rankų.

Bet Roza pasipriešino ir šitam. Ji turėjo gana svarbių priežasčių būkštauti už savo vyrą, jeigu jam atsidarytų priėjimas prie įvairių prekystalių Sirilune.

— Tu negali šito rimtai norėti,— pasakė ji.— Nepadoru advokatui pasidaryti krautuvės pardavėju.

— Tai trauk velniai, ko gi tu nori, kad aš veikčiau? — sušuko jis susierzinęs.— Praėjusiais metais tu man uždraudei rūpintis teisėjo vieta Lofotenuose.

Praėjusiais metais buvo kitaip, tada jie buvo jaunavedžiai, tada Nikalojus buvo pradėjęs savo daug žadančią advokato veiklą. O, skirtumas buvo neišmatuojamas! Roza atsakė:

— O šiemet tu negalėjai gauti šitos vietos?

— Gauti? Tu manai, kad tokią vietą taip sau paprastai galima ateiti ir pasiimti!

— Na, tai tu pasistenk.

— Aš stengiausi,— atsakė jaunasis Arentsenas,— man nedavė vietos, mano prašymą atmetė. Kaip advokatas aš pasirodžiau ne taip, kad po to galėčiau būti teisėjas. Štai dabar ir žinok.

Tyla.

Jaunasis Arestenas tęsė:

— Yra žmonių, prie kurių gyvenimas prieina... ak, neverta apie tai ir kalbėti. Prie kai kurių gyvenimas prieina tarsi baltas švelnus angelas. Prie manęs taip pat priėjo angelas. Bet netrukus jis pradėjo mane kutenti arklių grandine.

Pauzė.

— Aš niekada neneigiau,— pradėjo jis vėl,— aš niekad neneigiau, kad paštininkas Benonis išgali pastatyti ne tik kad vieną, bet ir dvi karvelides. Šitam jis turėjo išteklių ir pirma, o dabar atsirado dar daugiau. Bet aš neigiau, kad paštininkas Benonis yra tau tinkamas vyras. Ir čia aš galbūt apsirikau.

— Nesuprantu, už ką man tenka taip atsiteisti,— liūdnai tarė Roza.

— Ne,— atsakė jis,— iš kur tu turi suprasti? Ir kam man kalbėti, jeigu užsimokėti iš esmės privalai ne tu? Bet už ką gi atsimokėti ir man? Kam gi apskritai visa tai?

Jie jau daug kartų lietė šituos klausimus, juose nebuvo nieko naujo, viskas buvo žinoma iki šleikštumo. Dabar jis dar aiškiau pabaigė, stengdamasis parinkti kitos rūšies žodžius:

— Atrodo, vadinas, kaip aš pražudžiau tavo gyvenimą, Roza, štai kaip, visą tavo gyvenimą.

Į tai ji nieko neatsakė, bet pasitraukė prie lango, atsisėdo ir ėmė žiūrėti į jūrą.

Na, vis dėlto nekenktų jai atsakyti, juk nepatikėjo gi ji iš tikrųjų tuo, ką jis dabar pasakė? Žinoma, tai tikra, jis nedaugiau pražudė jos gyvenimą, kaip ir jinai jo. Ir kodėl gi ji taip atsisėdo? Ar tik ji nemano, kad jis ir toliau ketina kalbėti šituo naujuoju būdu? Jis atsistojo ir užsisagstė švarką.

— Tu išeini?

— Taip, ką gi man čia veikti?

Pauzė.

— Tai ir yra kaip tik tas,— pasakė ji po to,— kad tau reikėtų rasti daugiau darbo čia ir mažiau vaikštinėti.

Šiaip ar taip, šituose žodžiuose nebuvo nieko nauja. Oh, kiek šimtų kartų jis girdėjo juos jau ir anksčiau! Ir kiekvieną kartą jis atsakydavo į juos, bet ji užsispyrusi vis laikėsi savo. Tiesiog galima sprogti!

— Tu juk žinai,— pasakė jis,— kokios aš apie tai nuomonės. Tu viską suvedi į stikliukus. O aš galiu išgerti iš karto kad ir du butelius, ir visa tai man nieko nereiškia. Aš kartą susipyliau į save visus du butelius degtinės ir jau net nepamenu, kiek stikliukų toddy. Taip. Taigi ir žinok, jeigu aš turėčiau darbo, tai pusbonkis nesutrukdytų man jį atlikti. Esmė ne čia, ji slypi žymiai giliau. Na, beje, aš galiu tau pasakyti, kame ji slypi: ji slypi

tame, kad mums visą gyvenimą reikėjo pasilikti sužadėtiniais. Štai kame ji slypi. Mums nereikėjo vestis.

— Labai gali būti,— pasakė ji.

Šis sutikimas iš jos pusės jam buvo naujiena. Iki šiol ji niekad nesutikdavo su jo samprotavimais. Ir jis tarsi pamatė prieš save išeitį. Dieve maloningasis, padvelkė grynu oru! Jis ėmė kalbėti gyvai, net tiesiog džiaugsmingai.

— Taip, argi aš neteisus? Ar tu gali, pavyzdžiui, šią akimirką prieiti prie fortepijono ir paskambinti savo malonumui? Ne, mes juk neturime fortepijono. Mes nieko neturime pasaulyje, mes gyvename tik skolomis Sirilune. Ir tu puikiai supranti, kad ne stikliukai čia kalti. Reikalas yra toks: mes abu esame sužaloti, abu mus ištiko paralyžius. Iš pradžių jis ištiko mano kojas, aš negalėjau vaikščioti, paskui rankas, pagaliau ir protą... Kai aš viską apgalvoju, atrodo, kad mane paralyžius ištiko atvirkščia eile, bet tai juk vis tiek. O tu štai sėdi čia ir esi pakliuvusi į tą patį tašką, kaip ir aš. Tu supranti tai, ką aš dabar kalbu, gali įsigilinti į mano žodžius, jie tau nėra egiptietiški rašmenys. O prieš dvejus metus tu nieko nebūtum supratusi. Ir, galimas daiktas, kad aš taip pat.

— Ne, aš ir dabar nesuprantu,— atkirto Roza ir prieštaraudama papurtė galvą.— Ne viską, ne. Mes esame paralyžuoti? Aš manau, kad tu toks ir gimei. Ne, negimei, bet toks pasidarei. Tau geriau būtų buvę, jei tu mane būtum palikęs ramybėje tuo metu, kai grįžai namo.

Aha, vadinasi, jos prieštaravimams atėjo galas!

— Į tai aš galėčiau atsakyti tau gana pašaipiai, jeigu tik norėčiau,— pasakė jis.— Aš galėčiau pasakyti: aš nepalikau tavęs ramybėje todėl, kad turėjau garbės vėl įsimylėti tave.

— Na, ne. Žinoma, ne. Kur tau! Tu ir tuomet buvai jau paralyžuotas.

— Todėl aš taip ir nekalbu. Priešingai, aš tau trumpai ir aiškiai pasakysiu: aš šiaip sau panorėjau turėti tave. Taip. Bet nėra abejonės, kad visa tai atsitiko dėl paštininko Benonio.

Ji net nepažvelgė į jį. Tokių pernelyg atvirų kalbų ji buvo girdėjusi jau ir anksčiau. Jis pabaigė kasdienine fraze:

— Kai paštininkas Benonis išstatė savo kandidatūrą, šito panorėjau ir aš. Varžovas visuomet turi reikšmę,

kolosališką reikšmę. Jeigu daiktas mėtosi laukuose, žmogui jis neturi jokios vertės. Ir tik kai pasirodo kitas ir ištiesia į jį ranką, jis įgauna vertybės ir jam, ir tada jis tučtuojau griebia jį.

Tyla. Niekas jau negalėjo turėti įspūdžio vienam ar kitam. Roza šį akimirksnį pagalvojo, kad jau dvylikta valanda ir pats metas paduoti pietums bulves.

— O, ne, jeigu reikalas būtų tik stikliukuose, tai aš tikriausiai liaučiausi,— pasakė jis.

— Ne, tu ir iš šito negalėtum išsiplėšti.

O kam gi jam išsiplėšti? Juk ne stikliukai kalti. Tai dėl ko gi jam liautis su jais? Tiesiog iš kailio galima išsinerti, girdint tokią logiką. Jis sutramdė save ir pasakė, kad nustoja ginčytis.

— Ak ne, aš visai nenoriu iš to išsivaduoti, visai nenoriu. Ir pradžių stengiausi, bet netrukus visam tam atėjo galas. Visa kas pasibaigė tada, kai mes susituokėme. Mums nereikėjo šito daryti. Aš tuojau privalėjau sėsti į pašto garlaivį ir išvažiuoti į pietus...

Taip ir šį kartą pasibaigė jų beveik kasdieninis barnis, ir jaunasis Arentsenas išdūlino iš namų.

Oras geras. Tolumoje draikosi dūmelis, tai plaukia pašto garlaivis. Na, taip, žinoma, jis privalėjo taip padaryti, kuo greičiausiai išvažiuoti tada į pietus, o ne įsikurti čia. Apskritai jam nereikėjo čia grįžti, reikėjo pasilikti ten, kur jis gyveno. Jis jau būtų galėjęs prasimušti, tame dideliame mieste, kur jis žinojo visas išeitis.

Jis praėjo pro Siriluną ir užėjo pas kalvį. Kalvis ir advokatas pasikeitė keliais skubiais, tyliais žodžiais, ir vienas prieš antrą išvertė savo kišenes, norėdami parodyti, kad nė vienas jų šiandien neturi nė vieno šilingo. Po to jaunasis Arentsenas nukiūtino atgal į Siriluną: jeigu jis atsistos prie prekystalio, galbūt jam dar kas nors ir teks. Ne tai, kad jis negalėtų be to apsieiti, bet juk ne stikliukuose esmė. Ir ko gi jam eiti namo? Sėdėti raštinėje ir žiopsoti prie kažkokių nevertų, niekingų popierių?

Makas pamojo jam pro langą. Jaunasis Arentsenas dėjosi nematąs jo ir norėjo praeiti pro šalį. Tada Makas staiga išėjo ir atsistojo prie įėjimo į kontorą.

— Prašau,— pasakė Makas, atidarydamas duris. Jis kažko labai skubėjo.

— Ne, dėkui,— atsakė jaunasis Arentsenas, eidamas toliau.

— Prašau! — pakartojo Makas.

Jis nepasakė daugiau nė žodžio, bet jaunasis Arentsenas nusekė paskui jį.

Jie įėjo į kontorą. Makas tuojau pradėjo:

— Mano mielas Nikalojau, toliau taip negalima. Ir tu, ir Roza — abu jūs kenčiate. Nori, aš tau duosiu pinigų kelionei ir tu išvyksi į pietus?

Jaunasis Arentsenas sumurmėjo, kad: „Taip, galbūt..."

— Į pietus? Aš nesuprantu...

Makas nukreipė į jį savo šaltą žvilgsnį ir tik keliais žodžiais priminė tai, kad kreditas krautuvėje negali būti amžinas. Be to, netrukus į uostą atplaukia pašto garlaivis. Ir štai, va, pinigai...

Kitą dieną Roza atėjo pas Maką ir iš pradžių pasikalbėjusi apie šį bei tą, atsargiai paklausė:

— Nikalojus taip anksti šįryt išėjo iš namų, jis sakė... jis kalbėjo...

Nikalojus? Jis išvažiavo vakarykščiu pašto garlaiviu. Jis turi kažkokių reikalų pietuose, jis turi bylą. Argi šito Roza nežinojo?

— Ne. Tai yra... Pašto garlaiviu? O jis nieko nesakė?

— Sakė, kad tai didelė byla.

Minutę buvo tylu, Roza, visiškai surizgusi, stovėjo viduryje kambario.

— Taip, jis kalbėjo apie tai, kad nori važiuoti į pietus,— pasakė ji pagaliau.— Vadinas, reikalai tiek pasistūmėjo, jog jam teko tuojau pat išvykti.

— Mano manymu, tau dabar kol kas nėra ko grįžti pas kalvį,— pasakė Makas.

Ir Roza pasiliko. Vieną dieną, dvi, tris. Praėjo savaitė, o ji vis neišvyko. Sirilune buvo linksmiau, daugiau žmonių, judėjimas, gyvenimas. Štai su kažkokiais reikalais nuo krautuvės sandėlių eina Viladas laivininkas. Pamatęs prie lango Razą, jis nusilenkia. Roza pažįsta jį dar nuo kūdikystės metų, jinai išeina pas jį ir teiraujasi:

— Ar tu ne su žinia pas mane, Viladai?

— Hm. Tik tiek ir tėra, kad advokatas prašė pasakyti jums, kad jis sėkmingai įsėdo į garlaivį.

— Daugiau nieko?

— Ne.

— Taip, jis turėjo vykti į pietus. Jis turi didelę bylą. Tai jis laimingai išvažiavo?

— Taip, visiškai gerai. Aš pats buvau laivėje ir mačiau.

Roza pasiliko Sirilune ir jautėsi tarsi vėl būtų jauna mergaitė. Visi ir viskas buvo jai čia pažįstama. Buvo čia ir Svenas Sargas. Tik jis dabar jau nebedainavo ir nekėlė juokų kaip savo viengungio dienomis, dabar visa tai jau nepritiko. Bet jis, kaip ir anksčiau, buvo mandagus, miestiškai nusilenkdavo ir buvo lipšnus kalboje. Roza visuomet maloniai su juo susitikdavo. Ji nueidavo ir į jo kamaraitę ir aplankydavo Eleną su kūdikiu. Žiūrėk, žiūrėk kambarinė Elena dabar turėjo kūdikį, šitą mažytį berniūkštį su rusvomis akutėmis, ir niekas negalėjo suprasti, kodėl jo akys yra rusvos.

— Ne kitaip, tai jau tikriausiai dėl to, kad aš gulėjau ten, kur Fredrikas Menza. Jis toks keistuolis, o akys jo rusvos,— kalbėjo Elena.

O Fredrikas Menza iš tiesų buvo kažkoks keistuolis. Jis vis nemirė, priešingai, retkarčiais atrodydavo, kad jis nepaprastai tvirtai laikosi už gyvenimo, ir jo išvaizda buvo tokia, tarsi jis šiandien-ryt ruošiasi pradėti naują ir visiškai kitokį gyvenimą. Kūdikio riksmai sukeldavo jame giliausį nustebimą. Kiekvieną kartą jam atrodydavo, kad tai kažkoks jo atradimas, kurį stengdavosi sučiupti rankomis. Kadangi į jo rankas niekas nepakliūdavo, jis pagalvodavo, kad šitas atradimas, matyti, kur nors ten, sode, jis norėdavo pabaidyti jį ir imdavo rėkti. Ir kadangi jis, tas atradimas, atsakydavo tuo pačiu, tai ir jis, Fredrikas Menza, rėkdavo ir toliau. Niršulio pagautas jis nenustodavo gaudyti rankomis orą, tačiau negalėdavo susidoroti su savo rankomis, jos susidurdavo viena su kita, susipainiodavo, sukeldavo muštynes, ir viena ranka maigė ir gniaužė antrą tarsi kažkokį grobį. Jo nagai buvo purvini, geltoni ir ilgi, panašūs į raginius arbatinius šaukštelius, ir kai jie įsismeigdavo į kūną, jis pajusdavo skausmą, tada jis vaitodavo ir koliodavosi. Pagaliau viena ranka nuveikdavo antrąja ir užsimojusi numesdavo ją žemyn. O Fredrikas Menza plyšdavo džiaugsmingu juoku. Tos pačios kovos metu jis gulėdavo ir sugalvodavo nemaža gerų žodžių, kuriais išreikšdavo savo nusiteikimą: — „Dūmai ant stogo? Ha, ha, ha! Nesiirk toliau, Monsai. Kodėl ne, kodėl ne, kodėl ne?"

Taip Fredrikas Menza ir gulėjo, tarsi pildydamas kažkokią misiją, ir naujagimiui nuo pat pirmos jo gyvenimo dienos pūtė į ausį visokiausius gyvuliškus idiotizmus. O tarnaitės, nešiojančios jam valgį, nenustojo su juo elgtis pagarbiai ir vadindavo jį „jūs"

— Ar nemalonėtumėt jūs dar pavalgyti? — kalbėjo jos.

Jo veidas įgaudavo nepaprastai mįslingą išraišką, tarsi reikalas būtų lietęs visą jo pasaulėžiūrą.

— De de de de de,— atsakydavo Fredrikas Menza.

XXVIII

Tačiau nors atėjo žiema ir oras pasidarė šaltas, Makas iš Siriluno vis dar nepradėjo vynioti ant pilvo raudonos juostos. Ir net nemanė. Tiesiog kažkoks stebuklas, matyti, jo klastingasis skilvis sustojo pusiaukelėje ir ėmė trauktis atatupstas. Makas niekad nebuvo gyvesnis kaip šią žiemą, ir niekad savo barzdos ir plaukų nedažė su tokiu rūpestingumu. Apie viską jis prisimindavo pagalvoti. Kai buvo nupirkti nauji dideli laivai, jis patvarkė praplėsti įgulos patalpas ir išdažyti laivus šviesiomis spalvomis. „Tai gerai veikia ne tik kapitoną,— kalbėjo Makas,— bet įteigia pagarbos ir patiems laivų savininkams". Be to, Makas labai norėjo įsigyti nedidelį garlaivį, apie kurio pardavimą jis buvo perskaitęs laikraščiuose, ir jis nusprendė, kai tik iškils klausimas apie žvejybos įmonių praplėtimą Lofotenų salose, tuojau pakelti balsą už šito garlaivio pirkimą.

Jis nepamiršo tėviška ranka pakreipti ir namų reikalus, ir net žiūrėjo jų žymiai stropiau, negu anksčiau. Kai Benonis panoro savo seną bičiulį Sveną Sargą įtaisyti škiperiu viename iš naujai nupirktųjų laivų, Makas tuojau pagalvojo apie tai, kad Svenui ir Elenai netinka gyventi kažkokioje kamaroje. Jiems įtaisė naujas patalpas kitame šeimyninės trobos gale, ten, kur fogtui buvo paruošiamas darbo kambarys tingo sesijų metu.

Šiais metais Makas pardavė ne visas plunksnas ir pūkus, surinktus jo paukščių salose. Jis liepė atrinkti pačius geriausius, švelniausius pūkus ir prikimšti jais jo duknas voniai. Jaunutė Petrina iš Torpelvikeno, naujoji kamba-

rinė, kuri ėjo tiktai septynioliktus metus, žinoma, neturėjo jėgos susidoroti su senais sunkiais daiktais. O, be to, Makui patikdavo įtaisyti kitas duknas kiekvienai naujai kambarinei: taip jau ir išeidavo, kad po kurio laiko žalios duknos pasikeisdavo raudonomis arba geltonomis, arba mėlynomis. Ak, bet šį kartą su pūkais naujoms duknoms atsitiko nelaimė. Plunksnos gulėjo ant lentynų džiovyklose ir jau visiškai buvo išdžiūvusios ir pradėjo raitytis, ir staiga vieną rytmetį sudegė. Niekas nebuvo to padaręs, niekas negalėjo suprasti, kaip tai atsitiko. Ir Elena, buvusi kambarinė Elena, rėkė apie nelaimę garsiau už visus ir prisaikdinėjo, kad ji nieko nėra padariusi.

— Bet tik aš nesuprantu, kam gi jam naujos duknos,— kalbėjo ji Bramaputrai.

Bet Makas galvojo kitaip. Artinosi Kalėdos, taip, artinosi Kūčios, ir Makas žinojo, ko jam reikia. Jis įsakė prikalti prie krautuvės skelbimą, kad nedelsiant aukšta kaina superka plonas plunksnas ir pūkus. O argi tai nebuvo tolygu įsakymui sunešti jam plunksnas? Per keletą dienų į Siriluną buvo prinešta tiek plunksnų, kad Makas pats pasakė:

— Pakaks!

O Roza vis gyveno Sirilune. Ir Makas nebūtų buvęs visų tėvas ir geradaris, jeigu nebūtų pasirūpinęs ir Rozos gerove bei sveikata. Kodėl gi jai nesutikti ir nesutvarkyti Benonio namų ūkį? Dabar juk ji laisva. Jis norėjo palengvinti jai šitą žingsnį, padaryti jį jos akyse labiau viliojančiu, patraukliu ir pasakė:

— Yra ir dar viena priežastis, dėl kurios tau reikėtų pagalvoti apie tai, juk tu perimi mano dalininko namų ūkį.

Makas vadino Benonį savo dalininku, kad kiek tai buvo galima jį išaukštinti.

— Kokia gi tai priežastis?

— Ji tokia svarbi, kad jos vienos jau pakaktų. Tu juk taip pamilai vaiką, mažąją Martą. Na, tai va: mano dalininkas nori pasiimti Martą pas save, jeigu tik atsiras kas nors, kas padės sutvarkyti jo namų ūkį.

— Jis taip kalbėjo?

— Taip.

— Aš negaliu eiti pas jį,— atsakė Roza ir papurtė galva.

Makas tęsė:

— Mano manymu, tai puikus pasielgimas iš Hartvigseno pusės. Martos tėvas, gerasis Stenas iš krautuvės, tikrai ne visuomet su juo būdavo mandagus, bet...

— Aš negaliu eiti pas jį,— pakartojo Roza.— Tai neįmanoma.

— Jeigu tu ateisi padėti mums krautuvėje prieš šventes, jis pats pasikalbės su tavim.

— Ne, šiais metais aš negaliu padėti krautuvėje,— pasakė Roza pirmykščiu tonu.— Man reikia eiti namo.

Taip Roza išvažiavo į namus, į pastoriaus sodybą.

Ir atėjo Kalėdos.

Bet kai Kūčių vakarą reikėjo parengti įprastąją Mako vonią, pasirodė, nors nuostabiosios duknos ir buvo baigtos, bet milžiniškoje cinko vonioje buvo didelė skylė. O kalvis buvo girtutėlis ir negalėjo jos užlituoti. Taip nieko ir negalima buvo padaryti. Tradicija buvo sulaužyta. Bet kodėl gi kalvis taip mirtinai nusilakė kaip kartas tada, kada jis buvo reikalingas pačiam Makui? Jis jau nuo pat ryto svyravo, o paskui jį pasikvietė pas save Elena, šita, kuri kadaise buvo kambarinė. Sveno Sargo nebuvo namie, bet Elena taip stropiai vaišino kalvį degtine, kad senis nebeišlaikė ir krito. Ak, šita Elena, ji buvo tokia nusiminusi dėl šito savo pasielgimo ir savo sielvarte visus klausinėjo, ar negalima būtų skylę užtepti kieta koše?

— Ką tu, žinoma, ne! — pasakė Barmaputra.

— Na, tai ar negalima paimti adatą su siūlu ir kaip nors užadyti? — paklausė Elena ir ėmė isteriškai kvatoti, susikrimtusi dėl to, ką ji padarė su vargšu kalviu.

Makui tuojau pat buvo bešaunąs naujas planas, į savo kambarį jis liepė atnešti vieną irklinių „Funtus" laivelių, pripilti jį šilto vandens, o dugne pakloti duknas. Pasiuntė pakviesti Sveną Sargą. Bet gavęs iš šeimininkės tokį įsakymą, jis nuleisdamas ligi kelių kepurę pasakė:

— Mieli žmonės! Nagi nuo rudens nė vienas šitų laivelių nebuvo nuleistas į vandenį, visi jie perdžiūvę. Jie varva kaip senos kiaulės! — pasakė Svenas Sargas ir be to dar mandagiai nusilenkė.

Taip daugiau ir nebebuvo jokios priemonės.

Ir viskas šiais metais ėjo kažkaip atvirkščiai. Kai Makas atplėšė laišką, kurį siuntė jo duktė Edvarda iš Suomijos, laišką, kurį ji kiekvienais metais per Kalėdas siųsdavo namo, jis stipriai sudrebėjo ir tuojau pasitraukė

prie lango ir susimąstė. Laiškas buvo trumpas: Edvarda tapo našle. Ir pavasarį ji ruošiasi parvykti namo.

Makas susivaldė ir ėmė priiminėti svečius. Priėmė, kaip ir paprastai, švyturio prižiūrėtoją Šeningą, priėmė Benonį, kuris dabar buvo Siriluno šeimininkas ir dalininkas, o be to, dar toks pasakiškas turtuolis. Makas privedė jį prie sofos ir kelis kartus padėkojo už tai, kad jis atėjo pas jį šį vakarą. Paskui kreipėsi į švyturio prižiūrėtoją ir paklausė:

— O madame Šening?

— Nežinau,— atsakė švyturio prižiūrėtojas, ir net neatsisuko pažiūrėti, kur yra jo žmona.

— Bet juk ji ateis?

— Kas? — paklausė švyturio prižiūrėtojas.

Jam buvo vislygu, jis niekino ir šiuos klausimus, ir Ferdinandą Maką, ir visus jo namus. O štai ant sofos atsisėdo buvęs sidabro kasyklų valdytojas, Benonis Hartvigsenas, ir mirksėjo savo mėlynomis akimis, pūsdamasis savo bukaprotišku išpuikimu. Valgomajame mergaitės dengė stalą, nesitverdamos džiaugsmu, kad atėjo šitas vienintelis vakaras per visus metus. O, jei nekybotų čia ant sienų paveikslai, tiesiog neįmanoma būtų čia pasilikti.

Pagaliau pasirodė ir madame Šening. Ji atsiprašė, kad taip anksti atėjo.

— Visai ne anksti, geriausioji madame Šening,— pasakė Makas,— jau ketvirtis valandos, kaip jūsų vyras čia.

— Štai kaip,— atsakė ji ir net nepažvelgė, kur yra jos vyras, ji nematė net savo vyro šešėlio.

Prie stalo Makas pasakė savo įprastąją iškilmingą kalbą. Kalbėdamas apie savo dukterį, jis pareiškė viltį, kad baronienė Edvarda nepamiršo savo senų gimtų namų ir pavasarį atvažiuos apsilankyti... Ir nė žodžio apie katastrofą — juk buvo Kūčių vakaras.

Paskui Makas pasiūlė tostą už Benonį, puikų tostą už savo dalininką, kuris buvo toks geras ir neatsisakė aplankyti jį šį vakarą. Paskui — už švyturio prižiūrėtoją su žmona ir pagaliau už visus savo tarnautojus, ir visa armija žmonių, mintančių Sirilune, graudingai įsitraukė į Mako žodžius, o Bramaputra net išsitraukė nosinę. Tik Fredriko Menzos negalima buvo perkelti nuo lovos čia, prie stalo. Bet vis dėlto šitokį vakarą jis neliko vienas.

Šalia jo sėdėjo viena moteris, maitino jį ir skaitė jam maldas ir jį globojo. O prie kitos kamaros sienos gulėjo Elenos sūnelis, paliktas vienas ir užmirštas. Jis rėkė, nutildavo, spardydavosi, juokėsi, spardėsi ir vėl rėkė. Jis labai kliudė tiems dviems skaityti maldas, ir Fredrikas Menza porą kartų įtūžęs riktelėjo: „Karaliau Dovyde! Karaliau Dovyde! Po velnių! Hoho!" Į tai moteris atsakė: „Taip, jūsų teisybė, reikia prisiminti karalių Dovydą iš biblijos"

Padorumo dėlei Elena vieną kartą išsmuko iš puotos, apsuko kūdikį ant kito šono ir vėl išėjo. Ji buvo įsigilinusi į kitką, į tai, kas netrukus turėjo įvykti. Kai svečiai išsivaikščios, tikrai prasidės apžiūrėjimas. Bet už nieką pasaulyje šita mergiščia, šita Petrina iš Torpelvikeno, nesusivoks užsikišti sidabrinę šakutę už savo marškinių...

Benonis paklausė Maką:

— Ką gi, Roza, matyti, taip ir nesurado man šeimininkės?

Kaip visa tai, matyti, jį kankino, kokiu išsiblaškiusiu tonu jis klausinėjo, šitas galingas žmogus! Jam trūko damos, kuri galėtų vesti jo ūkį, ir jis niekaip negalėjo gauti jos net už visus savo pinigus.

Makas paprašė, kad jis palauktų iki pavasario:

— Mielas drauge, palaukite iki pavasario, aš prašau jus. Pavasarį parvažiuos mano duktė, o abi šios damos gerai pažįsta viena antrą...

Per šventes Benonis užsimanė pavažiuoti per bendruomenės mišką į kaimyninės parapijos bažnyčią. Jis nusprendė pasivažinėti pramogos dėlei, jis panorėjo išgirsti garsaus pastoriaus Barfudo švenčių pamokslą. Ir kadangi jam jau nebepritiko vaikščioti pėsčiam, todėl jis pasiėmė iš Mako arklį ir šlajukes ir dar paprašė paskolinti Mako ruonių kailio kailinius.

— Aš dar nespėjau įsitaisyti kailinių,— pasakė Benonis Svenui Sargui, sėdėjusiam užpakalyje ant mažos pasostės, skirtos vežėjui. Benonis buvo susvyravęs, ar imti jam Sveną vežėjo vietoje, nes juk dabar Svenas buvo vedęs žmogus, ir be to, pakeltas didelio laivo škiperiu.

— Man būtų didelė gėda, jeigu aš atsisakyčiau vežti Hartvigseną,— savo ruožtu atsakė Svenas.

Tai įvyko dar Siriluno kieme.

Pakeliui jie užvažiavo į Benonio namus ir pasiėmė į šlajas butelį ir krepšį su maisto ištekliais. Benonis išnešė ilgus batus ir pasiūlė Svenui Sargui apsiauti jais. O tai buvo tie patys žymieji batai su lakiruotais aulais, kuriais Benonis tiek metų buvo puikavęs.

— Apsiauk jais,— pasakė Benonis.

Jis jau įprato kalbėti minkštu, tačiau griežtu tonu,— turtingumas iškėlė jį savo paties akyse, suteikė jam kitą laikyseną, išmokė kilmingiau elgtis ir net šiek tiek ištaurino jo kalbą. Hoho, kaip šitie pinigai Benonį pavertė tikruoju žmogumi!

Bet kai Benonis pasiūlė Svenui Sargui apsiauti batus, tas senu savo papratimu atsakė:

— O ką gi jūs pats beturėsit?

Benonis įmovė savo kojas į aukštus aulinius Bergene pirktus batus su atvartomis iš šuns kailio. Tada Svenas apsiavė pasiūlytus batus, ir jie buvo tarsi brangenybės ant jo kojų.

— Jeigu jie tau tinka, tai gali pasilaikyti juos sau,— pasakė Benonis.

Ir Svenas Sargas atsakė:

— Tai jau per daug. Visą gyvenimą jie bus mano šventadieniški batai.

Jie išmetė po porą taurelių ir išvažiavo.

Pakeliui jie šnekučiavo apie šį bei tą. Kelias ėjo per tas vietas, kur Benoniui buvo žinomas kiekvienas kadugio krūmelis, kiekviena pušis, kiekviena uola. Jis čia buvo vaikščiojęs ir per lietų, ir giedros metu, nešiodamas karališkąjį paštą krepšyje su liūtais. O štai ir toji nelaimingoji ola, kurioje jis ilsėjosi su Roza, pastoriaus dukra. Oh, šitoji ola!

— Tu ką nors padainuotum,— paprašė jis Sveną, atsisukdamas atgal.

— Padainuoti? Hm. Taip jau yra, tarsi aš nebeturėčiau jokių gabumų. Tiek dabar visko!

Kai jie įvažiavo į bendruomenės mišką, atidarė butelį ir ištrenkė dar po keletą stikliukų. Svenas Sargas kažkaip keistai išblėso, susijaudino ir pradėjo tokias graudžias kalbas, tarsi būtų buvęs alkanas ir negalėtų pakelti jokio stipresnio gurkšnio.

— Reikalas toks, kad aš, tiesą pasakius, nieko šiandien dar nesu valgęs,— pasakė jis.— Gėda prisipažinti.

Ištraukė krepšį su kalėdiškomis maisto atsargomis ir ragaišį.

— Kodėl gi tu nieko nevalgei?

— Pats kaltas. Bet čia tiek visko susidarė! — atsakė Svenas.

Ir davė suprasti, kad jie su Elena rytą susibarė ir todėl jau jam ir kąsnis į gerklę nelindo.

Jie nuvažiavo tolyn. Svenas Sargas staiga pasakė:

— Jeigu aš dar tebeturėčiau savo deimantą ir jeigu pavyktų išprašyti iš jūsų krautuvės dėžę stiklų, aš, ko gero, vėl išeičiau klajoti.

Benonis atsisuko į jį:

— Dabar, kai tu esi pakeltas škiperiu?

Svenas linkterėjo galva.

— Be to, tu turi gi žmoną ir vaiką, ir visa kita.

— Taip,— atsakė jis,— beje, tačiau...

Jau pusmetis, kai geraširdis Svenas Sargas buvo vedęs. Jis jau nebedainavo apie Sorozos merginas ir nebešoko vieškelyje tarsi vėjas. Nieko panašaus jau jam nebeateidavo į galvą. Šitas pusmetis jam dabar atrodė visa amžinybe. Jis, tiesa, pasiekė tą, kurios geidė, tačiau dabar išnyko pirmykštis gyvas nekantrumas, džiaugsmingas jaudinimasis, dabar jis tik džiaugėsi, kad šiaip taip štai numetė nuo pečių dar vieną atliekamą dieną. Ir kiekvieną rytą jis atsibusdavo su tuo pačiu susivokimu, kad jam jau nebėra ko daugiau laukti, du šimtus kartų iš eilės jau kartojosi tas pats: jis keldavo, Elena keldavo, jų drabužiai buvo tie patys, jie apsivilkdavo juos šiandien, kaip ir vakar. Elena žvilgterėdavo pro langą, ar nuleistos Mako kambario langų užuolaidos ir ar viskas sutvarkyta. Paskui tais pačiais, iki šleikštumo žinomais žodžiais pranešdavo, koks yra oras, bet šitai ji kalbėjo tik tam, kad paslėptų, kur lekia jos žvilgsniai. Nepatenkinti jie šalinosi vienas kito, užleisdami vienas kitam vietą mažoje kamarėlėje, ir kiekvienas tik laukė, kad kitas greičiau išeitų. Ir išsiskirdavo, nepasakę vienas kitam nė vieno žodžio. Ir taip du šimtus kartų. O prieš akis, ko gero, dar jų laukia daugelis tūkstančių tokių kartų.

— Tu pasidarei pats į save nepanašus,— pasakė Benonis.— Pavasarį, kai parvažiuosi iš Lofotenų, tu galėsi persikraustyti į savo naujas dideles patalpas.

— Tai jau per daug, aš ir taip be galo dėkingas.

— O vaikas auga? — paklausė Benonis.

— Taip, auga. Jo akys rusvos, bet jis šaunus berniūkštis, aš jį myliu.

— O tu buvai paėmęs kada nors jį ant rankų.

— Ne.

— Nejaugi neėmei?

— Aš buvau norėjęs, bet...

— Tau vis dėlto retkarčiais reikėtų paimti jį ant rankų ir palaikyti,— pratarė Benonis.

— Na, jūs taip manote?

— Taip, manau. Nes kas liečia šitas rusvas akis... juk jų vis tiek neperdirbsi. Bet...

Jie privažiavo vietą ir pasuko į pastoriaus kiemą, dulkindami šviežiai iškritusį sniegą.

Ponas su kailiais, pats Hartvigsenas! Darbininkas, vos ne du, išbėgo priimti arklį.

— Prašom, prašom į vidų!

— Ne, dėkui.

Prie pastoriaus namų Benonio širdis skaudžiai sudiegė senaisiais prisiminimais, kurie čia skverbėsi į jį. Na, čia, šitame pačiame name, jis kadaise buvo priverstas pasirašyti žinomąjį kietaširdį pareiškimą. Paskui šitas pareiškimas paties lensmano buvo perskaitytas jo parapijoje nuo bažnyčios šventoriaus. O paskui Roza buvo jo sužadėtinė, o paskui nutraukė su juo ir ištekėjo už kito, už kisterio Nikalojaus. Taip, taip...

Benonis su visa savo prabanga nužingsniavo į bažnyčios šventorių, tyliai perskirdamas žmonių grupeles, kurios skyrėsi prieš jį ir sveikino jį. Visi jį pažinojo. Atbėgo pasiuntinys, ar nebus Hartvigsenas toks malonus užeiti pas pastorių pasikalbėti ir apšilti? Ne, dėkui, jis turi visokių reikalų. Štai po pamaldų jis galbūt ir užeis. Dėkui.

Jis neturi jokių reikalų. Bet tokiam žymiam žmogui visuomet gali atsirasti koks nors reikalas į kurį nors iš čia susirinkusių žmonių. Jo veiklumo ribos gana plačios. Jam reikia, pavyzdžiui, žmonių į naujuosius laivus, kurie plaukia į Lofotenus. Ir jam nėra reikalo pačiam žengti pirmąjį žingsnį ir ko nors teirautis. Jeigu dar jo iš visų pusių neapstojo prašytojai, tai tik iš gilios pagarbos, kurią jis visiems įkvepia. Bet, va, prieina vienas, paskui jį kitas, nusiima kepures ir nesiskubina jas užsidėti, nors yra smarkus šaltis. Ar nepadarytų jiems Hartvigsenas

tokios malonės, ar neatsirastų jiems kokia vietelė kuriam nors jo naujųjų laivų?

O Benonis stovi tarsi paminklas su ruonio kailiniais, ir kailiais apvedžiotais baltais, ir pasiruošęs visiems būti geras ponas ir geradaris.

— Aš pagalvosiu,— sako jis, užsirašydamas vardus.— Užeik pas mane šiomis dienomis. Suprantama, aš negaliu užmiršti ir savo parapijos, bet galbūt kas nors ir atsiras...

Į kalnelį kyla pats pastoriaus Barfudas su visa bažnytine apranga, sustoja šalia Benonio ir prašo nepadaryti jam nuoskaudos, jokiu būdu neaplenkti jo durų. Benonis dėkoja, sako, kad užeis po pamaldų, jeigu tik leis laikas. Ponui pastoriui gerai einasi? Žiūrėkite, ankstesniais laikais Benonis Hartvigsenas nebūtų išdrįsęs šitaip klausinėti pastorių.

Roza nesirodė bažnyčios šventoriuje. Gal ji šiandien ir į bažnyčią neateis? Na, ką gi!

Bet ji vis dėlto atėjo. Benonis nusiėmė savo kailinę kepurę ir nusilenkė, o Roza, visa paraudusi, praėjo pro šalį. Vargšė Roza, matyti, ji vis dėlto negalėjo nugalėti savo smalsumo, vis dėlto ji panoro žvilgterėti, kaip atrodo Benonis su kailiniais. Jinai įėjo į zakristiją.

Benonis susikaupęs valandėlę pastovėjo, paskui paskutiniajam prašytojui pasakė:

— Taip, taip, matau, kad tau striuka, užeik kaip nors artimiausiomis dienomis pas mane ir atsinešk įrankius. Gal sugalvosime ką nors, vaikučiams pieneliui.

— Dieve palaimink jus,— pasakė tasai

Ir Benonis įėjo į bažnyčią.

Jis tyčia atsisėdo prie pat durų. Žmonės išvertė akis: jis gi galėtų atsisėsti ir aukščiau, prie pat sakyklos, o jis atsisėdo užpakalyje visų! Roza sėdėjo pastoriaus šeimos suole ir žvilgterėjo į jį. Tai darydama ji stipriai paraudo, paskui raudonumas pamažu pasitraukė iš jos veido. Ji vilkėjo mėlynosios lapės kailinėlius.

Benonis atsisegė kailinius. Jis puikiai žinojo, kad jo pasirinktoji vieta buvo ne poniška. Ir lensmanas, ir keletas smulkių pirklių iš tolimųjų šcherų sėdėjo žymiai arčiau. Bet jis žinojo, kad ne vieta puošia žmogų, ir atsisėdęs ant kuklaus užpakalinio suolelio, jis tuo pačiu pridavė jam kilnumo. Ir tikriausiai nemaža žmonių bažnyčioje gėdijosi, kad buvo atsisėdę arčiau už jį, jeigu jie

būtų žinoję, jie iš širdies būtų atsisėdę kuo toliausiai nuo Hartvigseno, žinomojo turtuolio ir galingojo Hartvigseno. Dievas mato, šiandien jie geriau būtų visai neatėję į bažnyčią! — turbūt taip jie galvojo.

Tuoj po pamokslo keli parapijiečiai išėjo iš bažnyčios. Benonis užsisegė kailinius ir taip pat išėjo paskui juos. Jis nenorėjo daugiau kankinti Rozą. Žmonės nuolatos žvilgčiojo pakaitomis į jį ir į ją, ir tikrai, jie atsiminė jų buvusį susižadėjimą. „Kaip ji prakišo!" — tikriausiai galvojo jie.

Benonis priėjo prie šlajų, ir Svenas Sargas tuojau pat atsirado prie savo pono ir paklausė, ar ne laikas kinkyti.

— Taip, kuo greičiausiai.

Bet kieme jau nuėjo gandas, kad Hartvigsenas stovi prie šlajų. Dieve maloningasis, jis ruošiasi namo! Pastorienė skubiai nulipo laiptais, ir per šaltą orą, ir per šviežią sniegą priėjo prie Benonio, pasitikėdama ištiesė jam ranką ir ėmė prašyti nepaniekinti ir įžengti pro jos duris. Pagaliau jie turi malonumo matyti jį, o jis nenori suteikti jiems garbės.

Jiems bestovint, iš bažnyčios išėjo ir Roza. Vargšė Roza, matyti, ją kankino smalsumas ir ji panorėjo žvilgterėti, kaip štai Benonis tuojau išvažiuos namo. Štai ji eina. Motina šūkteri jai:

— Ne, Hartvigsenas žūtbūt nori važiuoti namo. Eikš greičiau ir drauge su manim paprašyk jį, kad pasiliktų.

Roza labai sumišusi, ji vos gali pratarti:

— Ar jūs nenorite būti toks draugiškas ir užeiti pas mus?

Benoniui nėra reikalo dėtis oresniu, negu kad jis yra, šito jam visai nereikia. Jis tik išsisukinėja tuo, kad kelias yra tolimas, todėl jis ir nori greičiau išvažiuoti.

— Dabar mėnesiena,— sako Roza.

— Taip, dabar mėnesiena,— priduria ir jos motina.

— Jau nežinau kaip,— sako Benonis Svenui Sargui, klausiamai žiūrėdamas į jį.— Kaip tu manai, ar mes galime dar šiek tiek sugaišti?

Svenas Sargas žino, kaip reikia elgtis tokioje draugijoje: jis nusiima savo kepurę, nusilenkia ir sako:

— Oras geras. Ir kelias taipgi. Parvažiuosim!

— Reikalas tas, kad šiuo metu ir nebesu pats sau ponas,— aiškina Benonis eidamas paskui damas.— Tiek dabar rūpesčių, tenka paruošti visus laivus.

Na, ar ne stebuklai! Štai eina Roza čia, visiškai greta jo, o truputį palaukus ji jau sėdi su juo viename kambaryje, klausosi, ką jis kalba ir net pati šiek tiek jam atsakinėja. Kai iš bažnyčios parėjo pastorius Barfudas ir atsisėdo už stalo, ji paduodavo Benoniui visa, jeigu tik pamatydavo, kad jam ko trūksta. Visa tai buvo taip keista, tarsi sapnas.

Jį kankino abejonės, kurias stengėsi nugalėti. Kokiu tonu reikia kalbėti ir ar dažnai galima pažvelgti į ją? Juk jis — buvęs šitos moters sužadėtinis, bučiavęs ją, statęs jai namus, vos vos nepriėjęs iki vestuvių.

Po pietų pastorius su pastoriene nuėjo valandėlę nusnūsti. Toks jau čia buvo įprotis. Benonis pasiliko vienas su savo buvusia sužadėtine.

— Ar nebūsite tokia gera truputį paskambinti? — paprašė jis.— Arba galbūt tai trukdys jūsų tėveliui ir motutei?

„Žinoma, trukdys",— greičiausiai pagalvojo ji. Bet vis dėlto atsisėdo ir ėmė skambinti.

Jam rodėsi, kad ji skambina dieviškai, niekad jis nebuvo girdėjęs ko nors panašaus, ir jam rodėsi, kad taip skambindama ji pareiškia jam ypatingą prielankumą. Ji palenkdavo pečius tai į kairę, tai į dešinę, jos plaukai ant pakaušio buvo tokie purūs, o po jais matyti kaklas, baltas kaklas.

Jis širdingai dėkoja jai.

— Man niekad neteko klausytis geresnės muzikos,— sako jis.

Kai ji baigė skambinti, kurį laiką jie abu buvo sumišę ir sėdėjo tylėdami.

— Taip, aš manau, ilgai jums teko sėdėti, kol išmokote taip nuostabiai skambinti,— pasakė jis.

— Ak, taip,— nusišypsojo ji,— bet aš daugiau nieko ir nemoku.

Jie dar apie šį bei tą pasikalbėjo, jo turtingumas padėjo jam išsipainioti iš daugelio keblumų ir net leido jai išmintingai atsakinėti, kai ji klausinėjo apie naujuosius laivus. Laikas eina, skubiai eina, Benonis jaučia, kad netrukus turi įeiti senukai. Na, ką gi, į Rozą jis turi reikalą, jis veikia teisiniu pagrindu ir klausia ją:

— Nežinau, ar kalbėjo jums Makas apie mane?

Jis pamatė, kad jos tarpuakyje tuojau pasirodė plonutė raukšlelė.

— Makas galvojo, kad jūs galbūt nurodytumėt man kokią nors šeimininkę.

— Ne,— atsakė ji.

— Ne, ne. Aš tik maniau, kad jūs pietuose ką nors žinote. Nieko kito mes ir negalvojome.

Ji papurtė galvą.

— Ne, aš nieko nežinau.

Pauzė.

Benonis pažvelgė į laikrodį. Ko gi neateina seniai! Jis nenorėjo šito nepasisekimo išsiaiškinti tuo, kad visa tai buvo tik Mako išgalvojimas. Tačiau, berods, nieko ypatingai blogo ir neįvyko. Jis atsistojo, priėjo prie paveikslo ant sienos ir ėmė žiūrėti. Paskui perėjo prie kito paveikslo. Roza sėdėjo nuošaliai ir atrodė tokia apleista. Jis mandagiai paklausė:

— Taip, galbūt įsakysite perduoti sveikinimus Sirilunui?

— Taip, prašau. Dėkui.

Seniai įėjo tada, kai jaunieji žmonės ką tik buvo pasikeitę šitais žodžiais. Ir šitiems žodžiams ilgą laiką lemta buvo pasilikti paskutiniams. Po kavos Benonis atsisveikino ir išvažiavo namo. Dabar nebebuvo ko belaukti pavasario ir Edvardos sugrįžimo; reikalas ir taip buvo išspręstas.

Švietė aiškus mėnuo ir liepsnojo šiaurės pašvaistė. Benonis vėl važiavo pažįstamomis vietomis. Jis matė, kaip ant uolų keteros vėjas draskė ir stulpu suko sniegą.

— Borre aekked! — kažkas šūkterėjo nuo vieškelio.

Benonis atsakė ir nuvažiavo tolyn.

Atėjo pavasaris, ir Mako duktė Edvarda atvyko pašto garlaiviu. Bet tai yra kita istorija ir kita nedidelė knyga, kuri vadinasi „Roza“.

II DALIS

ROZA

Vertė ALEKSAS DABULSKIS

I

18... metų žiemą aš išvykau iš Olezuno į Lofotenus viena žvejų škuna. Mes plaukėme bemaž keturias savaites. Aš išlipau Skrovene ir ėmiau laukti pakeleivingo laivo, kad galėčiau vykti toliau. Viena škuna Velykoms plaukė namo į Saltenlaną, ir nors nepataikiau tiksliai į paskirties vietą, aš išplaukiau su tais žvejais. Mat anuose kraštuose turėjau draugužį, jis vadinosi Munkenas Ventas; mes buvome su juo susitarę keliauti kartu. Nuo to laiko praėjo penkiolika metų — visa amžinybė.

Didįjį trečiadienį, balandžio šešioliktąją, atvykau į prekiautojų miestelį Siriluną. Čia gyveno pirklys Makas, orus ponas. O šalimais gyveno ir geras žmogus Benonis Hartvigsenas, kuris buvo turtingas ir visus rėmė. Jiedu, galima sakyti, buvo Siriluno šeimininkai, visų čionykščių laivų ir žūklaviečių. „Eikit pas Maką, eikit pas Hartvigseną, pas kurį tamsta teiksies",— pasakė maniškiai žvejai.

Aš priėjau ponišką sodybą, apžvelgiau ir nusprendžiau neužsukti — jau pernelyg turtingai ir prašmatniai gyveno senasis Makas. Užtat vidudienį atėjau pas Benonį Hartvigseną ir prisistačiau. Buvau menkas ponas, viso labo turėjau savo šautuvą ir šiokių tokių drabužėlių kuprinėje, todėl pasiprašiau, kad mane kuriam laikui priglaustų pas savo samdinius.

— Tą tai galim,— pasakė Hartvigsenas.— Jūs iš kur?

— Iš pietų. Vykstu į Utverą ir Osą. Esu Parelijus, studentas. Be to, moku piešti spalvomis ir dažais, gal tatai jums pravers.

— Vadinasi, jūs mokytas žmogus, kaip atrodo.

— Taip. Ir ne koks nors valkata. Aš susitariau su draugu susitikti šiose vietose. Jis irgi mokytas, ir mes abu medžiotojai. Norim kartu pakeliauti.

— Prašom sėstis,— tarė tada Hartvigsenas ir pastūmė man kėdę.

Be kitų baldų, kambaryje stovėjo fortepijonas, bet aš susilaikiau ir prie jo nepriėjau. Priešingai, Hartvigsenui paaiškinau viską, ko tiktai klausinėjo, ir jis mane pavalgydino. Man jis buvo labai malonus ir nutarė mane priimti į savo namą, o ne siųsti pas samdinius.

— Likite pas mane, man jūsų prireiks,— pasakė.— Ar turit žmoną? — dar paklausė šypsodamasis.

— Ne. Man tik dvidešimt dveji. Dar augu.

— Ir netgi nieko neįsimylėjęs?

— Ne.

Paskui Hartvigsenas pridūrė:

— Jeigu jūs toks mokytas, tikriausiai galit nupiešti mano namą ir daržinę, kitaip sakant, visus mano trobesius, nupiešti jų paveikslus?

Aš nusišypsojau ir nusistebėjau jo keistais žodžiais: ką tik juk aiškinau jam, kad moku piešti spalvomis ir dažais.

— Mano namai visko prigrūsti,— tarė jis,— o aplink namus lekioja mano balandžiai; esu visko, ką čia matote, šeimininkas. O šit paveikslų neturiu,— kalbėjo jis.— Ko neturiu, to neturiu.

Aš jam atsakiau, kad nepagailėsiu triūso ir pavaizduosiu visa, ko jis pageidaus.

Hartvigsenas išėjo į prieplauką, palikdamas mane vieną, o aš ir norėjau vienas pabūti. Visos durys atlapos, vaikščiojau kur panorėjęs, ilgai kiūtojau valtinėje, dėkodamas Viešpačiui už tai, kad leido taip toli atkeliauti ir sutikti kol kas vien gerus žmones.

Praėjo šventės, ir aš ėmiau piešti ir lieti dažais Hartvigseno namą ir daržinę. Šitam darbui man šio to prireikė, aš nuėjau į krautuvę ir ten pirmąsyk pamačiau pirklį Maką, orų poną. Jau nebejaunas, bet stiprus, žvalus, elgėsi išdidžiai ir oriai. Baltinių smeigtukas brangus, su deimantu, laikroduko grandinėlė apsagstyta aukso karuliais. Išgirdęs, kad aš ne koks valkata, o visai priešingai — keliauti užsimojęs studentas, jisai savo pasipūtėlišką toną pakeitė puikiu pagarbumu.

Aš piešiau, o Hartvigsenas negalėjo atsidžiaugti mano triūsu, vis grožėjosi, kad trobesiai man išeina panašūs. Savo draugui Munkenui Ventui pasiunčiau laišką pranešdamas, kad keliauju pas jį, bet užtruksiu pas gerus žmones.

— Parašykit, kad jį pasieksit ne anksčiau kaip rudenį,— išsitarė man Hartvigsenas.— Vasarą man jūsų nuo-

lat reikės. Šit laivai grįš iš Lofotenų, juos irgi reikės nupiešti, ypač to vertas „Funtus" — juo aš plaukiau į Bergeną.

Ir nė kiek nenuostabu, kad užtrukau Sirilune. Čia vis kas nors užsukdavo, bet retas kuris išsyk traukdavo toliau. Porą savaičių vėliau už mane čia pasirodė Kabliadirbys. Jisai visiems pridarė kablių kabliukų, bet neišvyko, o irgi pasiliko. Jis dievaži niekam daugiau netika — tiktai kablius lankstyti. Užtat labai mikliai mėgdžiojo žvėrių ir paukščių balsus, lyg kokį prietaisą turėtų burnoje — galėjo čiulbėti kaip visas miško paukščių choras, o jūs nė nesusigaudytumėt, iš kur tie garsai sklinda. Tiesiog nesuvokiama. Net patsai ponas Makas sustodavo savo kieme pasiklausyti Kabliadirbio, kai šisai eidavo pro šalį. Galop Makas įtaisė jį malūne, kad nuolat būtų netoliese, ir Kabliadirbys tapo čionykšte įžymybe.

II

Jau senokai gyvenau pas Hartvigseną, kai sykį pakeliui į krautuvę sutikau Maką su nepažįstama dama. Ji vilkėjo lapės kailio žaketu, tačiau atsilapojusiu, nes jau artėjo gegužis. Aš atpratau nuo jaunų damų draugijos, nusilenkdamas dirstelėjau į jos mielą veidą ir pagalvojau: „Saugok ją, Viešpatie". Ji aiškiai vyrėlesnė už mane keleriais metais, aukšta, rudaplaukė, tamsraudonėm lūpom. Pažvelgė į mane it sesuo — tiesiu, tyru žvilgsniu.

Pakeliui į namus vis galvojau apie ją ir pasakiau apie susitikimą Hartvigsenui. Jis tarė:

— Tai buvo Roza. Ar graži?

— Taip.

— Tai Roza. Teikėsi vėl atvykti.

Aš nenorėjau rodyti susidomėjimo, tik pasakiau:

— Taip, ji graži. Ir nepanaši į vietines.

Hartvigsenas atsakė:

— Ji ir nėra vietinė. Ji iš gretimos parapijos. Viebi pas Maką.

Hartvigseno senučiukė tarnaitė man vėliau dar šį tą papasakojo apie Rozą: ji kaimyninės parapijos pastoriaus duktė, vos tik ištekėjo, o šit vėl vieniša, vyras išvyko į pietus. Roza kartą ir su Hartvigsenu, galima sakyti, tuo-

kėsi: jau buvo susiruošta vestuvėms, o ji žybt ir ištekėjo už kito. Visus pribloškė.

Pastebėjau, kad šiomis dienomis Hartvigsenas ėmė rūpestingiau rengtis ir elgėsi kaip subtilus ponas.

— Girdėjau, Roza atvyko? — pareidamas paklausė jis tarnaitės.

Mudu abu išsiruošėm į Siriluną. Jokių reikalų šįsyk nė vienas neturėjom. Hartvigsenas paklausė:

— Ar jums ko nors reikia krautuvėje?

— Ne. Na, nebent vinučių, medvinių...

Tos, dėl kurios mudu atėjom, krautuvėje neradom. Man padavė vinių, o Hartvigsenas paklausė:

— Ar vinys jums reikalingos paveikslams?

— Taip, porėmiams.

— Gal dar ko porėmiams reikia? Jūs neskubėkit, pagalvokit.

Ir supratau, kad jis šitaip kalba tik lūkuriuodamas.

Aš teiravausi dar kažkokių mažmožių, o Hartvigsenas stovėjo ir laukė, vis dirsčiodamas į duris. Pagaliau jis mane paliko ir išėjo į kontorą. Būdamas Mako kompanionas, o dar turtingas, jis atidarė duris nė nesibeldęs, ko niekas kitas, žinoma, nebūtų drįsęs net pagalvoti.

Stovėjau prie prekystalio ir laukiau, tada ir įėjo toji, dėl kurios mes čia atsiradom. Aišku, ji matė, kai Hartvigsenas ėjo krautuvėn, ir norėjo jį susitikti. Nuo slenksčio ji pažvelgė tiesiai man į veidą, ir aš nukaitau, o ji išsyk nulindo už prekystalio ir ėmė kažko ieškoti lentynose. Aukšta, tiesi, o jos rankos taip švelniai kilojo prekes. Aš negalėjau akių atitraukti. Ji atrodė kaip jauna mama. Kad tik greičiau tas Hartvigsenas ateitų iš kontoros, pagalvojau. Ir jis kaip tik pasirodė. Pasisveikino su Roza, jinai irgi. Jokio jų nesmagumo nepastebėjau, nors juodu kažkada buvo susižiedavę, ak, taip ramiai jis ištiesė jai ranką, o ji nenuraudo, nė kiek nesutriko jį matydama.

— Vėl pas mus? — paklausė jisai.

— Taip,— atsakė ji.

Nusigręžė nuo lentynų ir toliau kažko ieškojo. Truputėlį patylėjo. Paskui prašneko nežiūrėdama į jį:

— Aš ne sau kuičiuos jūsų prekėse, tai šeimynai.

— Nieko čia tokio, ką jūs!

— Taip taip, už prekystalio stoviu kaip kadais, bet nebūkštaukit, nieko nepavogsiu.

— Argi ne gėda? — tarė jis įsižeidęs.

Pagalvojau: Hartvigsenu dėtas, nestovėčiau čia nė minutės. O jis vis stovėjo. Vadinasi, kažkas ruseno jo širdyje, jeigu nėjo šalin. Ir kodėl jam pačiam nenuėjus už prekystalio, nepasiūlius suieškoti, ko jai reikia? Juk jis čia šeimininkas? O stovi su manim šiapus prekystalio kaip pirkėjas. Juk pardavėjai Stenas ir Martinas nedrįsta su juo prasižioti — tokie nesuskaičiuojami jo turtai, ir jis gi šeimininkas!

— Čia su manimi atvykęs studentas,— tarė Hartvigsenas Rozai.— Vis klausinėja, ar neateisit kada pagroti mūsiške muzika. Ji pas mane taip ir stovi, ta muzika.

— Man drovu groti pašaliniams,— tarė ji ir papurtė galvą.

Hartvigsenas patylėjo, paskui tarė:

— Ką gi, aš tik paklausiau. Na, kaip jūs? — atsigręžė į mane.— Ar viskas?

— Taip, viskas.

— Aš, tiesą sakant, tokiais groti nemoku,— staiga atsiliepė Roza.— Bet jeigu jūs... Gal užeitumėt pas mus į kambarį?..

Mes trise nuėjome į Mako kambarius. Ten stovėjo naujas brangus fortepijonas, ir Roza juo paskambino. Ji labai stengėsi, dievaži, norėjo užglaistyti savo atžarumą. Baigusi skambinti pasakė:

— Štai tiek, daugiau aš nieko nemoku.

Hartvigsenas sėdėjo kaip sėdėjęs, nė nesiruošė išeiti. Parėjo Makas, jį nustebino netikėtumas, mus sutiko itin pagarbiai. Atnešė mums gėrimų ir sausainių. Mane jis vedžiojo po svetainę, rodė man paveikslus ir puikias graviūras. Tuo tarpu Hartvigsenas ir Roza šnekučiavo dviese. Kalbėjosi apie kažką, ko aš anksčiau nežinojau, apie kūdikį, apie mergytę, vardu Marta, apie Steno Ūkvedžio dukrą. Hartvigsenas norėtų ją pasiimti, jeigu Rozai ši mintis patiksianti.

— Ne, man ši mintis ne prie širdies,— atsakė Roza.

— Tu gerai pagalvok,— staiga pasakė Makas.

Tada Roza pravirko ir tarė:

— Ir ką aš jums padariau?

Hartvigsenas nusiminė, ėmė ją guosti.

— Jūs išmokėt kūdikį daryti kniksus. Nieko kito galvoj neturėjau. Pamaniau, pasiimsiu, jeigu jūs jau išmokėt ją dailių manierų. Ir ko gi verkti?

— Dėl Dievo, imkit ją. Tik aš persikraustyti pas jus negaliu,— atšovė Roza.

Hartvigsenas ilgai galvojo, paskui pasakė:

— Negaliu aš imti kūdikį be jūsų.

— Tai ir suprantama,— pritarė Makas.

O Roza numojo ranka ir išėjo iš kambario.

III

Žvejai jau grįžo iš Lofotenų, didžiaisiais laivais ir škunomis, virš užutėkio aidėjo dainos, šūksmai, spindėjo saulė — atėjo pavasaris. Kelias dienas Hartvigsenas slankiojo niūrus, nerasdamas vietos, bet laivai grįžo su žuvimi, darbas virte virė, ir jis atgavo ūpą. Rozos nemačiau.

Susipažinau su nuostabiu žmogumi — švyturio prižiūrėtoju. Jo pavardė Šeningas, anksčiau dirbo kapitonu. Susidūriau su juo vieną vakarą, kai vaikštinėjau tarp uolų dairydamasis į jūros paukščius; jis šiaip sau sėdėjo ant akmens. Kai ėjau jo link, jis žiūrėjo į mane be perstojo, nes buvau svetimas, ir aš į jį spoksojau.

— Ką jūs čia veikiat? — paklausė.

— Vaikštau ir žiūriu į paukščius,— atsakiau.— Argi draudžiama?

Jis neatsakė, ir aš nuėjau pro šalį.

Prisivaikščiojęs grįžau, o jis tebesėdėjo ant to paties akmens.

— Kai paukščiai peri, nevalia baidyti,— tarė jis.— Ir ko jūs čia vaikštot?

Aš irgi paklausiau:

— O ko jūs čia tupit?

— Ak, mielas jaunuoli! — pasakė jis kilstelėdamas plaštaką.— Ko aš čia sėdžiu? Sėdžiu, kad neatsilikčiau nuo savo lemties. Štai kas.

Turbūt aš nusišypsojau, nes jis atsakė blyškia, gailia šypsena ir tęsė:

— Šiandien sau pasakiau: nagi pažiūrėsiu, kaip tu vaidini rolę savo gyvenimo komedijoje. Gerai, atsakiau pats sau. Ir šit aš čia sėdžiu.

Tai man pasirodė taip keista, o juk aš dar nepažinau švyturininko, tad pamaniau, kad jis juokauja.

— Ar tik ne jūs gyvenat pas Benonį Hartvigseną? — pasiteiravo jis.

— Taip.

— Bet mano labadienių jam neperduokit.

— Jūs ant jo pykstat?

— Taip. Va šitie nesuskaičiuojami turtai po mūsų kojomis kažkada priklausė jam. Dabar jūs trypiat milijono vertės sidabrą, kuris irgi priklausė jam. O jis viską pardavė ir liko menkysta.

— Argi Hartvigsenas beturtis?

— Ne. Bet jei padoriau apsirengtų, tai pinigo liktų nebent srėbalui.

— Tai gal jūs aptikot šitą lobį ir atsisakėt nupirkti pusvelčiui? — paklausiau.

— O kam man tas lobis? — atkirto švyturininkas.— Abi mano dukros sėkmingai ištekėjo, mano sūnus Einaras greit mirs. O mudviem su senuke dvigubų pietų nereikia. Jūs gal mane kvailu laikot?

— Ne, jūs man atrodot toks protingas, kad nė nesuprantu.

— Tikra teisybė! — tarė švyturininkas.— Ir dar pasakysiu: gyvenimas kaip moteris. Argi nedera ja grožėtis, ar nedera jai nusileisti? Nepriešgyniauk gyvenimui, nepriešgyniauk, tegu jis tave priveikia, o lobis — tegu sau guli žemėje.

Užutėkin įplaukė pašto garlaivis. Mačiau, kad prieplaukoje šurmuliuoja žmonės, virš Siriluno ir prieplaukos iškėlė vėliavas. Laive grojo vokiečių orkestras, prieš saulę žvilgėjo vario dūdos. Minioje mačiau Maką ir jo ekonomę, Hartvigseną ir Rozą, bet jie niekam nemojavo, ir jiems iš garlaivio niekas nemojavo.

— O kam gi iškėlė vėliavas? — paklausiau švyturio prižiūrėtoją.

— Gal jums, gal man, ką čia gali žinoti? — atsakė vangiu balsu. Betgi mačiau, kaip išsiplėtė jo akys, išsipūtė nosis išgirdus muziką, pamačius žvilgančias dūdas.

Aš nuėjau, o jis taip ir liko sėdėti su savo mintimis. Jam tikriausiai įgriso mano klausimai ir aš pats įgrisau, betgi, Dieve, ko jis leidosi gyvenimo priveikiamas, galvojau aš. Keliskart atsigręžiau, jis tebesėdėjo nekrustelдamas, susigūžęs, pilka striuke, suglamžyta nulėpusia skrybėle.

Aš nusileidau į prieplauką ir ten sužinojau, kad pasitinka Mako dukterį Edvardą. Ji buvo ištekėjusi už suomių barono, žiemą liko našlė, turi porą vaikų.

Antai Roza ėmė mosuoti skarele, iš garlaivio jai atsakė dama. Makas nemosikavo. Užtat šūktelėjo valtininkams: „Žiūrėkit man, kad baronienę su vaikais atgabentumėt gyvus ir sveikus!"

Stovėjau galvodamas, kaip keista, kad Roza susižadėjo su Hartvigsenu, o ėmė ir ištekėjo už kito. Hartvigsenas tvirtas, augalotas, malonaus veido, protingas, be to, turtingas ir pasirengęs bet kam padėti, vadinasi, geros širdies žmogus,— tad kuo gi jai neįtiko? Tiesa, jo smilkiniai žili, bet plaukų visas kuodelis pūpso, o šypsant pasimato stambūs geltoni dantys — visi sveikutėliai. Taigi Rozai nepatiko dar kažkas, ko iš šalies neatspėsi.

Baronienė išlipo į krantą su savo dviem mergaitėm. Aukšta, liekna, su tankiu vualiu. Sveikindamasi su tėvu, ji neatidengė veido, taip ir bučiavosi pro vualį, ir abu neparodė nė mažiausio džiaugsmo, bet kai baronienė įsišneko su Roza, tada atkuto, jos balsas tapo švelnus, aksominis.

Štai dar vieną nepažįstamą poną atgabeno valtim iš garlaivio. Vos tik jis žengė į krantą, paaiškėjo, kad visiškai girtas ir nieko nebeįžiūri. Ir Makas, ir Hartvigsenas jam linkčiojo, o jis vos krestelėjo galvą, nė neprisilietė prie skrybėlės. Man paaiškino, jog čia anglas, seras Hju Trevilanas, kasmet atvykstąs pažvejoti lašišų kaimyninėje parapijoje. Tai tas pats ponas, kuris už didelius pinigus nupirko iš Hartvigseno sidabro kalnus. Jis nusisamdė nešiką ir dingo iš prieplaukos.

Stovėjau pašalyje, jaučiausi čia svetimas ir nenorėjau prie ko nors šlietis. Tačiau štai Makas su saviškiais patraukė sodybos link, tai ir aš žingsniavau iš paskos. Kai Hartvigsenas ketino sukti į savo namus, baronienė jį sulaikė keletą mirksnių. Pagaliau nusimovė pirštinaitę ir man taip pat ištiesė ranką,— ilgą grakščią ranką, o koks švelnus buvo tos rankos spustelėjimas!

Paskui, jau vėlai vakare, abi baronienės dukros stovėjo prie seklumos. Stovėjo pasilenkusios, apkabinusios kelius, kažką įdėmiai žiūrinėdamos smėlyje. Žvitrios, sveikos mergytės, tačiau tokios trumparegės, kad ničnieko nemato po kojom nesusirietusios ir nosies neprikišusios.

Jos apžiūrinėjo negyvą jūrų žvaigždę, ir aš joms šį tą papasakojau apie tuos retus sutvėrimus, kurių jos lig šiol nebuvo mačiusios. Nuėjau su jomis palei uolas, aiškinau, kaip kokie paukščiai vadinami, rodžiau jūržoles ir dumblius. Visa tai joms buvo neregėta.

IV

Tiesą pasakius, aš jau savo padariau, bet Hartvigsenas nenori manęs paleisti. Jam smagiau, kai aš greta,— jis taip ir sako. Mano paveikslas jam patiko,— namas, daržinė, karvelidė, viskas savo vietoje, bet kai ateis vasara, Hartvigsenas norėtų, kad pavaizduočiau žalią foną — tą bendruomenės mišką, kuris tolumoje, palei pat kalnus, liejasi su šviesiai violetine dulsvuma. Pagal tai man teks pakeisti šaltą oro atspalvį, net paties namo spalvą teks keisti. „O kol kas užsiimkit škuna",— pasakė man Hartvigsenas.

Aš plaukiu prie „Funtaus". Giedri diena, visi laivai stovi nuleidę inkarus; valo menkę, ir štai ji palaipsniui pripildo džiovyklas. Atvykėlis anglas seras Hju Trevilanas stovi ant kranto pasirėmęs meškere ir žiūri, kaip dirbama. Man pasakojo, kad jis pernai pavasarį lygiai taip išstypsojo ištisas dvi dienas. Jis nė nežvilgteli į niekąžmonių šurmulyje, jis tik žiūri, kaip doroja žuvį. Kartkartėmis visiems matant išsitraukia iš krepšio gertuvę ir gerokai gurkšteli. Ir vėl neatsitraukdamas spokso į dirbančiuosius.

Aš sėdžiu savo valtyje, pieštuku eskizuoju „Funtų" ir iškraunamus didžiuosius barkasus. Mėgstu taip dirbti, sekasi piešti, ir jaučiuosi laimingas. Rytą buvau užsukęs į krautuvę ir ten patyriau vieną retą, slaptą įspūdį, kuris paskui ilgokai mane džiugino. Roza, aišku, išsyk viską pamiršo, o aš va atsimenu: aš atvėriau ir palaikiau jai duris, ji atsigręžė ir man padėkojo, tik tiek.

Tik tiek. Ir nuo tol jau praėjo amžinybė.

Gilus, žydras telkšo užutėkis, visiškai sustingęs, bet kiekvienąsyk, kai iš škunos meta sunkias įsūrėjusias skrodenas, barkasai vos vos slūgteli vandeny, ir sklinda aplink vos regimas ribėjimas. Kad taip nupiešus tą ribuliavimą ir ant vandens krintančius paukščių šešėlius!

Jie — lyg atodūsio šešėlis, lyg dvelksmo pėdsakas aksome. Štai iš paties užutėkio įlinkio pakyla naras, bemaž liesdamas sparnais vandenį, ir šauna pro visas salas į atvirą jūrą. Ir perveria žydrumą virpančia gija — či či či — ir jo ilgas įsitempęs kaklas verčia galvoti apie geležį, apie šarvus pramušantį sviedinį. Nuskrenda naras, o iš to paties taško, kur dingo paukštis, išnyra delfinas ir tarytum verčiasi salto ant aksomo. Koks gražumas!

Baronienės dukros stovi prie seklumos ir šaukia mane, nusiiriu prie kranto ir sodinu jas valtin. Jiedvi manęs negalėjo pastebėti, bet kas nors pasakė, kad aš užutėkyje, todėl ėmė šaukti mano vardą, juk aš joms pasisakiau. Jos trumparegiškai apžiūrinėja mano piešinį, vyresnioji sakosi gerai mokanti piešti miestus. Penkiametė jaunėlė nuo valties supimosi ima snūduriuoti, aš patiesiu savo striukę ir patyliukais niūniuoju, kol ji užmiega. Aš juk pats kažkada turėjau sesytę.

Mudu su vyresnėle plepame, ji vis įterpia švediškų žodžių, mat puikiai šneka švediškai, jei tik panori, bet dažniau vartoja savo motinos kalbą. Ji pasakoja, kad visuomet Velykų rytą mama jai leidžia pažiūrėti pro geltoną šilkinę skarelę į saulę — kaip ji šoka iš džiaugsmo, kad prisikėlė Kristus. „O ar pas jus čia saulė irgi šoka?"

Jaunėlė miega.

Praeina nemažai laiko, ir štai aš iriuosi prie kranto. Vyresnioji žadina sesutę: „Atsibusk tu, Tona!" Tona pagaliau išsibudina ir ilgai guli nesusivokdama, kur jinai. Paskui ima kaprizintis ir širsti ant sesers už tai, kam toji sukėlusi pajuoką, paskui netikėtai pašoka valtyje, ir aš vos ją pasodinu. Pagaliau aš atgaunu savo striukę. Pakrantėje stovi baronienė ir mums rėkia. Tona ir Alina viena per kitą jai pasakoja savo įspūdžius. Tačiau Tona nė girdėti nenori apie tai, kaip miegojusi valtyje.

Roza irgi stovi pakrantėje. Netrukus ateina Hartvigsenas, jis traukia į džiovyklas. Mūsų visas būrys čia susirinko. Baronienė dėkoja man, kad pasakojau vaikams apie jūrinę žvaigždę ir paukščius, paskui nusigręžia į Hartvigseną ir visąlaik šnekasi su juo. Roza stovi tylėdama ir klausosi. Vėliau — iš mandagumo — pageidauja žvilgtelėti į mano piešinį. Ji žiūrinėja jį, bet aš pastebiu, jog visą laiką klausosi, apie ką šneka Hartvigsenas ir baronienė.

— Čia tiek permainų,— sako baronienė.— O juk anuomet buvau jus, Hartvigsenai, įsimylėjusi,— kalba jinai.— Tatai aš, pamanykit, daugiau negu subrendusi moteris su savo gausia šeimyna.

Ji su balta suknia, todėl atrodo dar aukštesnė ir lieknesnė, dar išlenkia liemenį gręžiodamasi kairėn ir dešinėn, bet nekeisdama kojų padėties. Jos veido gražiu nepavadinsi, toks mažas, tamsokas, o ant viršutinės lūpos ryškėja šešėlis. Užtat dailios formos galva. Ji nusivožė skrybėlę.

— Su savo gausia šeimyna! — juokiasi Hartvigsenas.— Viso labo dvi dukros.

— Tai jau daug,— sako jinai.

Hartvigsenas geraširdis ir ne itin sąmojingas, jis kartoja:

— Viso labo dvi dukros. Kol kas. Cha cha cha. O toliau kaip Dievas duos.

Baronienė juokiasi:

— Jūs, matau, man negailit puikių vilčių.

Roza suraukė kaktą. Norėdamas ką nors sakyti, aš ją klausiu:

— Nenorėčiau spalvinti piešinio, nesijaučiu stiprus tapytojas. Gal geriau palikti jį, koks yra?

— Tik pamanykit, ir man taip atrodo,— ištaria ji atsainokai ir vėl klausosi baronienės.

O aš jau sakiau, ką baronienė šnekėjo. Ak, bet ji prikalbėjo daug malonių dalykų, aš tikriausiai ją šmeižiu, kai ištraukiu atskirus žodžius iš jos šnekos. Ji atrodė tokia vargšelė, taip gailiai nusišypsodavo, jei iš įkarščio išsprūsdavo kokia nesąmoninga paikybė. Ji jautėsi prastai, o ir pati turbūt nebuvo gera, tačiau ji buvo nelaiminga. Tokia liauna, taip išlenkdavo rankas virš galvos ir suglausdavo delnus, ir stovėjo, šnekučiavo, žiūrėjo į žmogų iš suglaustų rankų paskliautės. Labai gražu.

V

Hartvigseną pakvietė į priėmimą Sirilune baronienės garbei ir kvietime pageidavo, kad jis atsivestų mane. Aš puikiai supratau, kad neturiu priėmimui deramų rūbų, todėl buvau linkęs atsisakyti. Beje, Hartvigsenas

manė, jog su mano drabužiais galima ten eiti, tačiau bent šiuo klausimu aš nusimaniau labiau už jį, vis dėlto namie mane šio to išmokė.

Pats Hartvigsenas baronienės garbei nusprendė pasipuošti kuo prašmatniausiai. Kadaise, savo vestuvėms, Bergene jis buvo pirkęs fraką, tai dabar jį atgaivino, bet frakas jam visiškai netiko. Apskritai nederėjo jam dabar vilktis fraką, ko gero, prisimenamą Rozos. Bet jis, matyt, apie tai nė nepagalvojo.

Ir man jis siūlė visokių savo rūbų, bet vis man buvo per laisvi, mat jis apkūnesnis ir aukštesnis. Tada Hartvigsenas patarė apsisiausti jo striukę ant manosios: „Taip manding būsit korpulentiškesnis",— pasakė jis. Jau vėliau sužinojau, kad šiame krašte iškilmėms įprasta vilktis dvi striukes ir net vasaros metu šitaip dabintis.

Hartvigsenas išėjo, o aš pavaikštinėjau pakrante ir grįžau namo, norėjau pabūti vienas. Laikas slinko, truputėlį skaičiau, nusivaliau šautuvą, ir staiga pasibeldė ir įėjo Roza.

Kiek jau laiko čia buvau, bet ji nėsyk neatėjo, tad aš pakilau jos pasitikti sutrikęs. Jai liepta atvesti mane į Siriluną. Jau jeigu pasišovė tokiam žygiui, man būtų nemandagu spyriotis. Atsiprašiau dėl savo aprangos ir išėjau bent kiek apsitvarkyti. Roza tiesiog nuo slenksčio ėmė dairytis, žiūrinėti, kaip kas pas Hartvigseną pastatyta, kaip jis įsikūręs,— tą aš pastebėjau. Kai sugrįžau, užklupau ją besikuičiančią bufete.

— Ak, atleiskit,— tarė baisiausiai susigėdusi.— Aš tik norėjau... Aš tik šiaip...

Ir mudu patraukėm į Siriluną.

Per tuos pietus įsidėmėjau keletą pirklių iš gretimos parapijos, kiekvienas vilkėjo po dvi striukes. Damos buvo irgi gausiai apsitaisiusios. Čia sėdėjo ir švyturio prižiūrėtojas su žmona, Rozos tėvai Barfudai — kaimyninės parapijos pastorius su pastoriene — taip pat dalyvavo. Pastorius buvo stipriai suręstas, išvaizdus vyriškis, paukščių ir žvėrių medžiotojas. Su juo mudu šnektelėjom apie uolas ir miškus. Jis mane užsikvietė į savo sodybą,— ko gi man kada nors nepalydėjus Rozos, kai eis namo per bendruomenės mišką? — pasakė jis.

Makas pasakė neilgą kalbą ta proga, kad duktė sugrįžo į tėvų pastogę. Kiti prišneka daugybę gražių žo-

džių, bet be prasmės, o Mako kalba buvo taupi ir glausta, tačiau gan įspūdinga. Jis išauklėtas žmogus, kalbėjo ir darė, kas pridera, nieko nereikalingo. Duktė sėdėjo ir kažkur žvelgė — įtemptai, aklai, nieko nematydama, kaip žiūri nuo žemės į mus miško ežeriūkštis. Regis, jai buvo nesmagu. Ir elgėsi ji nei šiaip, nei taip, lyg vaikystės metais būtų valgiusi tik virtuvėje ir jau nebegalėtų atsikratyti ten įgytų blogų įpročių. O gal ji tyčia šitaip darkėsi, kad parodytų mums savo panieką? Visų mūsų jai kaip nebūta. Tuoj suminėsiu kai kurias jos pražangas — nuostabūs dalykai, ypatingai retas neišsiauklėjimas, ir juk tat baronienė! Ji kažką pastvėrė ir ėmė dilinti nagus, jos kaimynas, pastorius Barfudas, tučtuoj nusigręžė. Ji ramstė stalą alkūnėmis, kimšdama valgį burnon. Kai gėrė, tai net aš, antrapus stalo, girdėjau, kaip kliuksi vynas jos gerklėje. Ji visą mėsos gabalą susipjaustė lėkštėje pirm valgydama. Kai patiekė sūrį, aš pastebėjau, kad sviestą ji tepa ant duonos po kiekvieno kąsnio: atsikanda ir tuoj užtepa, kur nukąsta. Ne, nieko panašaus savo namuose nesu regėjęs. O pasisotinusi, ji sėdėjo, riaugsėjo ir pūtavo, tarytum tuoj pat susivems.

Po pietų ji kalbėjosi su Hartvigsenu, ir aš pats girdėjau, kaip ji pasakė, kad suprakaitavo bevalgydama. Ir nė neraustelėjo! Iš pradžių pamaniau: kultūringos aplinkos nebuvimas įskiepijo tokį perdėtą laisvumą. Naivuolis Hartvigsenas galėjo bet kuo ją vaišinti, tai nėmaž jos netrikdė.

Keturi sidabriniai amūrai stovėjo prie kolonų keturiose valgomojo kertėse. Jie laikė kandeliabrus. Hartvigsenas reikšmingai tarė:

— Kaip matau, angelėliai vėl nužengė žemėn!

— Taip,— nusijuokė baronienė,— mano senas tėtušis jais buvo apkaišęs savo lovą, bet jie ten nepritiko!

Kaip ji gebėjo, progai pasitaikius, išsitarti pernelyg atvirai! Nejaugi iš paniekos mums jai knietėjo apsimesti kitokia šiurkštuole!

Aš šnekučiavau su vaikais, jie — mano užuovėja ir džiaugsmas. Jie rodė man piešinius ir knygeles, mes žaidėme triktraką. Kartkartėmis įsiklausydavau, ką šneka pirkliai iš gretimų gyvenviečių, jie kalbėjosi su Maku ir stengėsi įsiteikti. Kavą atnešė į didžiąją verandą, prie jos

davė likerio, taip, nieko nešykštėjo. Makas visiems buvo labai malonus. Vyriškius apdalijo ilgomis pypkėmis, moterys sėdėjo tykiai ir klausėsi vyrų šnekos; kartais jos susikuždėdavo.

Hartvigsenas taip pat paėmė pypkę ir stiklą. Nuo pietų vyno jis atsipalaidavo, o likeris galutinai atrišo liežuvį. Turbūt nusprendė tiems bažnytkaimių gyventojams parodyti, kad jis pas Maką jaučiasi kaip namie, pats išsirinko pypkę ir vaikštinėjo po verandą, lyg nuo mažumės būtų apsipratęs su šitokia aplinka. Tikras vaikėzas. Jis vienintelis atėjo su fraku, bet nėmaž dėl to nesivaržė, tik vis timpčiojo savo skvernus. Nors buvo Mako kompanionas ir toks turtingas, tačiau smulkūs pirkliai kažkodėl rodė pagarbą ne jam, o Makui.

— O dėl miltų ir grūdų kainos,— kalbėjo Hartvigsenas,— tai juk mes imam prekes franko. Rusams rūpi išsyk parduoti, kad greitesnis pinigas, o mes bet kada, kiaurus metus vežiojam prekes.

Pirklys pažiūri į Maką, pažiūri į Hartvigseną ir pagarbiai teiraujasi:

— Betgi kaina ne visus metus vienoda, tai kokiu laiku jūsų malonybė labiau pirktumėt?

Tuo tarpu Makas pastebi, kad švyturio prižiūrėtojas pasiliko valgomajame, tad eina jo kviesti į verandą gerti kavos.

Likęs vienas, Hartvigsenas viską savaip aiškina pirkliui:

— Tokioj didžiulėj šaly kaip Rusija daug kas gali paveikti kainas. Užtels, tarkim, lietus. Keliai pabjurs. Ūkininkai su derlium nepasieks miesto. Va, Archangelske kainos ir šokteli.

— Šit kaip! — stebisi pirklys.

— Šitaip su miežiais,— sako Hartvigsenas, vis labiau įsivažiuodamas.— Visgi anos priežastys turi įtakos ir rugiams.

Jis dar labiau subruzdo, kai prie stalo atėjo baronienė.

— Net depešas mums siunčia. Kai tiktai grūdų ir kitos kainos ima kilti, vadinasi, nežiopsok ir pirk.

Hartvigsenui trūko žinių, bet nusiteikimas ir tiesumas jį gelbėjo. Jei šalimais nebuvo tokių, kurių jis drovėtųsi, tada ir labiau įsidrąsindavo, jau nebesirūpindavo savo

šneka ir kalbėdavo kaip jo kraštiečiai pomorai. Svarbiausias jo pašnekovas, taip pagarbiai jį kamantinėjęs, tarė:

— Kaipgi, jūsų malonybė — mums tiesiog kelrodis.

Tačiau dabar čia pat buvo baronienė, ir Hartvigseno požiūris bemat plėtėsi.

— Na, mes matėm pasaulio, buvom Bergene ir kitur, taigi žinom savo vietą.

— Tataigi! — sako pirklys ir linguoja galva, pritardamas Hartvigseno ūpui.

Baronienė irgi kinkuoja galva ir sako, žvelgdama jam į akis:

— Taigi, Hartvigsenai, niekas neabejoja, kad jūs kelrodis.

— Na, jeigu jau jūs taip manote...— atsako jis kuklindamasis. O kad nesmuktų jos akyse, dar priduria: — Tačiau turiu pasakyti, kad Bergene tokių šaunuolių kaip aš pririnktumėt keletą tūkstančių.

— Na jau! — šūkteli pirklys, visai suglumintas Hartvigseno sąmojo.

Roza stoviniuoja svetainėje. Aš prieinu ir primenu jai raudono vyno stiklą, kurį ji paliko ant stalo. Svetainė tokia didelė ir tas stiklas vyno taip toli, toks vienišas ir žirbantis, lyg spigintų saulė.

— Taip, taip,— atsiliepia Roza, bet jos mintys kažkur. Tikriausiai ji ėmė pavyduliauti dėl Hartvigseno savo draugei baronienei ir ne juokais galvoja, ar nepersikraustyti į Hartvigseno namus ir ten šeimininkauti. Ji pasisukinėjo prie kavos stalo verandoje ir vėl ketino grįžti į svetainę, čia nerasdama ramybės. Tuomet Hartvigsenas ir pasakė geraširdiškai:

— Sėstumėt, Roza, prie mūsų. Kartu praleistume laiką gurkšnodami.

Ji nusišypsojo ir man pasirodė, kad įvyko stebuklas: ji įsimylėjo Hartvigseną. Ji atsisėdo prie stalo.

O aš perėjau per verandą ir išėjau į kiemą. Ten irgi buvo į ką pažiūrėti. Pasivaikščiojau ir sugrįžau, ant stalo jau stovėjo todis. Makas beveik negėrė, Hartvigsenas, regis, irgi tiek pat, bet abu vis vaišino svečius. Nuotaika keitėsi. Vienas pirklys pasiteiravo kito, kiek rodo jo laikrodis. Anas išsisuko neatsakydamas, o Makas delikačiai tarė: „Dabar trečia valanda popiet". Netrukus pirk-

lys vėl klausia bičiulį: „Kiek dabar valandų?". Tasai sėdi kaip ant žarijų, jau pagyvenęs žmogus, o rausta kaip mergiščia. Ir kas per padermė tie šiauriečiai! Tas pirklys puikavosi prašmatnia grandinėle — iš plaukų, su auksine sagtele, bet laikrodžio kišenėje neturėjo. Ir bičiulis jį traukė per dantį.

Pro verandą ėjo Kabliadirbys, ir mes išgirdom paukščių čiulbesį. Makas pašaukė Kabliadirbį ir pasodino prie stalo. Ir štai verandoje atsirado miškas, pilnas paukščių balsų, bet Kabliadirbys apsimetė, jog jis čia niekuo dėtas, sėdėjo nutaisęs nekaltą miną ir žiūrinėjo į spalvotus stiklus.

Paskui Roza skambino fortepijonu. Ji kaip ir anksčiau nerado sau vietos, vis žvalgėsi į susibūrusius verandoje.

— Et, jei nesiteikiat klausytis, aš neskambinsiu! — pasakė ir pakilo.

O vien todėl, kad baronienė su Hartvigsenu sėdėjo greta ir berods šnabždėjosi.

Aš vėl išėjau į kiemą. Išsinešiau žiūroną, pramogavau spoksodamas į žmones džiovyklose.

VI

Po kelių dienų mačiau Rozą, ji ėjo prieplaukos link. Vargu ar su reikalu — ji žingsniavo lėtai, pasivaikštinėdama. „Gal tikisi Hartvigseną sutikti?" — pamaniau.

Žinodamas, jog dabar namuose niekas man nekliudys, ėmiausi vieno dalyko, kurio nenorėjau iš savimeilės niekam atskleisti, na, tiktai tol, kol ateis mano valanda. Vėliau dar papasakosiu, koks tas dalykas.

Tačiau aš negalėjau susikaupti, įsijaudrinau dėl tos Rozos atėjimo prieplaukon ir nutariau paplaukioti iki džiovyklų, kad nusiraminčiau, bet mano valtis buvo prieplaukoje. Ai, tikriausiai todėl ir sumaniau plaukti lig džiovyklų, kad valtis prieplaukoje.

— O, šit ir jisai! — tarė Hartvigsenas, kai atėjau į prieplauką.— Jo ir paklauskim.

— Ne! — meldė Roza ir kažko gėdijosi.

Minutėlę pastovėjau, palūkuriavau, nieko daugiau man nesakė, likti prieplaukoje atrodė nemandagu, tad aš atrišau valtį ir kibau į irklus.

Pavakare Hartvigsenas primygtinai prašė manęs pagyventi pas jį lig rudens. Jis man turįs daug darbo, norėtų, kad šio to jį išmokyčiau, būčiau lyg ir jo mokytoju. Be to, Roza sutiktų pas jį atsikraustyti ir šeimininkauti, jei būsim namuose du vyriškiai, o ne vienas. Aš sutikau su viskuo ir labai apsidžiaugiau.

Vakare Hartvigsenas susiruošė į Siriluną, o grįžęs ilgai sėdėjo susimąstęs. Paskui užsivožė skrybėlę ir vėl patraukė į Siriluną.

Jis taip keistai atrodė, tikriausiai tose savo iškylose susitikdavo baronienę, ir gal kokie jos žodžiai bus jį sutrikdę. Aš juos mačiau pakrantėje pusė antros naktį, paskui juodu nuėjo palei krantą bendruomenės miško link. „O ką apie tai pasakys Roza?" — pagalvojau.

Tačiau ką galvojo pati Mako duktė? Ji taip skyrėsi iš kitų — baronienė šitame užkampyje ir ji turi žavingą galvytę, liauną liemenį, dar gal kokias nepaprastas vidines savybes.

Ėjo diena po dienos, bet Roza nesirodė. Hartvigseną tatai rodos menkai liūdino. „Kada gi ateis Roza?" — paklausiau aš, o mano širdis bilstelėjo ir nupuolė. „Nežinau",— atsainiai atsakė Hartvigsenas.

Ėmiau jį mokyti rašybos. Skaičiavimą jis ir be manęs gerai išmanė, mokėjo visus jam reikalingus veiksmus. Jis buvo mąslus ir nuovokus. Knygų mes neturėjome, ir man teko iš atminties pasakoti jam apie Napoleono gyvenimą ir Graikijos išsivadavimo karą. Didžiausią įspūdį jam padarė tai, kad aš moku įvairias kalbas ir galiu perskaityti užrašus ant prekių jo krautuvėje, pavyzdžiui, ant ričių ir audinių iš Anglijos. Pats jis šito labai greitai pramoko, ir nenuostabu: jo galvoje tiek mažai buvo žinių, tai bemaž vien dirvonai.

— O jei turėčiau, pavyzdžiui, Bibliją žydų kalba, ar galėtumėt ją skaityti? — paklausė. Ir nusprendė nupirkti Bergene Bibliją.

Pakeliui susitikau Rozą. Visados tokia užsidariusi, čia ji pati mane staiga sustabdė ir paklausė priverstinai šypsodama:

— Tai kaip jūs gyvenate dviese?

Aš labai nustebau ir atsakiau:

— O, dėkui. Bet mes jūsų laukiame.

— Manęs! Ne ne, aš šiomis dienomis tikriausiai išvyksiu į tėvo sodybą.

— Vadinasi, pas mus jūs nepersikraustysit? — paklausiau sumišęs.

— Ne, vargu,— atsakė ji.

Jos lūpos buvo putlios, tamsraudonės. Suvirpčiojo, kai šyptelėjo man atsisveikindama. Norėjau priminti jai, kad mane jos tėvas kvietė apsilankyti, bet, ačiū Dievui, susitvardžiau. Netrukus paaiškėjo, kad gerai padariau, kad nutylėjau.

Vakare Roza atėjo pas Hartvigseną, ir aš mačiau, kaip ji kamavosi dėl to, kad pristigo išdidumo. Beje, ji atėjo su reikalu, tiesiog su reikalu: turėjo grąžinti auksinį kryželį, kurį Hartvigsenas jai padovanojo per sužieduotuves. Žiedą, irgi jo dovanotą, ji, deja, pametusi, tad tegu nesmerksiąs!

— Nieko čia tokio,— sakė Hartvigsenas atlaidžiai ir kiek nustebęs.

— Oi ne, man taip gaila,— tarė Roza.— Ir dar suradau laišką. Jūsų seną laišką. Rašytą iš Lofotenų.

Visa tai pasakė, kol aš spėjau išeit. Roza tiesiog buvo ne savo kailyje, alsavo. Hartvigsenui ši scena, regis, nepadarė jokio įspūdžio. Iki užsivėrė paskui mane durys, dar išgirdau:

— Aa, senas laiškas. Įsivaizduoju, kokios ten baisenybės — ir kas link rašto, ir šiaip...

Roza neilgai buvo. Mačiau, kai išėjo. Ji gūžėsi, nieko nematė, nieko negirdėjo. Galvojau, kad jai tikriausiai daug kainavo tas nusižeminimas.

Kitą dieną ji vėl atėjo. Kaip aš jos gailėjau, kaip liūdna buvo matyti jos nusiminusį veidą. Paakiuose tamsavo mėlynės, turbūt po bemiegės nakties, lūpos pablyškusios.

— Ne ne, ką jūs, ko gi išeiti? — tarė ji man. Paskui atsigręžė į Hartvigseną ir paklausė:

— Ar suradot ką nors šeimininkauti?

— Ne,— atsakė jis po pauzės ir abejingai.

— Ko gero, aš galėčiau šeimininkauti,— vėl prašneko jinai.

Jis vėl atsiliepė negreit ir abejingai:

— Taip taip. Bet aš, tiesą sakant, pats nežinau...

— Tai jūs gal apsigalvojote?

Tada jis ir suprato, kad nugalėjo. Staiga negailestingai, šiurkščiai atkirto:

— Ne, tai tu kažkada apsigalvojai. Aišku, jei dar atsimeni.

Ji dar kiek pastovėjo, vis labiau gūždamasi, tyliai ištarė:

„Taip, taip",— ir išėjo.

Net nesėstelėjusi ant kėdės, net rankos neatitraukusi nuo durų rankenos.

Aš išėjau įkandin, nulindau į daržinę ir ten atsiklaupęs meldžiausi už nelaimingąją. Paskui liūdesys mane nuvijo į Siriluną, į krautuvę, į malūną, vėl į krautuvę. Kai vakare grįžau, Hartvigsenas pareiškė:

— Šiąnakt kokią valandą plauksiu juodalopių menkių. Tai namas lieka jums.

Jis juokavo ir tarytum ko vis lūkuriavo, vis žvilgčiojo į kelią.

Aš vėl patraukiau į Siriluną, kad nematyčiau, kaip Hartvigsenas plauks tų savo menkių,— vargu ar leisis vienas. Slankiojau kaip sapne.

Šitaip praėjo naktis.

Kitą dieną mudu su Hartvigsenu sėdim prie namo ir šnekučiuojam. Apie vidudienį, pamenu, ėmė lašnoti — staiga, trečiąsyk, atsiranda Roza. O juk Hartvigsenas visą praėjusią naktį buvo su baroniene. Man jis sakė, kad susiruošė menkių, o pats vaikščiojo tą šiltą naktį po mišką.

Roza priėjo nedrąsiai, ją pamatęs, iš pradžių net nusigandau, ar nebus ji ko stipresnio gurkštelėjusi. Išsyk panorau atsidurti kuo toliau nuo jų ir su pirmais jos žodžiais pakilau.

— Va, ėmiau jus lankyti. Kažką norėjau pasakyti... Ak, taip, ten miške... Atkalnėj, drebulyne...

— Na ir kas? — staiga pertaria Hartvigsenas.— Na, mes ten sėdėjom, laiką leidom.

Rozos lūpos virpa, ji juokiasi:

— Ji sako, kad esanti trisdešimtmetė. Taip, jai jau per trisdešimt.

— Na ir kas? — klausia Hartvigsenas.— Tau ko liūdėti?

Roza žiūri į jį ir svarsto. Aš nusigręžiau, aš matau, kaip ji svarsto, ir girdžiu, kaip sako:

— Ji kur kas vyresnė už mane.

Ir staiga puola ant žemės ir verkia.

VII

Dvi dienas ir dvi naktis pylė lietus. Menkių rietuvės slūgsojo užklotos tošėmis. Džiovyklose niekas nedirbo, visur tamsu ir niūru. Tačiau laukai ir pievos žėlė, kupėjo, vilnijo.

Makas pasiūlė įrašyti Hartvigseną į firmos pavadinimą; tiesa, tai jam kainuos nemažą sumelę. Hartvigsenas klausė mano patarimo, nors, žinoma, pats jau buvo viską nusprendęs. Stambi prekybos apyvarta ne mano sritis, čia aš jau ne patarėjas. Mako pavardė žinoma, patikrinta, tai turi privalumų; antra vertus, Hartvigsenas suteikė įmonei savo kapitalą ir pasitikėjimą. Beje, jiedu ir be šito jau kompanionai.

Jis kažką brūkštelėjo popierėlyje, atkišo man ir tarė:

— Va, šitokia maniera. Kad būtų užsienietiškai.

Popierėlyje užrašyta:

„Makas ir Hartvičius".

Aš tučtuojau įtariau, kad į šitą perkrikštijimą įsipainiojusi baronienė. Hartvigsenas be atvangos spoksojo į mane, kol skaičiau raštelį ir mąsčiau. Aš tą žmogų pramokiau rašyti, bet nepakankamai, ak, visiškai nepakankamai, tiktai tiek, kad vien regimybė, kaip tas plaukų pasaitėlis laikrodukui. Hartvičius? O juk Roza jį mylėjo, jeigu vaikščiojo pas jį, žeminosi, verkė.

Tris kartus buvo atėjusi. Kai atėjo trečią sykį ir puolė ant žemės, Hartvigsenas, aišku, susijaudino, prisiminė praeitį, be to, suprantama, jo savimeilę glostė tai, kad jis laikomas vos ne Dievu, į jį meldžiamasi, ir jis pagailėjo jos, paprašė atsistoti ir eiti su juo į vidų. Ir ten jiedu galutinai, taip, galutinai sutarė, aš įėjau vidun po geros valandos ir radau juos visiškai susitaikiusius. Didžiausiai nustebęs žiūrėjau į Rozą, jos veide nebuvo likę nė šešėlio tos kančios, tiktai ramybė.

— Vadinasi, šiomis dienomis tu persikraustysi,— pasakė atsisveikindamas Hartvigsenas.

O man jis netarė nieko.

Roza atėjo. Ji vedėsi už rankos Martą, Steno Ūkvedžio dukrą.

— Štai ir mes! — šypsodama tarė Roza. Marta padarė kniksą, kaip ją mokė, priėjo prie mūsų, paspaudė rankas ir vėl tūptelėjo. Hartvigsenas kiekvienai pasakė:

— Maloniai prašom!

Ir staiga kažkas iš kiemo prieina prie lango ir į mus žiūri. Tai lapis. Jį pamačiusi, Roza rankom užsidengia veidą ir šūkteli:

— Oi!

— Čia juk Gilbertas,— nuramino ją Hartvigsenas ir nusijuokė.— Jis čia nuolat trainiojasi.

Roza atsakė:

— Jis man visad atneša nelaimę.

Hartvigsenas išėjo. Aš atsisėdau, truputį šnektelėjau su Marta, keletu žodžių persimečiau ir su Roza. Aš jos nieko neklausinėjau, ji pati įsišnekėjo apie lapį Gilbertą:

— Ir kaip keista. Tik persikraustau, ir jis jau čia. Vos tiktai kokia permaina mano gyvenime, jis būtinai čia.

Tačiau ji pati jau sakė, kad visi tie kraustymaisi ir permainos jai pavirsta nelaimėmis, todėl aš ir neklausinėjau. Paprašiau paskambinti truputį fortepijonu. Marta, šitokios muzikos anksčiau negirdėjusi, priėjo prie Rozos, stovėjo ir spoksojo į ją akis išpūtusi. Kartkartėmis vis žvilgčiojo į mane, lyg norėdama paklausti, ar man ką panašaus teko girdėti.

Grįžo Hartvigsenas. Jis patyliukais atsisėdo ir klausėsi. Gal jam atrodė, kad jo namuose apsigyveno geroji dvasia, nes jis, laužydamas įprotį, nusiėmė skrybėlę ir pasidėjo ant kelių. Jis irgi kartkartėmis dirsčiojo į mane ir svajingai siūbavo galvą, aukštai kilnodamas antakius iš nuostabos ir pasididžiavimo. Matyt, muzika, atliekama jo paties instrumentu, darė didesnį įspūdį negu Mako namuose.

Taip mes ir gyvenom, visa šeima — buvom keturiese, neskaitant namų darbininkų, ateidinėjančių apyvokai. Rozai iš namų atsiuntė drabužius ir kitus daiktus, ji pas mus apsigyveno galutinai. Marta miegojo su ja kartu jos miegamajame. Taip ėjo diena po dienos.

Iš pradžių nepastebėjau nieko tokio, apie ką vertėtų rašyti. Na, nebent apie patį save, apie savo smulkius džiaugsmus ir nuliūdimus ir apie tai, kad man padaugėjo džiaugsmų. Kai Roza ėjo su padėklu, aš jai atverdavau duris; kai rytą nusileisdavo laiptais, nusiimdavau kepurę ir nusilenkdavau — didesnės laimės man ir nereikėjo, nenusipelniau, buvau čia svetimas.

Tačiau vakarais mes dažnai sėdėdavome ir šnekučiuodavomės, ir kai Hartvigsenas nutildavo, žodį įterpdavau aš arba Roza. Taip, tačiau, būdavo, Hartvigsenas neužsičiaupdavo ištisą vakarą, kad tik neleistų įsiterpti man arba Rozai. Tikras vaikas. Rozai nebelikdavo kitos išeities — tik paskambinti ką nors fortepijonu. Kiek puikių dalykų ji pagrojo!

Kasdieninis bendravimas su Roza tą žmogų taip paveikė, kad jis ėmė mažiau prisižiūrėti ir vis labiau užsimiršdavo. Gana nemalonu.

— Ką pasakysi, jeigu aš vėl užsimausiu savo žiedą ant dešiniosios rankos, a? — juokaudamas paklausė kartą mano akivaizdoje.

Ant kairiosios bevardžio jis mūvėjo paprastą aukso žiedą, ankstesnį savo sužadėtuvinį, ir dabar lyg niekur nieko, nelaukdamas atsakymo, permovė jį ant dešinės. Lyg Roza būtinai turėtų džiaugtis. Paskui jis pasakė:

— O tau, savaime aišku, aš nupirksiu naują žiedą vietoj pamestojo.

Ji vos girdimai atsakė:

— Bet juk aš negaliu priimti jokio žiedo.

Tada Hartvigsenas pareiškė, kad karalius ją ištuokė su kažkokiu Nikalojum, zakristijono sūnum.

— Mudu su Maku,— tarė jis,— šitą reikaliuką sutvarkėm, būk rami. Ir, savaime aišku, jam gerokai suplojom!

Mačiau: Roza, lyg antausį gavusi, susigūžė ant kėdės. Aš išėjau.

Vėliau Hartvigsenas man paaiškino, jog sumokėjęs jos vyrui, kad šisai nuo jos pasitrauktų. Tai Hartvigsenui kainavę ne vieną tūkstantį talerių. Tačiau tasai Nikalojus, dar nespėjęs gauti savo pinigėlių, galutinai prasigėręs. Taigi dabar jau miręs! „Taip, bet ar jis miręs?" — pagalvojau.

Tokie įvykiai mažai man teikė pasitenkinimo, dažnai pamanydavau, kad Rozai nereikėjo kraustytis pas Hartvigseną. Juk ji persikėlė iš pavydulio, tas pavyduliavimas baronienei ją priveikė. Taip tatai, bet kodėl baronienė taip lengvai paleido Hartvigseną? Kodėl ji nuo jo atsitraukė? Kas jau kas, o jinai, regis, nesileidžia skriaudžiama. Matyt, čia slypi kažkas, ko mano žvilgsnis nepasiekia. Gal viską perprato senasis Makas — protingiausias žmogus, galėtų būti imperatorium. Ir kodėl Hartvig-

senui jo vardo įterpimas į firmos pavadinimą kainavo apvalią sumą? O, Makas — jis viską moka gerai sumanyti — imperatoriška galva!

Šit jau Roza gyvena pas mus kelias savaites, Hartvigsenas su ja apsiprato ir visiškai nebesismulkina. Galvoju: vargu ar jis buvo toks aną sykį, kai jiedu susižiedavo. Bet per tą laiką jis labai praturtėjo. Taigi šitam žmogui turtas netinka — tik tiek.

— Ką tu, Roza, apie tąjį anąjį pasakysi? — būdavo paklausia jisai, pliaukštelėdamas plaštaka per nugarą. Ir drįsdavo užsiminti apie baronienę, girdi, buvusi su juo drebulyje, girdi, prisipažinusi, kad jaunystėje buvo jį įsimylėjusi. Kai Martai prireikė naujos suknelės, Hartvigsenas tuojau pasakė: „Taip, taip". Ir pridūrė Rozai:

— Nueik į krautuvę ir užrašyk mano sąskaiton, ten mane žino. Rašyk tiesiai — Benonis Hartvičius. Manufaktūros už tiek ir tiek talerių.

Ir sulig tais žodžiais atsigręžė į mane, smagiai vypsodamas. Tikras vaikas.

Ir dar: jis Makui pavydėjo Kabliadirbio, ko tasai čiulbantis vargeta nuėjo prašyti prieglobsčio pas Maką, o ne pas jį, Hartvigseną. Jo akyse Kabliadirbys buvo vyrukas kaip reikiant, pavyzdžiui, jį kluone užklupo su Jakobina, pravardžiuojama Bramaputra. Bramaputros vyras — Ulė Prasčiokėlis pats juos užtiko. O, čia jau aiškių aiškiausias dalykas! Ir ką gi Kabliadirbys? Tiesiog išsigynė. Tai bent nutrūktgalvis! Užspaudė akį dešiniuoju smiliumi ir sako: „Tegu nutrenkia mane šėtonas!" Visa tai Hartvigsenas pasakojo, nenutylėdamas nė jokios smulkmenos apie Bramaputrą ir nė kiek nesidrovėdamas, kad klausosi Roza. O apie Kabliadirbį pasakė:

— Galėtų ateiti pas mane. Jam tai jau visada surasčiau darbo.

VIII

Nusileidžiu prie malūno, paskui grįžtu, ir tada mane pasiveja baronienė. Ji miltuota, matyt, lankėsi pas malūnininką. Aš nusilenkiu, ji praeidama taria man kelis žodžius, bet staiga sulėtina žingsnį ir ima žingsniuoti šalimais. Paprašiau, kad leistų nukrėsti miltus nuo jos

drabužių. Ji sustoja ir dėkoja. Toliau einam kartu, nors to ne itin geidžiau. Ji grimzta į vaikystės prisiminimus: štai čia ji, mažytė Edvarda, vaikštinėjo, važinėjo stovėdama maišų prikrautame vežime, viena bėgdavo į drebulyną ir tenai sėdėdavo.

Ji nuliūdo, balsas tapo švelnesnis, ji pasakė:

— Štai taip prisižaidi visų žaidimų, ir kas lieka?

Staiga pajutau jai palankumą, net jos ilgos plonos rankos pasirodo man nepaprastai mielos, o juk anksčiau joje įžiūrėdavau nedorumą. Prisiminiau, ką neseniai man apie ją pasakojo. Buvęs toks žmogus, Jensas Gimdytojas. Kai Edvarda buvo mažytė, jis dirbo pas Maką už prasimaitinimą, paskui persikėlė į žvejų gyvenvietę, ėmė girtauti ir nuskurdo. Jo žmona išvyko į Lofotenus, ten ir liko, vaikų jis neturėjo — tas Jensas Gimdytojas. Prieš keletą dienų jis atėjo pas Edvardą, atsistojo priešais — stovi ir tyli it didelis šuo. Ir Edvarda surado jam užsiėmimą Sirilune ir apylinkėse — jis turėjo pardavinėti kaulus. Aplanko tuos negausius namus, kur valgoma mėsa, surenka kaulus, atneša į krautuvę ir brangiai parduoda. Šitaip visi kaulai Sirilune ėjo per jo rankas. Makas juokavo, kad turįs mokėti velnioniškus pinigus už savo skerdienos kaulus, bet nesiginčijo, Makas ne toks žmogus, kad triukšmautų. Lygiai taip atiteko Jensui Gimdytojui ir kaulai iš Hartvigseno virtuvės. Nuostabu, ir tiek! Tačiau Jensui Gimdytojui atrodė, jog viskas taip ir turi būti, jis nė girdėti nenorėjo apie nesutikimą. Jis susižėrė gražaus pinigo, jau pirmąsyk pardavęs kaulus, įstengė nusipirkti drabužio, o Edvarda pati parduodavo jam iš krautuvės prekių, pati atsiskaitydavo. O paskui ji surado tam Jensui Gimdytojui pastogę, iš pradžių kamaraitėje pas samdinius kartu su senuoju Frederiku Menza, kuris gulėjo prikaustytas prie patalo, o vėliau dar patogiau — atskirai jį patalpino palėpėje.

Aš prisiminiau šį atsitikimą ir pagalvojau, kad baronienė gali būti dalykiška ir sumani. O dabar ji nuliūdo. Aš ėmiau kalbėti, kad laimės suteikia galėjimas kitus džiuginti, vaikus, artimuosius.

Ji sukluso.

— Laimė? Tai jau ne! — atžariai tarė jinai. Ir suraukė antakius, dar kiek pagalvojo ir nuėjo toliau. Netrukus

paspartino žingsnį, nuėjo šalikelėn ir išsitiesė ant žolės. Aš einu iš paskos ir atsistoju šalia.

Ji vėl tarė:

— Laiminga? Tai jau ne. Jeigu užgriūtų laimė, aš žiūrėčiau ir žiūrėčiau į ją akis išpūtus,— tokia pasirodytų man nematyta. Ne ne. Pasitaiko, žinoma, kokia nors viena minutė, geresnė už kitas. Ko ginčyti.

— Būtent tai! — pasakiau. Ir staiga pastebėjau, kad jos kaktą vagoja sielvarto ir amžiaus raukšlelės, dabar ji nesipuikavo, visiškai pamiršo savo veidą, jos apatinė lūpa viptelėjusi. Jaunystė jau seniai praėjusi.

— Ten miške kadais gyveno toks medžiotojas,— ji vėl prašneko ir pirštu rodė kažkur tolumon.— Jis vadinosi Glanas. Ar girdėjote?

— Taip.

— Taigi. Buvo toks. Dar visiškai jaunas, Tomas Glanas. Būdavo, girdžiu šūvį ir pamanau, gal atsakyti šūviu, ir eidavau jo pasitikti. Taip tatai, apie ką čia šneku? Apie Glaną? Kartais man su juo būdavo taip gera, kaip niekada daugiau gyvenime nepasitaikė. Tik pamanykit! Ir kaip aš jį buvau įsimylėjusi, o, pasaulis neegzistavo, kai jis ateidavo! Turėjo tankią barzdą, buvo kaip žvėris. Būdavo, stabteri eidamas, įsiklauso ir eina toliau. Ir dėvėjo jis odinius drabužius.

— Tai jis ir buvo?

— Taip.

— Labai norėčiau, kad jūs viską man papasakotumėt.

— Tiek metų jau praėjo, nejaugi žmonės dar neužmiršo? Juk aš pati beveik pamiršau, tiktai staiga prisimenu, kai sugrįžusi namo vaikščioju po pažįstamas vietas. Šit ir šiandien atkrito. Bet buvo jis kaip žvėris, ir aš beprotiškai jį mylėjau, jis buvo toks meilus ir stambus. Tikriausiai maitinosi elnių samanomis. Ir kvapas iš burnos kitąsyk būdavo kaip elnio. Ir jis juk mane buvo įsimylėjęs, dabar aš prisimenu. Kartą atėjo pas mane atsilapojęs marškinius, o jo krūtinė tokia apžėlusi: „Tarsi pieva, kurioje taip ir norėtum išsitiesti",— pagalvojau, nes buvau visai dar jaunutė. Keletą sykių su juo bučiavaus ir dievaži gyvenime niekad nieko panašaus nepatyriau. O sykį jis ėjo keliu, aš žiūrėjau į jį, kaip jis tyliai eina, jis irgi neatsitraudamas žiūrėjo į mane, o jo akys tiesiog

smelkėsi ir kažkoks saldumas tvino į mane, ir jis priėjo, ir nežinau, kaip atsidūriau jo glėbyje. Ak, juk buvau ištekėjusi, ir visko buvo, o nieko panašaus nepamenu. Jis buvo puikus. Kitąsyk pasipuošdavo, pasirišdavo kaklaraištį, tikras vaikas, bet dažniau kaklaraištį pamiršdavo ir palikdavo savo trobelėje. O vis tiek buvo puikus ir nesulaikomas. Čia gyveno toks daktaras, jis buvo raišas, tai Glanas persišovė koją, kad nebūtų geresnis už daktarą. Jis turėjo šunį, vardu Ezopas, tai Glanas jį nušovė ir jo kūną nusiuntė tai... na, kurią mylėjo. Niekas, niekas jo nesulaikydavo. Taigi, bet jis nebuvo Dievas, ne — žvėris, štai kas jis buvo. Glanas? Būtent — žavingas žvėris.

— Tačiau jūs jį tebemylit. Taip man atrodo.

— Ne. Ar myliu? Nė nežinau, ką jums atsakyti. Ne taip dažnai jį prisimenu, ne visą laiką apie jį galvoju. O ir jau miręs, sako, taigi jau vien dėl to... Ne. Tačiau dabar man atrodo, jog tada buvo taip gera. Kitąsyk, rodos, ne eidavau, o tarsi skrisdavau virš žemės, ir niekada daugiau nepatyriau tokio virpulio. Mes pagaliau abu kone išprotėjom, toks jis buvo nuostabus. Kartą aš kepiau sausainius, o jis priėjo iš lauko prie lango ir žiūrėjo į mane. Aš jau išminkiau tešlą, iškočiojau ir pjausčiau peiliu į gabaliukus, tai parodžiau jam peilį ir pasakiau: „Gal geriau mums abiems numirti?" „Aha,— tarė jis.— Eime kartu į mano trobelę ir ten mudu mirsim!" Aš nusimazgojau rankas ir išėjau su juo į jo trobelę. Tučtuojau jis ėmė tvarkytis, ir praustis, ir valytis. Oi, bet aš jau apsigalvojau, taip jam ir pasakiau, ne, aš negalėjau mirti. Jis išsyk sutiko, kad mums ir taip gerai, betgi mačiau, kaip jis nusiminė, nes juk buvo manim patikėjęs. Jau vėliau gailėjosi, kad per savo naivumą nesupratęs juoko. Dažnai jame įžiūrėdavau kažką tiesiog idiotiška, ir tai man taip patikdavo. Pamanydavau: jį bet kur galima įklampinti, bet jis tylės; jį galima įstumti didžiausion nuodėmėn, o jis tylės, bet staiga kartais tapdavo įžvalgiu, aiškiaregiu, jis viską matydavo kiaurai. O, tada nieko nebelikdavo iš jo paprastumo, jis tapdavo nuovokus ir skvarbus. Va, kaip tik prisiminiau. Miške augo vienas šermukšnis, nepaprastai aukštas ir lieknas. Glanas dažnai juo grožėdavosi ir man pastebėdavo, koks tas augalotas ir tiesus. Jis tiesiog buvo įsimylėjęs tą medį. Ir kažko-

dėl aš ryžausi jį pakankinti, įskaudinti; prikalbėjau vieną žmogų įpjauti šermukšnį prie šaknų iš visų pusių, jis vos laikėsi. Kitą dieną ateina Glanas ir sako: „Eime su manimi į mišką". Aš nuėjau. Jis man rodo šermukšnį ir sako: „Niekšybė".— „Jei niekšybė, tai tikriausiai padarė moteris",— pasakiau jam. Aš nė kiek nesistengiau nukreipti nuo savęs įtarimo, ne, aš netgi tyčia jo siekiau. „Ne, tai padarė labai tvirta ir kvaila kairė ranka",— tarė jis. Viską suprato iš įpjovos. Tada ir persigandau, nes jis tiesą sakė. „Vadinasi, tai padarė kairiarankis",— sakau aš. O Glanas atsako: „Ne, pernelyg grubus darbas. Tai padarė kas nors apsimesdamas kairiarankiu, arba kas nors, kieno sužeista dešinė ranka". Ir tada supratau, kad tam, kurį aš prikalbėjau šitaip padaryti, dabar klius, nes jo dešinioji iš tikrųjų apraišiota, todėl aš ir pasirinkau pagalbininku, kad suklaidinčiau Glaną. Bet Glanas nesileido suklaidinamas, jis tą žmogų surado ir pamokė. Oi! Beje, Glanas irgi darbavosi viena ranka, jis negalėjo abiem veikti prieš tokį, kuris teturėjo vieną. Po keleto dienų apie tai sužinojau, atėjau pas Glaną ir, norėdama dar labiau užgauti, pasakiau: „Visgi tai aš nudaigojau jūsų šermukšnį!" Pasakiau ir nuėjau... Įsivaizduojat, kaip aš visa tai ryškiai atsimenu, vis lenda ir lenda galvon, mat su juo buvo menki juokai, staiga tapdavo toks nuovokus. O tasai žmogus, mano talkininkas, dar gyvas, neseniai atėjo pas mane, jis vadinosi Jensas Gimdytojas.

— Šit kaip?

Baronienė pakėlė į mane akis, kai taip paklausiau. Stovėjau ir galvojau: taip, ji padėjo Jensui Gimdytojui įsitaisyti, o jis kadais jai padėjo kamuoti Glaną. Nejaugi ji myli negyvėlį — su neapykanta, su žiaurumu, bet ir dabar dar stengiasi jį įskaudinti? Arba Glanas gyvas, o ji nenori atsisakyti savo kankinimų? Aš paklausiau:

— Tai gal Glanas nemirė?

— Nežinau,— atsakė ji,— bet ne, jis, aišku, miręs. Buvo toks nepastovus, jį veikė oras ir saulė; žolė ir mėnulis valdė jo sielą, jis kalbėdavosi su vėju. Ne, jis mirė, mirė, visa tai taip seniai buvo, prieš tūkstantį metų.

Baronienė atsikėlė ir nuėjo atgal malūno link. Gaila buvo į ją žiūrėti. Dabar kalbėjo visai kitaip, nesišaipė, nesipuikavo, ji liūdnai pasakojo. Apsidžiaugiau, kad taip ir neišdrįsau atsisėsti greta jos ant žolės. Klausiausi jos visąlaik stovėdamas.

IX

Ne, Hartvigseną gadina jo kilimas pastaraisiais metais, jis nežinia ką įsivaizduoja. Tarytum tik jis egzistuoja visoj apylinkėj, lyg jis čia valdovas.

Apgailėtinas šis jo paikumas. Tačiau dar nevisiškai apleido įgimtas gerumas. Stenui Ūkvedžiui jis nurodė šitaip: „Jei švyturio prižiūrėtojui Šeningui ko nors prireiks krautuvėj, užrašyk, neva per klaidą, mano sąskaiton — Benoniui Hartvičiui". Man jis tiesiai paaiškino, kad be prižiūrėtojo tarpininkavimo nebūtų praturtėjęs iš sidabro kasyklų ir dabar nori jam atsidėkoti. Lygiai taip visas prekes duodavo kreditan Aronui iš Hopano, žmogui, kuris šituos kalnus jam atidavė pusvelčiui.

Taip tai taip, tačiau švyturininkas Šeningas nieko nenorėjo imti kreditan. Atėjęs į krautuvę, visad laikydavo paruošęs pinigus.

Sykį Hartvigsenas jam sako:

— Jeigu jums mūsų prekė tinka, tai nereikia mokėti!

Švyturininkas stovi pažemintas, žiūri į mus visus paeiliui.

Hartvigsenas sako:

— Tik liepkit, kad rašytų mano sąskaiton.

Švyturininkas pagaliau atsiliepia:

— Na, kokia čia sąskaita? Nejaugi aš pats negaliu atsiskaityti už savo pirkinį?

Hartvigsenui po tokių žodžių derėjo susiprotėti, bet ne — jis dar kvailiau ir įžūliau pasakė:

— Taip, taip, bet aš tiktai norėjau padaryti gera!

Tada jau švyturininkas ėmė iš jo juoktis, kresčiojo savo žila galva ir galop net gaižiai nusispjovė, o Hartvigsenas įtūžęs apšaukė jį idiotu ir, trenkęs durimis, išėjo iš krautuvės.

Ir neatleido švyturininkui šitos savo gėdos, vaikščiojo ir niršo, nors sakė, kad jam vis vien. „Ir tu kada nors pasipūsi ir manęs išsižadėsi",— kalbėjo jis Rozai. O kai ji purtė galvą ir nenorėjo į tai gilintis, jis įsižeidęs bumbėjo: „Na, na, daryk, kaip išmanai".

Vakare jis mėgdavo pasakoti mums, ką nuveikęs per dieną, nors dievaži nebuvo ko pasakoti. Vaikštinėjo šen ten, visur nosį kaišiojo, trukdė žmones vien todėl, kad

jiems primintų, kas jų šeimininkas. Pakeliui sutiktam vyresniajam malūnininkui pasakęs:

— Kaip tik pas tave susiruošiau. Malonėk mums šiandien miltų patiekti tiek, kiek gali!

Bet juk vyresnysis malūnininkas tik tuo kasdien ir rūpinosi — sumaldavo grūdų tiek, kiek įstengdavo.

— Bus padaryta,— atsakydavo jisai, beje, visiškai pagarbiai.

— Aš mat iš prieplaukos einu, o ten mūsų sandėlyje vos dvidešimt maišiokų, ne daugiau! — šneka Hartvigsenas.

Man jis pasakė:

— Einu į džiovyklas, gal norit su manim?

Mudu tenai nuėjom, ir Hartvigsenas — žuvies žinovas, šeimininkas! — kamantinėja Arną Džiovintoją: „Ar tu pagalvoji, kad rytoj gali prapliupti lietus ir vėl visą žuvį primerkti! Jei tau trūksta žmonių, tu tik pasakyk". Arnas jam atsako, kad žmonių užtenka, tik va saulės mažoka, džiovinimui visad reikia laiko. Tada Hartvigsenas sako: „Taip, taip, tad liepiau žuvį sukrauti ligi kaitros". Ir nors Arnas Džiovintojas tai žino neblogiau už jį, bet skėsteli rankas, nutaiso nuostabos miną. O Hartvigsenas jam aiškina, kad metų metais įprasta žuvį pakrauti ir išsiųsti į pietus iki karštymečio, šitaip buvo pernai ir visada. Taip taip, ir Arnui tenka šito klausytis, kurgi dėsies? O Hartvigsenas su manimi traukia toliau į kalnus ir niurzga: „Bepigu tam Makui — stovi sau prie kontorėlės ir skaitlines rašinėja, o kas viską prižiūrės, visus patikrins? Viskas man. Net apsivesti nėra laiko".

Roza nurimo ir išgražėjo nuo ramaus gyvenimo, dažnai imdavo už rankos Martą, vesdavo pas baronienės vaikus ir su jais ilgai vaikštinėdavo po kalnus. Tomis valandomis aš likdavau namie vienas ir galėdavau atsidėti savo slaptam užsiėmimui, kurį jau minėjau. Užsidarydavau duris, langus, kad nepatektų joks garsas. Kas ketvirtį valandos išeidavau pažiūrėti, ar kas nors neateina, o paskui grįždavau ir imdavausi savo. O, Roza privalo viską sužinoti pirmutinė, kol kas apie tai aš nė nerašysiu.

O kokia ji buvo nuoširdi, kokia miela! Pastebėjusi, kad Hartvigsenas nori slėpti mūsų pamokas, ji išeidavo iš namų į krautuvę apsipirkti. Lygiai taip elgėsi vakarais, kai mes taukšdavome visokius niekus, ji buvo išauk-

lėta dama ir atlaidi mūsų tauzijimui, nepastebimai atleisdavo ir Hartvigsenui, kai tas būdavo nepakenčiamas. O Hartvigsenas ko pripliaukšdavo! Jeigu jau tapo įtakingas, tai visiškai nebetramdė liežuvio, kai ko nors neišmanydavo, tai — priešingai — imdavo taip gražbyliauti, kaip dar gyvenime nebuvau girdėjęs. Oi, koks jovalas buvo jo makaulėje! Samprotauja, pavyzdžiui, apie gyvenimą ir netikėčiausiai lepteri: „Liuteris — tai bent buvo didis laivas gyvenimo vandenyne! Aš, žinoma, nesigaudau tokiuose dalykuose, bet šitaip manau paprasčiausiu protu. Taigi ir jo tikėjimas bus tikrų tikriausias!"

Ką gi galėjo atsakyti Roza? Kad Liuteris, girdi, iš tikrųjų toksai didis! Ir nė šypt.

Ir štai staiga Hartvigsenas pareiškia, kad man tikriausiai netrukus teks išvykti.

Tai atsitiko kitą dieną po to, kai vakare sėdėjau gonkose ir kalbėjausi su Roza ir Marta, netgi labiau kalbėjausi su Marta. Kaip tik tada grįžo Hartvigsenas.

— Sėsk prie mūsų! — juokais pakvietė Roza. Bet Hartvigsenas buvo išalkęs ir nuėjo į kambarius. Mes visi trys nusekėme iš paskos. Manding, Hartvigsenas buvo Sirilune ir ten kažkas tikriausiai jį suerzino. Po vakarienės staiga jis Rozos klausia:

— Na, ar pagalvojai, kad vasara bemaž baigės? Laikas mums tuoktis, ar ne?

Roza išgąstingai žvilgtelėjo į mane.

— O studento tai visiškai neliečia,— tarė Hartvigsenas.

Aš nusišypsojau, linkčiojau galva sakydamas: „Taip, taip",— ir išėjau. Ir lūkuriavau gonkose, kol pats Hartvigsenas atėjo pakviesti vidun. Roza sėdėjo valgomajame. Tikriausiai kaip nors mėgindama užglaistyti tą aplinkybę, kad mane išvarė laukan, kreipėsi į mane keletu žodžių:

— Mano tėvas juk norejo, kad jį aplankytumėt. Šito nepamirškit. Beje, pirmiausiai kalbėjo apie tai, kad mane palydėtumėt per bendruomenės mišką. Bet vis dėlto.

— Aha,— tuoj įsiterpė Hartvigsenas,— tu tikriausiai susiruošei eiti per bendruomenės mišką?

— Ne,— atsakė ji,— aš gi likau čia.

— Juk man pridera žinoti,— tęsė suirzęs Hartvigsenas.— Bet jeigu reikalas, tai valtis jūsų paslaugoms.— Ir jis maloniai pažiūrėjo į mane.

— Ne, man geriau pėsčiam,— atsakiau.

Dabar mes visi kalbėjom ramiau, betgi aš puikiai mačiau, kad Hartvigsenas tik ir tykoja, bene pasakysiu ką nors nereikalinga. Ir aš užsičiaupiau. Kažkas turbūt jam prikalbėjo apie mane, ką čia žinosi.

Marta priėjo prie manęs su žaislu, atkišo man ir sako:

— Broliukas jį visiškai sulaužė.

Aš sudėjau žaislą ir pažadėjau rytoj suklijuoti. Roza priėjo, pasilenkė ir taip pat apžiūrėjo, viskas truko ne daugiau kaip penkias minutes, na, gal dar Roza ką nors pasakė apie žaislą. Bet Hartvigsenas staiga atsikėlė ir išėjo laukan.

Tai buvo vakare. O rytą Hartvigsenas atėjo ir pasiūlė man išvykti. „Taip, taip",— tariau aš.

Tačiau kaip tik buvau pradėjęs naują paveikslą, jo trobesius bendruomenės miško fone, argi jis tai pamiršo?

— Mat toks dalykas, dabar pas mus gyvens samdiniai, o jiems reikės vietos,— kalbėjo pasiteisindamas Hartvigsenas.

Šią žinią išklausiau ramiai, kad nesukelčiau jam įtarimo, tačiau aš labai nusiminiau.

— O paveikslas?

— Jį užbaigsit,— atsakė Hartvigsenas, patenkintas tuo, kad neturiu kitų nuoskaudų.— Savaime suprantama, jūs turit jį nupiešti.

Tai buvo rytą, o paveikslui man reikėjo pavakario šviesos, taigi turėjau kelias laisvas valandas. Aš patraukiau į Siriluną.

X

Baronienė man sako:

— Taip džiaugiuos, kad jūs kalbatės su mergytėmis ir lavinat jų protelius.

— Tai greit baigsis,— atsakiau jai.— Aš turiu išvykti.

Baronienė truputį nustebo:

— Išvykti? Šit kaip?

— Turiu tik užbaigti paveikslą, mat šį tą piešiu. O tada išvyksiu.

— Ir kurgi?

— Turiu draugą Utvere, Oso apskrityje, ten ir vyksiu.

— Draugą? Ar jis už jus vyresnis?

— Taip, dvejais metais.

— Dailininkas?

— Ne, jis medžiotojas. Irgi studentas. Mes kartu keliausime.

Baronienė išėjo susimąsčiusi.

Vakare, kai aš piešiau savo paveikslą, atėjo baronienė, kalbėjosi su manim ir pastvėrė mano lemtį į savo rankas: paprašė manęs nei daugiau, nei mažiau — persikraustyti pas ją į Siriluną ir ateityje būti jo mergaičių mokytoju bei auklėtoju.

Aš nebeįstengiau piešti, mano ranka su teptuku virpėjo, juk dėl tam tikrų priežasčių mielai būčiau čia pasilikęs kuo ilgiau, slapčia netgi šito meldžiau Viešpatį. Aš paprašiau baronienės, kad leistų pagalvoti, ir ji sutiko. Ji pasakė:

— Kol kas mergaičių mokyti nė nereikia, jos dar mažutės, jūs tiktai kalbėkitės su jomis ir veskite pasivaikščioti. Ak, aš tik vieno jūsų prašau — padarykit jas geresnes už mane, juk jos dar tokios mažos! Ir mielos! O jums, aišku, priklausys padorus atlyginimas.

Aš galėjau išsyk sutikti, juk netvėriau iš džiaugsmo. Tačiau vietoj to pasakiau:

— Viskas priklausys nuo to, ką pasakys man draugas. Nes juk tokiu atveju suirs mūsų planai.

Baronienė apsižvalgė ir atsisveikindama tarė:

— Mergaitės apie jus tik ir čiauška, jos už jus meldžiasi kasvakar. Tai jos pačios sugalvojo melstis už jus. Taip, tariau aš, melskitės už jį.

Baronienė vėl atėjo kitą dieną, ir aš apsisprendžiau. Negražu buvo brangintis ir kelti sau kainą, aš pirmas pagarbiai prašnekau ir tiesiai pasakiau: taip, apgalvojau jos malonų pasiūlymą ir jį priimu su dėkingumu.

Ji ištiesė man ranką ir buvo sutarta.

Tądien atidėjau teptuką, nuėjau į Hartvigseno daržinę ir ten, savo mėgstamame kampelyje, dėkojau Dievui už jo malonę. Visą vakarą tylėjau ir vis mąsčiau. Nenorėjau girtis ir sakyti Hartvigsenui apie persikėlimą į Siriluną, tačiau Munkenui Ventui parašiau, kad lemtis teikėsi sulaikyti šiose vietose dar kurį laiką. Tik po kelių dienų, kai mano paveikslas jau buvo užbaigtas, naujieną

sužinojo Hartvigsenas iš paties Mako. Grįžęs iš Siriluno Hartvigsenas pasakė:

— Makas sako, kad kraustotės į Sirilunq?

Girdėjo Roza, girdėjo Marta.

— Taip, tiesa,— atsakiau.

— Tai bent! Taip, taip.

Hartvigsenas sėdo valgyti, mes kažką kalbėjom, bet aš mačiau, kad jis galvoja tik apie mano kraustymąsi. Roza tylėjo.

— O juk jinai puikiai sugalvojo,— staiga sako sau Hartvigsenas.

— Tu apie ką? — klausia Roza.

— Apie mūsų šventąją Edvardą. Et, tiek to, dabar nebesvarbu.

Pagalvojau: o juk baronienė nuteikinėjo Hartvigseną prieš mane; bet jeigu ji stengėsi dėl to, kad aš tapčiau jos mergaičių mokytoju ir auklėtoju, tai gal ne taip jau bloga iš jos pusės, tiesą sakant, nė nežinau. Tačiau Hartvigsenas atrodė apkvailintas. Jam tikriausiai pikta, kad aš persikeliu į Mako namus, užuot likęs pas jį, o gal pykdė tai, kad gyvensiu jo pašonėje. Juk vis tiek lieku greta Rozos.

Aš numačiau persikraustyti kitą rytą. Bet dar turėjau Rozai atskleisti, ką taip labai slaptai darydavau. Ji su Marta kažkur išėjo, gal netgi tyčia, kad nebūtų namuose, kai aš išeisiu.

Aš laukiu, ir štai matau iš tolo, kaip ji eina su mergaite, o man jau nėra ko slėpti, ne, aš atveriu duris, sėduos ir neatsigręždamas darau savo.

Roza su Marta įeina, jos sustingsta tarpdury.

Aš sėdžiu ir skambinu fortepijonu. Skambinu nuostabiausią dalyką iš to, ką moku — Mocartą, sonatą A-dur. Ir gerai sekasi, lyg manyje atsirado ta didi, tauri širdis, galinti palaikyti sunkią minutę. Ak, aš taip ilgai treniravausi, man jau negėda, kad klausosi Roza, o juk tiek laukiau, kada vėl galėsiu gerai groti. Rytą irgi dėkojau Dievui už tai, jog dabar skambinu visai neblogai. Skambinti fortepijonu mane mokė mūsų mieluose namuose; ko tik tenai nemokė, kol mūsų šeimyna nebuvo suirusi ir mūsų pastogė galėjo mane glausti. Deo gloria [1].

---

[1] Garbė Dievui (lot.)

Atsigręžiu. Roza žiūri į mane akis išpūtus. Ji sako:

— Ar jūs?.. Jūs dar ir skambinate?

Aš pakilau ir prisipažinau, kad paslapčiomis lavinausi. Jeigu jai atrodo, kad mano grojimo galima klausytis, tai aš jai labai dėkingas. Daugiau nieko nepasakiau ir nebūčiau įstengęs iš susijaudinimo. Bet vėliau pats buvau patenkintas, kad nepraskydau ir nepareiškiau, girdi, tai mano atsisveikinimas. Nuėjau į savo kambarį ir susidėjau daiktus. Palaukiau, kol grįžo Hartvigsenas.

— Kaipgi, aš nesiruošiau su jumis išsiskirti,— tarė jis.— Dar tiek darbo jums turiu. Na, bet ką gi.

Marta atitraukė jo dėmesį, ji pasakė, kad aš skambinau fortepijonu:

— Studentas skambino fortepijonu.

— Kaip? Ar jūs irgi grojat?

Roza irgi atsiliepė:

— Kaipgi! Jis groja!

Šitie žodžiai man suteikė tokio pasigėrėjimo, kokio niekad nebuvau patyręs net labiausiai giriamas; iš Hartvigseno namų išėjau dėkingumo sklidina širdimi. Oi, net svyrinėjau iš jaudulio, nemačiau kelio po kojomis, nors apdairiai žiūrėjau.

Štai ir atėjau į Siriluną ir ten likau. Persikėlimas mažai ką pakeitė mano gyvenime, vaikštinėjau su mergaitėmis, piešiau joms, kai ką tapiau dažais. O mano šeimininkė baronienė jau nedarė ir nesakė nieko tokio, kas galėtų nepritikti išauklėtai damai, ne, dievaži, nieko negražaus ar blogo. Tiesa, ji išlaikė įprotį staiga išlenkti rankas virš galvos ir žiūrėti iš po sunertų rankų paskliautės, ir tai nepaprastai gražiai atrodė. Prie stalo ji elgėsi padoriai, gal tik kartais pasiremdavo abiem alkūnėm, kai dėdavosi burnon kąsnį ar gerdavo iš puodelio.

Aš norėjau nutapyti Mako svetainės interjerą, būtų išėjęs neblogas dalykėlis; kampe vienas iš sidabrinių amūrų, virš fortepijono dvi graviūros. Tačiau viskas, kas čia buvo, menkai mane įkvėpė — tik stiklas vyno, kurį Roza tada pamiršo ant stalo. Jis vėl stovėtų saulėje, vienišas ir žaižaruojantis, stovėtų ir lėtai blėstų.

Čia, judrioje vietoje, buvo daugiau gyvenimo šurmulio negu pas Hartvigseną, atvykdavo kapitonai iš svetimų šalių, kai audra įgindavo uostan; tarp jų kartą pasirodė ir rusų kapitonas, ir aš šiaip taip su juo susišnekėjau prancūziškai. Dėl blogo oro jo didelis laivas kelias die-

nas išbuvo mūsų pakrantėje, mes su baroniene apsilankėme laive, o kapitonas iš Rozos tėvo pirko meškų ir šiaurinių lapių kailių.

Sirilune aš įsitaisiau padorius drabužius ir galėjau nesirvaržydamas eiti, kur norėjau. Kartais užsukdavau į krautuvę, žiūrėjau į ateinančius ir išeinančius, atvykėlius ir čionykščius, į keliautojus, kurie kepykloje pirkosi duonos ir tuojau skubėjo tolyn, į žvejus pietiečius, kurie ištisas dienas stoviniuodavo prie prekystalio, kad paskui įkaušę, kvatodami slinktų savo keliais.

Paties Siriluno gyventojai bemaž visi turėjo pravardes. Čia gyveno Svenas Sargas, Ulė Prasčiokėlis, bet dabar jie laivų škiperiai ir pravardės paseno. O dar čia buvo Bramaputra, Ulės Prasčiokėlio žmona, ji taip mielai priglausdavo svetimus, kad vyrui teko nepaleisti iš akių. Apskritai iš tokios pat tešlos buvo ir Elena, ji anksčiau tarnavo kambarine, o pernai ištekėjo už Sveno Sargo, bet šita mylėjo vienintelį pasaulyje — patį Maką; pamatytumėt jos sumišimą, kai ji žiūri į Maką, arba kai jis susitinka ją kieme ir taria praeidamas keletą žodžių. O, kiek čia žmonių su pravardėmis: Jensas Gimdytojas, Kabliadirbys ir dar, pavyzdžiui, vienas valkata, kuris čia atsibastė praėjusią žiemą ir visai apylinkei suskaldė malkas, jo tokios trumpos kojos, kad praminė tiesiai — Kaladė.

Man buvo labai įdomu stebėti švyturio prižiūrėtoją Šeningą, kai jis šliūžčiodamas ateidavo į krautuvę kokių nors smulkių prekių. Jis labai savotiškas žmogus, bet su didžiule gyvenimo patirtimi. Per savo amžių jis daug mąstęs ir keliavęs, ir kokie įspūdingi jo pasakojimai! Tiesa, jis nemėgo plepėti. Daugiau išdidžiai tylėdavo. Kartą prie krautuvės privažiavo ūkininkas arkliu kinkytu vežimu. Arkliui ant snukio iki pat ausų užmaukšlintas maišėkas, gyvulys nebekramtė, maišėkas jau tuščias, arklys paprasčiausiai stovėjo pakėlęs galvą, stovėjo ir žiūrėjo. Ir štai tada švyturininkas pasakė: „Jis pridengtas kaip musulmonė!" Tada man pavyko jį prakalbinti, ir jis šiek tiek papasakojo apie tolimus kraštus.

Pagaliau, vasarai visai baigiantis, Sirilune atsirado seras Hju Trevilanas, atvyko su reikalu, o tas jo reikalas toks — išsirinkti Mako rūsiuose geriausią konjaką ir jo partiją nusipirkti. Keletą butelių jis susigrūdo į maišą, pasisamdė nešiką ir pasišalino. Jie nuėjo toli, už kalnų,

prie bekraščių, tekšėm užžėlusių pelkių, tenai seras Hju įsikūrė kelioms dienoms, gėrė be perstojo, kol akys apsiblausė ir galva visai susidrumstė. Nešikas du sykius ėjo į Siriluną papildymo, o kai Makas jį pamatė trečią kartą, tai papurtė galvą ir pasakė: „Ne". Kad ir kaip nešikas prašė, kad ir kaip maldavo, Makas kartojo savo „Ne" ir daugiau nė žodžio nepridūrė. Serui Hju ne pyragai buvo pelkėse, miegojo po atviru dangumi, nieko nevalgė, išskyrus tekšes, kurių nešikas pririnkdavo į savo kepurę. Ketvirtąją parą Makas išsiuntė į tas pelkes Sveną Sargą ir dar kažką su didelėm atsargom gero maisto išbadėjusiam anglui.

Lygiai taip pat, kaip su seru Hju, Makas elgėsi su savo šeimynykščiais — tikriausias ponas. Nors stambios prekybos apyvartoje daugiau pinigų buvo Hartvigseno negu Mako, bet Makas buvo labiau pripažįstamas ir gerbiamas. Man papasakojo, kad kai kuriais atžvilgiais Makas turėjo nekokį vardą, tačiau jis, tikras ponas, niekam neleido kaišioti nosies, kur nedera. Visi žinojo, kad jis merginų siaubėjas, tiesiog rykštė, jau tokia jo prigimtis. Sklido paskalos apie jo šiltąsias vonias, esą gulįs jis vandenyje ant patalų ir šitaip vanojąsis net keliskart kas savaitę, kai jam pakyla ūpas, ir patarnaujanti jam mergina, o kartais net dvi merginos. Vadinasi, tas Makas — baisus palaidūnas. O kažkam Bramaputra prasitarusi, kad Makas anaiptol ne visada taip maudąsis, o liepiąs šitaip vanotis merginoms ir nuo jų nenuleidžiąs akių. Dabar Makas sau kambarine paėmęs mažąją Petriną ir laukiąs, kada ji ūgtelės iki teisėto amžiaus, taip, jis tarsi pasisodinęs ją savo sode, kad augtų ir noktų. Bet ji, ko gero, jau seniai nunoko, koks jos dailus liemuo, koks skambus juokas! O noselė užsirietusi, švyturio prižiūrėtojas kažkada pasakė, kad jos nosytė pasistiepusi.

XI

Vakaras. Mergytės atsigulė, aš vaikštinėju šį bei tą galvodamas. Šilta, šviečia saulė. Žalioje ganykloje stovėdamos atrajoja visos Siriluno karvės, kartkartėmis girdžiu tilindžiuojant skambalėlį, kai jos kresteli galvas, baidydamos uodus, o šiaip visur tylu. Aš prieinu prie vienos

karvės ir su ja kalbuosi; karvei, aišku, tai patinka, nors ji nė nežiūri į mane, tik tyliai alsuoja, lygiai gromuluoja ir žvelgia tiesiai priešais. Oi, kaip ji žiūri! Tik vienui vieną kartą sumirkčioja ir žvelgia į erdvę.

Leidžiuosi į prieplauką. Puikus vakaras, čia tebedirbama. Kubilius, Viladas Krovikas, dar keletas traukia skrysčius, kelia naują iškabą. Joje užrašyta: Makas ir Hartvičius. Lipu į valtį ir iriuosi nuo kranto — pasižiūrėsiu, kaip viskas atrodo iš vandens pusės. Po naująja iškaba atnaujintos senosios raidės — „Druskos ir statinių pardavimas". Ir jau visiškai atskirai, ant baltos sienos, didžiulė ranka rodo žemyn pirštu. Baisus neskoningumas — ta nukirsta ranka, ir kaip bjauriai ji nutepliota, ir kaip čia nepritinka.

Aš vėl iriuosi prie kranto ir matau prieplaukoje Hartvigseną

— Na, ką jums sakiau? Tik žiūrėk ir žiūrėk, viską tikrink,— sako jis.— Štai iškabą kelia, o ar ne kreivai, ar bus matoma iš pašto garlaivio?

— Šitą ranką nuo sienos geriau nuimti,— pasakau.

— Ar jūs taip manot? Čia Kabliadirbio darbas, jis tą ranką sugalvojo, šitaip, sako, mieste įprasta. O kaip jums atrodo raidės?

— Labai geros raidės.

— Tai va, o jūs sakėt... Savo vardą aš pats pakeičiau, taip keista, kai perskaitai. Čia nevisas mano vardas, mane krikštijo Benoniu, taigi priekyje prirašius „B", būtų kaip tik. Man kainavo didoką sumelę, kad mano vardas stotų greta Mako. Et, tiek jau to, man nusispjauti.

Hartvigsenas lipa į mano valtį, mudu plaukiam nuo kranto, kad jis pasigrožėtų iškaba. Kol valtis plūduriuoja vandenyje, galvoju, kad Makui šiuo atveju, ko gero, nederėjo imti mokesčio iš kompaniono. Už ką čia mokėti? Bet Hartvigsenui nusispjaut. Išeitų, kad jis toks neapsakomai turtingas, jog apvali suma jam nė motais? O juk visai neseniai jam teko sukrapštyti galbūt tūkstančius, kad Rozą atpirktų iš vyro. Et, koks čia mano reikalas.

Hartvigsenas šaukia Kubiliui ir Viladui Krovikui:

— Tą ranką rytoj pat nutrinkit!

— Nutrinti?

— Taip, ji čia nereikalinga.

Mes vėl iriamės į krantą, ir Hartvigsenas man sako:

— Patys matot: nesuspėk, nepatikrink, ir toji ranka puikuotųsi ant sienos. Taip, tai ko aš norėjau paklausti? Kaip jums gyvenimas Sirilune?

— Ačiū, nesiskundžiu.

— Be reikalo iš mano namų kraustėtės. Šit Marta paūgėjo, jai reikia mokytojo.

Paprieštaravau, kad Marta juk galės lankyti parapijos mokyklą, kai ateis laikas. Bet Hartvigsenas lingavo galvą.

— Taip jau išeina,— atsakė.— Vaikas pas mus išmoko daryti kniksą, o ir šiaip daug ko išmoko. Tai ir noriu, vadinasi, nusamdyti mokytoją.

Aš pastebėjau, kad Marta dar suspės lankyti miesto mokyklą drauge su baronienės dukromis, bet ir šita prielaida Hartvigseno nedžiugino.

— Labai jau čia reikia vaiką siųsti pas svetimus,— pasakė jisai.

Iš prieplaukos mes išėjom sykiu, priėjom Hartvigseno namus, ir jis pakvietė užeiti. Roza sėdėjo gonkose, mes susėdom prie jos, įsišnekėjom, ji taip maloniai ir jaukiai atsakinėjo į mano klausimus apie jos sveikatą. Hartvigsenas man tiesiai pasiūlė vėl keltis pas juos ir būti Martos mokytoju; aš atsisakiau ir jis įsižeidė. Pavasarį esą pas jį pirmučiausia atvykau, kalbėjo jis, Roza tylėjo.

— Taigi, be reikalo jūs taip tikite mūsų puikiąja Edvarda,— pasakė Hartvigsenas ir reikšmingai lingavo galva.— Ji ne tokia paprasta. Et, daugiau nieko nesakysiu.

Bet aš nieko neatsakiau, ir Hartvigsenas nebeištveria, jis sako:

— Jos vyras žiemą nusišovė!

Roza paraudonuoja ir nuleidžia akis.

— Na kam tu, Benoni,— sako ji.

— Tai štai, galiu jums pranešti! — tęsia Hartvigsenas ir tiesiog pasipučia, kad žino daugiau už kitus.

Tačiau Roza, man rodos, jau anksčiau bus girdėjusi šią naujieną, šiaip ar taip, ji sako:

— O iš kur tu žinai? Gal čia paprasčiausios apkalbos. Geriau jų nekartoti.

Hartvigsenas pasakė viską sužinojęs iš vieno vyruko, o tasai pats apie viską perskaitęs žiemą laikraščiuose, jis tarnavęs lensmano kontoroje. Taigi netenka abejoti. Edvardą netgi tempė į nuovadą ir kvotė dėl to įvykio.

Kokia miela, kokia tyra tą akimirką buvo Roza! O, aš juk mačiau — pavojingoji naujiena jai jau seniai žinoma. Ir net baisiausiai pavydulio kamuojama ji ja nepasinaudojo. Aš norėjau pulti jai po kojom, ten buvo mano vieta, ten ir Hartvigsenui vieta.

Ligi šiol aš nepratariau žodžio, bet kai Roza pastebėjo, kad Edvardos vyras galėjęs nusišauti pasimaišius protui, aš linktelėjau ir pasakiau kažką panašiai. Tuomet Hartvigsenas įdūko ir puolė mane:

— Na, ką gi, laimingo kelio. Bet ji man sakė, kad jūs — menkysta. Turėkit galvoj!

Jau tada Roza nebeišdrįso jo tramdyti, ji pakilo ir išėjo iš kambario. Mane taip įskaudino, aš nebeištvėriau ir paklausiau:

— Ar ji pati jums taip sakė?

— Menkysta, gavusi gerą išsiauklėjimą,— taip ji sakė pažodžiui.

Hartvigsenui rūpėjo kuo skaudžiau man įgelti, jis irgi atsikėlė ir ėmė lesinti balandžius, nors jau buvo labai vėlu.

Ir aš pasišalinau, nuėjau pro žalią dirvoną, kur buvo karvės, toli už malūno, prie miško, į kalnus. Mano išdidumas buvo užgautas, pasirodo, mano visas išsiauklėjimas ničnieko nevertas šeimininkei. Mėginau save raminti — tarkim, baronienė pasakė, na ir kas, argi dangus griuvo žemėn? Ak, betgi koks nelaimingas jaučiuos! Juk be šito mano gero išsiauklėjimo daugiau nieko neturėjau, ničnieko. Niekas nesakytų, kad aš patrauklus jaunuolis, dėl mano smulkumo, o mano veidas nedailus, net priešingai — visas mano veidas spuoguotas. Todėl aš visad ir klausiau tėvų, ir daug ko išmokau, ir neblogai sekėsi piešti, tapyti. Prisipažinsiu, kai pasivadinau išdidžiu medžiotoju, aš gerokai pasigyriau, aš, galima sakyti, apsimelavau, nes koks iš manęs medžiotojas ir keliautojas? Ne, aš ne Munkenas Ventas, aš tik svajojau pakeliauti drauge su juo ir pasimokyti iš jo didžio abejingumo savo asmeniui.

Taip galvodamas ėjau ir ėjau, kol visiškai netekau jėgų. Aš netyčia skverbiausi į pačią miško tankmę, lyg norėčiau pasislėpti, galop įsirėmiau į karklynus ir užsispyriau būtinai pro juos prasiskverbti rėpla, tik jau paskui atsipūsti. Tarsi mane kas būtų tempęs tenai, taip,

lyg pats Viešpats mane ragino, lyg šaukėsi mane, nevertąjį, pagalbon.

Rėplioju lyg ir tokiu siauru takeliu, sutryptu žvėrių, ir kai takelis baigiasi, mano žvilgsniui atsiveria apskrita laukymėlė su mažyčiu vandens duburiu. Apstulbęs atsistoju ir žiūriu į tą laukymėlę, .o ji žvelgia į mane. Dar niekad nebuvau stovėjęs tokioj apskritoj laukymėlėj. Lyg tame vandenyje gyventų kokia dvasia, o dabar išskrido nusinešdama stogą.

Mano nustėrimas praeina, ir jau ši mirtinai tyli vieta atrodo maloni, iš viršaus smelkiasi šviesa, lyg iš ąsočio kaklo, ir niekas čia manęs nepamatys, nebent iš dangaus. Kaip čia puiku! — galvoju aš. Duburys toks nedidukas, aš atsitupiu prie jo, kad būčiau mažėlesnis ir neliūdinčiau jo. Tada pastebiu uodus; kiekvienas uodelis pradeda šokį kažkur atokiai, o jau paskui prisitaiko, kad galėtų šokti su visais. O duburėlio paviršiuje lyg ir kokia putelė, uodukai ją kliudo, bet nesušlampa, peteliškės ir kitos skraiduolės ja rėplioja, nepalikdamos pėdsakų. Stropus voras įsitaisė pailsėti savo tinkle ant šakutės.

Aš visiškai pamiršau, kad mane pažemino, kad užgavo mano savimeilę,— taip čia gera. Nei kairės, nei dešinės pusės — vien apskritimas, ir stypso atžalos, auga žolė, ir viskas čia sena, tanku, viskas per amžius, senų seniausiai šitaip buvo. Ir kas tokio, jei aš čia sėdžiu ir gaištu laiką, kas tas laikas — ne, viskas matuojama tik apskritu duburėliu tarp tankių karklynų.

Norėčiau išsitiesti ir snūstelėti, bet susitvardau ir atsisakau šito savo ketinimo: voras sukrutėjo, aha, jis tikriausiai jaučia lietų. Tada pastebiu, kad uodus nuo duburio it šluota nubloškė, ir jis ėmė ribėti. Apsižvalgau, ir staiga man topteli keista, nemaloni mintis: kažkas neseniai buvo prie duburio, kelios vytelės nukirstos, lyg valytas anas krantas, kelmeliai visai švieži — šios dienos darbas. Aš peršoku per duburį, jo krantas virpa, nors velėna čia tvirta, apžiūriu kelmelius, ir keistas jaudulys mane persmelkia, aš matau, kad vyteles nukirto neįgudusi kairė ranka. Matyt, anas pasakojimas, kurį neseniai girdėjau, išbudino mano pastabumą. Apčiupinėjau kirčio vietas, pavarčiau skiedreles ir vienaip, ir kitaip ir įsitikinau, kad neklydau. Betgi kam — kam prireikė kirsti karklus? Ir kodėl tokie paslaptingi kirčiai? Stoviu, žiūriu

į karklyną ir staiga nutirpstu: tiesiog priešais mane stovi akmeninis stabas, senovės dievas.

Oi, koks jis mažas, bjaurus, rankos nukapotos sulig pečiais, o veide tik menki brūkšneliai vietoj lūpų, nosies ir akių. Kojų pradžia irgi paženklinta rečiu, o pačių kojų nėra, ir dievukas paramstytas akmenukais, kad nenuvirstų. Ar tik ne todėl čia mane atvedė Viešpats, kad nuversčiau šitą stabą ir paskandinčiau,— galvoju aš ir liečiu jį ranka. Bet mano ranka bejėgė, ne, to maža, ji nukaro kaip rykštė. Žiūriu į savo ranką — kas per burtai? Visa jos oda susiraukšlėjo. Pasibaisėjęs pakeliu akis nuo rankos prie stabo — oi, kokia gėda prieš Dievą — išsigąsti šitokio kūrinio! Stabas lyg ir buvęs didesnis kadais, seniai, bet suvaikėjęs, suvargęs, jau taip visai susmukęs su savo paramstymais. Tiesiu prie jo kitą ranką, tačiau — ji vėl nusvyra, kartojasi ta pati istorija, mano kairės rankos oda pilkėja ir raukšlėjasi. Aš vėl peršoku duburį ir vėl braunuosi per karklynus.

Iš padangės krinta pirmieji dideli lašai.

XII

Į Siriluną atėjo Rozos tėvų laiškas iš gretimos parapijos — kvietimas į vestuves. Pastorius Barfudas rengiasi antrukart tuokti savo dukterį. Taip; visur buvo laukiama šitų iškilmių, girdėjau šnekas, kad dviejose kaimyninėse bažnyčiose paskelbti užsakai. Hartvigsenas savo valstietišku įpročiu slėpė ligi pat paskutinės minutės. Nė žodžio apie tuoktuves. Et, Dievo valia.

Įsilijo. Todėl keliauti nuspręsta Mako baltąja valtimi, tačiau mažylė Tona, baronienės dukrelė, sirguliavo, tad abi mergytės liko namie. Taigi ir aš negalėjau pasinaudoti kvietimu. Baronienė labai maloniai siūlė mane išleisti ir pati sutiko pasėdėti namie, tačiau tai atrodė nei šis, nei tas, nė svarstyti neverta. Su mumis paliko ir Martą.

Vestuvės praėjo tyliai, mat jaunoji jau buvo tuokusis, taip, vestuvės buvo tylios, visai ne pagal jaunojo skonį, jei taip jo valia, tai būtų iškėlęs trankią puotą.

Grįžęs Hartvigsenas man pasakė:

— Gaila, kad nepaūžėt mano vestuvėse.

Aš padėkojau ir atsakiau, jog nebuvo įmanoma dėl įvairių priežasčių. Pirmiausia, aš pavaldinys, o mano šeimininkė irgi buvo kviesta. Antra, aš neturiu frako, o mano tegu ir menkas išsiauklėjimas įtikina, kad šitokiam atvejui joks kitas drabužis netinka.

Taip jam ir atsakiau. Aš numaniau, kad pastarojo mano motyvo Hartvigsenas nelaikys paslaptyje,— ką gi, aš nieko prieš. Beje, vėliau sužinojau, kad pats Hartvigsenas savo vestuvėse puikavo botfortais, su kailio apvadais, kad pritrenktų kitų gyvenviečių pirklius. Kai jam kažkas prasitarė, jog vasaros dieną šitaip, ko gero, paika, Hartvigsenas atsakęs:

— O man nusispjaut, kuo apsiavęs Makas. Jei man kojos stirsta, aš aunuos šiltais batais. Nes turiu aš jų visokiausių.

Štai jau Roza antrukart ištekėjusi dama. Per patį vidurdienį einu pas ją ir sveikinu; ji spaudžia man ranką ir šypsodama dėkoja. Pripila stiklus vyno, ir aš sėdu prie stalo. Roza pasakoja, kaip lapis Gilbertas pasipainiojęs jai palei pat bažnyčios duris, ji net pašiurpusi. Šitaip mudu sėdim, šnekučiuojam, ir sugrįžta Hartvigsenas. Elgiasi jis labai slapukiškai, šypsosi, drauge su mumis geria vyną.

Paskui Hartvigsenas ištraukia iš kišenės paketėlį su daugeliu antspaudų, negali tverti iš pasididžiavimo ir juokauja:

— Va, šis tas atėjo paštu,— sako jis.— Pavėlavo vieną dieną, ką beveiksi...

Ir jis atplėšia paketėlį, išima žiedą ir užmauna Rozai ant piršto.

— Čia tau žiedas,— sako jis.— Žiūrėk vėl neišmesk.

Rozai net veidas persimaino.

— Šįsyk ne! — tyliai ištaria ji.

Ji paima jį už rankos ir dėkoja.

Žiedas kiek didokas. Ji nusimovė jį, pažiūrėjo į vardą vidaus pusėje — Benonis — ir vėl užsimovė.

Bet Hartvigsenas nekantrauja — juk paketėlyje dar kažkas likę.

— Čia dar kažkas yra! — sako jis.

— O, Viešpatie! Kas gi ten galėtų būti? — stebisi Roza.

Tada Hartvigsenas mudviem rodo paketėlį ir žvelgia į mus pakiliai.

— Štai, prašom įsitikinti. Žiedas — jis gal vertas keturių talerių — su vardu ir visa kita. O čia parašyta kaina šimtas dešimt talerių!

Hartvigsenas iš paskutiniųjų erzina mūsų smalsumą. Aš kylu išeiti, kad ilgiau čia nedalyvaučiau, bet jis mane sulaiko.

— Jūs tiktai nusigręžkit! — sako jis.

Išgirstu dzingsėjimą, jis prieina prie Rozos ir iškilmingai taria:

— Mieloji Roza! Leisk tau įteikti šį aukso laikrodėlį ir aukso grandinėlę.

Roza iš nuostabos išpučia akis, ji žodžio ištarti negali ir atsisėda. Oi, kokia ji atrodė miela, kai susijaudino, kaip nuoširdžiai, iš sielos gelmių, net išblyško ir paraudo. Kai ji pakilo ir jam už viską padėkojo, jisai, irgi sujaudintas, atsakė:

— Nešiok į sveikatą, nesunešiok.

Paskui paėmė iš jos laikrodėlį, prisuko, padėjo — na, tikras vaikas, net jo akys tada atrodė vaikiškos. Grįžau iš jaunavedžių ir galvojau, kad štai — viskas prasidėjo taip jautriai, tai turbūt gerai, kad ji atsikraustė į šiuos namus. Ką čia daugiau manyti, Roza rado savo laimę.

Dienos slenka, vėl šviečia saulė, oras šiltas, naktys rausvėja, vandens paukščiai stypinėja pakrante su savo vadomis. O man ilgu — juk aš negaliu, dievaži, kasdien eiti pas Hartvigseną ir Rozą, o ir nedidelis man ten dabar džiaugsmas. Baronienei nerūpiu nei aš, nei mano muzika, tai ir skambindavau tik priešokiais, dieną, kai Makas išeidavo į kontorą, o baronienė kažkur dingdavo. Beje, aš irgi vaikštinėdavau su mergaitėmis, panašiai kaip vandens paukščiai su savo jaunikliais.

Ir kartais man pasitaikydavo nuostabiai laimingų valandų: būdavo, tįsau ant vejos, o mergytės sutupia ant manęs ir tūno, neleidžia atsikelti, aš pamažėle verčiuosi, jas nuritu, o jos vėl ropščiasi iš visų jėgų, o Tona netgi įrausta nuo stengimosi. Jų manymu, svarbiausia — kuo mikliau pastverti man už nosies. Mano plaukų niekuomet nepešiojo. Tik, būdavo, glosto man veidą, kad išspaustų spuogus, ir dar trindavo seilėm ir jūros vandeniu, užtat mano oda perštėjo dar pasiučiau. Nepaprastai mieli, geri vaikai. Bet vėliau, kaip vaikams būdinga, jos išdavė mū-

sų draugystę ir ėmė sekioti paskui Jensą Gimdytoją, kai tasai vaikštinėjo po namus rinkdamas kaulus. Ir visada tokiais atvejais atsiklausdavo baronienės. „Taip taip, tegu sau eina,— sakydavo ji.— Žiemą tikriausiai teks tupėti prie vadovėlių". Ji buvo joms visados gera, ir mergytės atsilygindavo švelnia meile. Sakydavo jai tokius mielus dalykus: „Tu tik palūkėk, močiute, aš tuoj grįšiu, ir tu būsi mano numylėtinė!". O grakšti, stamantri baronienė jas, būdavo, pagriebia ir išmeta aukštai į viršų.

Oi, baronienė — beprotė, pašėlusi baronienė! Ir turbūt ji labiausiai nusivylusi ir nelaimingiausia moteris iš visų, kurias aš pažinau, nors tiksliai negaliu pasakyti, juk pažinau ne daugelį.

Jau vėlus vakaras. Mano širdžiai ilgu, valandėlę įsipiršau pas Rozą ir pastebėjau slepiamą, bežadę nesantaiką tarp jos ir vyro. Tai labai slėgė, Hartvigsenas bemaž nieko nekalbėjo, Roza irgi tylėjo. Aš suskubau išeiti, ir mane palydėjo gižus, beviltiškas žvilgsnis.

Vėl einu į mišką ir galvoju, galvoju. Kopiu į kalną, prie mano aptiktos vietos su duburiu ir akmeniniu stabu. Vėl skverbiuos keturpėsčias siauru takeliu per karklynus ir staiga nustėrstu: tenai žmonės, mane aplenkė.

Jie nesišneka, jie nuogutėliai dviese maudosi duburyje. Moteriškę tučtuoj atpažįstu — baronienė Edvarda. Vyriškį neišsyk atpažįstu, šlapi plaukai, persiskyrę per vidurį, dengia veidą. Paskui iš rūbų ant kranto suprantu, kad čia lapis Gilbertas.

Jiedu maudosi, jiedu kartu neria, jis ją glėbesčiuoja. Aš guliu apmiręs ir nuo jų nenuleidžiu akių, kartkartėmis jiedu išsitiesia ir žiūri viens į kitą, bet akys apsiblaususios, abu alsuoja iš džiaugsmo, pagaliau jiedu tarsi išneša viens kitą iš duburio ant kranto. Lapis stovi, stengiasi atsikvėpti, iš plaukų varva vanduo. Baronienė atsisėda, pariečia po savim kojas, smakrą atremia į kelius ir šitaip sėdi tuščiomis, blausiomis akimis. Ji laukia, ką gi jai darys lapis. Jis atsisėda greta, jis niurzgia, ir staiga griebia ją už gerklės ir pargriauna. Ak, jie abu visai išprotėjo, jie spaudžia vienas kitą, jiedu susipina, susilieja, o, ką jiedu daro, to neapsakysi. Aš norėčiau surikti, bet susitvardau, mažasis stabas ir aš esame šitos scenos liudininkai, bet aš toks pat nebylys kaip ir jis.

Aš atsitokiu jau traukdamasis rėpla per krūmus, bet greičiausia nesąmoningai paisiau atsargumo, nuo duburio nesklido joks triukšmas, tik plonas, gailus dainavimas, toks silpnas ir varganas, lyg eitų iš paties dievuko lūpų. Vadinasi, aniedu išsipleiskė dabar priešais stabą ir nesugalvojo nieko geresnio kaip žvygauti.

Grįžtantį mane krečia šiurpas, nors tebešviečia saulė ir visiškai šilta. Tikriausiai mane brūkščiojo miške šakos, nežinau, nieko nepajutau, visiškai nieko nepamenu. Užtat išėjęs iš miško palei malūną, pastebėjau Kabliadirbį, jisai savo muzikos pilna burna čiulba, švilpauja ir mulkina vargšelius paukščius, žadina juos ir jie jam atsiliepia. Juk per mane Hartvigsenas liepė nutrinti ranką nuo sienos prieplaukoje, tad Kabliadirbys ant manęs tikriausiai širsta, jis varo savo, visai nekreipdamas į mane dėmesio. Aš ryžausi prieiti tiesiai prie jo ir paklausti: „Ko tu čia vakaroji?" Bet kai prisiartinau, jis nebešvilpiniavo, nusiėmė kepurę ir linktelėjo. Tada aš jo ir klausiu kiek kitaip:

— Ar šitaip čiulbi kiaurą naktį?

— Aha,— atsako jis.

— Nemiga?

— Ne-e. Stoviu sargyboje. Juk paleistas malūnas.

— Ten juk du malūnininkai.

— Vis tiek...

Mano mintys vis užimtos tuo, ką mačiau miške, aš pamanau: „Ar tik ne baronienė jį čia pastatė sargybon?" — bet paskui galvoju: „Maža kam čia gali prireikti sargybos?" Kabliadirbys įsistebeilija į mano užsigalvojusį veidą ir sumeta, kad savo klausimus aš sakau ne šiaip sau. Staiga jis klausia, dairydamasis aplink:

— Bene jūs ką nors išgirdot?

Aš visai nenorėjau tapti šio žmogaus patikėtiniu, bet ir nevertėjo baidytis. Jis dūrė pirštu kažkur sau už nugaros ir tarė:

— Ten ir guli.

— Kas ten guli? Patalai! Nesuprantu!

Priėjau arčiau. Kabliadirbys — iš paskos, ir jis man paaiškino: stovįs čia sargyboje po tris, kartais po keturis kartus per savaitę ir džiovinąs ant brezento patalus, taip, ko čia gėdytis, Svenas Sargas dabar škiperiauja, o

anksčiau irgi ėjo tas pareigas, privalo gi kas nors. O Makas, tas tiesiog padūkęs — maudytis keturis kartus per savaitę, na? Šit pavasarį jis dar labiau siautėjo, būdavo, nė dienos nepraleidžia, visai pasiuto! Taip, jam dabar pats tas metas, ir vienas Dievas žino, kada jis liausis, gal ir niekad.

Klausausi tų aiškinimų, pagalvoju ir klausiu:

— Kaipgi tu taip džiovini patalus, o jei staiga lietus?

— O alaus darykla naktį kam? Na, kadais, girdėjau, viskas buvo daroma atvirai: Svenas Sargas stovi, būdavo, vidur kiemo ir džiovina patalus prieš saulutę, o lyjant jam alaus darykla tarnavo dieną ir naktį. Bet jau kai atvažiavo baronienė, tai prispaudė senį.

Naivuolis Kabliadirbys, matyt, nori mano akyse bent kiek pateisinti savo veiklą, mėgina juokauti, jis sako:

— Taip tatai. Čia rimtas reikalas. O Makas asmeniškai mane pastebėjo, pakvietė į kontorą ir pasiūlė šitas pareigas. Jam esą skaudąs skrandis, daktarai prirašę vonias ir trynimus. Na, o kad aš turiu tokį talentą — čiulbėti, tai pats Dievas lėmė naktimis su paukšteliais šnekėtis, o jei kas mane užklumpa, tegu stebisi. Cha cha. Kokią galvą reikia turėti, kad šitaip sumanytum! O jau tos vonios! Dabar šit Elena, Sveno Sargo pati, ir mergiščia Petrina jį trina.

Kai grįžau į Siriluną, Ulė Prasčiokėlis tenai niovėsi su Kalade dėl savo žmonos Bramaputros. Bramaputra, Bramaputra — ji vėl savo daro, oi beprotė! Ir viskas jai nė motais, ji amžinai išeina sausa iš vandens, pačia nekalčiausia mina, net jeigu ją užklumpa vietoje. „Gėdos turėtumėt!" — štai ką ji pasakė tiem dviem varžovam, kai aš pasirodžiau. Ulė Prasčiokėlis nieko nematė, negirdėjo, tik pūtavo ir blaškėsi po virtuvę. O Kaladė, atvirkščiai, stūksojo nejudėdamas, atsišliejęs į sieną ir apsigynęs iš užnugario. Stovėjo kaip apkapotas ant savo trumpų kojų, o jo stuomuo milžiniškas, galingas — na, gryna baidyklė.

Beprotiška, beprotiška naktis.

Rytą baronienė buvo švelni, atidi, pablyškusi iš nuovargio. Rodos, vis baiminosi, kad ko netyčia neužkliudytų. Ir veide matėsi bejėgiškumas, kaltės suvokimas, kaip tada, kai pasitaikydavo ką nors neapgalvotai lepterti ir susinepatoginti.

XIII

Ir baronienė, ir Makas prisiminė mano gimtadienį ir pridovanojo man visokių mielų daiktelių; tikriausiai jiedu sužinojo datą iš mergaičių, jos kažkada manęs klausė, ir nenorėjau joms meluoti. Dievaži man buvo ne itin malonu, kad mano gimtadienis pažymimas taip pompastiškai. Per pietus net vyno davė, o Makas tarė keletą tėviškų žodžių mano garbei ir apie mano gyvenimą svetur. Mergaitės pridovanojo man kriauklelių ir akmenukų, kuriuos surinko pakrantėje, o Alina dar nupiešė nuostabų miestą ant dėžutės dangtelio. Aš pasikabinau jos kūrinį savo kambaryje ant sienos, tuo jai labai įsiteikdamas. Tona rašte pavadino mane vyresniuoju broliu, jos padiktuotus sveikinimo žodžius užrašiusi mama.

Baigiantis vasarai, mišką išmargino geltonos ir raudonos dėmės, padangė švari, blyški. Žuvį išdžiovino, laivai stovi laukdami vėjo.

— Jei būčiau žinojęs apie jūsų gimtadienį, nebūtumėt gailėjęsis,— sako man Hartvigsenas jam įprasta, geraširdiška, juokinga maniera.— Eime pas mus, praleisim valandžiukę.

Aš sutinku mielu noru, apsidžiaugiu, man malonu, kad Hartvigsenas nebeširsta ant manęs. Roza namie, ir Hartvigsenas jai paliepia atnešti vyno ir sausainių.

— Žinau, tu jau pasistengsi,— jis juokais priduria.— Juk studentas mokytas žmogus, ne toks kaip aš.

Į tai Roza nieko neatsako, bet jos žvilgsnis buvo liūdnokas.

Sėdime, gurkšnojame vyną su sausainiais, Hartvigsenas linksmai plepa, vis paklausdamas: „Na, ką tu, Roza, pasakysi? Ką tu, Roza, manai?" — „Taip, taip",— vangiai atsakinėjo Roza, arba: „Ką jau man čia manyti",— atsiliepdavo ji nuolankiai, lyg iš anksto žinotų, kad jos nuomonė neturi jokio svorio. Staiga Hartvigsenas visai rimtai sako:

— Nagi, žinau aš, ko tu tokia pasipūtusi. Tik tu be reikalo.

Roza nė žodžio nepratarė, tiktai nunarino galvą.

— Sirilune aš mačiau Martą,— pasakau.

Nė balso.

— Nepaprastai daug balandžių prisiperėjo šią vasarą,— šneku vėl ir žiūriu pro langą.

— Tu taip be reikalo, sakau tau! — griaudėja Hartvigsenas ir niūriai žvelgia į Rozą.

Ji pakilo nuo kėdės, nuėjo prie krosnies, ten truputį pastovėjo, paskui atsisėdo ir įsistebeilijo į krosnies dureles, žiūrinėjo ten įspaustas figūrėles.

Pabeldžia į duris, Hartvigsenas pakyla ir išeina. Už durų baronienės balsas: „Laba diena!"

— Gal aš truputį pagrosiu? — klausiu aš, nes labai nejauku.

— Ko gero, taip.

Einu prie fortepijono, o pro kitą langą matau, kaip Hartvigsenas nueina su baroniene.

Aš skambinu nesusikaupęs, kas į galvą ateina, mano tokia bjauri nuotaika, vis klydinėju. Lioviausi skambinti, o Roza sako:

— Mes galėtume pameškerioti, jei norite.

Pasižiūriu į ją. Ji ryžtasi su manim meškerioti, anksčiau nebūtų ryžusis, kažkas jai atsitiko, arba ji išdrąsėjo?

Roza susiruošia, mudu nueinam į daržinę, paimame meškeres ir blizges ir einam žuvauti. Aš vis galvoju: kas gi čia daros? Negi mane pasikvietė į namus tik tam, kad pabūčiau su Roza, kol Hartvigsenas kažkur nueis su baroniene?

Vanduo ramus, įlanka it veidrodis. Aš imu pasakoti apie vieną melagį: jis buvo jūreivis, per audrą jį ištiko katastrofa, bet jis nenukentėjo, ne, palei pat jį plūduriavo krūvos nuskendusių jūros paukščių, bet pats jis nenuskendo.

„Na, bent kiek nusijuok!" — manau aš. Bet Roza visiškai nenusiteikusi juoktis. Tik aš pats nusijuokiau iš to jūreivio, kad nors kiek ją užkrėsčiau savo linksmumu.

Atkreipiau Rozos dėmesį į tai, kaip žvilganti alavinė blizgė žirba nuo saulės, o kai panardinu, ji gęsta vandenyje visai kaip žvakė.

— Aha,— tik toks jos atsakymas.

Kaip ji labai nusiminusi! Aš sėdžiu ir apžiūrinėju jos suknelę, labai miela suknelė iš paprasto stipraus audinio, ji ir žiemą su šita vaikščiojo, iki vestuvių. Valties pirmgalyje padėta jos palaidinukė, gerokai padėvėta, bet

švari, sagutės dešinėje pusėje, kilputės kairėje, vadinasi, palaidinukė išversta, tačiau kaip kruopščiai padaryta, tai ji pati sėdėjo ir atidžiai darbavosi adata. Ji kilsteli akis į mane, ir toks skvarbus, toks slegiantis jos žvilgsnis, jis mane trūkteli su savim kaip vilnis.

— Ar jūsų tėvai gyvi? — klausia jinai.

— Taip.

— Ar turite seserų?

— Taip.

— O aš neturiu brolio.

Patylėjusi priduria šypsodama:

— Užtat aš turiu tėvą.

— Jūsų tėvas gražus kaip reta.

— Taip, gražus ir laimingas.

Ir vėl ji prisiversdama šypsosi ir sako:

— Tik va iš manęs visą laiką jam vieni nemalonumai.

Vanduo ribuliuoja, saulė nebešildo, Roza apsisiaučia palaidinuke, ir mudu vėl sėdim su meškerėmis ir tylime. Mes primeškeriojam truputį žuvies, bet žuvienei nepakaks, labai jau smulkutė, reikia dar pasėdėti, ir Roza kantriai sėdi. Man knieti pasitikrinti, gal ji delsia tyčia, kad ilgiau negrįžtų namo; aš sakau:

— Žiedas jums per didelis, žiūrėkit, kad nenusimautų nuo piršto.

Ak, imtų ir abejingai pasakytų: „Tegu sau smunka!" Bet ne, atvirkščiai, ji krūpteli, keičiasi veidas, ir iš dešinės perima meškerę į kairę ranką.

Per valandą mes sumeškeriojom žuvies užtektinai ir iriamės į krantą.

Hartvigsenas jau namie, jis sako Rozai geraširdiškai, bet ir su pašaipėle:

— Čia dabar! Tapai žuvautoja? Taip tatai, matyt, mes visai išbadėjom.

— Argi mudu ne šaunuoliai? — sakau aš.

— Ką ir kalbėti! Šit aš jums padėsiu sudoroti žuvį, o jūs likit su mumis paragauti.

Aš likau. Rodos, nieko neatsitiko, bet šneka nesimezgė, ir visą vakarą man dilgčiojo širdį. Hartvigsenas vis išeidavo ko nors ir mus palikdavo vienus, jis ilgai stovėjo ant kelio ir su kažkuo kalbėjosi, paskui ilgai barstė kieme lesalą balandžiams, nors jie jau sutūpė. Iš to padariau išvadą, kad jis pamiršo savo pavydulį, ir aš

neturėjau nieko prieš, tačiau Rozai, regis, buvo visiškai nesvarbu. Ji vaikščiojo po kambarį, kažką dėliojo, kilojo, lyg tarp kitko nuleido fortepijono dangtį. Tikriausiai todėl, kad nesusigundyčiau prašyti jos paskambinti,— pamaniau aš. Taip, o tai dėl ko gi?

Aš tuo tarpu ryžtingai tęsiau nerūpestingą pokalbį, nors man ir maudė širdį. Grįžo Hartvigsenas, ir aš atsisveikinau.

Grįždamas namo nusprendžiau kuo greičiau pabaigti savo paveikslą. Tik išdailinsiu kaip reikiant Rozos stiklą ir nunešiu jai tą „Mako svetainę". Neseniai Hartvigsenas prasitarė, kad ketina atvežti iš Bergeno didelę siuntą rėmų.

Kartą pavakary sėdžiu ir tapau savo paveikslą, ir įeina baronienė ir, mano nuostabai, ima kalbėti religine tematika. Ji tokia įsijautrinusi ir nelaiminga, vis stveria ranka už širdies, net atsisegė kelias kabeles, lyg norėtų iš krūtinės išplėšti širdį. Ji pasakė:

— Ne, čia nerasiu ramybės! O gal jūs ją suradot?

— Ar aš? Oi, ne.

— Ak, ne? Tai jums reikia pamedžioti. Greit leis medžioti. Jums būtinai reikia miške pašaudyti. Tai suteiks žvalumo.

Pagalvojau: ne, ji rūpinasi ne manimi ir ne mano ramybe. Gal ji nori, klausydamasi mano šūvių miške, prisiminti andainykščius Glano šūvius?

— Aš irgi ketinau pamedžioti,— sakau jai,— kai pašals.

Ji atsistoja, vaikšto po svetainę, žiūri pro langą, vėl sėdasi ant kėdės ir pasako keletą gerų žodžių apie mano paveikslą. Bet jos mintys toli. Žiūriu į ją su gailesčiu, jai nėra vietos mano širdyje, bet man jos labai gaila. Dievas žino, kur ji nuklydo, vargšelė.

— Aš nesamprotausiu apie aukštas materijas,— pasakė ji.— Bet, Viešpatie Dieve, norėčiau nors ką suprasti! Ir kodėl aš turiu kas žingsnis vis labiau susipainioti? Čia bėgiojau būdama mažytė mergaitė, skruostais glausčiaus prie žolyčių, kad tik joms būtų smagu. Ir tai buvo juk ne taip seniai, kai pagalvoju, juk ne kažkokioj senovėj. Kas atsitiko žolytėms, takeliams, kas liko iš visko visko? Vaikštau ir žvelgiu į viską kitomis akimis. Ir kas atsitiko man? Anos mergytės nebėra. O juk kai kas liko kaip ir anksčiau; Jensas Gimdytojas vis toks pat, ir lapis

Gilbertas. O aš užaugau, aš dabar kita. Aš dabar tokia bjauri, kvatočiau pati iš savęs, jei staiga imčiau glaustytis prie žolelių. O Jensas Gimdytojas ir lapis Gilbertas — tie nepasikeitė, vis dar šėlioja, vis tas pat jų galvose. Jei man būtų tekęs tasai, kurį mylėjau, jei būčiau taip ir gyvenusi čia, vaikščiojusi miškais ir takais, tikriausiai nebūčiau praradusi ramybės, kaip jūs manot? Pats gyvenimas, regis, išgrūdo mane šalin, tenai, kur man buvo ne pyragai, tačiau kodėl, kodėl gyvenimui šito prireikė? Tai, kas patirta kadais, iš ko aš išaugau, buvo geriau negu tai, ką gavau mainais; aš nuėjau į turtingą, išsilavinusią šeimą, tenai nebuvo takelių ir žolelių, šio to išmokau, ėmiau geriau kalbėti,— ak, raišas daktaras, kadais čia pas mus gyvenęs, dabar manęs nepažintų! Tačiau kas iš to? Juk buvo toksai, kuris kalbėdavo ne geriau už mane, taip, bet aš su juo visa liepsnodavau iš džiaugsmo. Kai jis lepterdavo kokią žioplystę arba užstrigdavo bešnekėdamas, susipainiodavo, nepataikydavo, negalėdavo išreikšti minties, aš jausdavau, jog tai gerai, labai gerai, ir nereikia, nieko nereikia išreikšti, tu tik painiokis, užstrik, o! Ne, jis nebuvo subtilesnis už mane, kažkokios kitokios padermės; štai žolelės — mes abu jas pažinom, ir pažindavom gal dešimtį žmonių, ir jie mus pažindavo; aš aptikdavau jo pėdas žolėje, kelyje, aš puldavau ant žemės ir bučiuodavau tas pėdas, o jis bučiuodavo manąsias. Šūvis kalnuose, dūmelis virš medžių, Ezopas džiūgauja tolumoje, aš girdžiu jo viaukšnojimą,— ir ką gi veikiu? Aš glostau lapus, glostau kadugio krūmą, o paskui bučiuoju už tai savo ranką. „Mylimasis!" — šnabždu aš, ir lyg tūkstantis smuikų atliepia mano širdyje šitą žodį. Aš išimu iš suknelės savo krūtis, tai jam, jam už jo šūvį. Aš pasirengusi jam atiduoti gyvybę, man temsta akyse, kojos linksta, aš smunku. Tiktai kai jis prieina, kai pajuntu jo srovę, aš stoviu ir jo laukiu. Jis nė žodžio negali ištarti, ir ką jau čia tarti? Bet aš žinau — štai krūtinė, prie kurios galima prisiglausti, krūtinė, kurioje sutalpintas viso pasaulio gerumas, aš juntu, kaip į mane alsuoja miškas, o, tai mano žūtis, aš nežinia kur smengu.

Staiga baronienė nutraukia savo karštą kalbą. Aš nustoju tapyti, saulės spinduliai nuslinko nuo Rozos stiklo.

— Liaukitės, šiandien gana, eime geriau su manim,— sako baronienė.

Sudedu teptukus ir paklūstu. Man taip gaila baronienės, ji tokia nelaiminga, stengiuosi ją paguosti smulkiais atidos ženklais. Pamenu, šito pasivaikščiojimo metu baronienė tučtuoj nusiramino, kai pasakė:

— O, Viešpatie, koks žiaurus gyvenimas, vieni kitus ėda. Mes nusukam galvą viščiukui ir jį suvalgome, mes kankinam, žudom paršiuką, ir jį suvalgom. Mes trypiam ir žudom pievoje gėles. Mes pravirkdom vaikus, jie žiūri į mus ir verkia. Oi, man širdis krūpsi nuo pasibjaurėjimo gyvenimu!

— O vis geriau, ko gero, negu mirti.

— Taip, vis geriau turbūt negu mirti. Labai teisingai jūs pasakėte: vis geriau, ko gero, negu mirti.

XIV

Kol dar laivai neišplaukė, kartą vakare įsišnekau su Svenu Sargu, kambarinės Elenos vyru. Jo darbo draugas Ulė ima kartu žmoną koko pareigoms į laivą „Funtus". Jis gerai sugalvojo, taip jam bus parankiau prižiūrėti savo mielą Bramaputrą. O Sveno Sargo žmona drauge su vyru į jūrą nenori, teisinasi vaikučiu, kad dar per mažas, kad irgi pasiimtum.

Kadais Svenas Sargas, regis, savo žmona mažiau pasitikėjo. Girdėjau kalbant, kad kažkada per Kūčias jis netgi puolęs ją su peiliu. O dabar ramiai palieka Sirilune, ir pats keliems mėnesiams išplaukia. Hartvigsenas apie jį pasakė, kad jis surembėjęs, neabejotinai turėdamas omenyje, jog anas apsiprato su savo pavyduliu. Aš dažnai matydavau, kaip Elena meilikaudavo vyrui apgaulingu švelnumu, tai būdavo tik maivymasis, ir Svenas tam būdavo visiškai abejingas. Po Mako vonių Elena grįždavo gerokai po pusiaunakčio, į sutiktus pakeliui žmones žvelgdavo blausiu neregio žvilgsniu ir eidavo pro šalį. Ji nebeturėjo jokios gėdos, jos išdaigos buvo visiems akivaizdžios, ir patsai Svenas Sargas tik abejingai dėbteldavo į ją ir toliau čiulpdavo savo žinduką. Dabartinį ramumą jis įgijo per ilgas kankynes, kažkada norėjo ją nusmeigti peiliu, betgi kada tai buvo, pačioje pradžioje. Tik ne dabar! Kam jam eiti į katorgą? Pasitaiko,

žinoma, žmogui nusikalsti dėl meilės. Bet juk galima ir kitaip — aprėžti save ir gyventi teisėtai ir darniai. Ne per blogiausia.

Kol aš stoviu ir kalbuosi su Svenu Sargu apie būsimą plaukiojimą ir daug ką kita, iš kontoros išeina Hartvigsenas. Jis šneka jau iš tolo, baksnoja pirštu užnugarin, per petį:

— Va, reikalą sutvarkiau, pinigėlio uždirbau.

— Ką gi, į sveikatą! — sako Svenas Sargas. Jiedu seni bičiuliai.

Hartvigsenas tęsia:

— Teisybė, iš savo kompaniono, bet vis vien malonu. Ir popierių surašėme.

Paaiškėjo, kad Hartvigsenas asmeniškai imasi į Bergeną vykstančių laivų ir krovinių draudimo. Makas, stropus ir išmintingas šeimininkas, visus tuos metus tvarkingai viską apdrausdavo, bet nelaimių niekad neatsitiko. Ir štai šįmet į tą reikalą įsikiša Hartvigsenas ir pasipriešina stambioms išlaidoms. Būdamas apdairus pirklys, Makas nemato išeities iš šitos padėties.

— Nieko negaliu tau pasiūlyti, nebent pats imtumeis draudimo, Hartvigsenai,— sako jis.

Hartvigsenas baisiausiai džiaugėsi, jis pasijuto specas, ir jam gerai, ir kompanionui. Viskas jo valioje, žodį tereikia tarti. Ir jis tarė tą žodį.

Tai buvo vasarą. Susitarimas galiojo ligi šios dienos, o dabar surašė popierių. Rudenį patvirtins pas notarą.

— Taipgi pasikliauju tavim, Svenai Sarge, kad nuvairuosi savo naują laivą į Bergeną ir sugrąžinsi sveikutėlį! — iškilmingai sako Hartvigsenas.

Svenas Sargas atsako:

— Mes jau pasistengsim. Dėl mūsų būkit ramus.

Hartvigsenas tęsia:

— Pasikliauju ir Ule Prasčiokėliu, dėl „Funtaus" Tiesa, laive jis turės moteriškos lyties. Na, bet aš ne toks retrogradas, kad jam prieštaraučiau.

Tuo tarpu iš kontoros išeina Makas. Jis linksi mums, mudu su Svenu Sargu nusiimam kepures ir taip pat linkčiojam.

— Sėkmės jums,— burbteli Hartvigsenas su tyčiniu atsainumu, kad mums parodytų, jog jo santykiai su Maku kitokie negu mūsų.

Netrukus kieme pasirodė Elena. Ji, aišku, matė, kai Makas išėjo iš kontoros, ji laukė sutartos valandos.

Hartvigsenas susižvalgė su Svenu Sargu. Bet Hartvigsenas įtakingas žmogus, jis pats sau apdraudė laivus, jam į viską tenka gilintis, visur įterpti savo žodį.

— Tikriausiai vėl į šiltą vonią guls,— sako jis.— Žodžiu, neįmanoma su juo, su mano kompanionu.

— Aha,— atsiliepia Svenas Sargas, neištraukdamas pypkės iš dantų.

— Žinai, ką aš tau pasakysiu, Svenai Sarge, labiau prižiūrėk žmoną, kad rečiau jį trintų.

— Ką? Aaa, čia jau jos valia,— sako Svenas Sargas ir iškrato pypkę.

— Na na, taip taip,— sako Hartvigsenas ir jam, regis, gaila savo škiperio.— Ji juk kūdikio nebežiūri. Taigi, o gal jos tokia meilė artimui, ar maža kas.

O man Hartvigsenas pasakė, kai dviese ėjom jo namų link:

— Turiu prigriebti savo kompanioną. Jei ne aš, tai kas? Tempia jas į vonią, išsyk po dvi, ir nemanykit, kad jos ten stengiasi, jį trina. Ne, jis tiesiog padūko, paprasčiausiai puola ant jų. Na, daugiau šito girdėti nenoriu!

Seniai nemačiau Rozos, apsidžiaugiau radęs ją gaivią ir žvalią. Kaip jau įprasta, Hartvigsenas ir šįsyk vis palikdavo mus vienus, ir kažkur išeidavo, bet Roza šnekėjosi linksmiau ir ramiau.

— Taigi, ačiū jums, būtų nuodėmė skųstis,— tarė ji.— O kaip jūs gyvenat Sirilune? Senokai ten nesilankiau, kaip laikosi Edvarda?

— Geresnės šeimininkės nėra ko norėti. Ir kokios mielos mergytės.

— Nuostabu, kaip ūgtelėjo per šią vasarą,— pasakė jinai.

Nuo tų žodžių ir man linksma, aš džiaugiuosi, jaučiu, kad raustu, tad žvelgiu pro langą.

— O juk tiedu patinėliai taip ir spokso vienas į kitą,— kalbu aš, kad ką nors kalbėčiau.

— Balandžiai? Argi jie dar ne balandinėj?

— Hartvigsenas juos lesina. Šitie peštukai viens kito nekenčia, taip ir sukiojasi.

Roza priėjo prie lango, irgi pažiūrėjo, prisišliejo prie pat lango ir stovėjo visai greta manęs. Nuo jos dvelkė

mielas moteriškumas, ji pasistiepė ir pasižiūrėjo į patį kiemo kampą, ji atsirėmė į palangę, ir mačiau jos didelę, gražią plaštaką. Man dingojosi, kad ji ne visąlaik žiūrėjo pro langą, jos žvilgsnis nuslydo mano pakaušiu ir sprandu, aš jaučiau jos alsavimą. Ak, tikriausiai man derėjo pasitraukti, užleisti vietą jai, bet kad taip nenorėjau judėti!

— Šitaip jie iš pavydulio,— pasakiau apie balandžius. Ką dar aš kalbėjau? Gal nieko daugiau ir nepasakiau, bet vėliau man tvinkčiojo smilkiniuose, lyg būčiau ilgai ilgai kalbėjęs.

Roza išsitiesė, atsistūmė nuo palangės, lyg valtį stumdama nuo kranto, ji pasižiūrėjo man į veidą taip ilgai, taip nuostabiai, turbūt mano balsas virpėjo, ir aš išsidaviau.

— Taip, pavydulys — geras dalykas,— kalbėjo ji vos girdimai,— jis turbūt neatskiriamas nuo meilės, turbūt?

— Tikriausiai.

— Bet meilė negali remtis pavyduliu, tai yra negali remtis ilgai.

Nuo tų žodžių man širdis ėmė šokinėti iš džiaugsmo: pavydulys ją suvedė su vyru po vienu stogu, bet dabar ji jo jau nebemyli. Ji šiandien mane išvydo naujoje šviesoje, aš suaugau ir suvyriškėjau, jai nebuvo nesmagu žiūrėti į mano pakaušį ir sprandą, ji kvėptelėjo į mano plaukus.

Aš murmu:

— Aš tiesiog noriu... Jūs šiandien tokia nepaprasta. Viešpatie, tokios aš niekad nemačiau, jūs vienintelė, kurią... ne, aš manau, kad jūs gražiausia pasaulyje moteris. Taip. Aš tiesiog noriu jums padėkoti...

— Kas gi jums? — sako ji ir kantriai šypsosi. Bet jos veidą išpila raudonis.— Ar tik neįsimylėjot manęs? Na, iš kur! Jūs dar toks jaunas. Betgi ko jūs norite?

Aš pašokau ir ištiesiau į priekį ranką, aš nedrįsau iš vietos pajudėti. Bet štai išgirdau jos paskutinį klausimą, trumpą ir griežtą, ir vėl plestelėjau ant kėdės.

— Tik jau sėdėkit, sėdėkit,— girdžiu jos balsą.

Ji vis žvilgčioja į mane ir galvoja, regis, kaip čia mane nuraminti. Ji išsigando, aš irgi noriu ją nuraminti, kreipiu pokalbį savo sesers link, Roza šiandien man kaip sesuo, taip malonu būti su seserim. Čia truputį aš prikūriau, nes neturėjau suaugusios sesers, tiktai mažą. Bet

Roza tikriausiai manimi ir nepatikėjo, ji juk už mane vyresnė ir puikiai permatė.

— Noriu jums padėkoti už tai, kad leidote pas jus lankytis,— sakau aš.

Ji jau nusiramino, vėl šypsosi ir atsiliepia:

— Jūs taip toli nuo saviškių!

Ji prieina prie manęs, tiriamai žiūri galvą pakreipusi ir sako:

— Kam ta šneka? Lankykitės pas mus, mielasis, žinoma, kad ir kasdien ateikite. Gal norite paskambinti? Ne? Tai gal jums tada geriau išeiti?

— Ar išeiti?

— Na, taip. Pareikit namo, atsigulkit ir nusiraminkit. Taip bus geriau. Ar ne tiesa?

Aš čiumpu jos ranką ir stipriai, karštai bučiuoju.

— Neužtraukite mums nelaimės,— girdžiu jos balsą.

Aš vėl sėdžiu, prie durų žingsniai, tai grįžta Hartvigsenas.

— Ar nenorite pagroti? — klausia jis.

— Ne, jau vėlu. Ne, ačiū jums, kieme jau naktis.

— Bet rytoj vėl bus diena! — sako Roza.

Ji buvo tokia miela, nuostabi, kartu su Hartvigsenu palydėjo mane ir paspaudė ranką.

Hartvigsenas taip neįprastai pasirodė rūpestingas vyras, jis pasakė:

— Jau tau ne vasara, Roza, apsigaubk šaliu.

— Man nešalta,— atsakė Roza.

— O gal tu ir neturi šalio? — tęsė Hartvigsenas.— Tai pasiimk iš krautuvės, Hartvičiaus sąskaiton, a? — Tuo tarpu jis žiūri į mane ir kvatoja.

Eidamas namo vis stabtelėdavau ir atsigręždavau. Šiek tiek guodžiausi mintimi, kad Rozai gal kiek liūdniau man išėjus.

Parėjau į Siriluną. Makas su naktiniais marškiniais, galvą iškišęs pro antrojo aukšto langą, šnekasi su stovinčiu kieme Ule Prasčiokėliu. Taigi Makas nė nemanė miegoti, jis atsigaivinęs ir žvalus po vonios, ir jo galva užimta reikalais.

— Tai, vadinasi, tu dabar naktį ir išplauki,— sako jis Ulei Prasčiokėliui.— Beje, žinai ką? Kai grįši iš plaukiojimo, nuvesk „Funtų" anon pusėn, už švyturio. Žiemą jis neplauks į Lofotenus, tegu ten ir stovės ligi pavasario.

XV

Štai jau po Žolinės. Laivai su menke išplaukė į pietus, ištuštėjo džiovyklos. Miške jau krinta lapai.

Sirilune pasidarė tyliau. Dalį žmonių išsivežė Svenas Sargas ir Ulė Prasčiokėlis, išvyko ir Bramaputra, dėl kurios kildavo triukšmingi ir pavojingi vyrų susidūrimai. Na, dar kai kas ir čia liko: visi prieplaukos darbininkai, pardavėjai, kalvis, kepėjas, kubilius, šikšnius, abu malūnininkai, visos moterys, Kabliadirbys, Kaladė, Jensas Gimdytojas ir nusilpęs Fredrikas Menza, kuris gulėjo prikaustytas prie patalo, tik valgė, o mirtis, regis, užmiršo kelią pas jį.

Dievaž, mirtis vis nepasiėmė Fredriko Menzos. Visus metus išgulėjo šitaip, vis labiau suvaikėdamas. Valgė jis daug ir nesilpo, bet visai apglušo nuo senatvės. Kad ir ko jį klausdavo, o atsakydavo vis taip pat: bo bo bo, šiaip ilgiausias valandas gulėjo stebeilydamas į lubas, tik niekaip nerasdavo vietos rankoms, šnekindavo jas tais beprasmiais garsais. Kasdien ėjo senyn, bet kas rytą nubusdavo vis toks pat sveikas, ir mirtis jo neėmė. Tai buvo sunkus kryžius Kabliadirbiui, miegojusiam toje pačioje kamaraitėje.

Kabliadirbys su Kalade keistai susidraugavo: abu jie ilgėjosi Bramaputros ir mielai būtų jai pasiuntę laiškelį į Bergeną, jeigu nebūtų bijoję Ulės. Sunkiai, kerėpliškai slankioja Kaladė po kiemą. Jis prineša malkų visoms namų krosnims ir tampo baisiausias sunkenybes. Jo eigastis vangi, visur girdėti, kai jis trinksi. Užsiverčia ant pečių didžiulį ryšulį, nelyg vežimą, bet šitokiam stipruoliui vieni niekai, jis gali sustoti ką susitikęs ir valandą plepėti taip apkrautas. Užtat po kambarius vaikšto atsargiai it kūdikis. Prie virtuvės durų numeta ryšulį ant grindų ir išnešioja po namą iš kelių sykių. Tikriausiai baiminasi, kad antraip sulūš po jo kojomis laiptai.

Kabliadirbio draugystė su Kalade įdomi tuo, kad Kabliadirbys amžinai erzina bičiulį. Gudrusis Kabliadirbys, stengdamasis išlaikyti saugų atstumą nuo Kiklopo, sumano klastingą žaidimą, garsiai šūkaliodamas visokias pašaipas ir šmaikščiai pravardžiuodamas. Jis net susigalvojo akompanuoti Kaladės žingsniams kažkokiu ypatingu ūkavimu. Nutykoja, kada stipruolis išjuda iš malkinės, ir

ūkauja jo žingsnių taktu. Iš pradžių Kaladė eina ramiai, paskui tyčia klupteli, sutrypčioja, supainioja žingsnį ir Kabliadirbį, bet įkyrusis ūkavimas tučtuojau vėl jį užklumpa. Tiktai prie virtuvės durų pavyksta išsigelbėti. Tada Kaladė apsižvalgo ir jo akys sukibirkščiuoja. Na, bet vakare jis vėl ramus ir geraširdis.

Hartvigsenas kartais kaip kvanktelėjęs, prisigalvoja tokių keistų idėjų. Sykį krautuvėje manęs klausia, ar aš galįs jam paaiškinti, kaip geriau nukakti į Jeruzalę.

Krautuvėje keletas pirkėjų, prie prekystalio stovi lapis Gilbertas ir tuština vieną kitą stiklelį. Pamaniau, kad Hartvigsenas šitaip klausia, norėdamas parodyti pirkėjams ir pardavėjams, jog jam dabar nėra nieko neįmanomo: va, prašom, susiruošė į Jeruzalę. Todėl ir nemaniau rimtai atsakinėti, tik atsiliepiau:

— O! Į pačią Jeruzalę! Tolokai!

— Taip. Betgi ten įmanoma nusigauti?

— Žinoma.

— O ar žinot, kokiais keliais?

— Ne.

— Gal paklausinėtumėt švyturininką? Mes su juo piktuoju.

— Jeigu jūs tikrai norit sužinoti, aš pasiteirausiu pas jį.

— Taip, noriu sužinoti.

Pardavėjai, lapis Gilbertas ir pirkėjai ausis pastatė. Hartvigsenas, aišku, tai pastebėjo ir išdidžiai pasakė:

— Man dar vaikystėje kilo troškimas kada nors aplankyti garsiąją Judėją.

O lapis Gilbertas kraipo galvą: taip, galingas žmogus tasai Hartvigsenas, viskas jam niekučiai.

— Betgi kiek šalių reikia perkeliauti,— sako jis.— O ten ar irgi yra jūra, kaip pas mus, ir žmonės, ir šviečia saulė? Oi tu, Viešpatie!

Ir lapis Gilbertas, pagarsėjęs paskalų nešiojimu, greit baigė tuštinti stiklą ir susiruošė eiti.

Kaip tik tuo metu įeina baronienė.

Aš spoksau į ją ir į lapį. Jos veide nė raumenėlis nekrustelėjo, ji žvilgtelėjo į jį tuščiu nepažįstamosios žvilgsniu, jis jai neegzistavo. O, ji turėjo stebėtiną galią, kaip ir tėvas, ji bet kurį galėjo pastatyti į vietą. Kaip karalaitė žengė pro šalį, nuėjo už prekystalio ir dingo kontoroje.

Lapis Gilbertas linkčioja: „Sėkmės jums!" — išeina laukan.

Aš pasakau Hartvigsenui, ką tuo laiku suspėjau prisiminti: jis gali per Europą pasiekti Konstantinopolį ir paskui garlaiviu į Mažąją Aziją. Tačiau ten jam prireiks mokėti kalbas, o tam sugaištama begalės laiko.

Pats nesuvokiau, kodėl, bet aš nieko prieš, kad Hartvigsenas išvyktų ilgam. Aš jau džiaugiuos, prižadu:

— Iš prižiūrėtojo sužinosiu smulkiau.

— Gerai, dar paklauskite, kokiu keliu patogiau,— sako Hartvigsenas.— Mes keliausim dviese, vyras ir dama.

Man kvapą užėmė, tučtuoj supratau, ko taip mane džiugino žinia apie kelionę. Dabar viskas keičiasi, jeigu Roza irgi išvyksta, ko man džiaugtis.

— Pavojinga kelionė,— sakau aš.— Visai apie tai nepagalvojau. Nenoriu kažko net klausinėti švyturininko. Ne, aš jo neklausinėsiu.

Hartvigsenas žiūri į mane nustebęs. Iš kontoros išeina baronienė, Hartvigsenas ją sustabdo ir pasako, kad aš nesutinkąs klausinėti švyturininką apie kelią į Jeruzalę. Jai, regis, truputį nepatogu dėl Hartvigseno atvirumo, tačiau ji nusišypso ir sako:

— Šit kaip? Kodėl gi? Keista. Tai gal jūs būgštaujate, kad mudu su ponu Hartvičium keliaudami žūsime?

Man vėl užima kvapą, o širdis šokinėja iš džiaugsmo. O, visiškai nesigėdiju, mane pasigavo meilė, o ji tokia žiauri.

— Taigi,— sakau,— pavojingas kelias. Bet nieko nėra neįmanomo, netgi visiškai atvirkščiai. Jeigu jau abu norite, aš pasikalbėsiu su švyturininku, šiandien pat jį aplankysiu. Būtinai, šiandien pat.

Baronienė nenori, kad viskas atrodytų taip rimtai, ji juokaudama sako:

— Kam gi taip stengtis?

Tačiau aš stengiausi, visai nejaučiau gėdos, nusitrenkiau į švyturį, troškau kiek įmanydamas atsikratyti Rozos vyru. Niekingas žmogus! Nė nepagalvojau, kaip liūdna bus Rozai, kai Hartvigsenas išvyks su kita moterimi. Nieko panašaus nepagalvojau.

Kopti į bokštą man neteko. Vos priėjau laiptus, vedančius į švyturininko patalpą, jis mane pašaukė: mat buvo daržinėlėje ir triūsė prie malkų.

Baigęs aplinkines šnekas, ėmiausi reikalo. Švyturininkas mane išklausė, nelinksmai prunkštelėjo ir palingavo galva:

— Į Jeruzalę! Hartvigsenas! Ar tik šiandien ne balandžio pirmoji, jaunuoli? Čiagi paprastas dalykas... ar jūs prancūziškai suprantate?

— Truputį.

— Čia stačiai blague [1]. Betgi kokia Edvarda!

— Juodu rimtai ten ruošiasi,— sakau aš.

— Na na. Tas pralobėlis nenurims, kol neprašvilps visų savo pinigėlių. O kas liks duonai? Kelias į Jeruzalę? Tų kelių tūkstančiai! Plevėsos — jie irgi tenai, su piligrimais. Negi jie metėsi į religiją, ne kitaip?

Ir staiga prižiūrėtojas surinka:

— Betgi Roza, Roza! Dieve mano, kaipgi jinai?

Aš pirmąsyk apie tai pagalvojau ir nieko negalėjau atsakyti. Švyturininkas kalba toliau, stabteli, pagalvoja ir vėl kalba. Pagaliau ši užgaida jam nebeatrodo paika.

— O ką, ims ir iškeliaus, mūsų Edvarda nepėsčia. Ir ko gi jiems neatlikti tos vargo kelionės? Bent viena akim pažvelgs į pasaulį, pamatys dar šį tą, be savo puikiojo Siriluno! Išvys kitus krantus, ten ir saulė ryškesnė, ten jūroje skraidančios žuvys. Visi vaikščioja šilkais dabinti, vyrai su raudonom kepuraitėm, cigarus rūko. Kuo daugiau apie tai galvoju, tuo labiau įsitikinu, kad jiems būtinai reikia keliauti, keliauti, atsigaivinti, išsivėdinti, taip jiems ir pasakykite. Ak, jūs nė įsivaizduoti negalite, kokia ta Graikija, vaikine!

Švyturininkas Šeningas užsimiršta ir parodo savo tikruosius jausmus, nors ir šito nemėgsta. Prisiminęs tolimas šalis, kuriose yra buvęs, jis įsikarščiuoja, jo akys švyti.

— Tik pamanykit! Jie keliauja tenai! — sako jis.— Ir labai protingai daro, labai protingai! Jie pamatys Graikiją. Kaip keliauti į Jeruzalę, klausiate? Kelias vienas. Žvejų škuna iš Bergeno jie patenka į Viduržemio jūrą, į Graikiją. Iš ten ranka pasiekiama Jafa. O tada — arabiškais žirgais į Jeruzalę. Taip jiems ir pasakykite. Jei pageidaujate, galiu visa tai nubraižyti popieriuje. Oi Edvarda, tai bent Edvarda!

Kitą dieną prižiūrėtojas Šeningas pas mane ateina su

[1] Pagyrūniškumas (pranc.)

maršrutu, taip, su smulkiu visos kelionės planu. Jis taip susižavėjęs, visas plieskia.

— Tegu juodu negaišdami pašto garlaiviu plaukia į Viduržemio jūrą, tegu žiemai išplaukia iš šitos skylės, ten jų laukia palmės, ten žmonės šilkais išsidabinę. O jūs, beje, ar negalėtumėte jų lydėti kaip vertėjas? Ar anglų mokate?

— Ne.

— Na, tai prancūzų pakaks.

Aš atidaviau Hartvigsenui prižiūrėtojo planą nė neprasitardamas apie tai, kad kelionėje jam prireiks vertėjo. Su keletu frazių, kurios bus reikalingos, be abejo, susidoros baronienė, pasakau aš. Priešingai, juk ir Hartvigsenas su jo gabumais tuoj pramoks angliškai, tik reikia Bergene įsigyti savimokos vadovėlį.

Hartvigsenas man visiškai pritaria.

Naktį nueinu prie Rozos namų, glostau durų rankeną, atsisėdu gonkose ten, kur ji sėdėjo. Svajos ir vaizdiniai netelpa galvoje, netveriu savyje, visiškai netekau ramybės. Klaidžioju it pamišęs dieną ir naktį. Paglostęs durų rankeną, pasėdėjęs gonkose, patyliukais nueinu, darydamas didelį lankstą pakeliui į namus, į savo kambarį, kur manęs laukia mano nemiga.

Baronienė klausia, kas man yra, kad paakiai tamsūs. Atsakau, kad nieko tokio, ir trinu akis, kad išvarinėčiau patamsėjimą. Tada ji klausia, ką aš galvoju apie tą kelionę į Jeruzalę.

— O kodėl būtinai į Jeruzalę? — klausiu aš.

Ji man aiškina, kodėl, ir atrodo tokia nelaiminga, jos žvilgsnis prigesęs, lyg aptemęs.

— Taigi va, Hartvičius užsimanė keliauti į Jeruzalę, mat apie ją prisiskaitė Biblijoje. Aš irgi noriu į Jeruzalę. Šičia niekaip negaliu rasti ramybės, o gal man staiga palengvės, kai sugrįšiu? Šventoji žemė, taip vadina, taigi, gal ir šventa, ir ką žinosi, koks jos poveikis žmogui? Jau ko aš neišmėginau, net meldžiausi į svetimus dievus. Lygiai taip ir Suomijoje kamavausi. Niekas negalėjo manęs suprasti, kai aš, namų šeimininkė, staiga palikdavau svečius. Kai sugrįždavau, klausdavo, gal man buvo bloga, juk jie išauklėti žmonės. Išauklėti — na ir kas, tai juk ištiso luomo ypatybė, o man reikėjo kokio nors vieno, nepanašaus į nieką. Priėjau prie vieno žmogaus ir paklausiau: Ar jūs medžiotojas? Jis manęs nesuprato. „Ar

medžiotojas? Oi, ne." Jis turįs brolį, tas tai medžiotojas. „Tai veskit jį čionai!" Tačiau koks jis buvo medžiotojas! Žmogus, kuris žudė kiškius ir paukščius, kuriam Viešpats pagailėjo išminties, tiktai toks. Ne, jūs man duokite kalvį, perėjūną, bet kad iš jo akių trykštų gyvenimo džiaugsmas,— tai bent medžiotojas!

Tiek daug užrašinėju baronienės šnekų todėl, kad ji dienų dienas šalia manęs, ir tiek visko iš jos prisiklausau. Bet apie tą, kuri nuolatos mano mintyse, nieko negirdžiu, nieko nežinau. Taigi va. O ir lengviau man, kai klausausi baronienės šnekų, aš dalyvauju jos širdperšose, šitaip atsitveriu nuo savųjų, ir tai gerai. Baronienė dažnai klausinėja mane apie kelionę ir neslepia, kad jai tai maldininko žygis.

— Man šitiek nuodėmių reikia atmelsti,— sako ji.— Man labai reikia į Jeruzalę. Ar man padės, kaip jūs manote?

— Labai įmanoma. Tikriausiai padės. Jūs patirsitė tiek naujų įspūdžių, jūs prasiblaškysite. O mergaites mes čia prižiūrėsim.

— Taip, jūs jau žiūrėkit mergaites!

Jos akys plėtėsi, blausėsi, ji jau nebegalėjo nustygti, kol nesuras savo mergaičių, jų paeiliui nepamėtys ant rankų. Tačiau kai ji prisipažino, kad jai reikia atmelsti daug nuodėmių, aš pagalvojau apie jos vyrą, kuris vis dėlto tikriausiai nusižudė per ją.

XVI

Nueinu pas Rozą, ir sakau:

— Čia į Jeruzalę ruošiasi, atrodo, įvyks kelionė, apie ją daug šnekama.

— Taip, visa tai žinau,— atsako Roza.

Nustebęs tyliu ir žiūriu į ją, taip ramiai atsakė, kad viską žinanti.

— Taigi, bet kelionė, regis, tikrai įvyks,— sakau vėl.— Švyturio prižiūrėtojas sudarė planą, greit bus vėlu sutrukdyti.

Ak, vakar mane priveikė sąžinė, ji ir šiandien nepaleidžia, aš jau nesidžiaugiu, kad atsikratysiu Rozos vyro, ne, mane kamuoja liūdesys.

— Kodėl gi kliudyti? — atsako Roza.— Visai nėra ko kliudyti.

— Nėra ko, šit kaip? — tiek tegaliu ištarti ir nutylu.

— Benonis taip nori vykti, o ir aš taip pat. Mes tiek naujo pamatysim.

— Taip, taip,— atsiliepiu lyg pro ūką. Vadinasi, Roza vyksta irgi! Atitaisydamas savo kaltę, aš priduriu: — Taip, taip, vadinasi, jūs būsite vertėja...

— Ne, kokia iš manęs vertėja,— atsako Roza.— Aš truputį skaitau prancūziškai ir vokiškai, bet juk... Edvarda irgi skaito, bet juk... Na, betgi mes dar neišvykome! — priduria ji.

Ne, jie dar neišvyko.

Aš susitinku Hartvigseną ir imu kalbėti apie kelionę. Jis išsyk man atsako, kad išvyksta jie trise, lyg ir nebūta kitokios šnekos.

— Vadinasi, Roza bus vertėja,— sakau aš.

— Taip,— atsako jis.— Šitam reikalui ji tikrai tinka. Pasiklausytumėt jos, kai atplaukia buteliuose visokie rašteliai, nemūsiškai parašyti — ji juos tiesiog beria kaip dešimtį įsakymų.

— Ir tikriausiai Roza džiaugiasi kelione?

— O ką aš žinau? Ėmiau ir pasakiau: tu, savaime aišku, irgi vyksi, sakau. Aš gi negaliu važiuoti į svetimus kraštus su kita dama be tavęs, sakau. Ir Makas taip mano.

— Suprantama.

— Et, juk mes dar neišvykome,— sako Hartvigsenas.— Čia dar daug reikalų. Šį bei tą mūsų laivams parūpinti žiemai, ir krautuvėje prieš Kalėdas tokia prekyba! Visur tik ir žiūrėk, negaliu juk aš visko suversti kompanionui.

Taip ir nesupratau, dėl kokios priežasties pasikeitė sumanymas. Tik pamaniau, kad Roza tikriausiai pasitelkė Maką, visados rodžiusi jai tėvišką palankumą.

Baronienė jau irgi buvo nebe tokia dievobaiminga ir liūdna, ji juokėsi dažniau nei įprasta ir juokaudama šnekėjo apie kelionę.

— Ir ko Benonis nematė Jeruzalėje? — kalbėjo ji, Hartvigseną vadindama Benoniu.— Jau geriau liktų čia, šauniausias kaimo vaikinas, cha cha cha!

O štai švyturininkas Šeningas vis labiau ir labiau karščiavosi.

— Jūs juos paraginkit,— sakė jis man,— jie dar suspės iš Bergeno išplaukti į Viduržemio jūrą!

Tačiau pašto garlaiviai vienas po kito plaukia į Bergeną, o Hartvigsenas su kompanija nė nemano keliauti. Vadinasi, iš to sumanymo nieko nebus. Aš gi manau, kad ne kas kitas, o Dievo ranka sukliudė man išgrūsti keliautojus ir užsitraukti sunkią nuodėmę. Šlovė tau, Viešpatie, šlovė Tau! Na, o Roza tikriausiai iš pat pradžios jautė, kad su ta kelione nieko nebus, ir tik dėl paprasčiausio padorumo save įskaitė ir dalyvius.

Pagaliau ir švyturininkas suvokia, kad sudarinėti planą nebuvo jokios prasmės. Jis sutinka krautuvėje Hartvigseną ir iš pagiežos persimaino jo veidas, nubąla kaip kreida.

— Ooo, jūs dar neišplaukėt į Jeruzalę! — sako jis.— Bet ir aš geras, plane pripainiojau, jums tereikia plaukti Baltijos jūra į Hebridus, kai atsidursite Dovre, pasiklauskite, kur Pekino miestas. Ten jums ir reikia.

Visgi Hartvigsenas ne žioplys. Šiokius tokius geografijos pradmenis aš jam perteikiau pavasario pamokų metu, ir tai jis įsiminė stipriai.

— Juk Pekinas Kinijoje,— sako jis.— Kuo čia dėta Kinija? Ir Dovras ne pakeliui, Dovras Norvegijoje.

— Jūs ne taip išgirdot. Aš sakiau — Duvre,— atsiliepia prižiūrėtojas ir visas kreta.— Duvre tokia gausybė paukščių, ten tai galėtumėt uodegą riesti! Cha cha! Fanfaronas! Pliuškis nelaimingas.

Prižiūrėtojas, netverdamas iš įsiūčio, išbėga iš krautuvės. Vadinasi, šitas žmogus džiaugėsi ir svajojo už kitus, troško, kad bent kas nors išvystų visą pasaulio puikumą. Tačiau ir čia jį nuvylė! Aš prisiverčiu truputį apsiraminti ir sėsti prie paveikslo, kad rastųsi dingstis nueiti pas Rozą. Kai tik paveikslas mažumėlę apdžiūvo, aš kartą palaukiu, kada Hartvigsenas praeis pro Siriluną, į malūną, ir išžingsniuoju. Ir Makas, ir baronienė žinojo, kam skiriamas paveikslas, todėl jį galėjau nešti neslėpdamas. O tai, kad pasirinkau momentą, kada nėra Hartvigseno, buvo niekšybė, niekšybė, ir aš buvau pasirengęs už ją atsiteisti. Ir patsai apsilankymas nesuteikė man ypatingo džiaugsmo.

Roza neįprastai užsirakinusi iš vidaus. Aš beldžiuosi, tačiau durų man neatidaro. Nieko nėra namuose, galvoju aš, Martą mačiau su baronienės mergaitėmis. Jau ketinu

nueiti, tačiau tada Roza pabeldžia į langą ir atidaro duris.

— Lapis Gilbertas šlaistosi ir šniukštinėja,— pasakė jinai.— Ar jūs jį matėte?

— Ne.

— Užeikit, užeikit. Oi, koks puikus paveikslas! Tik va gaila, kad Benonis išėjo ir jo nemato.

— Tai jums,— tariau aš.— Būkit kilniaširdė ir priimkit šią dovaną. Ar jis jums bent kiek patinka?

Dievaži, kaip aš elgiausi, drovėjausi ir visai susiniekinau. Lyg ne dovaną duočiau, o išmaldą imčiau.

— Ar man? Ne, ką jūs darot, kodėl? — iš tyko atsiliepė Roza, linguodama galva.— Kaip gaila, kad Benonis išėjęs, jis, aišku, sumokėtų už paveikslą.

— Aš jo neparduodu.

Roza iš mandagumo paima paveikslą ir apžiūrinėja, o jos rankos, kuriomis aš visada grožėjausi, dabar tokios atsargios ir mielos. Ji tyliai sako, kad atpažįsta Mako svetainę, štai sidabrinis angelėlis, o ji rods imtų ir atsigertų iš šito stiklo, taip ir knieti paragauti to vyno.

— Čia jūsų stiklas. Jūs tuomet jį palikot ant stalo.

Ji užsimiršta, ji, rodos, man išsiduoda ir sako:

— Taip, atsimenu.

Bet jau po akimirkos ji vėl kitokia, ji patraukia paveikslą į šalį ir sako:

— Benonis tuojau pareis. Jis išėjo į malūną. Ar jūs jo nematėte?

Pauzė.

— Taip, aš jį mačiau,— atsakau.

Argi neaišku, aš visai išsidaviau. Ir Roza viską suprato, ji žiūri į mane geraširdiškai, bet paskui vėl linguoja galva.

— Ar tai blogai? — klausiu.

— Taip, ir žinot — jums nederėjo manęs įsimylėti,— sako jinai.

— Taip, nederėjo,— atsakau, o mano širdis maudžia,— man pačiam anksčiau buvo geriau.

Roza elgėsi visai natūraliai ir paprastai, netgi dalykiškai. Ne, savaime suprantama, nederėjo man jos įsimylėti. Betgi aš įsimylėjau. Taigi, o kaip ji į tai reagavo? Aš nepastebėjau jos nepasitenkinimo, net priešingai — akivaizdų palankumą. Būtent šis palankumas mane labiausiai slėgė, aš atrodžiau prieš Rozą kaip koks kūdikis.

Bet, mano džiaugsmui, kartais įžiūrėdavau joje ir jaudinimosi žymių. „Vadinasi, aš jai ne tiktai kūdikis",— pagalvodavau.

— Aš nė nesiūlau jums sėstis. Dievaž geriau, jei mudu pastovėsim,— pasakė ji ir — atsisėdo. Tuoj pat suvokia savo netaktiškumą, pakyla, šypsosi ir sako: — Na, ar teko jums ką nors panašaus regėti?

Susitvardžiusi ji parodo man kėdę ir kviečia sėstis:

— Kodėl gi mums neatsisėdus? Prašom! Aš jums kai ką papasakosiu!

Ir mudu atsisėdam.

Prabilo jinai nepaprastai rimtai. Nei skubiai, nei nervingai, o išmintingai ir jautriai. Ir aš visai šalia mačiau jos sirpias rausvas lūpas. sunkius akių vokus ir ilgus žvilgsnius.

— Jūs juk girdėjote, kad aš jau anksčiau buvau ištekėjus?

— Taip.

— Taigi. Ir štai dabar aš vėl ištekėjau. Mano pirmasis vyras mirė. Už jus aš vyresnė, bet jeigu būčiau ir vienmetė, vis tiek ištekėjusi. Argi aš jums atrodau lengvabūdė?

— Ne, ne.

— Aš lengvabūdė tiek, kad ligi šiol jaučiuosi Nikalojaus žmona, o juk jis miręs. Mes, išsiskyrėlės, visados šitaip jaučiamės, mes neįstengiam visiškai atsiriboti nuo ankstesnių vyrų, nemanykite, jog čia viskas paprasta. Nebūna tokios dienos, kad jų neprisimintume, vienoms tatai lengviau, kitoms sunkiau, bet nė viena neišsivaduoja visiškai. Matyt, ir negalima išsituokti. O jūsų atveju, tai tokia nesąmonė, tokia nesąmonė, oi, gal tai ir žiauru, bet iš jūsų pusės — tai baisi klaida. Ko jūs norite? Aš septyneriais metais vyresnė ir aš ištekėjusi. Nesu iš greit įsimylinčių, bet jeigu pasitaikytų man ir pamilti, greičiau sudegčiau ant laužo, negu išsiduočiau. Jūs gal sakysite, kad patys matėte, kaip aš pasimaišiau iš meilės? Ak, toji meilė ne iš širdies, o dėl ekonomės vietos. Aš buvau vargšė kaip zakristijos pelė, jei būčiau turėjusi bent kiek turto, jūs nebūtumėt matęs mano žeminimosi. Štai, žinokite šitą cinizmą, jums nepakenks.

— Et, koks skirtumas.

— Labai, labai didelis skirtumas, jūs tuojau įsitikinsite. Jei būčiau netgi netekėjusi ir jūsų metų, vis vien nė nepažiūrėčiau į jus.

— Dėl to, kad aš irgi vargšas kaip zakristijos pelė? Bet juk pirmasis jūsų vyras buvo lygiai toks pat vargšas, tačiau jūs šitiek metų jo laukėte? Ne, jūs tyčia ant savęs kalbate, kad palengvintumėte mano dalią!

— Ar jūs taip manote? — atsiliepė ji ir susijuokė.

O juk čia ji įžvelgė savo tikrąją moteriškąją esmę, ne, jai nė kiek, regis, nebuvo nemalonu, kad būtent šitaip aš ją supratau, kad manau esant jos meilę pasiaukojančią. Visa tai aš jau vėliau suvokiau, o kol kas tęsiau:

— O anas nusižeminimas prieš Hartvigseną daugiau negu suprantamas — tai paprastas pavyduliavimas varžovei.

Roza blankiai šypsosi.

— Na, galbūt,— sako ji. Tačiau tuoj ima širsti už mano prielaidą ir vėl man prieštarauja: — O visiškai ne taip. Ak, ·ar ne vis vien. Ir kodėl aš turiu čia sėdėti ir jums atsiskaitinėti?

— Ne, ne,— atsakiau nuolankiai, bet, aišku, atspėjau, kad ji anaiptol nebuvo bejėgė įsimylėti, kaip tikino pati.

— Tai jūs manote, kad aš pavyduliavau? — pasakė ji.— Bet aš ne romantiška asmenybė, ar suprantate, aš visai paprasta ir kasdieniška, štai, visa prieš jus. Mano vyras, tai yra noriu pasakyti — mano pirmasis vyras, būdavo, priekaištauja, kad aš labai nuobodi. Ir galvoju, kad jis buvo teisus. Taigi, bet kas čia iš tiesų per pokalbis? — staiga pertraukė savo mintį.— Jūsų jausmai dievaižin kur gali jus nuvesti, aš kaip tik privalau jiems užkirsti kelią.

— Jūs negalite užkirsti jiems kelio,— pasakiau aš.

— Kaipgi! Patys žinote, jeigu čia būtų kitos, jūs nepagalvotumėt apie mane. Tačiau čia bemaž nieko nėra, o jūs niekur nebūnate, nieko nematote. Taigi, bet atvejis, turiu pripažinti, man naujas. Tie, kas mane įsimylėjo anksčiau, per daug nesijaudindavo, neprarasdavo miego ir apetito. Nikalojus buvo ramus, Benonis — tuo labiau. Taigi aš nė nežinau, kaip su jumis elgtis.

— Leiskit, aš pasakysiu, kaip.

— Nagi.

— Nereikia su manim elgtis taip motiniškai. Nereikia taip atlaidžiai.

— Šit kaip? Nereikia? Bet nėra kitokios išeities. Antraip nevalia jums čia lankytis.

— Ir puiku! — sušukau iš savo jaunatviško įkarščio.

— Na kodėl jūs šitaip, dievaži? Juk patys suprantate, kad tai vaikėziška.

— O jūs suprantate, kad aš visai ne vaikėzas,— išpyškinau įsižeidęs.

Roza palinksta į priekį, žiūri į mane ir sako:

— Ne, jūs visiškai dar kūdikis!

Sėdėjau ir žiūrėjau į ją. Aš juk maniau, kad ji toks subtilus žmogus, o ką gi girdžiu? Niekai, kvailystės, moteriškas plepėjimas, man jau suėjo dvidešimt dveji metai.

— Gal jūs ir ne visiškai klystate,— sakau aš tuomet.— Taigi, aš pagalvojau, jeigu čia būtų kitų...

— Būtent,— pertaria ji.

— Aš pamėginsiu save įveikti. Greit pašals, prasidės medžioklės, aš daugiau vaikščiosiu, apeisiu visas apylinkes.

— Taip, taip. Būtinai! — pasakė Roza, pakilo ir uždėjo savo delną ant mano rankos, pastovėjo šitaip akimirką ir vėl atsisėdo.— Taip, matyt, nėra kitos išeities. Juk aš jums kaip vyresnioji giminaitė, suaugusi, didelė, milžiniška giminaitė.

Naujas įžeidimas. Aš jau ne toks krislelis, kad ji būtų milžinė. Aš vis dar augau, tas teisybė, tačiau tasai prakeiktas mano vėlyvas augimas tuoj tuoj liausis. Aš tyčia keičiu temą, aš klausiu:

— O ką, kelionė į Jeruzalę bene neįvyks?

Pauzė.

— Taip.

— Nesutaria palyda?

Pauzė.

— Ir šitaip jūs, toks drovus... būdavo, niekuomet nieko nepaklausdavote... Na, gerai, jums dar kai ką papasakosiu, jei norite? Jūs, regis, pastebėjote, kad aš šiandien kaip ne savo kailyje, ir tai savaip išsiaiškinote. Tuo tarpu štai kas: ką tik čia buvo lapis Gilbertas, jis man visada įvaro baimės, jis tiek daug žino.

Dabar ji kalbėjo liūdnai, nebesistengė atrodyti rami, buvo labai suirzusi. Mano įsižeidimas bemat išgaravo.

— Jis iššoko iš už kampo, kai tik išėjo Benonis, pasisveikino ir sako: „O senė Malenė, ooo!..“ Senė Malenė — tai mano vyro motina, tai yra pirmojo vyro. „Kas jai?“ — klausiu aš, nors Benonis jai — kaip tikras sūnus, ko tik jai nesiunčia. „O tai,— atsako Gilbertas,— kad ji pralobo, ji gavo šimtą talerių“.— „Iš ko gi juos ji gavo?“ — klausiu aš. „Nė iš ko,— atsako Gilbertas,— ji pati nežino, jie atėjo paštu“. Tada man vos neiššoko širdis iš krūtinės, jau nė pati nežinau, kaip visgi ištariau: „O laiškas?“ — „Laiško nebuvo“,— atsakė Gilbertas.

Pauzė.

— Bet juk gerai, kad vargšė moteris dabar turi lėšų,— sakau aš, kad ką nors sakyčiau.

— Taip, žinoma. Tačiau jas galėjo pasiųsti vienintelė ranka.

— Na,— sakau aš padrąsinamai,— gal čia palikimas. Galbūt jį tik dabar paskirstė.

— Jūs taip manote? — su viltimi klausia Roza.— Taip, tačiau šitaip ir būtų nurodyta, tada būtų laiškas.

— Beje, prisipažįstu, aš apie tai menkai nusimanau. Šiaip ar taip, jūs išsituokusi su savo pirmuoju vyru.

Roza linksi galva ir tarsi pati sau sako:

— Et, ką gi reiškia — išsituokusi...

— Ar jis gyvas, ar jis miręs, tarp jūsų nebėr nieko bendra.

— Netiesa. Ir dar: man sakė, kad jis mirė. Kad jis... kad jis žuvo... Antraip aš niekad nebūčiau galėjusi vėl ištekėti.

— Hartvigsenas ir Makas juk išrūpino jums leidimą, buvo gautas, regis, valstybinis raštas?

— Taip, tačiau man šito buvo maža. Tai jie ir sakė man, kad jis mirė.

— Bet juk jis iš tikrųjų mirė,— sakau aš.

Staiga mane pagauna piktas priešiškumas tam numirėliui, dėl kurio taip nuogąstauja Roza. Netgi jeigu jis gyvas, argi ne laikas jai pagaliau išmesti jį iš galvos? Aš jau pavyduliauju jos ne Hartvigsenui, o negyvėliui, aš linkiu savo draugui Hartvigsenui visokeriopos sėkmės! Kas jis per vienas, tasai ponas? Pardavė žmoną už tam tikrą sumą, ją pragėrė ir mirė!

— Va jūs mane vadinate kūdikiu,— pasakiau priekaištingai, o kas esate pati, jūsų manymu? Manding, tąsytis su tuo, kuris... prisiminti tą, kuris...

Aš atsikvėpiau, ji pakėlė akis į mane ir laukė. Tikriausiai norėjo, kad jai viską iškločiau ir apie pinigus, ir apie staigią mirtį. Bet jeigu jau ji linkusi žūtbūt likti ištikima savo Nikalojui, aš nenudelbiu akių ir nebaigiu sakinio.

— Na? — pasakė ji.— Tąsytis su prisiminimais apie tą, kuris... Ką gi jūs?

— Tai irgi anaiptol neliudija, kad subrendusi.

Pauzė. Ji pažvelgė į mane bejėgiškai.

— Prašom atleisti,— pasakiau aš.

Tarsi kas būtų ją stumtelėjęs, ji staiga pakilo ir visą savo švelnų, aksominį delną prispaudė prie mano skruosto.

— Tesaugo jus Viešpats! — tarė ji.— Jūs ir pats tikriausiai suprantate, jog tai ne tas pat, kas įsimylėjimas. Va, tuojau pamatysite, aš visiškai nusiraminsiu,— pasakė ji ir vėl atsisėdo.— Paprasčiausiai aš labai išsigandau, jis baisus, tasai Gilbertas.

— Aš sutramdysiu tą Gilbertą,— sušukau jai.— Aš šį tą apie jį žinau. Užteks mano žodžio Makui, ir jis aną atves į protą.

— Šit kaip? — sukluso Roza.— Betgi tai nieko nepakeis. Gilbertas visada tiksliai nuspėja.

— Tačiau tai — atleiskit! — tai vaikiškumas — tikėti tokiais dalykais!

— Ne, jis tiksliai nuspėja. Ir šiandien, galimas dalykas, jis tiksliai nuspėjo. Dievas žino. Viešpatie, kas mus visus ištiks? O aš dar ir...

Ji vėl atsistojo, sunėrė rankas. Aš mačiau jos sumaištį, o tariant paskutinius žodžius, pagalvojau: jau du mėnesiai, kai ištekėjusi, jai turbūt kenksminga šitaip jaudintis.

— Tiktai nusiraminkit,— tariau aš.— Jūs nepadarėte nieko blogo.

Pamačiau keliu grįžtantį Hartvigseną ir daviau ženklą Rozai. Ji sustingo priešais mane.

— Galite neprašyti manęs laikyti paslaptyje,— pasakiau aš.

— O,— tarė ji.— Ar ne vis vien. Aš pati jam pasakysiu. O jums aš turiu padėkoti už tai, kad supratote, kodėl kamuojuosi su savo prisiminimais.

Nieko tokio aš nesupratau, vėl pratrūko moteriškas plepumas. Priešingai, pirmasis vyras turėjo Rozai mirti, net jei jisai gyvas, štai mano nuomonė.

— Na, o jūs pats būsite protingas, medžiosite, apeisite visas apylinkes,— pasakė ji.

— Taip,— tiek aš tepasakiau.

Įėjo Hartvigsenas.

— Geros žinios,— tarė jis.— Laivai jau Bergene. Tuojau atplauks čionai sveikutėlaičiai, prisikrovę mūsų prekių, ir draudimo pinigėliai — mano!

— Iš visos širdies sveikinu,— tariau aš, linkėdamas Hartvigsenui visokiausių gėrybių.

Mano žodžių paakintas Hartvigsenas priduria:

— Vadinasi, ne tik mano kompanionas Makas moka daryti pinigus.

XVII

Tai va, nė nebežinau dabar, ką iš tikrųjų man ir galvoti. Roza pasirodė naujoje šviesoje su tais savo sentimentais velioniui vyrui, kuris nieko daugiau nevertas, išskyrus panieką. Aš ją laikiau visai kitokiu žmogumi. Be to, ji taip atsidengė, tiek nereikalingų dalykų prišnekėjo, ir tatai ji, visada tokia subtili, santūri. Juk aš jai visiškai svetimas! Arba ji gal persūdė mano jausmus, pamanė, jog aš tiesiog žūstu iš meilės? Ji pasakė, kad aš kūdikis. Kūdikis!

Praeina viena, kita savaitė, aš laukiu rudens. Sykį baronienė man sako:

— Septyneri metai, kai nebejaučiu savo širdies. Nė nebežinau, ar aš ją turiu!

Ir toliau ji samprotauja apie tai, kad jos širdis numirė, kad sekmadienį buvusi bažnyčioje ir linkusi nuolatos ten lankytis ir vedžiotis mergaites. Vadinasi, vėl puola religijon, pamaniau aš.

Parašiau Rozai kelis žodžius ir įsidėjau laišką į kišenę. Atėjo vakaras, sutemo, ir išėjau pas ją su tuo laišku. Bet visai negalvojau, kad svarbiausia — perduoti laišką. Stoviniuodamas prie Rozos durų ėmiau vaizduotis, kad įmanoma jį įmesti pro plyšį. Ir jau vos neįkišau, bet tučtuojau atsipeikėjau ir vėl paslėpiau laišką kišenėje.

Taip pat kvailai elgiausi ir kitą vakarą. Aš parašiau naują laišką, o senąjį sudeginau. Ką parašiau? Kvailystės, kvailystės, greit eisiu medžioti, aš myliu jus! Ak, buvau kūdikis. Vis trumpinau, trumpinau, trumpinau. Trečią kartą parašiau tiesiog — Roza! Ir man atrodė to visiškai gana. Užklijavau voką, paslėpiau jį prie krūtinės ir atsiguliau.

Rytą, kai aš dar tvarsiausi patale, beldžia į duris. Baronienė. Ji nieko nemato, negirdi, ji stovi ant slenksčio su skraiste ir skrybėle. Vadinasi, jau po rytinio pasivaikščiojimo.

— Juk jūs minėjote, kad turite draugą? — klausia ji.

— O... Atleiskite, aš dar ne... tuojau atsikelsiu.

— Nekreipkite dėmesio! Kokio jis amžiaus?

— Ar mano draugas? Jis trejais metais už mane vyresnis.

— Parašykite, kad atvažiuotų. Kaip jo vardas?

— Munkenas Ventas.

— Parašykit jam.

Pasibaisėjęs matau, kad mano laiškas Rozai guli ant grindų, man knieti kuo greičiau išleisti baronienę, tad sutinku parašyti Munkenui Ventui.

— Šią pat minutę,— sakau aš.— Va tik atsikelsiu.

— O gal galėtumėte užsimetęs šautuvą eiti jo pasitikti? — paklausė ji.

— Taip. Tai bus puiku.

Ak, nieko, nieko čia puikaus, kaip tik dabar nė už ką nenorėčiau dangintis iš šios vietos, aš čia it vinimis prikaltas. Bent koksai mėnuo praeitų, ir man palengvėtų, ką gali žinoti.

Baronienė teiraujasi:

— Ar jisai studentas?

— Taip, Munkenas Ventas studentas.

— Tai jis gali būti Martos mokytoju. Benonis irgi nori samdyti mokytoją,— sako ji ir truputį vypteli.

Man širdis krusteli — Munkenas Ventas pas Rozą! Jis gi... Jis gi gali... jis pašėlęs, nesutramdomas, jis kaip velnias!

Bet ar galėjau ginčytis su baroniene? Mano laiškas gulėjo ant grindų, matėsi, kam jis adresuotas. Tačiau ji, rodėsi, nieko neregėjo, negirdėjo, ir aš įsidrąsinau.

— Vargu ar iš Munkeno Vento išeis mokytojas. Jums leidus, aš tuoj atsikelsiu...

— Aš išeinu, išeinu, tuoj pat išeisiu. Jūs parašykit laišką, Jensas Gimdytojas jį nuneš, jis laukia apačioje, jis eis dieną ir naktį. O paskui jūs išeisit įkandin.

— Taip,— atsakiau.

— Sutiksite savo draugą, atveskite čia. O tada matysim. Jis gali pas jus pasisvečiuoti.

— Taip, ačiū,— pasakiau.

Jos žvilgsnis tapo sąmoningesnis, lyg būtų sugrįžusi iš tolybės, ji apžvelgė kambarį.

— O, Alinos piešinys! — pasakė ji ir šypsodama žiūrėjo į sieną. Manęs ji vis dar nepastebėjo. Pagaliau paklausė:

— Tai ar šiandien jūs ir eisite?

— Taip, tuoj pat! — atsakiau.

— Tada iki pasimatymo. Atleiskite!

Ji išėjo.

Aš pašokau ir sudeginau laišką, apsirengiau ir išėjau. Buvo aštunta valanda. Baronienė pasišalino iš kiemo. Man reikia kai kur užsukti, pranešti, kad toli išeinu, į miškus, į šiaurę, bet mane sustabdo Jensas Gimdytojas ir teiraujasi laiško, kurį jam liepta nunešti. Oi, nuo šito gunktelėjusio ilgakojo neįmanoma ištrūkti, jis vykdo savo ponios valią. Grįžau su juo į savo kambarį ir parašiau laišką. Buvau ketinęs rašyti kuo trumpiau ir šalčiau, betgi kam čia rodyti rūgščią miną? Nuo likimo niekur nepaspruksi. Jensas Gimdytojas, tasai baronienės vergas, vis tiek čia atves Munkeną Ventą — ar gyvą, ar mirusį. Jis nepakęs atsisakymo lygiai taip, kaip nepakenčia kaulydamas svetimuose kiemuose kaulų.

Nuėjau pas Rozą ir pasakiau:

— Taigi va, aš paprasčiausiai išeinu. Atėjau jums to pasakyti.

— Kada? — klausia ji.— Ar einate medžioti?

— Taip. Einu medžioti Martai mokytojo. Jis gyvens čia pas jus, po vienu stogu su jumis.

— Nesuprantu... Ar jis ateis čionai?

— Einu jo pasitikti, kad jis būtinai ateitų. Na, tai ką gi jūs? Ar nesidžiaugiat?

Roza šypsosi, klausosi mano mįslingų šnekų. Aš jaučiu, kad mano veidas persikreipia, jis darosi baisus.

— Nesuprantu,— sako ji vėl.— Ar taip sakė Benonis?

— Taip sakė baronienė. Martai. Namų mokytojas. Čia, pas jus. Dienų dienas pas jus.

— Taip, dabar prisimenu, Benonis kalbėjo apie mokytoją,— sako Roza, norėdama parodyti, kad žinanti.— Tačiau ko jums nerimauti? Kas gi čia jums?

— O, jūs pati pamatysite, jūs įsimylėsite šitą mokytoją. Jis už mane vyresnis, jis visai ne toks kaip aš. Jūs jį įsimylėsite.

Tada Roza garsiai nusikvatoja, ir man skaudu, kad ji tokia lengvabūdė.

— Kas čia taip juokinga? — klausiu.

Ji atsako rimtai:

— Niekuomet! Niekuomet — nei jo, nei ko kito!

Jau buvau atvėręs duris, tačiau tada sugrįžau ir stipriai, karštai paspaudžiau jai ranką.

— Na, likite sveikas, sudie. Linkiu laimingos medžioklės! — pasakė jinai.

— Ne, aš tiesiog norėjau jums padėkoti,— pasakiau aš.

Ir išėjau.

Roza pasekė iš paskos, ji tikriausiai baiminosi, kad bus man suteikusi klaidinančių vilčių.

— Už ką jūs turite man dėkoti? — paklausė ji.

— Už tai, kad jūs neklausiate, kokio jis amžiaus, kaip jo vardas ir kokia jo išvaizda.

Ji palingavo galva.

— Man šito žinoti nereikia. Man joks nereikalingas.

Jai vieno karto pasirodė per maža, ne, jai vėl prireikė man tai patvirtinti!

Štai aš traukiu per mišką į šiaurę, einu apsitaisęs taip kaip ir pavasarį, kai atėjau į Siriluną, tarsi aš vėl toks pat, ir mano šautuvas ant peties.

Drebulės barsto rudens pakirstus lapus, šiugždesys byra nuo kamienų, šiugždesys, šiugždesys visame miške. Ir nė vieno paukščio. Nuo kalvos į kalvą bėga takas, ūžesys priekyje, ūžesys dešinėje — tai jūra. Nė gyvos dvasios, nieko nieko, tiktai tas begalinis oro virpėjimas. Miškas, per kurį einu, žmogaus nepaliestas, jis pats atgimsta, išgyvena savo laiką ir miršta, ir vėl gimsta, čia ir spygliuočiai, ir drebulės, šermukšniai, ir aplink kadugiai. Stūkso didžiulės skarotos eglės, pūpso stambūs apkerpėję akmenys neįveikiamoje ramybėje. Taip ėjęs kelias valandas, nieko gyvo nesutikęs, aš imu vartalioti akmenis,

žiūrėti, gal ten bus bent kirminų. Vis labiau aprimstu, jau štai galvoju apie šį bei tą.

„Ir ko gi, tiesą sakant, aš einu?" — galvoju. Baronienei, mano šeimininkei, nekantru pamatyti mano draugą, pasitikrinti, ar jis panašus į Glaną, ar ne, ji netgi susiderėjo su Hartvigsenu, viską kuo puikiausiai sutvarkė. Ir kaip baronienė visada pati painioja ir gadina savo gyvenimą! Niekad nepamatysi jos kalbant su kita moterim, ir su tėvu juk persimeta tik būtiniausiom frazėm. Prie stalo Makas jai dėkoja, jeigu staiga ji padaro malonę ir, pavyzdžiui, paduoda jam duonos, arba jis gali jos paklausti apie mergaites, o šiaip daugiausia mandagiai tyli. Niekuomet nepriglaus dukters, nepaklaus: kas tau, vaikeli mano, ko tu tokia nuliūdus? Ne, šituos Siriluno namus gaubia kažkokia paslaptis. Ir kodėl, pavyzdžiui, dvi draugės, Roza ir baronienė, visiškai išsiskyrė? Jos daugiau nebekalba viena su kita, o juk nėra priešai, tiesiog viena kitos daugiau nebetraukia, ko gero? Labai galimas dalykas.

Einu einu, pavakare prieinu žeminę, kurioje Jensas Gimdytojas man paliko maisto, kaip buvo sutarta. Įkuriu židinyje ugnį, pasikepu virtos mėsos ir atsigeriu iš upelio. Paskui įmetu ugnin daugiau žabų, prisilaužau šakelių ir įsitaisau trumpai nakvynei.

Nubundu tamsoje, man šalta, dar įmetu ugnin žabų ir vėl užmiegu .Ir vėl atsibundu tamsoje, bet dabar jaučiuosi atsigavęs, išsimiegojęs, pasikepu mėsos, išeinu iš žeminės ir laukiu. Ir štai užnugary, rytuose, aušta diena, retėja tamsa, aš vėl imu žygiuoti į šiaurę.

Jau dvi dienos, kai einu, o Munkeno Vento vis nėra, ir vėl užmiegu. Ir vėl apleistoje žeminėje. Dar dieną einu, kiek jau nueita mylių, kartais nuo kalnų pasimato jūra, ir nuolatos dabar pasibaido paukščiai. Artinuos prie svetimų apylinkių. Ir štai take pasirodo Munkenas Ventas. Su juo Jensas Gimdytojas.

Ir viskas pamiršta, mes, du draugu, džiaugiamės susitikę. Truputį pailsim ir apie ką tiktai nešnekam, laikas lekia, mes vėl leidžiamės į kelionę ir vis kalbamės, kalbamės. Munkenas Ventas visai toks pat, kaip ir anksčiau pirštinėtas, nors ir nebijo nusimauti pirštinių, kad ką nors padarytų savo rankomis. Jo solidi barzda, dideli vyzdžiai. Eigastis lengva, stangri, jis vis mus aplenkia ir su kiekvienu žingsniu prasižioja iširusi siūlė, jis, vargšelis,

apspuro. Liemenės visai neturi. Munkenas Ventas šitame pasaulyje neturi ničnieko, lygiai kaip ir aš. Tačiau jo rankos reto gražumo ir jos susitiks su Rozos rankomis!

Vis mažiau kalbamės, mes juk einame taku vorele, ir priekiniam vis tenka atsigręžti, kad žodį pasakytų. Ir štai tada Munkeno Vento viduje nubunda medžiotojas, ir kokios žvitrios jo akys, kokia nuojauta: šitame miške, kur aš nesutikau jokios gyvasties, jis per pusvalandį prišaudė mums pietums kurapkų. Paskui, jau vėliau, pasipasakojo man apie merginą, kuri liko jo namuose, jos vardas Blisė, ji neišeina jam iš galvos. Aš paklausiau, ar jis nori būti mokytoju vienuose namuose, taip kaip aš, ir jis atsakė: „Ne". Garsiai, pasikvatodamas, nusijuokė ir tarė: „Tu kvailioji! Mudu keliausime!" Net ir aš pastebėjau jo meilumą viskam, kas yra miške; pamačiau, kad šitie medžiai, kiekvienas kadagio krūmelis, uolos, akmenys — jam ne šiaip sau uolos ir medžiai, ir įsitikinau, kad atsiskyrėlio gyvenimas tarp keturių sienų — visai ne jam. Staiga jam nepaprastai patinka tai vienas, tai kitas akmuo, ne todėl, kad ant jo patogu pasėdėti, ne, jam malonu, kad šitas akmuo šalimais, ir jis žiūri, žiūri į jį meiliai. O aš nemoku taip žiūrėti į akmenį, matyt, esu jiems svetimas, aš kambario žmogus, taip, aš joks medžiotojas.

„Na, parodysiu aš jam vieną akmenį, įdomu, ką jis pasakys",— pamaniau aš.

Šitaip mes žygiuojam dvi dienas ir pagaliau vėlyvą naktį priartėjome prie Siriluno. Tada padėkojau už kompaniją Jensui Gimdytojui ir pasiunčiau jį į priekį. Munkenas Ventas su manim nuėjo pas jaunojo malūnininko žmoną, ji aptvarkė jo drabužius. Ir tuoj pat nusivedžiau jį į kalną, prie to akmeninio stabo karklynuose.

Mudu keturpėsčia nusigavom prie duburio, ten viešpatavo ta pati tyla ir ramybė, Munkenas Ventas atsigulė. Jo šnervės virpa, lyg jis jaustų čia esant kažką, neskaitant mūsų.

— Ar čia tik mudu? — klausia jis.

Žinoma. Kas gi dar čia galėtų būti? Aš dairausi ieškodamas to vorelio, kuris anuokart rezgė savo tinklą, bet ir jo nėra.

— Kaip čia tylu! — sako Munkenas Ventas.— Žinai, netgi geriau, kad nėra vorelio, jis triukšmautų.

Žiūriu į jo baltus, aristokratiškus riešus ir paprašau:

— Nusiimk pirštines!

Jis nusimauna abi pirštines ir kvatoja.

Aš pervedu jį per duburį, parodau stabą ir sakau:

— Štai akmuo, ką tu apie jį pasakysi?

Ir Munkenas Ventas ramiausiai plikomis rankomis pakėlė stabą nuo atramėlių ir ėmė atidžiai apžiūrinėti. O aš nusigręžiau.

— Dievukas,— tarė jis.— Aš ir anksčiau esu tokių matęs, mažas lapių dievukas. Gal pasiimsim jį?

— Ne,— pasakiau.

Jis pastatė dievuką į vietą, šyptelėjo iš jo kerėpliškumo, palingavo galvą.

— Ką jutai jį liesdamas? — paklausiau aš.— Ar tau nebuvo bjauru?

— Ne. Ko bjaurėtis? — paklausė jis ir vėl užsimovė pirštines.— Beje, jis kažkoks nešvarus.

Mudu vėl keliavome. Jensas Gimdytojas mus aplenkė dviem valandom, tikriausiai jau seniai sugrįžo. Atsidengė Sirilunas mums su visais savo trobesiais, o už jų matėsi Hartvigseno sodyba, prieplauka.

— Oi, kaip čia gražu! — sako Munkenas Ventas.

Jis eina laisvu, smagiu žingsniu, lyg būtų puikiai išsipuošęs, o ne su tais skarmalais, jis kuo geriausiai nusiteikęs, nes šiandien du kartus valgė. „Ne dažnai man taip pavyksta",— šaiposi jis. Priekyje pasimato moters figūra, ji iš lėto slenka prieš mus, ji aukšta, liekna ir Munkenas Ventas porą kartų šūkteli: „Ei!", tik jau vėliau jis atpažįsta, jog čia baronienė.

— Tai baronienė,— sakau jam.— Ji išėjo mūsų pasitikti!

Munkenui Ventui šūktelėjus, ji stabteli, žiūri į mus ir laukia.

— O, tai jūs,— sako ji, kai mes jau stovim priešais ją. Bet, aiškus dalykas, ji tai pasakė tik slėpdama susidrovėjimą, nusišypsojo kažkaip kreivai, dirbtinai.

Munkenas Ventas, kaip ir aš, nusivožė kepurę.

— O aš rėkiu „ei, ei",— tarė jis tiesiai ir išsišiepė.— Aš juk nežinojau, kas ateina, matau — žengia tokia aukšta... tokia liekna...

Oi, kaip žavingai Munkenas Ventas tai pasakė ir vėl užsimaukšlino kepurę. O baronienė susigūžė nuo jo žvilgsnio, įtraukė galvą.

— Aš, tiesą sakant, einu toliau,— pasakė ji ir linktelėjo. Betgi, suprantama, kad pasakė tik šiaip, ji gėdijosi prisipažinti, jog išėjo mūsų pasitikti.

Ir mes patraukėme skirtingomis kryptimis. O Munkenui Ventui tai buvo visiškai nesvarbu. Beje, baronienė jam pasirodė sena ir kažkokia keista.

XVIII

Praėjo kelios dienos. Munkenas Ventas linksmas, patenkintas, apie jį tupinėja, jam esant baronienė žydi, taip, ji net atjaunėjo ir vėl šneka aksominiu balsu. Prie stalo jie elgiasi abu vienodai bjauriai, kaip visuomenės apačios žmonės, jie ramsto stalą alkūnėmis. Valgo taip, kad baisu žiūrėti, atsikanda ir vėl riekę tepa sviestu, o paskui sviestuotą peilį deda tiesiog ant staltiesės, bet ne į savo lėkštę. Baronienė, aišku, taip elgiasi grynai iš savo nevalyvumo, o ne todėl, kad niekintų mūsų padorumo nuostatas. Makas mandagus, atlaidus ir apsimeta, lyg nieko nepastebi.

Šiandien Munkenas Ventas nuėjo į prieplauką vienas, aš jo nelydėjau, ir ten jis sutiko baronienę, ilgai su ja vaikštinėjo. O aš vaikščiojau su mergaitėmis. Ant Munkeno Vento rankų pasirodė raudonas išbėrimas, o visa kita jam gerai, vaikšto galvą užvertęs, vakarais mano kambaryje dainuoja — matyt, dėl jausmų pertekliaus.

Aš tyčia su mergaitėmis einu toli, reikia nueiti toli toli, galvoju aš. Mes grįžtame po poros valandų, o baronienės su Munkenu Ventu niekur nematyti. Mes su mergaitėmis einame į kambarius. Pasižiūriu į svetainę, tenai — nieko nėra, kylu į savo kambarį.

Tada pamatau pro langą, kaip baronienė ir Munkenas Ventas išeina iš Hartvigseno namų, ir Roza stovi ant slenksčio. Munkenas Ventas su baronienės šaliu. Kaipgi, juk atšalo, ir matau, kad ji pati pataiso šalį ant jo pečių, kad tiek pat karotų priekyje ir ant nugaros. Tačiau, suprantama, ji tam suranda kitą dingstį — antraip šalis galėtų susiglamžyti.

Jie išsiskiria mūsų kieme, baronienė kopia laiptais, o Munkenas Ventas, su šaliu ant pečių, patraukia tiesiai į krautuvę.

Po valandos aš irgi einu į krautuvę ir randu Munkeną Ventą besivaišinantį prie prekystalio. Jis, ko gero, prisisiurbė pernelyg, bet stovi kaip ir anksčiau tiesus kaip bokštas. Bandau gelbėti baronienės šalį, kurį jis gali suteplioti, bet jis neatiduoda, jis sako:

— Palik, su juo man šilta!

Oi, plevėsa, jis baisiausiai juokina abu pardavėjus, nesusilaiko nė nuo šventvagiškų žodžių. Tai žmogus! Jis ir anksčiau nepaisydavo paties Viešpaties Dievo.

Pagaliau man pavyksta parsivesti jį į savo kambarį, ten jis užmiega ir pučia į akį visą valandą kaip negyvas. Pasibudęs išgeria visą vandenį, kiek jo turėjau ąsotyje, ir vėl visą valandą miega. Ir štai jis vėl toks pat, žvalus dvasia ir kūnu, toks pat linksmas ir malonus. Oi, koks neįmanomas žmogus tas mano mielas bičiulis Munkenas Ventas!

Jo rankų išbėrimas pablogėjo, pirštai sutino, daug kur iškilo pūslės. Jis tik juokiasi:

— Mat koks velnias!

O kartais sėdi ir apžiūrinėja savo rankas.

Sykį mudu su juo įsišnekėjom. Bet aš visąlaik buvau išsiblaškęs, atsakinėjau tik tuomet, kai žūtbūt reikėjo atsiliepti. Imu ir atiduodu Munkenui Ventui savo striukę, ji jam ankštoka, bet vis geriau negu nieko. Ir mudu toliau plepam, o laikas eina.

— Kas per viena toji Roza? — klausia jis.

— Nežinau,— sakau aš.— Roza? Aišku, ji puikus žmogus. O kodėl tu klausi?

— O baronienė? Kas per viena baronienė? — klausia jis, užuot atsakęs.— Keista dama.

— Baronienė irgi, aišku, nuostabus žmogus,— atsakau aš.— Našlė, dvi mielos mergytės. Keista dama? O kad aš nežinau. Ji tokia nenustygstanti, visus išjudina, visur kišasi, ir čia, pas Hartvigsenus, va ir aš, pavyzdžiui, dabar ėmiau kažkaip karštai plepėti, o juk iki jos atvykimo man šitaip neatsitikdavo. Ji vis liūdi dėl leitenanto, kurį pažino jaunystėje.

— Ji visus juos mulkina,— tarė Munkenas Ventas.— Dar kaip! Kad sena žiežula visais jodinėtų! Aš jai viską tiesiai pasakiau.

— Jai!

— Taigi. Ir ką gi ji atsakė? „Visai tą patį kalbėjo daktaras, kuris čia kadais gyveno". Štai ką ji atsakė. „O jis irgi buvo protingas žmogus".

— Ar ji neįsižeidė, neužsiplieskė?

— Nežinau,— atsakė Munkenas Ventas.— Ji mane mirtinai nukalbėjo. Vos neišprotėjau. „Aš kliaujuosi beprotybe, jos būtinumu, pusiausvyrą teikiančiu jos išmintingumu",— tai jos žodžiai. „Gerai, tada reikia eiti išgerti",— tariau aš ir nuėjau į krautuvę.

Ir Munkenas Ventas nusikvatojo, patenkintas savo sąmoju.

Aš paklausiau:

— O kaip tau Marta? Ar būsi jos mokytoju?

— O ko aš ją mokyčiau? — tarė jis.— Pats žinai, kam aš tikęs. Ne, jokiu mokytoju nebūsiu. Eisiu ten, iš kur atėjau. Ne, čia ilgai neiiksiu.

— Ne ne,— pasakiau aš.

Žiūrėjau į jo rankas, jos atrodė baisiai, pirštai tiesiog kaip dešrelės. Jis nebegalėjo užsimauti pirštinių. Aš Munkenui Ventui padovanojau savo kelerius marškinius. Jis man dėkoja, o aš susijaudinu ir kažkodėl prašau man atleisti.

Munkenas Ventas nustebęs juokiasi ir klausia:

— Už ką tu prašai atleisti?

Bet aš jam neatsakiau, ne, tik ištariau:

— Meilė tokia žiauri...

Jis žiūri į mane akis išplėtęs:

— Bene būsi tu pamilęs tą... šitą seną... na, nežinau, kaip ir vadinti?

— Ne, Rozą,— atsakiau.

Eina dienos ir naktys, Munkenas Ventas kamuojasi užsidaręs, norėtų pašaudyti laisvėje, bet negali dėl savo ligotų rankų. Su baroniene jis susikivirčijo, jiedu niekaip negalėjo susitarti. Munkenas Ventas netgi išsipjovė smagią rykštę ir jai parodė, kaip įkrės lapiui Gilbertui. Tai buvo miške, prie malūno. Klausaus nekvėpuodamas jo pasakojimo.

— Toji pamišėlė, ta nepakenčiama bobšė ateina ir...! Pagaliau ji įspitriojo mano išbėrimą, pagaliau ji suvokė, susiprotėjo, ji klausia: „Bet juk nebuvote ten... nebuvote pas dievą?" „Pas dievą?" — sakau aš. „Taigi, pas akmeninį dievą?" — sako ji. „Kaipgi,— atsakau.— Aš ten buvau".— „Nelaimingasai",— šaukia jinai, ir mudu gal va-

landą samprotaujam ta tema: aš palietęs dievą, lapio Gilberto dievą, o jisai šventas, štai ir atsikeršijo. Aš juokiuos, jos nė klausytis nenoriu, ją įsiutinu iki pamėlynavimo, paskui išsipjaunu smagią karklo rykštę, stoviu ir mosikuoju tuo žabu. Aš reikalauju atvaryti lapį, jo vardas Gilbertas, retas niekšelis, reikia manyti. „Duokit jį šen!". Bet ji manęs neklauso, vadina mane nelaimėliu, ji kudakuoja ir aikčioja dėl manęs. „Akmeninis dievas! — kalba jinai.— Vadinas, jis iš tikro gali atsikeršyti! Ne, tai ne akmuo, kur jau ten akmuo? Jis gi visas persmelktas šventumo nuo lapių maldų. Jie karta po kartos meldės į jį!" — sako ji. Bet dabar mano eilė, aš išbandau savo rykštę, ji taip nuostabiai šniaukščioja! Mano pirštai, tiesa, klaikiai skauda, bet aš taip įtūžęs, kad pamirštu skausmą. „Duokit šen lapį",— sakau aš. „Lapį? — klausia ji.— Bet kad jis jums nepadės!" — „Na, gerai, tada aš pats jį surasiu!" — pasakiau. Ji atsako: „Ar jūs iš proto kraustotės? Ką sugalvojote?" Ir ji bėga man iš paskos, griebia už drabužių, nori mane sulaikyti. Ji stipri, oi kokia stipri moteris, na, o aš per tas savo vargšes rankas visiškas invalidas. „Lapį man čionai, o tai aš pats jį surasiu ir su rykšte atvarysiu į jūsų kiemą!" — sakau aš.— „Lapį? Betgi kam jums lapis?" — klausia ji ir alsuoja į mane it žvėris. Aš užsimoju rykšte, ji suinkščia, aš tik pasakau: „Viešpats bus liudininkas".— „Betgi kam jums tas lapis, paaiškinkit pagaliau!" — rėkia ji. Ir aš jai aiškinu, kad noriu įkrėsti lapiui Gilbertui, o, žinoma, paklosiu jam minkštų samanų, kai nuplaksiu! Niekšas ištepliojo savo stabą nuodais, kad nubaustų kiekvieną, kas išdrįso prie jo prisiliesti! O, pažįstu save, aš netgi savo striuke apklosiu tą Gilbertą, kai išvanosiu, juk jam teks ilgokai gulinėti! Sulig šiais mano žodžiais baronienės veidas persimaino, ji dūsta, ir tokia kvaila jos akių išraiška. „Nuodais? — sako ji.— Ar jis ištepė nuodais?" — „Taip, nuodais, nuodais,— atsakau.— Jis aptepė jį derva, o į dervą primaišė skysčio karpoms deginti ir gyvsidabrio".— „Liepsiu jį surasti",— sako ji. Ir mudu drauge einam iš miško namų link. Prisipažįstu, man netgi gaila vargšės kvaišės, ji juk tikėjo viskuo, ką jai skiedė tasai lapis. Ji paliepė Jensui Gimdytojui dieną ir naktį ieškoti Gilberto, kol bus surastas ir atvesti pas ją. „Atleiskite man už ūmumą!" — tariau aš baronienei. „Taip, jūs baisus žmogus",— pasakė. Mudu patylėjome. „Ar jūs

tikrai nusiteikęs išlupti kailį lapiui?" — paklausė ji. „O kaipgi!" — atsakiau.

Aš vėl pasižiūrėjau į Munkeno Vento rankas, vietomis sutrūkinėjo ir kraujavo. Žinojau, kad jis neturi nė šilingo, ir todėl atidaviau jam tuos du talerius, kuriuos rytą paėmiau iš Mako atlyginimo sąskaiton, ir vėl pravirkau iš ilgesio ir liūdesio. Vis galvojau ir galvojau: taigi, kokia žiauri meilė! Aš žlungu, darausi vis blogesnis ir blogesnis; kur mano ankstesnis išdidumas, kur mano savigarba? Jeigu prieš ką ir kaltas, tai juk neskubu atgailauti, ir šitaip eina diena po dienos! Pasigailėk manęs, Viešpatie!

Vis dėlto nusprendžiau pasinaudoti proga ir išsamiau pakalbėti su Munkenu Ventu, bet jis taip užsiėmęs savo santykiais su baroniene, kad, regis, galvoja, jog aš dėl jos verkiu.

— Ak, gana tau, praverstų ją pačią nučaižyti,— pasakė jisai.

Pietaujant baronienė pirmąsyk per tiek laiko sėdėjo oriai ir elgėsi kaip dera. Pagalvojau: ji nori pastatyti į vietą Munkeną Ventą, tik be reikalo stengiasi, jis nieko nepastebės, nieko nesupras, jis ištikimas sau! Tačiau nepraradęs savo nerūpestingumo ir jaunatviškumo juoko, pats Makas su malonumu jo klausėsi, šypsojosi, patenkintas jo smagiu ūpu. Makas irgi padovanojo jam šį tą iš savo rūbų, o Munkenas Ventas nuoširdžiai dėkojo ir liko visiškai patenkintas.

Paskui baronienė atnešė jam švino vandens, kad pasimirkytų prieš naktį.

Jis tučtuojau sukruto.

— O kur lapis? — paklausė pašokdamas.

— Ar lapis? — paklausė baronienė.— Jo nesurado.

Ji tikriausiai būgštavo, kad jis ims kamantinėti apie lapį, ir aš įterpiau keletą žodžių, kad nuraminčiau Munkeną Ventą.

— Jis nepakenčiamas, tas jūsų draugas,— pasakė man baronienė ir nusišypsojo.

— Kuo gi aš negeras? — šaipydamasis paklausė Munkenas Ventas.— Žvelkit, kaip nuotabiai atrodau su jūsų gimdytojo drabužiu! Nejaugi negeras?

Jis pakilo ir žengė durų link. Svetimi drabužiai jį iš tikro pakeitė, tačiau visiškai nelinkęs pasipuikuoti, jis

su jais jautėsi lygiai taip pat kaip su savo senais skarmalais.

— Leiskit man paskui jums nakčiai perrišti rankų tvarsčius,— tarė jam pavymui baronienė. Koks gerumas!

O vakare jiedu vėl susiniovė.

Munkenas Ventas atėjo pas mane vienuoliktą valandą, kai namuose viskas nurimo, ir ėmė pasakoti. Jo rankos buvo aptvarstytos, tačiau bintai nusmukę, jis prašė juos pataisyti.

— Ką gi baronienė? Argi negalėjo tavęs tinkamai sutvarstyti? — paklausiau.

Munkenas Ventas niūniuoja, tarsi smagus ir patenkintas, tuo tarpu aš matau, kad jo mintys toli.

— Et, tos subtilios poniutės! Tik maivymasis ir fokusai! Įeinu aš pas tą seną... pas tą...

— Pas baronienę? — klausiu aš.— Į kambarį?

— O kas man beliko? Niekur daugiau nebegalėjau jos rasti,— atsakė jis.— Ir kas čia tokio? „Nulipkit į svetainę",— sako ji. „O ko aš tenai nematęs?" — sakau. Oi, šitoms poniutėms rūpi tiktai maivytis!

Pauzė. Sumirkau bintus švino vandenyje ir aprišu Munkeno Vento rankas. O jisai stovi ir plepa, plepa, vis koneveikia baronienę. Tikriausiai jis nusprendė pamėginti su ja savo šansą, bet nieko jam neišdegė, ir aš džiaugiuosi baroniene, o, juk žinau, kad ji anaiptol ne tokia, kokią vaizduoja Munkenas Ventas.

Ir vis plepa, plepa, o aš noriu jį iškrapštyti, bet jo miegai išsilakstę, jis nė nemano gultis.

— Rytoj aš ją dar paerzinsiu, kreivai užsisagstysiu liemenę,— pasakė jis.— Viršuje paliksiu vieną kilpą laisvą, apačioje — vieną sagą. Štai taip. Ir tegu vadina mane nepakenčiamu! Tu, atrodo, netiki, kad aš su ja galiu padaryti, ką tik panorėsiu. O, dar kaip.

— Nieko panašaus! — pasakiau aš.

— Dar kaip, dar kaip. Tik reikia, kad liautųsi maivytis. Aš sėdėjau pas ją ilgai. „Ne, nesisėskit,",— pasakė ji. Tada įsitaisiau patogiau. „Nebent kelias minutes",— tarė ji. O aš atsakiau: „Kodėl gi?" Tada ji pagriebė skambalėlį, bet nesutilindžiavo. Paskui pyktelėjo ir žengė prie durų. Bet jų neatidarė. Šitaip visąlaik — gryna komedija.

— Na, o paskui? — paklausiau aš.

— Paskui! — mėgdžiojo jis.— O ką aš galėjau su šiais savo bintais? Vis per jos užsispyrimą!

— Ar tau neatrodo, kad rytoj privalai jos atsiprašyti? — ėmiau karščiuotis.— Tai tu šmaukščioji rykšte šalia jos, tai tu visiškai... a? Ką tu sau leidi? Kas tu toks, ar manai, kad ji patarnautoja?

— Ne, ne,— atsakė apramintas Munkenas Ventas.— Vakai, reikėtų atsiprašyti? Galbūt.

— Ir žiūrėk, kad iš ryto, neatidėliodamas.

— Ne, šiandien. Tuojau! — staiga sako Munkenas Ventas.— Dievaži privalau tai padaryti šiandien. Taip, žinoma, šiandien. Tu teisus, pasielgiau baisiai, aš nemoku bendrauti su tokiais žmonėmis, o ir kur galėjau šito išmokti? Kai ją bučiavau, ji kruvinai prasikando lūpas, net persigandau: ji stovi, o kraujas tiesiog tykšta ant manęs, jos lūpos tarsi pražydo. Dabar nueisiu ir atsiprašysiu. Ar tau pačiam neatrodo, kad šitai reikia padaryti tučtuojau?

— Ne,— tariau aš.

XIX

Aš sąmoningai laikausi atokiau nuo Rozos namų. Taip, aš pats save pasmerkiau šitai sunkiai bausmei. Kaipgi, to nusipelniau! Prisiekiau sau, kad paisysiu tvarkos ir priedermių ir ateityje nebeperžengsiu Rozos slenksčio su gėdingais kėslais.

Susitikau Hartvigseną, jis ėjo namo ir pakvietė mane sykiu — aš padėkojau ir atsisakiau.

— Kaip ten jūsų draugas, ar bus mano namų mokytoju? — paklausė jis.

— Ar jūs pats jo klausėte?

— Klausiau. Ne, nesutiko.

— Na, o ką šiuo reikalu sako jūsų žmona? — paklausiau.

— Mano žmona? — pakartojo Hartvigsenas, lyg norėdamas apsiprasti su tokiu pasakymu.— Ir tikrai — vėliau jis sako tik „mano žmona, mano žmona", nebesako Roza.— Mano žmona apie tai nė negalvoja. Jos galvoje dabar visokie išgąsčiai, rūpesčiai,— sako Hartvigsenas.— Viską o viską tenka spręsti man. Ne, mano žmonai tai nerūpi.

— Aš pakalbėsiu su Munkenu Ventu,— pasakiau.

Bet Munkeno Vento neperkalbėsi. Jis čia rimtai kamuojasi, jį traukia namo. Aš jo sprendimu irgi patenkintas, ir man labai liūdna. Jis vis mygia, kad eičiau su juo, aš kankinuosi per dienas ir naktis. Tik dėkoju Dievui, kad jo rankų žaizdos bemaž visai užgijo.

Beje, Munkenas Ventas atsiprašė baronienės, bet po to dar blogiau jautėsi, juk taip gėdingai susimovė, jam labai nesmagu. Tiesa, jis džiaugėsi, kad rankos dabar sugijusios ir neapvils jo, kai susitiks lapį Gilbertą. O lapio Gilberto kaip nėra, taip nėra, Jensas Gimdytojas senų seniausiai grįžo nieko nepešęs. O, čia, aišku, prisidėjo baronienė, tikriausiai ji siuntė Jensą Gimdytoją anaiptol ne ieškoti lapio, o jo perspėti. Ji bijo, kad jeigu lapį suras ir iškarš, tai jis viską atskleis ir ją pačią išduos! Nelaiminga, pražuvusi baronienė Edvarda!

Kartą ji manęs staiga klausia, ar greit išvyks Munkenas Ventas. „Nežinau,— atsakau aš.— Jis nenori vykti be manęs". Kitą dieną ji dar labiau sunerimusi, ji nekantrauja, kad tik Munkenas Ventas išvyktų. „Su juo neįmanoma sutarti",— sako ji, nors jo elgesys užtektinai teikia progų jį išvyti, tačiau apie tai nė neužsimenama. Išsiauklėjusi dama. O juk ji nuolatos įsibaiminusi, kad ims ir sugrįš lapis Gilbertas, o Munkenas Ventas su juo susidoros. „Jūsų draugas jokio saiko nežino,— pasakė ji.— Amžinai iš jo lauki bėdos".— „Aš pakalbėsiu su Munkenu Ventu",— pasakiau.

Ir aš pakalbėjau su Munkenu Ventu. Jis klausėsi manęs labai nepatenkintas ir nusiminė, kad nebeteks nubausti lapio. Paaiškino, kaip ketinęs su juo atsiskaityti. Aš būčiau laikęs tekėlą, o Munkenas Ventas galąstų kruvinai lapio rankas, o paskui būtų privertęs tomis rankomis visą pusvalandį čiupinėti akmeninį dievą, kad šisai pasisotintų jo glamonėmis. Aš po to laisvas, galiu sau eiti. Bet Munkenas Ventas dievagojosi užklosiąs lapį savo striuke, kai paliks karklyne.

— Baronienė nenori, kad tu liestum lapį,— aš tik tiek atsakiau į visas jo šnekas.

Ir štai vieną kartą Munkenas Ventas eina į mišką ir ima kirvį. Aš einu iš paskos ir netrukus girdžiu, kaip jis kerta karklus. Jis sudaužė vargšą akmeninį dievą, ske-

veldras sumetė į duburį, dabar kerta karklus ir valo kelią į šventąją girią. Taip tatai!

— Jeigu ir tu su manim, tai rytoj rytą einam! — pasakė man Munkenas Ventas, kai grįžome.

— Negaliu,— atsakiau aš.

— Na, tai aš vienas eisiu!

Munkenas Ventas neslėpė, kad rytą numatęs eiti. Baronienė, atrodo, džiaugėsi, ji praleido vakarą su mumis ir buvo nepaprastai maloni. Ir — oi, mįslinga moters siela! Dabar, kai Munkenas Ventas mus palieka, ji jokiu būdu nesutiks, kad išsineštų įspūdį apie ją kaip šaltą ir nuobodžią damą, ne ne, nė už ką! Pagalvojau: matyt, dabar jos nė kiek nevargina keistas, ugningas Munkeno Vento žvilgsnis.

Ji sunerdavo rankas virš galvos ir žiūrėdavo lyg iš po arkos. Jos sijonas jau toksai siauras, kad rods prilipęs prie šlaunų. „Oi, oi!" — pasakė Munkenas Ventas. Baronienė vadina Suomiją savo gimtine: tenai ji gimdžiusi savo gausias dukras ir todėl vadinanti savo gimtine! „Savo mylimąjį aš mirtinai užglamonėčiau!" — pasakė ji. „Oi, oi",— atsiliepė Munkenas Ventas.

Tačiau aš įsitikinęs, kad visa tai ji čiauškė iš džiaugsmo, jog išsigelbėjo: Munkenas Ventas sudaužė akmeninį dievą, skeveldras sumetė į duburį, net karklus iškirto. Ir štai dabar jis išeina, išeina, ji niekados daugiau jo nepamatys. Su juo tiek vargo, ačiūdie, kad jis pagaliau išeina!

Ji vaišina mus vynu, atsiprašo už tėvą, kuris dėl užimtumo negali praleisti vakaro su mumis. Munkenui Ventui ji prikemša ilgą pypkę, o mane vaišina sausainiais, juk aš nerūkau.

— O dabar paklausykit! — tarė baronienė ir išsiėmė iš kišenės lapelį popieriaus.— Tai suomiškos eilės, aš jas išverčiau, kaip sugebėjau. Jos tokios keistos.

Taip, tai buvo keistos eilės. O baronienė jas skaitė savo aksominiu balsu, išskirdama kiekvieną žodį, tarpais bemaž dainavo:

„Visa visa, kas pasaulyje, visa visa...
Padėk man, pakelk mane, padėk!

Toks tykus pavasaris, taip tyliai jis tykoja nakties tamsoje, nieko nedaro, neketina, tik man spendžia kilpas.

Ak, jis netykina, ne, ir neužgriūna pavasaris, paprasčiausiai -- šit jo nebuvo, ir šit jau jis čia, ir aš jo valioje.

Štai kas yra pavasaris.

Visa visa pasaulyje, visa visa!

Jeigu mano ašaros galėtų nudžiuginti tavo širdį, mano mielasai, tolimasai! Juk tu dovanojai man du mirksnius laimės, kai aš buvau jauna! Tu išsvaistei visus turtus už tris brangius žodžius! Bet aš nebeturiu ašarų. Atsimeni, tada atėjau pas tave ir pabučiavau, ir norėjau išeiti? O tu atsigręžei, ilgai ilgai žvelgei į mane, aš juk labai tave mylėjau.

Štai kas esu aš.

Kirvis — švelnus ir geras, jis neturi nuodų. Kirvis — savižudžiams netinkamas ginklas, jis nežudo, jis tik bučiuoja. O kirvio pabučiuota burna raudonuoja, ir lūpos atsiveria nuo jo pabučiavimo.

Štai kas yra kirvis.

Ir aš savo širdį atiduodu kirviui.

Ak, bet gyvenimas — jis yra štai kas:

Tai amžinas išsiskyrimas su tavimi. Štai kas yra gyvenimas. Ir niekas jo neišgyvens, niekas, argi atsiras toks, kuris įžiebs savo galvoje kvailystės žibintą, kad jau nieko nebesuvoktų, tiktai mįsles. O, ateik su pavasariu, mano didysis mylimasai, ir pasiimk kirvį! Aš stovėsiu po žvaigždėmis ir nubučiuosiu kirvį.

Štai kas yra gyvenimas".

Skaitydama baronienė vis labiau raudo, o skaitymas panašėjo į dainavimą. Ji padavė lapelį Munkenui Ventui. Tasai tarė:

— Fokusai ir gryni niekai!

Ir lapelis atėjo pas mane.

Baronienė visiškai sutriko nuo Munkeno Vento žodžių, lyg jos skaitymas būtų buvęs baisi klaida, o gal ji gėdijosi, kad kai kuriuos žodžius skaitė prodainiu?

— Bent padėkotumėt man už deklamavimą? — pasakė ji gelbėdama padėtį. Ir mudu jai padėkojome.

— Galbūt geriau tiktų skaityti su muzika? — pasakiau aš.

— Na, na,— tuoj pat įsiterpė Munkenas Ventas.— Juk taip dar blogiau bus. Šitaip ir mano Blisė jums padainuos, cha cha cha!

Kadangi Munkenas Ventas ruošėsi iškeliauti, baronienei labiausiai rūpėjo jam įtikti, ir ji dar jam įpylė vyno.

— Švyturio prižiūrėtojas kartą man pasakojo apie kraštus, kuriuose gaminamas vynas. Tik, deja, nieko neišėjo iš mūsų kelionės, o tai būtume tenai patys apsilankę.

Munkenas Ventas atsakė:

— Tačiau ir čia neblogai: pušys, uolos, šiaurės pašvaistė. Namie turiu tokį urvą — ten tai bent gera!

Matyt, Munkeną Ventą jau paveikė vynas, jis pagyvėjo, įsijautė, jo veidas pasidarė toks geras, žavus, jisai net sunkiau alsavo.

— Taip, tačiau žiemą pas mus prisninga, štai kas blogai. Ir visi vandenys užšąla, oi oi! O kitose šalyse saulė ir lietus, lietus ir saulė, taip sako prižiūrėtojas. O žmonės šilkus dėvi, merginos su sijonėliais ir palaidinukėmis.

— Ai ai,— tarė Munkenas Ventas.

Greitai jis ištuština savo stiklą, dėkoja ir eina iš kambario. Vakaras, jau krautuvėje gesinamos šviesos, langelis apačioje, kur pilstomas vynas, dar blausiai šviečia, bet štai ir jis užgęsta.

Munkenas Ventas ateina į mano kambarį, jis buvo užsukęs į krautuvę ir dar pasistiprino, jis baisiausiai įsiaudrinęs.

— Na kam tu taip? — sakau jam.

— Patylėk,— atsako jis.— Tu kaip mergužėlė saugaisi, o iš to tik spuogai ant fizionomijos. Tu juos pavilgai, tau lengviau, bet šalia kiti pilasi, ir vėl turi juos vilgyti. Susilaikėlis.

— Eik gulkis, rytoj tau keliauti,— atsakiau jam.

Munkenas Ventas man pasakė:

— Niekur aš nekeliauju. O turbūt teisi baronienė. Tu visai ne vyras. Skambina fortepijonu, na, gryna panelė, taip ji sako.

Jo žodžiai skaudžiai mane užgavo. Aš tiek jėgų atidaviau, kad išmokčiau skambinti fortepijonu, o dabar išeina, jog tai nedaro man garbės, net priešingai — gėdinga. Taigi, taigi, aš gabus, tykus, mandagus berniukas, tokį mane sutvėrė Apvaizda, o Munkenas Ventas — vyras.

— Vadinasi, rytoj tu neini? — paklausiau.

— Ne. Ir poryt neinu. Ne, žinai, aš palauksiu lapio. Priedo — ji ką tik ant laiptų man pasakė, kad šiandien aš buvau toks gražus, kad mano akys žibėjo, cha cha cha!

— Kas taip sakė?

— Kas? Baronienė.

— Na, o tu? Ką tu pasakei?

— Ar aš? Pasakiau: „Oi, oi". Geriau paklaustum, ką aš padariau? Pala, kiek jau laiko aš čia, a?

— Ketvirtį valandos,— atsakiau aš.— Netgi mažiau.

— Na, tai einu,— tarė jis.

Tikriausiai ne šiaip sau paklausė manęs apie laiką. Girdėjau, kaip jis leidosi patyliukais laiptais. Aš neatsiguliau, ne, dargi priešingai — šilčiau apsirengiau ir jau norėjau išeiti, bet tada grįžo Munkenas Ventas.

— Na, ką aš sakiau apie šitas kilmingas poniutes? Gryna komedija! — susinervinęs išrėžė jisai.— Tylėk, sakau tau. Aš turėjau teisę elgtis taip, kaip pasielgiau. Bet juk viskas komedija, gryna komedija! Tfu, po velnių! Ar tu išeini?

— Taip.

— Taip. Jis mano, kad jam padės vaikščiojimas! Tepk savo spuogelius, tepk! O kai iššoks nauji...

Aš staiga trukteliu duris, atidarau ligi galo. Munkenas Ventas žiūri į mane ir nors ketino iš manęs pasijuokti ir jau atsisėdo ant kėdės, staiga surimtėjo ir sako:

— Taip, tavo teisybė. Eisiu atsigulsiu. Bet įsivaizduoji — durys buvo užšautos.

— Jeigu ji ir žadėjo tau palikti atidaras, tai tiktai, kad atsikratytų tavęs,— pasakiau aš.— Tu tiesiog žvėris!

Munkenas Ventas svarsto mano žodžius.

— Ar tu taip manai? Bet ji leidosi pabučiuojama. Na, tolygu leidimui. Tavo manymu, irgi norėdama atsikratyti?

— Taip.

— Ką gi. Labai įmanoma. Tokių žmonių aš nesuprantu. Eisiu atsigulsiu.

Aš nusileidau prie prieplaukos. Pasižiūrėjau į šviečiančius Hartvigseno langus, bet nuėjau prošal. Grįždamas truputį stabtelėjau, stovėjau ir žiūrėjau į žvaigždes, kaip tik ties posūkiu pas Hartvigseną. Tačiau nė žingsnio ton pusėn nežengiau, ne, tiesiog stovėjau ir žiūrėjau į žvaigždes.

XX

Munkenas Ventas išėjo.

Jau buvau bepradedąs galvoti, kad jis sutiks tapti Martos mokytoju. Ėjo diena po dienos, o jis atsisakinėjo tapti mokytoju. Jis ir iš mano pareigų vis šaipydavosi ir klausinėdavo, ko aš trenkiausi į šiuos kraštus. „Pasitikti savo likimo",— atsakydavau aš. Baronienė tiktai linguodavo galva dėl to, kad mano draugas čia taip užsibuvo, beje, ji net man dėl jo priekaištavo.

— Bet jis turi puikių savybių,— pasakiau aš.

— Ne. Na, gal jų jis ir turi,— atsakė ji.— Bet jis toks bedievis. Kad bent galėčiau suprasti! Vaikšto po miškus ir laukus — ir netiki Dievo!

— Taip, jis netiki Dievo.

— Taigi. Ir aš su juo pavirstu tokia lengvabūde! Paskui gailiuosi visko, ką sakiau ir dariau. Ne, jam reikia pasišalinti. O dar tas nuolatinis „ai ai!" Ir kodėl jis šitaip? Be reikalo. Dėl Dievo, aš neslepiu, kad aš... kad jis... aš nieko neslepiu, jo išvaizda, ta įspūdinga barzda... Bet juk kaip dangus ir žemė — toksai skirtumas! Vaikšto po miškus ir laukus, ir šitokia samprata!

Vėliau sužinojau, kad baronienė pasitarė su tėvu. Ir viskas išsisprendė. Makas tyliai, ramiai tarė savo žodį ir atsisveikino su Munkenu Ventu.

Ir Munkenas Ventas atėjo pas mane, vėl stebėjosi subtilių ponų įpročiais ir pareiškė, kad išvyksta. Lapį kurį laiką teks palikti.

— Na, o kada gi tu? — paklausė jis.

— Vėliau,— pasakiau aš.— Greitai. Kol kas aš nevisai pasirengęs. Tu manęs lauk.

Ir Munkenas Ventas išėjo.

Jau visai vėlus ruduo. Seras Hju Trevilanas liovėsi žvejojęs kaimyninėje parapijoje ir atėjo į Siriluną laukti pašto garlaivio. Kelias dienas išbuvo Mako namuose, bet nesikalbėjo, o vis gulėjo savo kambaryje ir šėtoniškai gėrė. Po ankstesnio vizito į Siriluną jis du mėnesius išsilaikė bemaž visiškai blaivus, o štai dabar vėl mėgaujasi vieną po kito tuštindamas konjako butelius. Baronienė labai jį atjautė, kasdien apie jį teiravosi, o paskui pati ėmė nešioti padėklą su valgiais ir kava į sero Hju kambarį. Šie nauji rūpesčiai ją labai išblaškė, nuolatinis

liūdesys ir nerimas išsisklaidė. Ilgas valandas ji kalbėjosi su seru Hju, gulėjusiu patale, ir pagaliau netgi pasiekė, kad jis ėmė atsiliepti, taip, jis pradėjo dalyvauti pokalbyje kaip padorus žmogus. Papasakojo jai apie sidabro rūdynus, perpirktus iš Hartvigseno, žinoma, sumokėjo jam krūvą pinigų, tačiau tai menkniekis, tenai slypi pasakiški turtai. O čia, šiaurėje, jis turi sūnų, irgi Hju, būtent jisai yra tikrasis rūdynų savininkas, jie užrašyti jo vardu. Kalnai tegu sau stovi, jų vertė tiktai auga ir auga, ir viskas atiteks berniukui! Seras Hju nenuslėpė, kad vaikas gyvena su savo motina Edvarda Torpelvikene. Dabar jis sumanęs pastatyti jiems namą ant kalno. Neblogai? Namas ant sidabro! Seras Hju surado šiuos turtus, tai vienintelė jo gyvenime geniali komercija,— rado tokius turtus čia, Norvegijos šiaurėje! Tegu kas nors kitas pamėgina,— pasakė jis. Baronienė jo klausėsi nepavargdama ir visgi išgydė ligonį, jis net pakilo iš patalo ir apsirengė.

Kitą dieną atplaukė pašto garlaivis ir seras Hju išvyko.

Regis, baronienei stipriai kliudė širdį kilmingas anglas. Tiesa, jis ne medžiotojas, užtat buvo žvejotojas ir keista vieniša siela, kaip ir Glanas. Baronienė tikino, kad seras Hju joks girtuoklis, o geriąs tik todėl, kad nuobodžiauja ir nori pakeisti savo gyvenimą. Tėvynėje, Anglijoje, jis turįs daugybę pilių.

Jau padvelkė žiema, iš Bergeno tuoj tuoj sugrįš laivai. Hartvigsenas neatsidžiaugia ramiu oru, viskas sekasi, draudimo pinigai — jo kišenėje. Et, argi jis apie tuos pinigus galvoja, ne, bet jam smagu Mako panosėje padaryti pelningą bizniuką. Beje, tai netgi ne bizniukas, o lošimas su fortūna, loterija.

Ir štai didelis naujas Sveno Sargo laivas, skrosdamas bangas, įplaukė užutėkin išskleidęs visas bures. Mes visi stovėjom prie Hartvigseno daržinės ir žiūrėjom. O Svenas Sargas, nenuleisdamas burių, pasisuko pavėjui ir išmetė inkarą. Ir įgula sujudo vantomis ir rėjomis tvarkyti įrangą. Ramiai, svariai, gramzdinamas krovinio, laivas suposi ant vandens.

— Ir aš pats nebūčiau geriau prisišvartavęs,— pasakė Hartvigsenas.

Roza irgi buvo su mumis. Ji tokia pat kaip visada, tiktai mūturiavosi didžiuliu šaliu, kadangi laukėsi. Ji bu-

vo rami, giedra, joje jau nujaučiama būsimoji motina. Ji ištiesė man ranką ir paspaudė ne šiaip, ne, o laikė ilgai savo rankoje mano ranką. O Viešpatie, juk viskuo, ji viskuo subtilesnė ir tauresnė už kitus. O aš? Kuo aš jai galiu atsidėkoti? Tiktai atsistojau taip, kad ją pasaugočiau nuo vėjo.

— Seniai mes jūsų nematėme, gal užeisite kada paskambinti? — tarė ji.

— Dabar aš nebeskambinu,— atsakiau.

Ji, manau, suprato, kad turiu pagrindo taip atsakyti, ir manęs neklausinėjo. Užtat pastebėjau, kad ji pamažėle mane apeina, užstodama nuo vėjo, nes aš buvau labai plonai apsirengęs, tačiau to leisti negalėjau. O, jau pusė gyvenimo praėjo, o aš vis niekaip neužmirštu: ji pasislenka, aš irgi užeinu už jos, ir vėl, ir vėl, ir mudviem teko vis kilti aukštėliau įkalnėn, o mes truputį atsitraukėm nuo kitų.

— Kaip gyvenate? — paklausė ji.

— Ačiū jums, gerai. O kaip jūs?

— O, dėkui jums, nuodėmė būtų skųstis. Tiesa, truputį nuobodu. Benonio amžinai nėra namuose.

Pagalvojau: regis, anksčiau ji mažai liūdėjo, jeigu vyro nebuvo namie. Dabar kitaip. Ir aš pasidžiaugiau jais, kad jų gyvenimas tikriausiai susitvarkė. Taigi nuodėmė būtų skųstis.

— Benonio nebūna nuo ryto lig vakaro,— tęsė ji.— Jis nuostabus žmogus. Anksčiau šito nesupratau, o dabar matau. Jis gi visiems reikalingas, visiems padeda.

— Taigi, teisybė, jis visiems padeda.

— Kad tik paliktų mus ramybėje! Aš kartais taip baiminuos, nėra dienos, kad nesibaiminčiau.

— Ar Malenė gavo naują laišką?

— Ne. Kas iš to? Juk vis dėlto iš kažkur gavo pirmąjį? Aš jau viską papasakojau Benoniui, ir jis su manim elgiasi kaip tikras tėvas. Man taip gera, kad nevalia norėti geriau.

Hartvigsenas rėkia laivams:

— Sveikinu jus gimtajame uoste! O kur kiti?

Mudu su Roza aukštai stovim ant kalno, mes girdim Sveno Sargo atsakymą:

— Škuna atsilieka nuo mūsų kelias mylias. O štai „Funtus" dar buvo nesusiruošęs, kai mes išvykom.

— Nieko, kurgi jie dėsis! — sako Hartvigsenas ir žiūri į mus.— Dailioji lytis laive! Kokia kalba! Nieko! Patikėkit mano nuojauta. Ei, ko judu tenai šiurpstate? — šaukia jis mudviem.

— O pats ko šiurpsti? — atsako Roza.— Aš su paltu ir šaliu, o tu su viena striuke!

Hartvigsenas nušvinta nuo šio rūpestingumo, net atsisagsto striukę ir rėkia:

— Tai negi aš šiurpstu!

Jis užkopė pas mus ir tarė:

— Geriau eitumėte namo, a? Mano žmonai pavojinga stovėti šaltyje.

— Prašau tavęs, užsisagstyk striukę! — sako Roza ir pati jam užsagsto.

Mane tiesiog sugėlė liūdesys matant šitas švelnybes, mielos rankos mikliai čiupinėjo sagas, Hartvigsenas stovėjo patenkintas ir orus.

— Va, niekuomet nesituokit! — pajuokavo jisai...— Ramybės neteksit. Jai rodos, kad šąlu. Eitumėt namo abudu, o aš pareisiu.

Aš atsiprašiau ir atsisakiau, ir pats pajutau, kad persimainė mano veidas.

— Jam reikia eiti namo,— tarė Roza. Tikriausiai ji pasakė mane gelbėdama.

— Taip,— atsakiau aš ir atsisveikinau.

Roza atsisveikindama paklausė:

— Kaip laikosi Edvarda? Labas dienas jai nuo manęs!

Po trijų dienų škuna atplaukė į įlanką. O galeaso vis nematyti. Tuo tarpu Hartvigsenas ramiai kalbėjo, kad viskas eina kaip per sviestą. Užutėkyje verda gyvenimas, valtys zuja nuo kranto ir atgal, iškraunami laivai, o sausumoje abu Siriluno arkliai vežioja prekes į daržines ir sandėlius.

Šitaip diena po dienos.

Mes su mergaitėmis pradėjome pamokas. Vyresniąją pasodinau skaityti, o mažesnioji turėjo mokytis abėcėlės. Tačiau mažylė Tona ją jau buvo išmokusi vadovaujama vyresniosios sesutės, ir aš nebežinojau, ką jai dar sugalvoti. Jei ne žaidimai su vaikais ir ne mano tapyba, neįsivaizduoju, ką būčiau daręs. Suprantama, aš sekiau mergaitėms pasakas apie paukščius, lėles, miško medžius. Ir pats kūriau šiokias tokias pasakas. O kai manęs prašy-

davo pakartoti ką nors, amžinai nukrypdavau, itin džiugindamas mažąsias klausytojas, kurios tuoj pat atitaisydavo mano klaidas. Taip ir neblėsta mano atmintyje tos mielos, palaimingos dienos. Būdavo, seku joms tas pasakas, o jos abi klauso sėdėdamos man ant kelių.

Jau vien darganotos dienos ir juodos naktys, pašto garlaivio signalai Sirilune pasigirsta kaip vilko staugimas. Ir todėl kažko sunku ir negera širdžiai. „Jūroj dabar — tai bent!" — sako žmonės. Bet Hartvigsenas kol kas nesijaudina dėl savo galeaso. „Tai nieko, nieko tokio, kad jų laive Bramaputra. Gal jiems vėjas ne tos krypties" Kartą vakare, nors čaižė piktas vėjas, bet giedras dangus spindėjo visomis žvaigždėmis, aš nusileidau į prieplauką; ten, ties posūkiu pas Hartvigseną, gera žvalgytis į žvaigždes. Jaunas mėnuo bemaž nešviečia, užtat Paukščių Takas išdriekęs per padangę savo žibantį šleifą.

Aš stoviu prie posūkio, Hartvigsenas iš gonkų mane pastebi ir šaukia, kad užeičiau. Man nesmagu, kad mane užklupo taip arti namų, tačiau išsyk einu pas jį. Hartvigsenas linksmas ir patenkintas. „Na, jau šiąnakt „Funtus" tikrai pasineš į šiaurę,— sako jis.— Tokia giedri naktis, o koks vėjas, a?"

Eidamas koridoriumi išgirdau rūbų šiugždesį: tikriausiai Roza taisosi miegoti, pamaniau.

Hartvigsenas man rodinėja įdomybes, kurias Bergene jam nupirko Svenas Sargas: naro aprangą ir žydišką Bibliją. Oi, tikras kūdikis, ir koks retas valstietiško atlapaširdiškumo ir sumanumo mišinys! Jis rodo man savo naujus daiktus kaip brangenybes ir retenybes ir tikrina, ar aš juo pakankamai gėriuosi.

— Ne kiekvienuose namuose tokį drabužėlį rasi! — kalba jis.— Tik pažvelkit va į šitą galvą! Tiesiog siaubas ima! Gal manote, kad aš iš baimės nė nelįsiu? A? O aš pačią pirmąją dieną apsivilkau, ir Svenas Sargas pripūtė oro.

— Su juo turbūt ne itin patogu vaikščioti? — klausiu aš.

— Šokti — tikrai ne. Cha cha cha, ir jeigu su tokiu apdaru nueičiau į šokius, turbūt visi išsilakstytų nuo Hartvičiaus.

Bet jo dėmesys jau peršoko prie žydiškos Biblijos.

— Na, naro kostiumas su visais pasamonais tegu sau

kabo. Netrukus čia lig pat lubų bus prikrauta visokio turto. O ką jūs pasakysite apie šitą daiktelį?

Biblija buvo nenauja. Hartvigsenas paaiškino, kad naujos negavę.

— Jų, sako, nė nebespausdina, kai Liuteris tada atspaudęs Vitenberge,— kalbėjo jis.— Gaila, mano žmona jau atsigulė, o tai gal būtumėt mums paskaitęs?

Truputėlį aš paskaičiau, kiek sugebėjau įveikti, o Hartvigsenas nepaprastai džiūgavo mano išmintingumu. Jis paėmė iš bufeto vyno ir vėl apgailestavo, kad žmona nuėjusi miegoti.

Sėdėjau su juo ilgai, laikas ėjo, ir nesigailėjau, kad su mumis nėra Rozos, aš galėjau būti ramus dėl savęs, o juk sėdėjau jos namuose.

Kai grįžau iš Hartvigseno, visą dangų dengė debesys, nebuvo matyti nė vienos žvaigždės. Nuo jūros sklido smarkus ūžimas, man į veidą kirto snaigės.

XXI

Naktį galeasas „Funtus" žuvo fiorde. Tai buvo labai keista, dievaži, tarsi pikti burtai. Paryčiais ėmė smarkiai snigti, bet neilgai truko, po to staiga vėl nusigiedrijo. Bet vėjas buvo baisus. Prižiūrėtojas iš bokšto matė katastrofos pabaigą: bemaž visi išsigelbėjo dviem valtim, tačiau ir škiperis Ulė Prasčiokėlis, ir jo žmona — abu žuvo. Ir prižiūrėtojas baigdavo savo pasakojimą ciniškai:

— Taigi, Bramaputra visada buvo linksma ir draugінga, tai ir žuvo tarp visokių jūros gyvių.

Visa tai tiesiog netilpo galvoje. Nesuprantama. Gal povandeninis rifas? Taip, iš tikrųjų, ilga rėva, ketera. Betgi kodėl galeasui prireikė taip toli sukti šiaurėn? Visi visuomet plaukia į rytus nuo švyturio. O „Funtus", jūrų milžinas „Funtus", kelias minutes svyravo ant rifo, paskui slystelėjo atgal, prisipildė vandens ir dingo pragarmėje.

Ir kai buvo prie pat tikslo, taigi, jau beveik namuose!

Hartvigsenas išsyk nusiminė: pamanyk, žuvo du jo tarnautojai, jis neteko laivo ir krovinio! Ne, čia kažkokios piktos jėgos jam paspendė pinkles, keršijo sąmonin-

gai už jo dalykiškumą ir veiklumą! Po šimts velnių! Ir kas tenai nešė galeasą į vakarus nuo švyturio? Smarkus snigimas? Kad ne, snigo su protarpiais, švyturys buvo matyti visą valandą ligi katastrofos, tarpais visai išsigiedrydavo!

Hartvigsenas suka sau galvą šita mįsle, kimba su ja prie manęs, baisiausiai keikiasi. „Ne, matyt, Ulė Prasčiokėlis bus kažko nesuvokęs,— sako jis.— Ir kuriam velniui jis ėmė moterišką lytį į laivą!" Hartvigsenas dėl visko kaltina tai škiperį, tai Bramaputrą.

Kol mes taip stovim ant kelio, prieina Svenas Sargas ir pasakoja, kaip Ulė Prasčiokėlis pats jam sakęs Bergene, kad „Funtus" pakeliui į namus turįs plaukti į vakarus nuo švyturio, nes paskui dreifuosiąs tolesniame užutėkyje.

— Kas įsakė?

— Pats Makas.

Hartvigsenas vėl suka sau galvą, žiūri į kelią, į mus, kamuojasi svarstydamas. Jis ne itin patenkintas, kad Makas tokį nurodymą davė jam nežinant.

— Einam visi pas mano kompanioną! — sako jis mums.

Maką mes randame krautuvėje. Hartvigsenas pasitempia ir išdidžiai, iškilmingai pradeda:

— Girdėjau, jūs liepėte vesti „Funtų" į vakarus nuo švyturio ir ten apsistoti?

— Taip, dreifuoti tolesniame užutėkyje.

— O aš maniau, kad šitai dabar mano reikalas!

Makas išsitraukė savo batisto nosinaitę ir tarė:

— Aš norėjau kaip geriau, mielas Hartvičiau.

— Et, kas man iš to, ko jūs norėjot.

Makas žiūri į jį geraširdiškai, užjaučiamai.

— Pirmiausia jūs laikote galeasą Bergene iki pat žiemos,— tęsia Hartvigsenas,— kam taip, a? O paskui, jau prikrautas, jis nežinia kur turi plaukti per audrą ir tamsą! O gal Ulė Prasčiokėlis nė nežinojo apie rifą?

— Apie jį žino kiekvienas kūdikis. Bet atsitiko taip, kad ėmė smarkiai snigti.

— Taigi, taigi, jūs tuoj randate atsakymą. O štai aš netekau laivo ir krovinio! Čia ne juokai.

— Niekas nesiginčija. Ir aš nuoširdžiai gailiuosi,— atsako Makas.— Tau šita operacija nepasisekė. Aš irgi visus tuos metus būčiau galėjęs pats draustis. Tačiau nėsyk šitaip nerizikavau.

Hartvigsenas nepasiduoda:

— Viskas būtų ėję įprasta vaga, jei ne tas jūsų nurodymas. Štai aš, pavyzdžiui, paklausiu. Dėl krovinio mano galease. Tarkim, atplaukia visas sveikas, sustoja šitokioj tolybėj, tai juk mūsų arkleliai per visą žiemą neatitemptų. Ir pagalvoti baisu. O čia mes akimirksniu būtume iškrovę, kaip ir visus kitus laivus.

Bet Makas žvelgė į savo nepatenkintą kompanioną su dideliu prielankumu ir atjautimu. Taip, jis visad greit suranda atsakymą, net per greitą atsakymą, bet, regis, visiškai nenorėjo įžeisti Hartvigseno savo šypsniu:

— Iš dalies tu teisus, Hartvičiau. Tačiau tu visiškai nepaisai mūsų draugų interesų, pirklių iš tolimų apylinkių. Visi „Funtaus" kroviniai skirti jiems. Stovėdamas tolesniame užutėkyje, „Funtus" išvaduotų mūsų klientus nuo sunkaus apvažiavimo ligi mūsiškės prieplaukos. Aš jiems taip žadėjau, o jie mūsų geri klientai ištisus metus, Hartvičiau. „Funtus" vežė druską ir miltus, galanterijos ir bakalėjos prekes visai apygardai.

Pauzė.

— Manau, jei ne visos šios aplinkybės,— tęsė Makas,— galėtum visiškai pagrįstai būti nepatenkintas. O dabar nejaučiu jokios savo kaltės.

— Nė kiek! — tarė Hartvigsenas ir prikando lūpą.— Na, o dėl to, kad „Funtus" kiurksojo Bergene net ir po lygiadienio — argi čia ne jūsų įsakymas, a?

— Mano. Bet aš pats laukiau užsakymų iš tolesniųjų užutėkių. Pats pagalvok, kaip aš galėjau pasiųsti sąrašą nesulaukęs užsakymų?

— Škuna, manding, nekiurksojo Bergene.

— Tarsi jos negalėjo ištikti nelaimė! — atsakė Makas.— Aš iš tiesų noriu tik pasakyti, kad nejaučiu jokios savo kaltės.

Makas pasitaisė surdutą ir užsisagstė. Nutaisęs nesuprasto ir įžeisto žmogaus miną, jis žengė prie kontoros durų, palikdamas savo kompanioną.

Po kelių dienų orai pasitaisė, ir Hartvigsenas, pasiėmęs sau talkos, išplaukė prie rifo pažiūrėti, ar neiškilo kas nors iš krovinių. Bet ne, nieko nebuvo. Neiškilo nė skenduoliai. Apie tai vienas žmogus, išsigelbėjęs iš „Funtaus", pasakojo niūrią istoriją: neva Bramaputrą buvę galima išgelbėti, tačiau jos vyras Ulė Prasčiokėlis apglėbęs ją ir nusitempęs į pragarmę. Visa tai anas žmogus

sugebėjęs įžiūrėti tame sąmyšyje ir pragare. O Bramaputra klykusi, ir akys jai iššokusios ant kaktos. Aš paklausiau: „Gal škiperis su žmona laive nesutarė?" — „Dar kaip,— atsakė jis.— Bramaputra juk buvo sukalbama moteriškutė, škiperis dieną naktį turėjo ją daboti. Visai neišsimiegodavo. Mes jam net šaukėm apie rifą, o jis tiesiai į jį varo. Jam akys aptemo turbūt".

„O gal Ulė Prasčiokėlis sąmoningai vedė „Funtų" tiesiai ant rifo",— pamaniau aš. Kokia žiauri meilė.

Ėjo dienos, ir Hartvigsenas palengva apsiramino ir atsigavo po savo nuostolių. Ė, tai jau trečias stambus jo nuostolis vien per tą laiką, kai aš Sirilune! Dievas žino, ar daug panašių smūgių gali žmogus atlaikyti. Beje, Hartvigsenas pasakiškai turtingas, pinigų turi tikriausiai maišą. Jau jis apie draudimą ir katastrofą kalba visiškai ramiai. Gerai dar, kad nuostolis teko tokiam, kuris išgali,— taip jis prasitarė. Dabar jis net labiau ėmė pūstis ir vis šneka, ar nevertėtų jam vietoj „Funtaus" pirkti garlaivį. Tačiau Maku jis, regis, mažėliau bepasitiki. Anuomet, krautuvėje, jis, aišku, susitvardė, neperžengė padorumo ribų. Bet savo kompanioną dabar, atrodo, perprato. O kodėl gi būtent dabar prireikė grūsti „Funtų" su visu kroviniu į tolimą užutėkį? O kaipgi ankstesniais metais? Ė, čia kažkas tikrai slypėjo.

Rėmeliai atgabenti.

— Gal pagelbėsit man prie tų visų paveikslų? — klausia manęs Hartvigsenas.

Kaip tik prisimena paveikslą, kurį aš dovanojau Rozai, ir nori man už jį sumokėti, taip, jis nori man karališkai atlyginti. Kai atmetu jo pasiūlymą, jis palankiai žiūri į mane ir pažada, kad amžių amžius jis kabos tenai, kur aš jį pakabinsiu. Jo žmonai tas paveikslas labai patinkąs.

Tomis dienomis, kai taisau Hartvigseno paveikslams rėmus, nuolatos sutinku Rozą vieną arba su Marta. Dabar pati Roza moko mergaitę ir sugeba puikiausiai. Senoji Malenė vėl gavo šimtą talerių ir vėl be jokio laiško. Visa tai labai mįslinga, pasakotum — nepatikėtų, bet lapis Gilbertas apsilankė pas Rozą ir jai pranešė. Pati Roza nuėjo pas senąją Malenę ir savo akimis matė pinigus ir voką.

Roza sako:

— Braižas ne Nikalojaus. Bet pinigai iš jo.

— Taip, taip,— sakau aš.

— Taip, bet Benonis sako, kad jis mirė! — šaukia jinai.— Ir pas Maką buvau, ir Makas sako, jis mirė.

— Ko taip labai dėtis į širdį? — stengiuosi užglaistyti prieštaringumą.— Jis čia vis vien nepasirodys.

— Oi, tai labai baisu,— atsako ji.— Nereikėjo išsituokti. Niekad nereikia išsituokti. O jis galbūt gyvas.

Aš nebegalėjau pakęsti jos ilgesingų prisiminimų, be to, pavyduliavau jos tam amžinam Nikalojui, todėl pasakiau:

— Taip, jis, žinoma, grįš, laukite!

Roza staigiai pažvelgė į mane.

— Dievas jums atleis,— tarė ji.

Nė nemaniau atsiimti savo žodžių, ne, ir glaistyti jų nenorėjau, nieko baisaus jai nepasakiau, ir aš turėjau savo skausmą, savo kančią, o ji ar kada nors apie tai pagalvojo? Ne, niekuomet.

— Jūs gal nesupratote,— pasakė ji.— Tai labai keista. Patikėkit, joks malonumas prie visų taikytis, o kadangi aš jau turėjau vyrą... Nesvarbu, noriu ar nenoriu, kad jis grįžtų... O kaip man dabar su Benoniu?! Nikalojų atsimenu iš jaunų dienų. Jis buvo toks juokingas, linksmas, daug ką atsimenu iš to laiko, kai jis buvo mane įsimylėjęs. O dabar — ką man prisiminti? Nieko. Nebent, kad pagausėjo kasdienio valgio, tačiau kam jis man? Visai neturiu ko prisiminti. O apie Nikalojų daug ką prisimenu. Štai jūs jo nematėte, o kokia jo graži burna. Kai jis ėmė plikti, ko tiktai neišbandžiau, ir, įsivaizduojate, pas jį plaukų pagausėjo, bet jam šitai lyg ir nepritiko, tai aš lioviausi. Tačiau ir be plaukų jis buvo gražus, turėjo tokią dailią, tokią puikią kaktą. Et, ko aš čia sėdžiu ir visa tai jums pasakoju, pati nežinau, ne, kas iš to? O apie Benonį neturiu ko pasakoti.

— Man rodės, jums dabar su vyru viskas gerai,— pasakiau aš.

— Ar norit pasakyti — su Benoniu? Taip. Bet ar taip jau man gerai, kai jį valgydinu, o pati galvoju, kad anas, kitas, neturi ko valgyti. Gėda šitaip kalbėti, tačiau ne, niekuomet, niekuomet nereikia išsituokti ir nereikia vėl tekėti, nieko gero iš to negali būti.

— Ci! — atsidusau ir susiraukiau.

— Ir šitaip jūs, jūs... jūs gi visada taip kamavotės, kai matydavot mane kenčiančią,— juk tai jūsų žodžiai,

pats man šitaip kalbėjote! — pasakė ji nepaprastai nustebusi.

— Taigi. Sakiau ir sakysiu. Tačiau ko kapstytis prisiminimuose ir aitrinti savo žaizdas?

— Bet mane apgavo, man pasakė, kad jis mirė! — rėkia jinai.— Ir aš vėl ištekėjau.

Aš vėl atsidūstu, dar labiau susiraukiu ir pagaliau sakau jai atsilygindamas:

— Ir šitaip jūs, visada tokia santūri! Niekados jūs panašiai neatsiverdavote!

Aš tiksliai pataikiau, mačiau, kaip jai skaudu.

— Taip, aš pati nežinau, kas man yra,— tarė ji,— tikriausiai ta kasdienybė, ta...

— Ir kas gi ta kasdienybė? Pasiteisinimas visad atsiras. Aš, pavyzdžiui, turiu pasiteisinimą. Kad kažkada gimiau.

Ir vėl tiksliai pataikiau.

Tačiau pakaks, daugiau nenoriu būti jos patikėtiniu, išpažinčių klausytoju, ėmiau ir išėjau. Ir ką jie visi įsikalė? Tai baronienė pasirodo mano kambaryje, kai aš dar iš patalo nepakilęs, ir apžiūrinėja mano sienas, o manęs paties nemato. O, aš nepamiršau. Tai Roza mane vadina kūdikiu. Mane kaltina tuo, kad buvau stropus mokinys ir daug ko išmokau. Aš piešiu geriau už daugelį tapytojų, o tapau geriau už visus piešėjus, pats Tidemanas pas mus lankėsi, žiūrėjo mano piešinius ir linksėjo galva. Buvau tada devyniolikmetis. Taigi, išmokau skambinti fortepijonu kaip kokia panelė. Bet ar visos panelės išmoko, štai baronienė neišmoko, o aš išmokau. Tai kas čia, po galais, ar ne priekabės!

Jaučiausi toks įžeistas, neįvertintas, ak, dar tada aš nebuvau išmokęs nuolankumo. Dabar jau matau, kad buvau viso labo uolus, nekenksmingas jaunikaitis su kontorininko proteliu, dabar jau matau. Tačiau anuomet niekaip nenorėjau pripažinti savo pralaimėjimo, ne, turbūt paprasčiausiai reikėjo kitaip elgtis. Ilgai aš vaikščiojau pats save klausinėdamas: o ką mano vietoje būtų daręs Munkenas Ventas? O, Munkenas Ventas — šaunuolis, nerūpestinga siela, būtų taręs: viskas komedija, vieni fokusai, ne, teikitės duoti meilės! Jis dievaž būtų radęs nakčiai kitą užsiėmimą, užuot stovėjęs ir grožėjęsis žvaigždėmis.

O ir aš pats, atvirai sakant, šito prisisotinau.

XXII

Šalčių vis nėra, sniegas krinta ir gula ant minkštos žemės. Bet prisnigo — galybė! Darbininkai nusiplūkė tiesdami rogių kelią į mišką ir į malūną; naktimis jau šalvena, rytoj galės šitą kelią atnaujinti.

Susitinku Kabliadirbį, jam iš sniego nieko gero, dabar Mako patalus teks paslapčia džiovinti alaus darykloje. Baigėsi jo smagios dienelės. Be to, įgriso jam sugyventinis, senasis Fredrikas Menza — vis guli, nesikelia, o mirti nemiršta, ir ką čia padarysi, jau Kabliadirbys ir vienaip, ir kitaip — net buvo nakčiai anam į nosį prikišęs vilnų, o rytą žiūri: tasai guli prasižiojęs, ir iš nosies stirkso vilnos, gailu žiūrėti, ir teko Kabliadirbiui vėl jai ištraukinėti. O kai Fredrikas Menza ėmė kvėpuoti pro nosį, tuoj vėl pradėjo savo „bo bo bo".

— Nė žodžiais nepasakysi, kuo jis kambarį prismardino,— sako Kabliadirbys apie savo bendrą.— Kartais aš tiesiog dūstu, man akys temsta — tokia smarvė. O jei atidaryčiau nakčiai langą, juk pamatys, išgirs, iš kažinkur subėgs: „Uždaryk, Fredrikas Menza peršals!" Ir tegul peršaltų, jam tik tokia išeitis. Taip jiems tiesiai ir drožiu. Jau jam bus gal šimtas dešimt ar šimtas dvidešimt metų, man net bjauru, kai pagalvoju apie šitokį amžių, tegu Dievas atleidžia man, nusidėjėliui. Argi tai žmoniška, stačiai kažkokia gyvulystė. Jis ėda dieną ir naktį, daktaras sako, tai todėl, kad jo skrandis geras. Ak, susirgtų skrandžiu, o man, tarkim, tektų jam kompresus dėti, tai aš tokį kompresą užkraučiau! Na, kokio galo jam gyventi? Pasiimtų jį Viešpats vardan Kristaus, ir visas kambarys būtų mano. Nebeištversiu, man reikia kvėpuoti, langą praverti; o kol šitas lavonas — na, argi ne? — šičia guli, lango nepradarysi! Ir amžinai tą savo „bo bo bo", tik pabunda ir pradeda. O prasmės jokios, šiaip garsas. Sykį pabandžiau jam į ausį čiulbėti, jį palinksminti, kad laiką, vadinasi, lengviau praleistų, tai jisai įsiuto, snukį perkreipė, lyg būtų kas ylą jam suvaręs. Anava marškiniai kokie, ar keisi, ar nekeisi, vis vien išterlios, juk drybso tiesiog ant išėdų, ant trupinių, ir sienos, ir lubos — viskas apteršta.

Man šiurpu darėsi, kai klausiaus Kabliadirbio, turbūt jis blogas žmogus, visai pamiršęs, kad senatvę reikia

gerbti, kad geriau jaunam pakentėti negu senelį nuskriausti. Aš atsakiau, kad jis padarytų gerą darbą Dievo ir žmonių akyse, jei nepagailėtų varganam luošiui šilumos ir atidos, nepatingėtų jį pagirdyti ir apkamšyti antklode.

— Bet aš naktimis dūstu nuo dvoko! — sušuko Kabliadirbys.

O, kaip jis sunuožmėjo!

Valandų valandas sėdėdavo jis su Kalade ir minėdavo Bramaputrą, va, girdi, ji mirė, o kaip ją visi mylėjo. Ir Ulė Prasčiokėlis buvo geras žmogus, visada pagelbėdavo, tik sutarti su juo niekaip nebuvo įmanoma, pernelyg jau karštakošis. O Bramaputra niekuomet neužsiplieksdavo, vis meilumu, meilumu, ak, būdavo, niekada nepraeidavo pro tikrą meilę.

— Ne, ne! Nepraeidavo! — pritaria Kaladė ir linksi savo didžiule makaule.

— Vadinasi, tebūna jai vanduo minkštu patalu,— sako Kabliadirbys.

Iš šitos jųdviejų draugystės daugiau laimėdavo Kabliadirbys. Kaladė stovėdavo sargyboje, kai tas darė savo slaptas operacijas alaus darykloje, ir dar tarnavo kaip taikinys amžinoms pašaipoms bei juokeliams. Tačiau labai baisus ir galingas buvo Kaladė, kai sykį jis griebė savo kankintoją už gerklės ir ėmė smaugti, Kabliadirbiui net liežuvis iš burnos išlindo, o paskui jis ilgai negalėjo nieko nuryti, taip jam skaudėjo gerklę.

Apskritai tarp Siriluno gyventojų neretai kildavo batalijos. Sirilunas, tiesą sakant, buvo ištisas miestelis su savo plačiai išsibarsčiusiais namais ir krautuvėlėmis, ir reikėjo būti labai atsargiam, pavyzdžiui, sukant už namo kampo, kad netyčia nepakliūtum į ermiderį. Tarkim, Svenas Sargas jau toks taikus, sukalbamas žmogus, bet ir jis nebuvo nei aklas, nei kurčias, ir ne visuomet sutikdavo žiūrėti į viską pro pirštus. Kartkartėmis jis mirtinai nusigerdavo, ir tuomet, pradėjęs triukšminga linksmybe, visuomet baigdavo grėsmingais grasinimais. Jo žmona Elena, buvusioji kambarinė, tokiais atvejais privalėjo visiškai atsiduoti jam, aiškinti, kad ji mylinti jį labiau užviską pasaulyje. Bet štai prieš Kalėdas Svenas Sargas nepasitenkino Elenos užtikrinimais ir nurimo tik po to, kai atėjo Hartvigsenas ir ilgai jį įtikinėjo.

Kadais puikus dainininkas ir šokėjas, Svenas Sargas dabar nebeteko savo šaunumo, vis dažniau stovėjo nuo-

šalyje, žiūrėdamas į šokančiuosius. Jiedu su Elena turėjo vaikutį, juodaakį berniuką, kadangi mamos ir tėvo akys mėlynos, visiems buvo aišku, kad kūdikio tėvas — patsai Makas. O, Makas turėjo daug vaikų šeimose, kurios pas jį dirbo, ir jis visada laiku ištekindavo mamas, o ir paskui jomis rūpindavosi, kaip ir dera ponui. Kalbėjo, kad Makas šiuo metu turi devynias mylimąsias vien Sirilune, o dar įvairiose kitose vietose, taip pat savo namuose! Dabar atėjo metas tekėti jaunajai Petrinai. O jai neatsirado geresnio vyro kaip Kabliadirbys.

Oi tas Kabliadirbys! Vargšas komediantas. Taip, jis galėjo paukščiu čiulbėti, tačiau netiko jokiam tikram darbui, užtat buvo pasirengęs visada pataikauti Makui, viską vykdyti, ką lieps šeimininkas. Petrina buvo aštuoniolikmetė, tačiau stambi, prinokusi pagal savo metus, tiesiog neįmanoma buvo nesigrožėti, kai ji eidavo per kiemą. Jeigu jau Kabliadirbiui tenka turėti šeimą, tai tuo labiau būtina, kad luošys greičiau numirtų ir užleistų vietą, kitos išeities nėra. Kad tiktai Viešpats Dievas greičiau pasiimtų Fredriką Menzą!

Visa tai svarsto Hartvigsenas ir Svenas Sargas, o aš, Hartvigseno pakviestas, sėdžiu ir klausaus. Svenas Sargas atsigavo po gertynių, bet vos tiktai kas, tuoj ir paleidžia bjaurų, piktą žodį. Hartvigsenas nesikeikia visiškai, užtat jis prisiekinėja, kad Makui netrukus teks pakeisti savo nepadorų gyvenimą.

— Nenorėčiau daugiau apie tai girdėti,— kalba jis.— Tik aš ir galiu jį paveikti. Artimiausiomis dienomis pas jį užgriūsiu.

— Gerą darbą padarysite,— atsako Svenas Sargas.— Mūsų moterys per jį neturi ramybės. Greit jau Kalėdos, ir vėl jis, manding, jas kratys, tai jau tikriausiai.

Hartvigsenas atsako:

— Na, dar nežinia, ką mes su Benoniu Hartvičium nuspręsim! Ar jis jas čiupinės, ar gal ne.

Hartvigseno nepalaužė katastrofa, nesugniuždė dideli nuostoliai, ne, jis netgi dar labiau dabar pučiasi ir giriasi savo galia. Jis beveik jau nusprendęs varyti nuosavą biznį, greta bendro su Maku, pirkti pavasariop garlaivį ir gabenti menkes jau ne į Bergeną, o tiesiai Ispanijon, ir tapti įžymiu Bergeno pirkliu! Bet Makui jis neatleido už katastrofą, ir laukė tinkamos progos, kad atsiteistų. Taip man atrodė. „Jau mes jam atsidėkosim!" — kalba

jisai mąsliai, vis linksėdamas galva. Kai atsisveikinome su Svenu Sargu, jis vėl kibo prie manęs, kviesdamasis mokytojauti. Jis tiesiog esąs pažemintas, kad Sirilune yra namų mokytojas, o jis štai neturi.

— Tarsi man lėšų neužtektų mokytoją pasamdyti,— tarė jis.— Na, dėl atlyginimo, tai šita mano ranka jums dvigubai sumokės! — pasakė jis.— Eime su manim, gal mano žmona jus prikalbins.

Mes truputį paėjome, ir tada Hartvigsenas prisiminė kažkokį reikalą Sirilune ir paleido mane vieną. Taip, Hartvigsenui vėl atsirado reikalų Sirilune, reikalų su baroniene Edvarda, ją kamuoja mirtinas nuobodulys, jai reikalingas kas nors, kam išlietų širdį. Ji jau atskleidė Hartvigsenui savo santykių su leitenantu Glanu peripetijas ir dabar stengiasi visom jėgom jį patį suvystyti. Roza į tai žiūri ramiai, ji išsigydė nuo pavyduliavimo, o ir ne tas jai dabar galvoje.

Svetainėje jos neradau. Vadinasi, vaikšto su Marta, taip pamaniau. Bet kad neatrodytų, jog vėl braunuosi pas ją, kai išėjęs vyras, aš parašiau raštelį, girdi, pats Hartvigsenas mane pakvietė. Tuo tarpu išgirstu laiptuose balsus ir žingsnius; pasirodo Roza su Marta. Roza iš nuostabos sustoja tarpduryje. Ji droviai sako:

— Mudvi buvome viršuje, mokėmės. Et, anokie ten mokslai, šiaip sau.

O ko jai drovėtis? Roza puikiausiai išauklėta, ji daug išmokusi, kodėl negali mokyti Martą rašto?

Bet gal tasai drovėjimasis todėl, kad laukiasi,— kaip tai puiku! Dar niekad ji neatrodė tokia graži.

— Tu galėtum nueiti į Siriluną,— pasakė ji Martai.— Benonis pas Sveną Sargą. Ar jūs jį matėte?

Aš atsakiau:

— O kaipgi! Aš juk tyčia atsėlinau pas jus, tikėdamasis rasti vieną.

Ji palingavo galvą, bet man atrodė, kad aš jai ne toks jau nemielas kaip anksčiau, ji netgi šypsojosi. Aš tęsiau tuo pačiu tonu, aš pagalvojau: įdomu, kaip elgtųsi Munkenas Ventas.

— Aš nuolat čionai ateinu, mane čia traukia ir traukia,— pasakiau.— Aš visai nusikamavau.

— Bet aš ištekėjusi,— tarė ji.

— Aš jus pamačiau gerokai prieš ištekant ir iš pat pirmo žvilgsnio — aš jūsų!

Aš, ak, atsimenu, viską atsimenu: tada ji pažvelgė į mane smalsaudama ir, ko gero, su džiaugsmu. Ne, nežinau, ten gal buvo tik smalsumas.

— Viešpatie Dieve, kas gi tai? — sušuko ji.— Ko jūs norite, aš nesuprantu?

— Ko aš noriu! O ko paprastai norima? Jūs akmeninė, ar kaip? Mane visai nukamavo fokusai ir komedijos, atėjau užbaigti. Ir darykit su manim, ką norite.

Oi, kvailys, kvailys! Man vėl pasirodė, kad jai patinka mano užsispyrimas, mano karščiavimasis, jos lūpos suvirpėjo, lyg ji graudintųsi. Tada pamato ant stalo raštelį, skaito mano atsiprašinėjimą už tai, kad atėjau, ir suvokia, kad aš visai ne toks neapdairus ir drąsus, kokį vaizdavosi.

— Aaa, tai jus Benonis pakvietė! — tarė ji.— Taip ir maniau.

Aš nieko neatsakiau, ne, bet nenorėjau daugiau tvardytis. Juk taip gerai viskas klostėsi. Aš atsistojau prieš ją, pažvelgiau į ją ir staiga tariau:

— Oi, oi!

Ji irgi pasižiūrėjo į mane, nusijuokė ir tarė:

— Kas gi čia jums? Liaukitės, nusiraminkit!

Man kilnojosi krūtinė, aš apmiriau iš baimės ir staiga žengiau prie jos ir apglėbiau. Virpėjau kaip drugio krečiamas ir tylėjau, tik bandžiau skruostu prisiglausti prie jos veido, peties, kaklo. Visa tai užtruko tik mirksnį, ji lengvai išsivadavo iš mano glėbio ir užsimojusi pliekė man per žandą. Lyg būtų koks verpetas susisukęs mano galvoje, ir aš šlumštelėjau ant kėdės.

Antausis!

Vargšė Roza, jai prireikė nemažai pastangų, kol mane nuramino ir užglaistė savo kaltę. Pagaliau šiaip taip atsikvošėjau. Ji kalba, juokauja, beria klausimus: „Kaip jūs taip? Kodėl? Kur, kada šito išmokote? Nieko panašaus gyvenime nemačiau! Na, dabar jūs turbūt nieko panašaus nesigriebsite?"

Kai mano galva galutinai išsiblaškė, vėl pasinėriau į savo nuolatinį nusižeminimą, aš jau džiaugiausi, kad Roza bent neišgrūdo manęs per duris. Ne, Munkeno Vento užmojai ne man, mano visiškai kitokia natūra, va, jis gali bet kam galvą apsukti. Ak, jam atleidžiami laukiniškiausi išsišokimai.

Mudviem su Roza viskas palengva grįžo įpraston vagon. Ji sėdėjo jau visai rami, ji paklausė:

— Jau praėjusį kartą jūs atrodėte kažkoks keistas, ne savam kailyje. Ar pamenate?

— Et, atsitiktinumas,— atsakiau išsisukinėdamas.

— O kodėl jūs taip retai lankotės? — tarė ji.— Mes jau net kalbėjomės apie tai su Benoniu.

Aš vėl ramutėlis it ėriukas, vis kokčiau, vis nykiau mano širdžiai, ir aš sakau:

— Ar nesilankau? Bet lankaus pas jus, lankaus, ačiū. Tačiau, regis, jums geriau, kai manęs nėra, toks mano įspūdis. Jūs gyvenate sau, neliūdite, o kai tik aš ateinu, prisimenate senus dalykus ir nuliūstate. Jau geriau man laikytis atokiau nuo jūsų ir žinoti, kad jums linksma.

Bet vėliau vis dėlto ryžausi dar vienui vieną kartą išbandyti Munkeno Vento metodus, pirm atsisakydamas jų galutinai. Juk iš pradžių viskas taip gerai klostėsi!

XXIII

Baronienei vėl nieko kito neliko kaip griebtis dievobaimingumo. Oi, kokia ji plevėsa ir nelaimėlė! Žaidimo su Hartvigsenu užteko tik porai savaičių, o ir ko vertas žaidimas — šiaip tuščia gaišatis, juk Hartvigsenas nė žodžio nesuprato iš to, ką ji kalbėdavo!

Ir štai ji liepė sudeginti garsiuosius tėvo patalus, taip, baronienė ryžosi, o Jensas Gimdytojas, jos ištikimas tarnas, pridėjo savo rankas prie šito sumanymo. Jensas Gimdytojas reikalą išmanė, jis pasirinko mėnesėtą naktį, kai patalai džiūvo alaus darykloje, ir įmetė į kaminą uždegtų smaluotų pakulų. Akies mirksniu patalai užsiliepsnojo ir žuvo. O ilgakojis Jensas Gimdytojas keliais vikriais šuoliais nušoko nuo stogo ir pasislėpė už gretimo namo. Aš visa tai mačiau pro savo langą.

Taip, aš buvau viso šito liudininkas, nes stovėjau ir žiūrėjau. Baronienė neslėpė nuo manęs savo sumanymų, ne, ji sąžiningai ir atvirai stojo prieš tėvą, kuris sau leido tą nedorą komediją su vonia savo paties namuose. Ji ir man atskleidė savo planą, visiškai nereikalaudama iš manęs tatai slėpti. Tenka prisipažinti, aš įvertinau man parodytą pasitikėjimą ir likau nebylus kaip žemė. Baro-

nienė mane papirko savo subtilumu, taip, ji elgėsi kaip išsiauklėjusi ir kilni asmenybė.

Bet Makas, šitas valdingas kunigaikštis, ak, jis nebūtų Edvardos tėvas ir nebūtų Makas, jei tokiu atveju sutriktų. Nespėjo Kabliadirbys jam pranešti apie atsitikimą, o jis jau paskleidė žinią, kad aukšta kaina superka pūkus ir plunksnas. Buvo kalbama, jog jau jam tekę sykį tokios priemonės griebtis, kad įsitaisytų Kalėdoms naujus patalus. Ir štai — praėjo vos keletas dienų, kai į Siriluną ėmė srūti begalės pūkų iš tų kiemų, kurie fiorduose rinko plunksnas ir kiaušinius.

Taigi kokia prasmė deginti Mako patalus?

Tačiau baronienė buvo nesulaikoma. Taip, nes buvo ir dievobaiminga, ji užsimojo žūtbūt užkirsti kelią tėvo kalėdinėms pramogoms. Užsiminus apie kratą, ji būtinai suspausdavo lūpas ir linguodavo galva. Šis paprotys buvo toksai: Siriluno moterys per Kūčias turėjo pasivogti nuo šventinio stalo po sidabrinę šakutę arba šaukštą ir paskui eiti kratai į Mako miegamąjį. O, Makas mokėjo ieškoti savo šakučių ir šaukštų, jo atkaklumas šiuo atžvilgiu buvo neprilygstamas, per vieną vakarą pas jį galėjo pasibūti net šešetas moterų. Taigi, Makas buvo nesuvaldomas ištvirkėlis. Bet labiausiai mane stulbino tai, kaip jis gebėjo šitoms moterims, žinančioms jo užgaidas, įskiepyti klusnumą. Ištisus metus — nė vieno nusiskundimo, ne, kur ten! Didžiausias pagarbumas. Dievaži jis turėjo nepaprastą gebėjimą valdyti ir mokėjo išmintingai naudotis savo gebėjimu. Man tai buvo didžiausia mįslė.

Tuo tarpu nenumaldomai artėjo Kalėdos. Sirilune be atvangos lankėsi pėsti ir važiuoti, nuo ryto ligi vakaro krautuvėje, prieplaukoje — visur zujo žmonės. O aš gavau Rozos tėvų kvietimą apsilankyti pastoriaus sodyboje, jie tokie vieniši, aš padaryčiau paslaugą ir palengvinčiau jų dalią, jeigu kartu praleisčiau Kūčias. Pasitariau su Maku ir baroniene, abu man sakė, kad jiems, aišku, stigsią manęs, tačiau aš turįs pamaloninti pastorių Barfudą su žmona. Pasikalbėjau ir su Roza, ir ji manęs prašė neįžeisti jos tėvų. Nusprendžiau leistis kelionėn iš ryto Kūčių išvakarėse ir eiti per bendruomenės mišką.

O čia dar Viešpats, regis, atsiminė, kad laikas pasiimti Fredriką Menzą. Skrandis, ligi tol viską atlaikęs, staiga atsisakė ir senis pavojingai susirgo. Jo duktė, jaunesniojo malūnininko žmona, stropi ir maloni būtybė, at-

sirado prie tėvo patalo ir išbudėjo visą natį. Bet ji pati turėjo vaikų ir negalėjo ilgai juo rūpintis. Ji grįžo namo, paprašiusi Kabliadirbį dėti ligoniui šiltus kompresus, bet — Viešpatie! — ką tas pridarė! Po poros parų paaiškėjo, kad vietoj šiltų kompresų Kabliadirbys dėjo ledus, ir, to maža, šitais ledais dar trynė ligoniui pilvą. Seniui kas valandą darėsi blogiau, jį krėtė šaltis, burna persikreipė ligi pat ausų. Dar niekuomet tikriausiai stiprus senis nesijautė taip blogai, o juk nieko ir suprasti nepajėgė, baisiausiai keikėsi, be to, regis, prisiminė, ką visą savo sąmoningą gyvenimą darydavo patekęs į tokią kebeknę,— jis siaubingai burnojo ir iš visų jėgų spjaudėsi. Buvo baisu visa tai matyti ir girdėti, tiktai skausmui atlėgus, senis netekdavo sąmonės ir varydavo savo „bo bo bo". Ir tada Kabliadirbys, netverdamas iš pasibjaurėjimo, smukdavo pro duris. Ne, šitas žmogus dievaži užmiršo, kad senatvę reikia gerbti ir paklusti seniesiems.

Bet vargšas Fredrikas Menza ir šįsyk nenuėjo pas Viešpatį. Kabliadirbį nutvėrė už rankos ir nuo pareigų nušalino. Jo klausė, ar norėjęs pribaigti senį. „Nieko panašaus,— atsakė jisai.— Mūsų krašte, iš kur aš kilęs, visuomet mes trinam ledu, jeigu kas pilvui". Kai baronienei pasakė, kas atsitiko, ji dar labiau kliovėsi dievobaimingumu ir prie ligonio patalo pasodino Jensą Gimdytoją. Toji baronienė tikrai buvo geraširdė.

Ir Fredrikas Menza išsikapstė, labai jau buvo ištvermingas senis.. Mielaširdingai rūpinantis Jensui Gimdytojui, jis vėl atkuto, vėl, ačiū Dievui, tapo koks buvęs, gulėjo, miegojo ir valgė. O jau kaip mes visi džiaugėmės, kad jis pasitaisė, kad per Kalėdas sodyboje nebus ligos nei mirties, taip, malonu ir smagu buvo justi, kad Fredrikas Menza guli sau netoliese ir kvėpuoja. Ir jeigu jo ko nors paklausia, jis aiškiai ir žvaliai atsako: bo bo bo! Ir visa šneka.

Taigi, rytoj man kelionė. Iš vakaro man prinešė dovanų, daugybę mielų niekučių iš visų — iš mergaičių, iš baronienės, iš paties Mako. O dabar, prieš miegą, eisiu mažumėlę pasivaikščioti, nusileisiu į prieplauką, ir juk nebus jokios nuodėmės, jeigu linktelėsiu praeidamas Rozos namams. Tiesa, rytoj irgi eisiu šituo keliu, tačiau atsisveikinsiu su ja jau šiandien, šitaip geriau išsimiego-

siu. Labos nakties, labos nakties, ir tegu tave saugo Viešpats!

Pasibundu tamsoje, uždegu žvakę, rengiuosi. Kelias neartimas, reikia laiku išeiti. Papusryčiauju, pasikliauju Dievo valia ir einu iš kiemo. Prie Rozos namų vėl nusilenkiu ir visus visus tenykščius sveikinu su prasidedančiomis šventėmis.

Rytas ūkanotas, niūrokas; snaigioja. Tačiau eiti man lengva, nors žingsniuoju neliestu, šviežiu sniegu. Apie kelią išsiklausinėjau gerai, taigi klysti nepaklysiu, o ir pats takas mane nuves, jis eina per gūbrį. Kurį laiką einu bendruomenės mišku ir staiga išgirstu balsus, matau kelis žmones: čia Hartvigsenas, Svenas Sargas, su juo dar du, jų rankose kirtikliai ir kastuvai, jie kasa didelę duobę.

Hartvigsenas linktelėjo man ir tuoj sukomandavo:

— Kaskit, vaikinai, kaskit, keturių aršinų ilgio, trijų pločio. O aš truputį palydėsiu studentą.

— Kam gi tiktų šitoks kapas? — klausiu kiek juokaudamas.— Bene dviem?

Bet Hartvigsenas laikosi oriai, nė nešypteli.

— Taigi, iš tiesų bus kapitališkas kapas,— atsako jis.— Čia mes Mako vonią drauge su patalais laidojam.

— Ką jūs sakote!

Hartvigsenas linkteli:

— Juk niekas, išskyrus mane, su juo negali susitvarkyti.

„Tai Hartvigsenas nutarė atkeršyti savo kompanionui už katastrofą,— pagalvojau.— O ką, neblogai sumanyta!" Ėhė, Hartvigsenas vis neįstengė pamiršti, kaip apsišovė apdrausdamas pats savo laivą. Ir štai atsivedė į mišką tris vyrus, kurie suinteresuoti užkasti Mako vonią į šaltą žemę. Svenas Sargas, kalvis ir kubilius, kur jau! — dar geras tuzinas vyrų labai mielai kastų šitą kapą.

— O kokios gali būti pasekmės? — paklausiau ir pagalvojau, kad Makas ne iš tokių, kuriuos galima įgrūsti kertėn.

Ir pats Hartvigsenas tikriausiai taip manė, labai nešoko pūstis, nepasakė: „Už pasekmes aš atsakau!" Ne, priešingai, ėmė teisintis, klausė, kaip tatai man atrodo: Makas paskelbė, kad superka pūkus ir plunksnas, kainos pakilo, žmonėms apsimoka ne dirbti, o bėgioti pakrantėmis paskui paukščius. Argi čia tvarka? O Kalėdos čia

pat, ir vėl vyrai nusilaks, o bobos eis paeiliui į Mako kambarį.

— Na, o kai Makui prireiks patalų? — paklausiau aš.

Tada Hartvigsenas suvis nusiminė ir susimąstė, juk Makas buvo gerbiamas ponas, nepasiginčysi.

— Tiesą pasakius,— pagaliau prabilo jis,— aš ne pats šitą laidojimą tvarkau, galima sakyti. Edvarda man pritaria, netgi, turiu prisipažinti, tai iš esmės jos idėja.

Tada išsyk visas sumanymas man pasirodė ne toks rizikingas. Baronienės tvirta ranka, ji ir anksčiau, būdavo, pristabdydavo tėvą.

— Tada aš ramus,— atsakiau.

— Patys suprantate,— tarė Hartvigsenas apsiraminęs,— be Edvardos žinios mes vonios neištemptume iš namo. Tai jinai išsiuntė visus tarnus. Jums galiu pasakyti — į ją tiesiog gailu žiūrėti, ji pasidarė tokia dievobaiminga, visąlaik nuliūdusi! Tai kaip nepagelbėsi žmogui tokiu reikalu, turėtum būti iš akmens?

Priėjo kubilius ir iškilmingai tarė:

— Viskas paruošta!

Vyrai atnešė krūmuose paslėptą vonią ir atsargiai nuleido į duobę drauge su patalais. Viską uždengė maišais, tarytum bijodami suteplioti.

Ir štai trigulė cinkuota pabaisa stovėjo kapo duobėje, kad netrukus joje pradingtų. Pats kalvis lankstė ir litavo šitą vonią iš sunkių lakštų. O patalai buvo apvilkti raudonu šilku.

— Po akimirkos vonios nebebus! — tarė Hartvigsenas ir tikrai neketino juokauti prie atviro kapo.— Vyrai, vykdykit savo pareigą!

Ir kalvis su kubilium ėmė berti žemes ant Mako vonios.

Aš atsisveikinau su jais ir keliavau toliau. Dabar snigo smarkiai, eiti buvo slidu, tačiau Dievo padedamas atsidūriau tolimoje pastoriaus sodyboje dar gerokai iki sutemų. O mane pasitiko išskėstomis rankomis.

Ten išbuvau visą Atkalėdį, bet neišmanau, tiesą sakant, ką būtų verta aprašyti, gal mano paties jausmus ir mintis, užplūdusias šiuose mieluose namuose. Mano žvilgsnis užkliūdavo tai už Rozos siuvinėlių, tai už nėrinio, jos dvasia dvelkė kambariuose, kur ji taip ilgai gyveno. Ak, kokia sklidina tomis dienomis buvo mano širdis, kaip dažnai pravirkdavau. Būdavo, aptinku staiga

knygą, gaidas, užrašytas Rozos ranka, ir visomis išgalėmis tvardausi, kad visai nepraskysčiau, ant kiekvieno laiptelio, ant kiekvieno tako pagalvodavau: čia vaikščiojo Roza! Jie vis klausinėjo mane apie dukterį, ar sveika, ar linksma, ar jai gera gyventi? „Taip, taip, viskas gerai",— atsakydavau. Gėda prisipažinti, bet aš juk tikriausiai melavau tiems geriems žmonėms, Rozai teko, manding, daug širdperšų!

Pastorius Barfudas buvo puikus oratorius, tad per šventes į bažnyčią prisikimšdavo žmonių. Tačiau pastoriaus mėgstamiausias užsiėmimas buvo klajonės po pievas ir miškus, žvalgymasis aplink ir galvojimas apie šį bei tą. Jis pats man sakė, kad niekur nesijaučia taip arti Dievo kaip girioje. Gal ir nebuvo jis labai dievobaimingas žmogus, užtat geras ir patyręs. Jis skaitė prancūziškai ir vokiškai ir labai daug išmanė.

Iki Naujųjų Metų apie medžioklę nebuvo ko galvoti ir ilgiausias valandas sėdėjome mes trise, ir ko tiktai mes neprišnekėjom. Sėdėdama prie kortų stalelio, pastorienė dėliojo pasjansą. Ji buvo geraširdė, meili, su blondiniu kykučiu kaip ir mano mama. Temstant, o žiemą tai trunka ilgai, aš skambindavau fortepijonu viską, ką tik mokėjau atmintinai. Paskui, kai jau uždegdavo žvakes, dar valandžiukę skambindavau iš gaidų, paliktų Rozos. Ramūs, tykūs vakarai. O rytmetį kartą ilgai vaikštinėjau palei kaimynines ūkininkų sodybas.

Iš mūsų medžioklės, tiesą pasakius, nieko gero neišėjo; pastorius, būdavo, duodavo man šautuvą ir vesdavosi kartu. Jis, aišku, greit suprato, kad aš joks medžiotojas, tačiau turiu norų ir gabumų, tik trūksta patirties. Pastorius Barfudas buvo mąslus ir įžvalgus žmogus, ko tiktai jis nežinojo apie paukščius ir žvėris, uolas ir miškus, buvo sukaupęs įdomių savo stebėjimų, tuo tarpu aš tenkinaus menkomis gamtos istorijos žiniomis, pasemtomis iš knygų — o knygos kartais ir meluoja. Pavyzdžiui, pastorius tikino, kad visos šitos teorijos apie naudingus ir žalingus gyvūnus oi kokios paviršutiniškos. Nėra žalingų gyvūnų, visi gyvūnai tarnauja gamtos tikslams. Sunaikinsi lapes — per daug prisiveis voverių. Voverės renka miške smulkiųjų paukščių kiaušinėlius, bet visai nelikus smulkių paukščių — neapsiginsi nuo vabzdžių. Ne ne! Gamta žino, ką daro!

Man visa tai buvo naujiena. Užtat po šitos mūsų medžioklės aš galėčiau keliauti po miškus su Munkenu Ventu, nesijausdamas žioplas nemokša.

Per Tris Karalius atsisveikinau su pastoriaus pora ir išėjau į Siriluną. Eidamas pro vonios laidojimo vietą, mačiau lygų, dailų plotelį, užpustytą šviežiu sniegu.

XXIV

Jau ir po Kalėdų, tiesa, per jas Sirilune neišvengta šiokių tokių nuotykių.

Kūčios praėjo, galima sakyti, sklandžiai, baronienei pavyko apšauti tėvą, krata neįvyko, baronienė pati atėjo į virtuvę ir išreikalavo iš moterų visas dingusias šakutes ir šaukštus. Kubiliaus ir jaunesniojo malūnininko žmonos pamėgino priešintis, bet baronienė liepė Jensui Gimdytojui žnaibyti jas taip, kad liktų mėlynės, šitaip jai grąžino visutėlį sidabrą.

Už senovinio papročio sulaužymą Makas atkeršijo tuo, kad naktį visai negulė į patalą, o išėjo iš savo namų ir tik paryčiais grįžo. Niekas nežinojo, kur jis dingo, pats apie tai tylėjo, tačiau, regis, liko patenkintas praleista naktimi. Jis pasišnekėjo su anūkėmis ir kaip visada buvo solidus ir mandagus.

Tačiau štai koks dalykas: juk vonią palaidojo, vadinasi, ir iš Kabliadirbio atėmė duonos kąsnį. Ką dabar žmogus turėjo veikti? O Petrinai, jo nuotakai, manding, atėjo laikas tekėti, ar ne? Visa tai buvo baisiai keblu, ir baronienė nuolatos tarėsi su Hartvigsenu.

O blogiausia, kad, regis, pašlijo Mako sveikata. Jis vietos sau nerasdavo be maloniosios vonios, ji buvo jo kasdieninė būtinybė, nepakeičiamas gėris. Bet nebuvo ko tikėtis, kad Hartvigsenas, visiškai nesinaudojęs vonia, supras šiuo atžvilgiu kompanioną ir argi jis suvoks, kad be dviejų moterų pagalbos tinkamai neišsivanosi? Kompanionai niekaip negalėjo susitarti, jie paprasčiausiai ir nesišnekėjo. O juk buvo metas siųsti laivus į Lofotenus, viskam reikėjo priežiūros.

— Jis mano akyse visai netenka pagarbos,— kalbėjo Hartvigsenas apie kompanioną.— Et, tegu sau žaidžia niekniekiais, vis vien reikalai nuolat ant mano sprando.

Kadangi vonia dingo, o Makas tylėjo, tai Hartvigsenas tuo labai pūtėsi, cinkuotos pabaisos pašalinimą nuo žemės paviršiaus jis laikė vien savo nuopelnu, nežinia kokiu įtakingu ir galingu vaizdavosi! Jeigu nebūtų reikėję Sveno Sargo siųsti į Lofotenus, jis tikriausiai būtų išruošęs jį paimti garlaivio ir gabenti menkes net į pačią Ispaniją. Kur ten! Jis dar daugiau pridarydavo savo pasipūtimu ir koks atrodydavo juokingas! Pavyzdžiui, susigalvojo nueiti į bažnyčią su naro kostiumu.

— Kaip jums atrodo? — klausia jis manęs. O kadangi aš netekau žado ir negaliu nieko atsakyti, jis tęsia: — Turbūt dar niekas su tokiu apdaru į bažnyčią nevaikščiojo, ar ne? Kaip jums atrodo, juk į mane labiau žiūrės negu į pastorių? Savaime aišku, nusivesiu ir Sveną Sargą, kad orą pūstų.

Tada ir pagalvojau, jog tasai, kuris į savo vestuves atėjo su botfortais, norėdamas pademonstruoti atokių šcherų gyventojams kailinę avalynę, lengvai gali pasirodyti bažnyčioje su naro kostiumu, taip, o kas jam atsitiks. Bet jeigu jau reikalauja mano patarimo, tai aš kraipau galvą ir atkalbinėju nuo rizikingos užgaidos.

— Taip tatai, jūs esate santūrus žmogus, pernelyg daug sukate galvą,— sako jis.— O juk neblogas bažnyčiai rūbas; pats tas. Ir kam jis man! Tik tuščiai guli. Edvarda irgi sako — kodėl neapsivilkus.

Štai kokių akibrokštų galėjo sugalvoti mieloji baronienė Edvarda; amžinai jai tarsi knietėjo, tarsi kas kurstė, ji puldinėjo iš nevilties į dievotumą, bet ir nesutramdomam pykčiui ji rasdavo vietos savo širdyje. Oi nepastovi, nepastovi baronienė!

Bet neilgai trukus Hartvigseną apniko kitokie rūpesčiai negu tie svarstymai, ar verta eiti bažnyčion su naro kostiumu. Vieną rytmetį Makas nulipo iš savo miegamojo į kontorą susijuosęs dideliu raudonu šaliu. Daug kas jį matė, žinia pasklido po visą sodybą. Vadinasi, Makui užėjo skrandžio skausmai.

Visi sunerimo — ir seni, ir jauni, bet patsai Makas laikėsi vyriškai, savo kamavimuisi neteikė pernelyg didelės svarbos, tik bemaž nieko nevalgė, ir kai baronienė paklausė, kas jums, atsakė atsainiai: „Et, nieko, mano senieji skausmai pašėlo!"

Praėjo kelios dienos, Sirilunas lyg aptilo. Tiesa, nors Makas vaikščiojo susijuosęs savo raudonuoju šaliu, bet

kaip ir anksčiau stovėjo prie kontorėlės, jokio pavojaus nebuvo. Mes visi dėl to jautėmės nejaukiai, o Hartvigsenas liovėsi galvojęs apie lankymąsi bažnyčioje.

Pagaliau žvejai jau susiruošė į Lofotenus, laivai parengti kelionei. Didžiausias ermideris, žmonėms reikia atiduoti įrankius ir proviantą, škiperiai Svenas Sargas ir Viladas nusivarė nuo kojų. Ir štai vieną gražią dieną kontora liko tuščia, Makas tenai nenulipo, jis liko patale.

Kas darėsi sodyboje ir aplink ją! Buvo, aišku, Hartvigsenas, taip, žinoma, Hartvigseno visur pilna, bet kontora tai tuščia. Pajamų-išlaidų knygos, sąskaitos, laiškai, depešos, užsakymai, masalo ir druskos kainos — visų šitų dalykų Hartvigsenas neperpratęs ir dabar negalėjo suprasti ničnieko! Kur Lofotenuose tikimasi žuvų? Kokion įlankon siųsti laivus? Mako kontoroje gulėjo šūsnys depešų, ir kasmet Makas siuntė savo škunas į tai atsižvelgdamas, dabar gi Mako nebuvo. Hartvigsenas šoko jau ir prie manęs, prašė išsiaiškinti masalo užsakymą, ten kažkokios kainos ir skaitmenys — kiniškas raštas...

Kaip tik tada ir atėjo pas Hartvigseną Mako pasiuntinys, jį kvietė prie ligonio patalo. Ne, Makas ne toks žmogus, kad drybsotų lovoje, užmiršęs apie didžius darbus, nieko panašaus: tegu pas mane ateis mano kompanionas, taip jis liepė, ir tegu pasiims visus laiškus — depešas, gulinčias ant mano stalo, šitaip pridūręs. Orus ponas visada orus.

Hartvigsenas nuėjo pas Maką, tasai jam paaiškino, kaip kokiu atveju veikti, kad gautų pelną, Hartvigsenas grįžo į kontorą dar labiau pastatęs skiauterę, tik ir samprotavo, kiek reikalų reikalėlių ant jo užgriuvę. Tačiau daug ką teko daryti aklai, Hartvigsenas labai nedaug išmanė, papraščiausiai buvo turtingas — ir tiek. Pavyzdžiui, apie tuščius maišus rašoma „tara", o kokia gi čia kalba? Maišas juk visada yra maišas? Tiesą sakant, jam nepatogu kas minutę bėgioti laiptais aukštyn-žemyn ir vis kvosti Maką. „Kad tiktai greičiau tas mano kompanionas atsikeltų!" — kalbėjo Hartvigsenas.

Taigi, jam, galima sakyti, nebuvo lengva. Tiedu pardavėjai, aišku, buvo patyrę žmonės, atmintinai žinojo visa, kas derėjo žinoti stovint už prekystalio, tačiau daugiau nieko nesigaudė. Tuo tarpu Hartvigsenui pačiam dar teko gilintis į prekybą. Žmonės vis taikėsi derėtis su

Hartvigsenu, su nieku kitu, pirkėjai nujautė savo naudą ir ėmė kreiptis į jį, jei tik nesusitardavo su pardavėjais, o Hartvigsenas ne toks, kad kam nors atsakytų. Taigi, būdavo miela malonu klausytis, kaip jis trumpai drūtai spręsdavo keblumus. Ateina pas jį su savo vargana reikme žvejys, o Hartvigsenas tik linktels Stenui Ūkvedžiui: „Taip, taip, jam šeimyna ant sprando, viską užrašyk B. Hartvičiui". Ir baigta. Kai pas jį atėjo Aronas iš Hopano, ankstesnysis sidabro kalnų savininkas, Hartvigsenas savo ranka nubraukė jo senąją skolą ir liepė duoti jam veltui kas reikalinga kelionei į Lofotenus. O Aronas tarp saviškių garsėjo kaip pasiturintis.

Makas vis nesikėlė iš patalo, sulyso, sumenko ir išblyško. Pakvietė daktarą. Tasai paskyrė naujausius vaistus. Ko tiktai nedavė dabar Makui rytą vakarą! O Makas vis nėjo geryn. Pagaliau kontoroje, o ir visur gyvenimas vos nesustojo visiškai. Viskas Sirilune vertėsi aukštyn kojom, visur nei šiaip, nei taip.

Aplankau Rozą, perduodu jai tėvų linkėjimus. Hartvigsenas namie. Pašnekesys mums kažko nesimezga, aš neišmanau, ką kalbėti, perduodu jai dar ir jos kambario, jos nuobodžiaujančių gaidų labadienius, na, dar ir pastoriaus sodybos merginų. Ji atidžiai klausosi, susijaudina, galbūt kad jos tokia būklė.

— Mano žmona vis kažko baiminasi,—pasakė Hartvigsenas.— Džiaugsiuosi, jeigu jūs truputį su ja pasikalbėsite.

— Kaip Edvarda? Ar sveika? — tada paklausė Roza, norėdama kitur pakreipti šneką.

Hartvigsenas širstelėjo, atsistojo ir tarė:

— Aš juk šiaip išsitariau, be blogos valios.

Jis pasiėmė skrybėlę ir išėjo.

Roza nusekė iš paskos, jiedu pasišnekėjo priemenėje, kai ji grįžo, jos akys buvo paraudusios. Ji pasakė:

— Mes tik šiaip... aš norėjau.... niekaip nepriverčiu, kad jis šilčiau apsirengtų, kai eina į šaltį.

Pauzė.

— Taigi, vadinasi, galiu perduoti jums jūsų kambario linkėjimus,— sakau aš.

— Aaa... taip taip... ačiū, jau sakėte.

— Aš būdavau jame kasdien, daugsyk, visą sodybą regėdavau pro jūsų langelį. Kartą naktį atsikėliau ir nuėjau tenai.

Ji staiga žvilgteli į mane ir sako:

— Oi, nereikia vėl pradėti, aš prašau jūsų.

— Ne, aš vėl viską pradėsiu. Aš tik norėjau pamatyti, į ką jūs žvelgdavote, kai nubusdavote naktį ir žiūrėdavote pro langą: į žvaigždes, šiaurės pašvaistę, gretimą kiemą.

— Ten gyvena Mua.

— Taip, Mua. Kartą pas ją nuėjau.

— Ir teisingai pasielgėte. Kaip jos dukrelė? Jos vardas Antora, ji labai graži.

— Taip, ji graži. Jos akys visai kaip jūsų. Aš ją nupiešiau ir pasakiau, kad imu bučinį už darbą. Ir ji sutiko. O dar aš ėjau į Torpelvikeną.

— O tai kaip? — sako Roza.— Ar pabučiavot Antorą?

— Taip. Jos akis.

Rozos lūpos virpa, ji klausia:

— Akis? Ne, tiesiog neišmanau, ką su jumis daryti? Nejaugi vis dar mane mylite?

— Taip,— atsakiau.

— Tai, sakot, jūs ėjote į Torpelvikeną? Bet tenai nieko nėra. Tik Edvarda, kuri...

— Taip, kuri turi anglo vaiką, sero Hju Trevilano. Tyki, miela mama, ji mane pavalgydino, pagirdė, ji labai patikli, davė man palaikyti vaikutį, kol paruošė vakarienę. Sakė, kad jai nesmagu mane varginti, tačiau visai be reikalo, jos berniukas toks rubuilis, toks nuostabus žmogutis.

— O kur dar jūs vaikštinėjote?

— Kai susiruošiau išeiti, Edvarda ir sako: ačiū, kad mane aplankėte!

— Šit kaip? Labai keista!

— Taigi, iš tiesų. Pati juk valgydino, davė atsigerti! Ir kūdikį leido palaikyti!

— O paskui tikriausiai nuėjote pas lensmaną? Tačiau nieko neradote.

— Taip,— atsakiau.— Tenai nieko nebuvo, niekur nieko nebuvo. Vaikščiojau, vaikščiojau, ir niekur nieko nebuvo. Ir grįžau į pastoriaus sodybą. O kitą dieną stovėjau jūsų kambaryje prie lango ir žiūrėjau į tas vietas, kur buvau vakar, ir nieko, ničnieko neaptikau.

— Bet ne visur jūs buvote,— sako Roza ir šypsosi.

— Aš ir dar kai kur buvau.

— Argi nieko irgi neradote?

— Na, kaip čia pasakius? Juk ne pirštis ruošiausi, šiaip basčiausi po apylinkę ir dairiausi, kuo galėčiau susidomėti. Ir vienoj vietoj išbuvau ilgai ilgai, man ten buvo labai jauku. Pas Edvardą Torpelvikene.

Roza plyksteli, visas veidas parausta. Ji sako:

— Ką jūs? Ar visai išprotėjot?

— Juk ji ne akmeninė,— sakau.

— Aaa, žinoma. Ar ne akmeninė? Ką gi, kam kas patinka.

Ėėė, teisybę man sakė Munkenas Ventas, auksiniai jo žodžiai. Pačią pirmąją dieną, kai anuomet susitikom miške jis pasakė: „Meilė be atsako? Štai ką tau patarsiu: pasisukiok tu apie kokią nors „nusidėjėlę". Pats pamatysi! Tuojau pat toji, tavo pirmoji, atkreips į tave savo akis, ji tavim susidomės, ooo, ji neleis tau pražūti, ji tave sugriebs prie pat prarajos". Padori moteris visuomet neapkenčia palaidūnės, taip kalbėjo Munkenas Ventas, ji netgi gali save pasiūlyti mainais, kad tik išsaugotų tave nuo anos, palaidosios. Munkenas Ventas pats tatai išbandė, o šito garantas — kilnioji fru Izelina iš Oso. Ak, Munkenas Ventas retas šių reikalų žinovas.

Ir ką gi? Aš visgi ne Munkenas Ventas ir vėl viską pats sugadinau. Roza galvoja, ką čia jai veikti, bet aš mačiau, kad ji širsta ir griebiasi nereikalingo daikto: vis šluostė šluostė nuo fortepijono dulkes. „Viskas klostosi gerai!" — pamaniau aš.

Aš ryžausi šliūkštelėti ugnin alyvos, ėmiau taukšti apie Edvardą iš Torpelvikeno; ji tikrai ne akmeninė, ji dėkojo man už tai, kad aplankiau. Bet Roza jau klausėsi abejingai, ji liovėsi šluosčiusi dulkes nuo fortepijono ir atsisėdo į savo vietą.

— Tai va, dievaži, man buvo labai jauku pas Edvardą Torpelvikene!

— Taigi, taigi, ačiū Dievui, ačiū Dievui! — pasakė Roza.— Matote, tereikėjo jums truputį pasivaikščioti ir... tereikėjo pasižiūrėti į kitas...

— Jūs buvote teisi. Paskui kasdien aš eidavau į jūsų kambarį pasižiūrėti pro langą į jos pusę. Beje, prisiminiau: man išeinant ji tarė: aplankykite vėl!

Deja, dabar žiūrėjau į Rozą kaip vargšas elgeta, kaip pasmerktas myriop. Jos veidas nušvito, ji turbūt nudžiu-

go, kad pagaliau atsikratys nereikalingos mano meilės, ji tarė:

— Na, matote! Ko gero, susižavėjote. Ji gera, miela. Ir mano tėvas sakė, kad ji puikiai mokėsi. Vadinasi, gabi.

— Taigi,— tepasakiau aš.

— O jums dabar reikėtų ją dažniau lankyti, taip, būtinai, ar girdite? Juk apsistoti galite pas maniškius, jie džiaugsis.

Aš dar šiek tiek mėginau gelbėti padėtį sakydamas:

— Kaipgi, tai va, regis, man pavyks savo plepalais bent trumpai išblaškyti jūsiškį liūdesį.

Pakeliui į namus susitikau Hartvigseną, jis ėjo iš Mako ir buvo susirūpinęs.

— Mano kompanionas nesitaiso, jam vėl blogiau,— tarė jis.— Rytoj išplaukia mūsų laivai. Aš negaliu būti visur vienu metu, negaliu persiplėšti! O svarbiausia, kad jie neduoda jam ramybės jo paties namuose — vėl priėmė naują kambarinę.

Apie naująją kambarinę aš žinojau, ją paėmė vietoj Petrinos, kuriai atėjo laikas tekėti. Pati baronienė liepė Jensui Gimdytojui pargabenti ją iš atokiųjų šcherų, jos vardas Margreta, gražutė, jauna, ji nepriekaištingo elgesio ir, be to, dievobaiminga.

Tai dabar šita Margreta sėdi naktimis prie Mako patalo ir duoda jam lašelių,— pasakojo Hartvigsenas. Jiedu su Maku įsišnekėję, Margreta pasakiusi, kad be reikalo jis gulįs ant minkšto čiužinio, jam reikėtų gulti ant vantų.

— Ant vantų? — klausiu aš.

— Taip! Ar jūs tokį paistalą girdėjote? — sako Hartvigsenas.— Ir štai gaunu krautuvėje raštelį, palydėk, girdi, pas Maką, kadangi mano žodis lemiamas, kur jis be manęs? Pakylu pas jį, o jo išvaizda stačiai pasibaisėtina, visai suzmegęs, Hartvičiau, sako, man reikia tavo gero patarimo. Galite manim tikėti, Makas Sirilune ne kiekvienam taip tars, taigi, jis dabar be manęs nė žingsnio. Na, aš jam, žinoma, visą teisybę: kaip jis atseit mane savo laiku iš purvo ištraukė, taip ir aš jam negaliu atsakyti, kai prireikė mano gero žodžio. Ir tada jis man apie tas vantas! „To tai nebus,— sakau jam,— bobos, matyt, iš proto kraustosi!" — „Ačiū! — sako Makas,— man ir reikėjo išgirsti protingą žodį. Bet juk reikia kaip nors

pasveikti,— sako jis,— reikia kaip nors atsistoti! Juk vis guliu,— sako,— nieko negaliu daryti, tiktai galvoju ir galvoju, dieną naktį galvoju, taip netruksiu ir religijon pulti!"

Tada Hartvigsenas nutilo. Mintis apie Mako persimainymą jį taip pritrenkė, kad jam net akys išsiplėtė.

— Nuostabu!— tariau aš.

Hartvigsenas ilgai galvoja ir pagaliau sako:

— Ką gi. Nejaugi skrandžiui nėra jokio vaisto? Kuriem galam tada kvietėsi daktarą? — Ir staiga jis darosi įžvalgesnis, atsibunda jo valstietiška nuovoka, jam į galvą šauna mintis, jis sako: — Ir kvailiui aišku! Jeigu toks žmogus nesikelia iš patalo, tada jam pražūtis. Reikia jį pakelti.

— Čia ir visas sunkumas — kaip jį pakelsi?

— Taigi, taigi,— atsako Hartvigsenas. Jis žingsniuoja tolyn ir nueidamas sako: — Jeigu jau jis susiruošė pulti religijon ir ant vantų gulėti — tai atkasiu jam kuo greičiau tą jo vonią!

XXV

Ir štai vėlų vakarą vonia vėl išvydo pasaulį. Kažkoks absurdas. Baronienė ničnieko nežinojo, Roza irgi nežinojo, mes nuėjome į mišką mėnesienoje, šviečiant šiaurės pašvaistei, ir kuo greičiau baigėme šį reikalą. Žmonės buvo tie patys, kaip ir laidojant: Svenas Sargas, kubilius, kalvis, o žemė buvo puri, neprireikė nė kirstuko.

— Ne, šita vonia nebūtų atsidūrusi žemėje, jei ne Edvarda,— pasakė Hartvigsenas.— Niekad nereikia klausyti bobų!

Tie trys vyrai su kastuvais jam visiškai pritarė: nereikia, nereikia klausyti bobų; bobos yra bobos! Ir dabar visas trejetas vėl dirbo su įniršiu, jie puikiai suprato, ką daro, suprato, kad atkasa šitą prakeiktą machiną savo nelaimei, dar daugelio nelaimei, tačiau ką darysi? Mako liga — tokia bėda, kad su jokia kita nepalyginsi. Svenas Sargas turbūt ne kažkiek tų santuokos džiaugsmų ir laimėjo vonią palaidojus, taip bent atrodė, prakaitas nuo jo tiesiog varvėjo, taip jis dabar plūkėsi.

O kalvis tarė:

— Man rodos, Hartvičiau, iš jūsų priklauso už darbą, ar ne?

— Aš neapvilsiu! — atsakė Hartvigsenas.— Tik jūs patalų nesugadinkit. Aš pirmiausiai patikrinsiu. Jie, manding, raudoni, šilkiniai!

— Tai kubilius bet kaip kasa,— pasakė kalvis.

— Ar aš? Bet kaip? — šūktelėjo supykęs kubilius.— Aš net ir plikom rankom kasčiau, kad tiktai nesugadintume patalų.

Tikri vaikėzai. Jie triūsė dėl pagyrų ir atlygio.

Pagaliau vonią išvadavo iš žemės ir virvėmis iškėlė iš duobės. Ją purtė, čiupinėjo, ar kur nors neįlenkta, nenubrozdinta. Pats Hartvigsenas nuklojo maišus, kratė patalus, pagalvius, paskui dar nosinaite valė prie šilko prilipusį gruntą.

— Na, neprisikabinsi! — baigė jis patenkintas.

O duobę vėl užkasė.

Jau buvo naktis, kai mes visi ėmėme nešti vonią į namus. Hartvigsenas ne juokais baiminosi baronienės ir garsiai svajojo, kad tiktai kuo greičiau šita vonia atsidurtų namuose. Mane pasiuntė į priekį išžvalgyti, jeigu tuojau pat negrįšiu, jiems tai bus ženklas, kad galima eiti. Šitaip buvome susitarę.

Svetainėje buvo tamsu, visame dideliame name švietė tik Mako ir baronienės langai. Apėjau aplink namą — taip, ir pas ekonomę, ir pas samdinius — visur tamsu. Įėjau ir užlipau į savo kambarį. Kaip įpratęs, aš truputį gąsčiojau, betgi viską patikrinau, mano sąžinė buvo švari.

Po kelių minučių girdžiu duslų bildesį kitame namo gale, tai jie eina su vonia, pagalvojau. Po kurio laiko atsidaro dar kažkokios durys. Aš išeinu į koridorių ir klausausi, girdžiu, kaip iš savo kambario išeina baronienė ir sako: „O kas gi čia dabar?" — „Ką jūs sakote?" — atsiliepia Hartvigsenas iš apačios, o jo balse ne per daugiausia drąsos. „Kas gi čia dabar, aš klausiu?" — kartoja baronienė anaiptol ne aksominiu balsu. Tada Hartvigsenas pasakė: „Mikliau, vyručiai! Kas tatai, klausiat? O argi jūs nematote, kaip jis guli ir nyksta? Šitaip jis netruks numirti!" O baronienė buvo pernelyg išdidi, kad su kažkuo ginčytųsi ant laiptų, ji paliko juos ir nuėjo į savo kambarį.

Viskas baigėsi sėkmingai.

Rytą, užutėkyje laivų nebuvo, jie išplaukė naktį. Gerasis Svenas Sargas užbaigė reikalus sausumoje, nuo šiol jis vėl škiperis savo didžiulėje škunoje, atsisveikino su Sirilunu, atsisveikino su žmona. Vėl viskas plaukia įprasta vaga.

Beje,— tik pamanykit! — nuostabios keistenybės nutiko šiomis dienomis: čionykštė įžymybė Ferdinandas Makas iš lėto, bet užtikrintai ėmė sveikti. Mūsų akivaizdoje tarytum vyko stebuklas, pati baronienė negalėjo šito nepripažinti. Tačiau ji tvirtai laikė vadžias savo grakščiose, stipriose rankose, oi, nemačiau gyvenime kitos tokios atkaklios būtybės: kai jos tėvas pirmąkart vanojosi savo vonioje, baronienė nenorėjo nieko prie jo leisti, trynimą ji patikėjo tik dievobaimingajai kambarinei Margretai, taigi būtent ji darė šitą darbą. O Makas vonioje buvo nepaprastai mandagus, dėkojo už kiekvieną mažmožį, Margreta tą vakarą iš jo išėjo patenkinta, tokia pat tyli, rami kaip ir anksčiau.

Bet štai ir Hartvigsenui išmušė džiūgavimo valanda. Kai Makas ėmė geriau valgyti ir keltis iš patalo, Hartvigsenas savinosi visus nuopelnus. Miela malonu buvo klausytis jo geraširdiško tuščiažodžiavimo. Raudonasis šalis nepadėjo, sakė jis, nepadėjo ir daktaro piliulės. O štai aš išsyk perpratau, kas kaip. Svarbiausia — galvą ant pečių turėti!

Po trijų savaičių Makas jau nusileido į kontorą. Tą dieną pietums pateikė ypatingą valgį ir vyną, šitaip liepė baronienė. Sėdėjau valgomajame, kai ten įėjo Makas ir pamatė šventišką stalą.

— Kur mano dukra baronienė? — paklausė jis ekonomę.

— Nuėjo viršun pasidabinti,— buvo atsakyta.

Makas perėjo per kambarį, šnektelėjo su manimi keletą frazių, jis vis žvilgčiojo į laikrodį. Su manimi buvo malonus, sakė manąs, kad man nebuvo blogai visą tą laiką, kai nesimatėme.

Tada įėjo baronienė, apsivilkusi raudono aksomo suknelę, ji atsivedė ir mergaites, taip pat išsipuošusias.

— Sveikas, seneli,— čiauškėjo prie jo bėgdamos mergaitės.

Makas pasakė joms keletą meilių žodžių. Paskui atsigręžė į dukrą ir tarė:

— Norėjau tave matyti, Edvarda, ir padėkoti už dėmesingumą.

O daugiau nė žodelio, bet aš pastebėjau, koks brangus dukrai jo dėkingumas.

— O kaip dabar tu jautiesi? — paklausė jinai.

— Ačiū, ačiū, sveikas.

— Gal jauti silpnumą?

— Ne ne, jokio silpnumo,— atsakė Makas ir papurtė galvą.

Ir mes susėdome prie stalo. Pietaudamas galvojau: man dar niekad neteko matyti pagarbesnio ir keistesnio tėvo elgesio su dukterimi, ne, dievaži, namą Sirilune gaubia kažkokia paslaptis! Makas rado dingstį padėkoti dukrai ir už naująją kambarinę — ji tokia tyki, tokia vikri! Tai buvo sakoma visiškai ramiu balsu, lyg niekas nežinotų, kodėl Petrinai teko užleisti vietą Margretai!

Kabliadirbys irgi neliko be darbo ir duonos kąsnio, taigi, po kelių savaičių jis turėjo ir žmoną, ir kūdikį. Kabliadirbiui tiesiog pasisekė, Petrina buvo sveika, darbšti ir dargi linksma, visi manė, kad apgailėtinas komediantas jos nevertas. Jis gi nieko nemokėjo, nesiėmė jokio darbo, o kokie nukleipti buvo jo batai, jis net nesirūpino juos pakalti. Užtat Kaladė,— oi, kokie skirtingi bičiuliai! — Kaladė kas vakarą, nusitraukęs batus, juos apžiūri, būdavo, ir kuo riebiau tepa šiltu degutu, o jei tik padams kas ne taip, tučtuojau prikals paskutiniausia vinele. Užtat kokie jo batai! Sunkūs it dvipūdės, ir avėdavo juos po penkerius metus. O į Kabliadirbio batus jis žiūrėdavo piktindamasis.

Tiedu dabar neplepėjo valandų valandas kaip anksčiau, Kaladė vis labiau ir labiau nuobodžiavo. Ką gi, Kabliadirbiui atsirado naujų interesų, žmona ir sūnutis, jis tapo šeimos galva, o Kaladė liko vienui vienas su savo prisiminimais apie Bramaputrą. Ką dabar juodu kalbėtų? Ir ką tu peši iš komedianto — jis be paliovos gyrėsi, kad Makas jam davęs arklius ir roges vestuvėms, kuo čia, sakykite, girtis suaugusiam žmogui? Ką jam Makas — ar padidino atlyginimą? Ar parūpino jam pastogę?

Beje, dėl pastarojo dalyko Kabliadirbys tiesiog neteko ramybės. Jis nesijautė šeimininkas savo kambaryje, Fredrikas Menza niekaip nemirė. Kabliadirbys kalbėjo Kaladei: „Jei turėčiau jėgos kaip tu, dievaži, užplumpin-

čiau tą negyvėlį",— taip ir kalbėjo Kaladei šita žmogysta su nugeibusiomis galūnėmis! Viskas atseit jam niekai, tik, matote, jam trūksta jėgos! Kaladė jam atsakydavo: „Stačiai gėda tavęs klausytis".— „Pas mus nėr kuo kvėpuoti, mes žūstame!" — rėkdavo Kabliadirbys. „Taigi,— svarstydavo Kaladė.— Vaikelio labiausiai gaila" Tada Kabliadirbys dar labiau pašėldavo: „Kokio velnio Jensas Gimdytojas negrįžta pas tą lavoną? Na? Juk gyveno su juo iki manęs. Mat koks! Dabar jis atskirai!"

Kaladė buvo teisus, svarbiausia — buvo gaila naujagimio. Tai buvo stiprokas, tamsiaplaukis berniukas, o švaraus oro jis galėjo įkvėpti tiktai tuomet, kai jį aprengia ir išneša laukan, visą naktį kvėpavo oru, kurį nuodijo Fredrikas Menza, tokia jau gamtos išmintis: kūdikis ne toks liguistas, jis daug ką gali pakęsti. O Fredrikas Menza gulėjo ir kartojo bu bu bu arba bo bo bo taip, tarsi būtų pasišovęs žadinti mažutėlį, mielas senelis niekad nesiskundė, kad į jo kambarį atkėlė mažąjį rėksnį, taigi šitokiu mielu seneliu skųstis buvo nuodėmė.

Eina savaitė po savaitės, mes pastebime, kad ilgėja diena, palaipsniui grįžta pas mus palaimingoji šviesa. Turiu prisipažinti, kad man buvo nelengva tomis tamsiomis žiemos dienomis, nė pats nežinau, kaip jas būčiau ištvėręs, jei ne Dievo pagalba. Garbė Jam! O juk tik aš, tik aš pats kaltas dėl visko, daugiau nieko negaliu kaltinti.

Roza kaip ir anksčiau užsukdavo kartkartėmis į krautuvę, ji atsivesdavo Martą, kad nepabostų einant, o ir kad padėtų nešti pirkinius, pati Roza jau pastebimai apsunko.

Kartą ji man pasakė:

— Kodėl gi pas mus niekad neužeinate?

— Taigi, taigi, ačiū,— tiek tepasakiau.

— Jums gal nėra laiko. Gal vis vaikštote į Torpelvikeną?

— Ne,— atsakiau.

— O juk praverstų!

Tai buvo mudviejų paskutinis pokalbis prieš vieną svarbų įvykį. Mudu stovėjome prie prekystalio, ji ištiesė man savo mielą, savo šiltą ranką ir išėjo.

Ji vilkėjo šiaurės lapės kailių žaketu. Dabar keista prisiminus: kokią galią turėjo man šita moteris! Kai ji išėjo iš krautuvės, aš atsistojau tiksliai ton pačion vie-

ton, kur ji stovėjo. Ten, man atrodė, liko jos šilumos, jos saldybės, ir man taip gera buvo ten stovėti. Aš niekuomet neįkvėpiau jos atodūsio, bet pagalvojau, kaip jis turėtų svaiginti galvą, taip sprendžiau iš jos rankų, iš jos giedro veido, iš visko visko. O gal paprasčiausiai manasis susižavėjimas buvo toks besaikis. Kieksyk tada pagalvodavau: „Viešpatie, duotumei man Rozą, ir būčiau tikriausiai visiškai kitas žmogus, žiūrėk, ir išeitų kas nors iš manęs šiame pasaulyje!" Paskui išmokau į viską žvelgti ramiau, ką gi, dabar susitaikiau su lemtimi. Fiat voluntas Dei *.

Sirilune viskas teka savo vaga, Makas šeimininkauja kontoroje, Hartvigsenas prižiūri visa kita, tik va baronienė vėl kamuojasi ir neberanda religijoje nusiraminimo. „Nebeisiu daugiau į bažnyčią, na ko jisai stovi ir kaip vaikas samprotauja apie suaugusiųjų materijas!" — pasakė ji apie mūsų parapijos pastorių. Vėliau ji dar griežčiau išsitarė, kai įsilinksmino per Užgavėnes ir su mergaitėmis atėjo mūsų plakti rykštėmis. Tada ji pasakė: „Įgriso man tie pasninkai, atgailos, nukryžiuotieji baisiau už karčiuosius ridikus. Nagi, mergaitės, įkrėskite!"

Taigi, anksčiau ar vėliau baronienei Edvardai viskas įkyrėdavo, staiga vėl ji kelias dienas buvo linksma, dainavo, kvatojo, juokavo! „Na ko gi tau trūksta? — klausė ji santūrios, dievobaimingos Margretos.— Regis, tu dūsauji. O ko gi?" Tai jinai visgi išjudino romiąją Margretą, taip, ją išmušė iš vėžių baronienė, pernelyg mygusi savo klausimais. Gal ir negalėjo Margreta ilgai likti abejinga Mako klastingoms šnekoms, kai jisai sėdėdavo savo vonioje, gal nevisada Margretai pavykdavo išsilaikyti. Kai sykį jai Makas liepė pakviesti maudynėms dar ir Eleną, Margreta įvykdė jo valią kaip paprastai giedriu veidu. Deja, vargu ar visa tai buvo naudinga jaunai Margretai. O baronienė jau nebesikišo į tėvo pašėlusias užgaidas. Viskas grįžo į savo vėžes, lyg niekad nebūtų buvę pamaldumo tarpsnio!

O Elena turėjo vienintelį mylimąjį visame pasaulyje — tai Maką. Nuostabu! Ir ji neapkentė varžovių, va dabar šita Margreta — ir ko jai reikia iš Mako? Sykį vakare girdžiu po savo langu barnį — jos niaujasi po Ma-

* Tebūnie Dievo valia (lot.)

ko maudynių. Abi visiškai įsiutusios, netekusios jokios gėdos, baisiausiai keikiasi, rėžia kas ant liežuvio. Aš barbenu į jų langelį, tačiau kas joms kažkoks studentas?

Elena sako savo prikimusiu, gašloku balsu:

— Gera tu, nieko nepasakysi!

— O tu geriau patylėtum! — atsako Margreta.— Ir kas kalba?

— Ak, tu šitaip! Bet juk jis pats tau liepė manęs ieškoti?

— Na, liepė! Bet ar negalima elgtis žmoniškai?

— Pamanyk! Kokia pavyzdinga!

— Taigi, kad pavyzdinga! O tu kokia ,tu kokia? Nemoki žmoniškai elgtis!

— Mat kokia! — sako Elena.— Iš tavo begėdžių akių matyti, kas tu tokia! Tfu!

— Aha, tu spjaudaisi? Spjaudaisi! Na, aš jam pasakysiu!

— Ir į sveikatėlę. Išgąsdino! Tu geriau man papasakotumei, man! Tavo manymu, gerai, kad tu jam visas vietas — visa-as vietas trini? A? Pati, pati mačiau!

— Kas man sakyta, tą ir darau!

Elena erzina:

— Saky-yta! Še tau šventoji! Turbūt jis tave visaip čiupinėjo! Aš tą jau žinau!

— Jis ką? Tau raportavo!

— Taigi, kad raportavo.

— O aš jo ir paklausiu!

XXVI

Vieną rytą Hartvigsenas žangiai įeina į krautuvę, smunka už prekystalio, eina į kontorą, ten pabūna vos kelias minutes. Krautuvėje kaip visuomet jo kas nors laukia, nori ko nors paklausti, bet Hartvigsenas tik numoja ranka ir sako:

— Šiandien neturiu laiko, namie žmona serga!

Man širdis nupuolė, net išsprūdo:

— Oi!

— Taigi,— pasakė Hartvigsenas ir nusišypsojo,— jau jai geriau, taip tik...

— Ar kas atsitiko naktį?

Hartvigsenas atsakė:

— Ką jau čia slėpti. Berniukas.

Po bemiegės nakties Hartvigsenas atrodė išdidus, laimingas. Stenui Ūkvedžiui jis liepė duoti dviem suvargusioms moterėlėms prekių tiek, kiek prašys, ir išdūmė taip pat staigiai, kaip ir atsirado. Vadinasi, buvo atėjęs tik todėl, kad praneštų Makui. Galima Maku nepasitikėti, galima ant jo dantį griežti, tačiau jis tikrasis ponas!

Žinia greit aplėkė Siriluną. Mergaitės prašėsi leidžiamos pas Rozą pamatyti stebuklo, Makas liepė iškelti vėliavas sodyboje ir prieplaukoje. Sirilune, aišku, dažnokai gimdavo kūdikiai, tačiau juk būtų keista, jeigu Makas kiekvieną syk vėliavą keltų. Bet šį sykį atvejis ypatingas. Ir toksai dėmesingumas Hartvigseną sujaudino. „Tegu kalba, ką nori, apie mano kompanioną,— pasakė jis,— bet savo elgesiu jis padorus žmogus!"

Ir baronienė, pasirodo, galėjo ne vien apie save galvoti. Ji dažną dieną ėjo lankyti senos savo draugės ir ja švelniai rūpinosi. Sykį jinai net mergaites nusivedė.

Roza jau atsikeldavo iš lovos, vaikščiodavo, aš sužinojau, kad jaunoji mama pasitaisė, palinksmėjo, taigi, ji neatsidžiaugianti kūdikiu. Aš nenorėjau jai įkyrėti savo sveikinimais ir nusprendžiau palaukti atsitiktinio susitikimo.

O atsitiko taip, kad mes susitikome nepaprastomis aplinkybėmis.

Atėjo pavasario lygiadienis, audrų metas, jūra juodavo, naktys buvo irgi tamsios. Kartą naktį išgirstu, kaip mūsų pakrantėje švilpia pašto garlaivis, ir galvoju: „Saugok, Viešpatie, visus, kas keliauja vandenimis, išvesk sveikus į sausumą!"

Rytą nusigiedrijo, šilčiau apsirengęs išėjau į prieplauką. Ir tada pavijau Rozą, jau iš tolo pažinau jos lapių kailių žaketą.

Dar nespėjau prieiti, pasisveikinti, o ji šaukia:

— Ar matėt Benonį?

— Ne.

Ji kažko baisiai sunerimusi, lūpos virpa. Ji sako:

— Vėl pas mane buvo atėjęs... lapis Gilbertas. Jis sakė... ir aš dabar bijau likti namie, aš kūdikį palikau auklei. Šit einu ieškoti Benonio.

— Na jau, nusiraminkite. Ką taip jums pasakė tasai Gilbertas?

— Pasakė, kad anas grįžo. Taip, šiąnakt. Pašto garlaiviu. Nikalojus grįžo. Nemirė. Jis pas kalvį. Gal nueitumėt pirma manęs prieplaukon, pažiūrėtumėt Benonio?

Bėgte pasileidau į prieplauką. Ten Hartvigseno nebuvo. Kažkoks vyriškis pasišovė padėti man ieškoti, aš jo nepažinau, bet su kubilium jis šnekėjosi kaip su pažįstamu, o manęs jis tik paklausė, ko aš ieškau. Apsirengęs buvo labai padoriai, man jis linktelėjo kaip gerai išauklėtas žmogus, o aš atsakiau, kad ieškau Hartvigseno, jo ieško žmona, ji tenai, stovi ant kelio. Jis tučtuojau energingai ėmėsi man padėti.

— Aš jums padėsiu jį surasti, aš jį pažįstu.

Ir mes lenkčiomis pasileidome pas Rozą.

Vos mus pamačiusi, dar iš toli, ji tarsi sudrebėjo ir skėstelėjo rankomis. O aš gi, aš ničnieko nesupratau, ničnieko nesuvokiau, nieko nenumaniau. Ji nusisuko, norėdama nueiti, o aš pagalvojau: ji pamatė, kad nesuradau Hartvigseno, ir vėl išsigando! Tačiau ko taip nusiminti, juk Hartvigsenas tikriausiai malūne, jį galima surasti per kokį ketvirtį valandos. Roza ėjo nuo mūsų šalin, už keleto žingsnių, gailu buvo į ją žiūrėti, lyg koks žvėrelis su tais lapių kailinukais ji bėgo nuo mūsų neatsigręždama. Netrukus mes išgirdom slopinamą aimaną — irgi lyg žvėrelio inkštimą. Staiga ji šoko į pakelę, tiesiog į sniego pusnį, o paskui prie plikai nupustyto akmens.

Kai mes prie jos pribėgome, aš pamačiau, koks persimainęs jos veidas, visas papilkėjęs. Ji drebėjo ir sunkiai alsavo.

— Nebijok, Roza,— staiga tarė jai šitas žmogus.— Mes ieškom Benonio. Aišku, jis malūne.

Štai tada aš suvokiau, kad šitas žmogus — patsai Nikalojus Arentsenas, nelaimėlis, kurį Viešpats šiąnakt sveiką išvedė į sausumą. O aš, žioplys, jį atvedžiau tiesiai pas Rozą!

Stovėjau kaip trenktas perkūno, nežinojau, ką daryti. Jis irgi nieko nedarė, tik nusiėmė kailinę skrybėlę ir pasakė kelis žodžius. Jis buvo visiškai nuplikęs.

— Patikėk, Benonis malūne,— pasakė jis.— Būk tikra, jis čia pat, visai greta.

Roza žiūri į jį ir netikėdama klausia:

— Ko tau reikia?

— Ak, ir kaip sušilau bebėgdamas! — sako jis ir vėl užsimauna skrybėlę.— Ko man reikia? Šiaip, šiokie tokie reikalai. Be to, čia ir mano senutė mama.

Aš prie Rozos, imu ją už parankės ir noriu nuvesti.

— Jums negalima sėdėti ant šalto akmens,— sakau jai.

Ji nesikelia, atsako lyg be nuovokos:

— Et, vis vien...

— Taigi tat, atvykau naktį, pašto garlaiviu,— tęsia jisai.— Orelis baisus, velniškas orelis. Prisiglaudžiau pas kalvį. Lig pat ryto pliekėm kvailį — nekalčiausias laiko leidimas.

Man buvo gana, jeigu ji nenorėjo nueiti su manim, aš nusprendžiau ją palikti ir toliau ieškoti Hartvigseno.

— Nenueikit! — pasakė ji.

Tasai irgi pažvelgė į mane ir pasakė, lyg stengdamasis jai įsiteikti:

— Taip, taip, nenueikit. Viskas mūsų valioje, mes būtinai surasim Hartvigseną!

Tą akimirką man dingtelėjo dvi mintys: Roza mane vadindavo kūdikiu, tai kodėl kūdikiui nedalyvauti šnekantis dviem suaugusiems? Nejaugi vėl ji su ta savo panieka?

— Ne, eisiu, kodėl gi...— tariau aš.

— O todėl, todėl... Pasilikite! — pasakė ji.

O antroji mano mintis buvo: jai ramiau, kai aš greta. Ji negalėjo išvengti šito susitikimo, o dabar nori greičiau baigti! Ir aš pasilikau.

— Tai Nikalojus,— sako ji man.

— Nikalojus Arentsenas,— sako jis.— Buvęs advokatas. Savo laiku aš čia buvau, galima sakyti, visagalis. Nikalojus Arentsenas — įstatymas. Na, o dabar aš — evangelija.

Kadangi ši tirada skirta man, pamaniau, jog reikia pasiaiškinti.

— O kokią gi evangeliją jūs atėjot mums skelbti?

— Žinai, ką turiu tau pasakyti, Roza,— sako jis, staiga visai mane pamiršęs,— man regis, mudviem geriau abiem drauge vandenin...

— Ko gero, iš tikro šitaip geriau! — sako ji.

Pauzė.

Pasižiūrėjau į jį: per trisdešimtį metų, gan paprasta išvaizda, pilvukas, trumpas kaklas, gražios lūpos.

— Ne, kodėl gi geriau? — staiga sako jis.— Tu turi gerą vyrą, kūdikį, prieš akis ilgas gyvenimas. Oi, ne, Roza.

Ji į tai atsakė:

— Matau, tu vis toks pat.

Aš pagalvojau: „Viešpatie, ko ji čia sėdi ir šnekasi? Argi negalima atsistoti ir nueiti?"

Ir tada jis jai iškloja:

— Tai va, Roza, ar aš nesakiau? Juk sakiau, kad tau pridera tekėti už paštininko Benonio, o ne už manęs? Tai ir kūdikiui aišku.

— Bet aš vėl ištekėjau, ko gi tu apie tai tyli?

— Ne, čia viskas gerai.

— Gerai? — vėl klausia jinai, regis, pirmąsyk susidomėjusi.— Man pasakė, tu mirei, aš ir ištekėjau.

— Ne ne, čia viskas gerai, tai yra, po velnių, anoks gerumas, bet aš ir atvažiavau, kad būtų gerai. Miriau? Žinoma, miriau. Už tai man ir pažadėjo atlyginti. Bet aš ne viską gavau, mielieji ponai mane apdūmė. Todėl aš ir išnirau, ir prisikėliau.

Ji, žinoma, pripratusi prie jo nežaboto cinizmo, bet visgi ją papiktino, ir jis tai pastebėjo.

— Kaipgi, kaipgi! — pratrūko jis.— Tu pasibaisėjusi ir taip toliau, ir panašiai! Bet aš anaiptol nemanau gyventi, gavęs atlyginimą, tuoj pat vėl mirsiu! Dėkok savo sukčiams už tai, kad aš čia, priešais tave. Dukart juos perspėjau, argi jie negalėjo tavęs nuo šito apsaugoti? Aš du kartus pranešiau savo motinai, kad esu gyvas, bet sukčiai manęs nepribaigė.

Ūmai Roza nurimo, suglaudė rankas ir tarė:

— Oi, kaip visa tai šlykštu!

— Taip, aš šlykštus, šlykštus, vis toks pat. O ponai kokie, ponai? Beje, suprask mane teisingai: aš ne tiek įtariu tavo vyrą, kiek jo įgaliotinį.

— O kas jis? Nieko nesuprantu...

— Makas.

Šiame žmoguje šmėstelėjo kažkoks patrauklus krislas, bet jo šiurkštus atvirumas čia buvo netinkamas. Man knietėjo padėti Rozai, tad pasakiau:

— Atleiskite, bet kodėl jūs jo nepaklausiate, ko jis atskleidžia jums savo sandėrio smulkmenas?

— Tą aš tau tuojau paaiškinsiu,— tarė jis, kreipdamasis į Rozą.— Tavo santuoka su Benoniu — visiškai teisėta, čia į nieką aš nesikėsinu. Visiškai pagrįstą tavo panieką aš jaučiau daugelį metų, ir kad mane prisimintum, tau tektų grįžti į mūsų jaunystės metus, pas ankstesnį mane, pas andainykštį. Tiek jau to. Reikalas toks, kad aš noriu gauti žadėtąjį atlyginimą, jo atžvilgiu aš turiu šiokių tokių planų. Tad pagalvojau: gal man padės Roza?

— Apie mūsų jaunystės metus tu teisingai pasakei,— prašneko Roza, atsiliepdama į kažkokias savo mintis. Ji, regis, dar kažką norėjo sakyti, bet jis pertarė:

— O kaipgi. Tu pati tai man sakei, aš žinau, viską žinau. Ir jeigu tau patinka tie prisiminimai, tai naudokis į sveikatą! Bet juk tu norėtum, kad aš dabar tave sugraudinčiau, kad galėtumei manęs gailėtis. Ir kad aš paverkšlenčiau, ką su tavim praradau, ir argi tu nesidžiaugtum, jeigu aš, atsiliepdamas į tavo subtilius sentimentus, keliaklupsčias šliaužiočiau prieš tave ir bučiuočiau tavo batelius?

Niekuomet nepamiršiu: nepakenčiamas, absoliutus šito nenaudėlio cinizmas man pasirodė vertas pagarbos. Jis padėjo jai atsikelti, ji pašoko ir, skaudžiai įsižeidusi, suraukė antakius.

— Aš neturiu apie ką su tavim daugiau kalbėti! — tarė ji.

— Na, o jeigu aš prisiminčiau tavo spindinčią, liepsnojančią šypseną? — ramiausiai paklausė jisai.

— Ne,— tiek tepasakė ji ir tučtuojau vėl atsisėdo, ji vis baksnojo ir baksnojo batelio galu į sniegą. Dar niekad nemačiau jos tokios įžeistos.

— Eik pas savo kūdikį! — staiga rimtai ir svariai pasakė Nikalojus Arentsenas.— Mes baigėm savo sąskaitas.

— Taip,— tarė ji.— Dievas mato!

— Tik va aš negavau atlyginimo.

— Tu jį būtinai gausi. Aš pakalbėsiu su Benoniu.

— Esu dėkingas.

— Čia, aišku, kažkokia klaida. Esu tikra, Benonis nekaltas.

— Teisingai. Tačiau ko tu sėdi ant sniego. Mano misija baigta.

Pauzė.

— Pati nežinau,— atsakė ji.— Turbūt noriu pažiūrėti, ar tu nesusigėsi.

— Veltui, Roza.

— Vadinasi, tau už mane nepakankamai sumokėjo?

— Hm. Ar tau dar mažai? — paklausė jis ir pasitempė.— Mes baigėm savo sąskaitas. O todėl — atsisveikinam amžinai, ar ne tiesa?

Roza linguoja galva ir sako:

— Bet man atrodo, tu persistengei!

— Ir taip toliau, ir panašiai. Ne, mano miela, nieko panašaus. Paprasčiausiai tu nepatenkinai savo širdies, štai kur bėda. Ir dabar taip norėtum bent ašarėlę išspausti dėl mūsų praeities, kai sugrįši namo!

— Ne ne, aš jau nepravirksiu.

— O juk kaip tik to norėtumei.

Ak, negalėjo kilti abejonės, kiekvienas naujas jo išpuolis ją skaudžiai žeidė. Pagaliau ji atsistojo, išėjo į kelią ir žengė namų link. Mes nuėjome įkandin.

— Pasistenkite man surasti Benonį! — pasakė ji man. Ji netyčia sulėtino žingsnius prie savojo posūkio. Arentsenas nusiėmė skrybėlę ir pasakė:

— Tai ačiū tau, vadinasi, pakalbėsi su savo vyru?

Ji linktelėjo nežiūrėdama į jį.

— Sudie! — tarė Arentsenas ir vėl užsimovė skrybėlę.— O ko tu vis dar lauki?

— Ak, tu nutilk pagaliau! — riktelėjo ji staiga.— Gyvenime nieko panašaus negirdėjau! Ko aš laukiu? Paprasčiausiai norėjau paprašyti,— ji pasisuko į mane,— jūs, aišku, surasite malūne Benonį.

Aš į tai linktelėjau, o Arentsenas vėl įsiterpė:

— Taip, tą mes žinom, bent jau aš mačiau, kaip jis ten ėjo. Bet juk tu lauki mano paskutinio žodžio? Koks jis bus? Ar ne tiesa? Ką gi, aš pasakysiu: tu dabar krautuvės bendrasavininkė, tai gal neatsisakysi parduoti man kreditan vieną kitą butelį vynelio?

Roza nusisuko ir nebeatsigręždama nuėjo į namus.

Vėl mes likome dviese. Abu tylėjome. Aš galvojau apie tai, koks pernelyg žiaurus buvo šitas žmogus ir sau, ir Rozai, bet jeigu jis šitaip elgiasi todėl, kad jai būtų lengviau, tai ne toks jau jis menkysta, netgi atvirkščiai.

Mudu praėjome pro Siriluną ir pasiekėme posūkį pas kalvį. Tada Arentsenas tarė:

— Vadinasi, jūs ieškote Benonio? Surasite, tai aš čia, pas kalvį, jei reikės.

Nuėjau tolyn, į malūną, radau Hartvigseną, ir jam viską papasakojau. Iš pradžių Hartvigsenas neteko žado, pagaliau pasakė:

— Vėl mielo Mako pokštai, jo ranka. Gal ir jūs eisite kartu pas kalvį?

Buvau beprašąs atleisti, bet Hartvigsenas pasakė:

— Turiu pripažinti, viską atiduočiau, kad tiktai nereikėtų jo matyti,— ir aš nuėjau su juo.

Mudu artėjome prie kalvio namų, Arentsenas turbūt mus pamatė pro langą, jis stovi ant slenksčio ir laukia. Jiedu lankstosi viens kitam, aš sakau: „Štai jums Hartvigsenas",— ir traukiuosi į šalį. Jie kalbasi kelias minutes, kiekvienas sako kažkokią sumą, abu, regis, apstulbę.

— Taip, tai viskas, ką aš gavau, ne daugiau,— prisiversdamas kalba Arentsenas.

Hartvigsenas ištiesia jam ranką ir nueina.

— Oi, užkursiu aš tam Makui pirtelę! — pasakė man Hartvigsenas.

Mudu nuėjome į krautuvę, Hartvigsenas įėjo į kontorą, aš jo laukiau. Kontoroje jis išbuvo ketvirtį valandos, paskui mes patraukėme jo namų link. Jis pasakė:

— Velniava su tuo Maku! Jis gi man ir mano žmonai įkalbėjo, kad Nikalojus miręs.

— O dabar ką jis sako? — klausiu aš.

— Ką sako! Jis man atsakė: „Taip, Rozai, tau ir visiems jis mirė!" Štai ką jis man atsakė. Gudrus bestija! Ne, kito tokio nerasi!

— O apie pinigus ką jis sako?

— Argi jis atsiskaitinės? Kaipgi! Net gėda sakyti, kokią jis man sumą užvarė. O juk apmovė! Nikalojui pažadėjo kur kas mažiau, keliais tūkstančiais talerių mažiau. „Ką gi tai reiškia?" — klausiu Maką. „O reiškia tai, kad aš buvau tavo tarpininkas!" Taip ir atsakė. „Aš apsiėmiau Rozai sutvarkyti skyrybas už tam tikrą sumą, o mano atsiskaitymas su Nikalojum tavęs, Hartvičiau, neliečia!" Štai ir viskas. Ar girdėjote ką panašaus? Apgavikas! Tai šitaip atsidėkojo man už tai, kad iš geros širdies aš atkasiau jam tą vonią, kad vėl galėtų paleistuvingai gyventi!

— Tačiau jis Arentsenui nesumokėjo nė to, ką buvo žadėjęs?

— Taigi. Tik pusę davė. Kitą pusę nusuko nabagui. „Kaipgi jūs taip?" — klausiu jį. „Nė kiek aš jo neapgavau,— sako jis man.— Niekad jam nežadėjau visko išsyk, tegu palauks, o man pinigai reikalingi mūsų apyvartai". Et, ką ten su juo kalbėsi, jis visad ras atsakymą.

Hartvigsenas stabtelėjo prie savo posūkio.

— Eikite pas žmoną,— tariau aš.— Ji jūsų laukia nesulaukia.

— Taigi, vargšelė Roza,— atsakė Hartvigsenas ir pasižiūrėjo namų pusėn.— Sakot, kad visą dieną ieškojo manęs? O kaipgi kūdikis? Betgi koks Nikalojus pasidaręs, nė nepažintum. Tai bent dalykai! O aš taip nusprendžiau: ko jam tų pinigų laukti, aš tiesiai jam visus atiduosiu. Aš jam jau pažadėjau. Ir šiandien pat bus padaryta.

XXVII

Namie nenustygau ir niekur neradau sau vietos, vis vaikštinėjau ir mačiau, kaip Hartvigsenas dar kartą nuėjo pas kalvį. „Tai Arentsenui atiduoti pinigų!" — pamaniau. Kitos dienos pavakare aš vėl nusileidau prie prieplaukos ir tikėjausi ką nors sužinoti, eidamas pro Rozos namus. Bet nieko nesužinojau, Roza stovėjo prie lango su kūdikiu ant rankų, ji buvo linksma, rami, aukštai pakėlė kūdikį, kai ėjau pro šalį, o aš kilstelėjau kepurę ir pagalvojau: „Ačiū Dievui, regis, pavojus praėjo!" Ir ėjau toliau, prieplaukos link.

Ilgoje krantinėje stovėjo Hartvigsenas ir šnekėjosi su kalviu. Kubilius kažką aiškino dviem darbininkams, taigi, be manęs, čia susirinko penketas. Hartvigsenas su kalviu kalbėjosi apie jo svečią, jį labai domino Nikalojus Arentsenas, padaręs jam labai malonų įspūdį.

— Va stoviu, kalbuosi su kalviu apie jo įnamį! — tarė man Hartvigsenas.— Vakar aš jam šiokių tokių pinigėlių nunešiau, tai kad jau dėkojo, didžiai patenkintas liko. Ne aš privalėjau jam mokėti, tai buvo Mako skola, o ne mano. Et, tiek to. Nenuskursiu. Ar jis dabar namie?

— Pas savo motiną nuėjo,— atsakė kalvis.

Hartvigsenas tęsia apie Arentseną:

— O juk nepamiršo vakar manęs pasveikinti su sūneliu. Nuostabus žmogus, dievaži!

— Tikrai,— pritarė kalvis.

Geraširdis tas Hartvigsenas, jį taip nustebino ir nudžiugino, kad Arentsenas nepareiškė jokių teisių į Rozą, jo širdyje netilpo džiaugsmas.

— Mokytas žmogus, visų mokslų ragavęs,— pasakė jis.

Kalvis vėl linksėjo galva:

— Tai jau šventa teisybė!

Ir tada Hartvigsenas pasakė:

— Aš su malonumu, kad jis būtų mano namų mokytojas.

Mudu su kalviu abu nesumetėm, ką į tai atsakyti, o Hartvigsenas žvilgčiojo tai į vieną, tai į kitą.

— Dėl kainos nesiderėčiau, o juk mano namuose visad galima gardžiai pavalgyti.

— Jam praverstų,— tarė kalvis.— Ar jau jam prasitarėte?

— Dar ne.

— Turbūt ir neverta,— pasakiau aš.

— Šit kaip? Na, nežinau, nežinau. Aš juk vos nepasamdžiau blogesnio, kaip dabar matau. O šitas mokytojas visais atžvilgiais.

— Verčiau pasikalbėkit su savo žmona,— pasakiau.

— Aš jau ir kalbėjau,— pasakė Hartvigsenas.— Kur ten! Nė girdėti nenori. Kad jo nė kojos namuose nebūtų, sako. Na, ji čia persūdė. Moteriška lytis — ji visada su kaprizais, o maniškei — jai tiktai mane vieną duok.

Staiga į krantinę ateina pats Nikalojus Arentsenas. Mes visi sveikinamės su juo dar iš toli, ir Arentsenas mums atsako. Jame neįžiūrėsi nieko nepaprasto.

— Ar norite, vaikinai, pasimokyti savižudybės? — sako jis.

Mes nesuzgribom, ką atsakyti, tačiau kalvis jį pažino geriau, jis pamanė, kad čia jo įprasti juokučiai, ir atsakė:

— Savižudybės? Pati ta proga.

Tada Arentsenas įsibėgėjo ir šoko nuo krantinės.

— Kas gi čia dabar?..— mes žiūrėjom vienas į kitą, į užutėkį.

Įlanka neužšaldavo visą žiemą, buvo tik plonytė ledo plutelė, žmogus joje pramušė savo svoriu skylę ir akimirksniu dingo. Kažkas padarė prielaidą, jis bus nusprendęs išsimaudyti, bet oras ir metų laikas tam buvo visai netinkamas, kalvis susivokė, kad atsitiko nelaimė, ir puolė laiptais žemyn, prie valties. Likusieji dar negalėjo atsitokėti, paskui Hartvigsenas šūktelėjo kubiliui, kad leistųsi su juo prie kitos valties.

Dviem valtimis mes ieškojom kobiniais, kai kas iš mūsų tai mokėjo daryti, ieškojom valandą, ieškojom dvi — viskas bergždžiai! Prie krantinės juk buvo seklu, bet, matyt, povandeninė srovė vis toliau nešė Arentseną, traukė gilyn, o ten dešimt sieksnių. Kai ėmė temti, mums teko liautis ieškojus.

— O juk aš taip ir žinojau! — kalbėjo kalvis grįžtant.— Jau labai keistai jis šnekėjo. Antai paklausiau, ko jis dabar imsiąsis. „Nieko nesiimsiu,— sako,— aš seniai visiškai atsiskaičiau",— sako. „Bet juk atsirado pas jus dabar pinigų",— sakau jam. „Čia,— sako,— motinos pinigai". Šįryt dar pasakė: „Tai ateik po valandžiukės į prieplauką!" — „Būtinai, — sakau,— ateisiu". O jisai užsimovė skrybėlę ir — pas motiną.

Mes susimąstėme ir nutilome. Hartvigsenas priėjo savo posūkį ir atsisveikino su mumis. Mudu su kalviu ėjom toliau.

Aš vis galvojau apie Nikalojų Arentseną, tad paklausiau:

— Ką dar jis jums sakė, juk ilgai su juo kalbėjote? Ką jis vakar šnekėjo, kai pasimatė su Roza?

— O nieko, skaityk, nekalbėjo. Kas jam Roza? Jiedu abu pas mane gyveno, kai apsivedė. Ne, jis tik pasakė, kad štai, girdi, ir sutikau Rozą ir mažumėlę ją pagramdžiau gramdikliu. Jis amžinai šitaip suskeldavo. O dabar, girdi, esu patenkintas, koks visuomet būna žmogus, ką nors mikliai apstūmęs. Jo žodžiai. O daugiau jis nieko nepasakė. Visgi pirmiau aprūpino motiną, o jau paskui — į vandenį.

Praeina pora savaičių, gyvenimas vėl srūva savo vaga. Aš jau apsisprendžiau: pavasarį patrauksiu pas Munkeną Ventą ir keliausiu drauge su juo. Aš išsyk, tuojau išeičiau, bet baronienė užspaudė mane likti ir atsiuntė mergaites manęs miprašyti. Va ir slenka diena po dienos.

Iš Rozos jokių žinių. O juk, būdavo, viską man išpasakodavo, beje, per pastaruosius įvykius anaiptol nebuvau pašalinis stebėtojas. Bet jai nereikia su manimi kalbėtis.

Roza visiškai pasitaisė, regis, ji linksma ir patenkinta, nuo to laiko, kai pradingo Nikalojus Arentsenas, jos nebegraužia joks rūpestis. Ji užsiėmusi kūdikiu ir vyru. Žodžiu, vis geryn!

Hartvigsenas, regis, irgi visai nusiramino, jau nebesiskundžia, kad Roza vis kažko baiminasi, priešingai, nesiliauja gyręsis, kokia ji jam gera, tik pasišaipo iš jos nuolatinių priminimų, kad jis šilčiau rengtųsi. Ir kūdikiu, triukšmadariu, nuostabiu berniuku trumpais marškinėliais, jis neatsidžiaugia.

Sykį Hartvigsenas man sako:

— Tik jūs neišsigąskite, bet netrukus gausite vieną pranešimą.

— Kokį pranešimą? — sakau.

— Ne liūdną, būkite tikras, o šiaip, smagi mintis įsimetė vienon galvon — šį tą surengti, kaip sakoma, tokia proga. Daugiau nieko nepasakysiu!

Kadangi aš nerodau jokio smalsumo ir nieko neklausinėju, Hartvigsenas tęsia:

— Noriu nudžiuginti savo žmoną ir pats pasidžiaugti. Be viso kito, laikas kūdikėlį pakrikštyti.

„Puota!" — pagalvojau aš.

— Nėra ko jums spėlioti! — pasakė Hartvigsenas ir nusikvatojo, geraširdiškai žybsėdamas savo dideliais geltonais dantimis.— Galvą guldau — neatspėsit!

Naktį aš vėl atsikeliu iš patalo ir suvaikščioju savo seną, bergždžią kelią ligi prieplaukos. Rozos miegamajame dega naktinė lempelė, tikriausiai dėl kūdikio. Visur ramu. „Labos nakties! — galvoju aš.— Bent rytoj ji mane pakviestų!"

Iš ryto jokio kvietimo negavau, bet Hartvigsenas ėjo į krautuvę, aš jį pamačiau ir taip pat nuėjau tenai. „Gal ji paprašė jo mane pakviesti?" — pamaniau. Hartvigsenas vėl griebėsi vakarykštės šnekos, dar padarė kelias miglotas užuominas apie tai, ką ketinąs šiomis dienomis surengti. Tada aš paklausiau:

— Ar namie pas jus viskas gerai?

— Ačiū, ačiū,— atsakė jis.— Jūs juk dar ir kūdikio nematėte, ar ne? Mano žmona vis teiraujasi.

Ir aš nuėjau pas Rozą. Einu kūdikio pažiūrėti, pasakiau sau. Šitas mano vizitas užtruko neilgai, ak, ne, visiškai trumpai, bet baigėsi galutiniu aiškumu.

Roza švytėjo žvalumu ir gaivumu, ankstesnio jos liūdesio neliko nė krislo. Ji paklausė, kur taip buvau dingęs. Ar tik ne kūdikis bus mane išgąsdinęs? „Eime, aš jums tuoj pat jį parodysiu!"

Užkopiau su ja į viršų. Ten sėdėjo senutė auklė ir Marta. Jos norėjo išeiti, bet Roza pasakė:

— Ne ne! Sėdėkite, mes tik pažvelgsim į princą!

Princas miegojo. Taip, tikras princas, didutis, gražutis, su baltu kykučiu. Jis vos vos krutino pirštukus. Roza nuo jo neatitraukė akių, prie peties pakreipusi galvą, vis žiūrėjo į jį. Aš pasakiau kelis, mano manymu, tinkamus šia proga žodžius ir palaikiau jį už rankutės.

Mes vėl nulipome.

— Na, ar jūs dabar patenkinta?

— Taip, dabar patenkinta.

Aš truputėlį suirzau, ne iš pavydo, ne, man paprasčiausiai buvo nesmagu, kad Roza tokia patenkinta. Dievas mato, aš visa širdimi jai troškau gero, tačiau tikėjausi iš jos pajusti bent kiek užuojautos kitiems. Ir štai sėdžiu pas ją, širsdamas dėl jos laimės.

— O jūs turbūt lankėtės Torpelvikene per tą laiką, kai mes nesimatėme? — paklausė ji ir nusijuokė.

— Ne,— tiek aš tepasakiau.

Ji pastebėjo, kad aš suirzęs, tuoj pat surimtėjo ir nusprendė pasukti šneką kitur:

— Aš tik norėjau sužinoti apie savo senučius. Tačiau tikiuosi, kad jie sveiki ir gyvena gerai. Va greitai tėvas mūsų princą krikštys.

— O kokį jam vardą duosite? — prisiverčiau paklausti.

— Kol kas nenusprendėme,— atsakė ji.— Mano vyras nori jį vadinti Ferdinandu, Mako garbei. O aš pati nežinau.

Ji pasakė „mano vyras", aš pastebėjau. Anksčiau jį vadindavo tik Benoniu, anksčiau ji labiau savo vyru laikė Arentseną. Betgi kas mane tuomet įskaudino? Pavydas? Pyktis? Aš nusprendžiau jai priminti Arentseną, katastrofą, aš tariau:

— Ar jūs jau dabar nesibaidysite lapio Gilberto?

— Ne,— pasakė ji ir papurtė galvą.— Dabar aš jo nebijau.

— Ir jums nereikia liūdėti dėl nelaimės,— pasakiau,— dėl katastrofos.

— Apie ką jūs... Ak! Ne, to aš nė prisiminti nenoriu. Tai dievaži buvo seniai, seniai, tikrai prieš šimtmetį.

O tada aš pasakiau:

— Betgi visgi vertėtų prisiminti.

— Nežinau,— tarė ji.— Tai taip nutolo. Ne, ne, visa tai nuslinko, juk jūs pats girdėjote, ką jis tada man prišnekėjo. Ne, tai baigta, ir aš džiaugiuos. Suprantama, pernelyg liūdna pabaiga, bet visgi. O aš turiu likti ištikima sau ir saviesiems.

„Ir tiktai!" — pamaniau aš. Bet juk čia sėdžiu ir aš priešais ją, kurgi liepsite man dėtis? Vis žemiau ir žemiau aš smukau, mano mintys vis arčiau sukosi aplink vieną vienintelį žmogų. Kodėl aš tada nepakilau ir neišėjau? Mane užplūdo toksai liūdnumas, aš jau nebesusivokiau, pats girdėjau, kaip kažką pasakiau, kaip ji vėl paklausė: „Kaip, kaip?" Oi, kur dingo mano apkartęs, mano ištvermingasis išdidumas?

Taip, vargana mano dalia, šitą varganumą aš paverčiau nuolatine būkle, veikla, tapau visiškai panašus į Jensą Gimdytoją, prašinėjantį kaulų.

— Šiąnakt stovėjau po jūsų langais ir mačiau pas jus žiburį,— pasakiau aš.

Argi ir tai nepadės? Na, padėkotumei man, susigraudintumei, nusišypsotumei!

Roza suraukė nosį.

— Turbūt dėl kūdikio įžiebėt naktinę lempelę? Jis naktį neramus...— ketinau tęsti, bet lioviausi.

— Ne ne,— subruzdo Roza.— Vos jį pamaitini, ir vėl jis užmiega.

Dabar reikėjo atsistoti. Munkenas Ventas šį mirksnį būtų pakilęs, taip pat ir Nikalojus Arentsenas.

— Taip tatai, taip,— pasakiau ir atsidūsėjau, ir ėmiau žvalgytis į sienas bei lubas, kad atrodyčiau abejingas.— Bet va, nežinau, ką man daryti pavasarį, ar eiti su Munkenu Ventu, ar neverta.

— Ėėė, vadinasi, jūs nepasiliekate Sirilune? — paklausė ji.

— Nė pats nežinau. Geriausiai turbūt būtų gulėti vandenyje, dešimties sieksnių gylyje.

— Ne, kodėl gi taip nusiminti! — sako Roza, draugiškai atjausdama.— Vargšelis, ir kaip jums negera...— Bet staiga pastebiu, kad klausosi žingsnių viršuje.— Berods princas pabudo! — sako ji keldamasi.

Tik tada pagaliau aš atsistoju ir tiesiu jai ranką.

— Jeigu sutiksite mano vyrą, pasakykit jam, kad nepamirštų, ko prašiau,— tarė man Roza jau gonkose.

Man buvo taip sunku, jaučiausi nei šiaip, nei taip, aš atsakiau:

— Jei tik nepamiršiu. Tačiau pamėginsiu.

— Taigi,— ramiai atsakė Roza ir ėmė kopti laiptais.

Eidamas namo, prisiekinėjau sau, jog į tuos namus mano koja neįžengs ligi pat paskutinio atsisveikinimo. Susitikau Hartvigseną ir priminiau užduotį:

— Kaip užmiršiu, aš dėl to ir ėjau,— tarė jis.— Mano žmona jau kelias dienas mygė, girdi, sutvarkyk sąskaitas krautuvėje, su Maku ir kitais, girdi, reikia žinoti, kaip kas. Čia ji teisi. Dabar mes turim kūdikį, reikia ir kitais, ne tik savimi pasirūpinti. Tai aš viską ligi trupinėlio ir suskaičiavau. Sumos, įsidėmėkite, tokios, kad kitas už galvos griebtųsi ir išgriūtų, ir žado netektų. Sakau aš jums!

Hartvigsenas, regis, susolidėjo, tai Roza jam padėjo, ir vėliau jam rodys kelią jos geras, ramus protas. Jau paskui sužinojau iš Steno Ūkvedžio, kad Hartvigseno asmeninė sąskaita krautuvėje buvo pasibaisėtina, o dabar jis ją išlygino. Malonu, žinoma, pakalbėti apie Hartvigseno kilniaširdiškumą visiems skurstantiems, bet juk negalėjo jis amžinai kartoti: „Užrašyk B. Hartvičiui!"

Tikras vaikas. Stovėjo ant kelio po šitokio svarbaus reikalo ir galvojo tik apie vieną: kad aš, pašalinis, pasigėrėčiau jo galybe.

— Taigi, kas nors kitas būtų stvėręsis už galvos ir išgriūtų,— pasakė jis.— O va aš atlaikiau! Kaipgi galima!

Tada vėl ėmė daryti užuominas apie tai, ką šiomis dienomis nusprendęs surengti:

— Viskas plačiu mastu! Krūvą pinigų išleisiu.

Hartvigsenas atsisveikino ir juokdamasis nutolo.

XXVIII

Tuoj Velykos, kai kurie laivai jau grįžta iš Lofotenų su žuvimi visai apygardai. Žuvis gera, visi viltingai žiūri į rytdieną.

Šiandien balandžio šešioliktoji, lygiai metai, kai aš atvykau čionai. Sėdžiu savo kambaryje ir vis galvoju, galvoju, atsigręžiu į savo gyvenimą. Saulė pakyla aukštai, ir aš ryžtuosi pradėti naują paveikslą, pavaizduoti tai, ką matau pro langelį: laukus, dalį malūno ir kalnagūbrį už jo, saulės ir sniego žvilgėjimą. Pradėsiu savo paveikslą Velykų savaitę, kai labai prailgsta dienos. Nors akims dar sunkoka.

Mergaitės išprašė iš mamos geltoną šilkinę skarelę, kad pasižiūrėtų Velykų rytą, kaip saulė šoka iš džiaugsmo, kad Kristus prisikėlė. Suomijoj jinai šokdavo. Jos pažadėjo, kad ir man duos pažiūrėti. Mieli, geri vaikučiai, nė karto mes nesusipykom, išskyrus tą atvejį vasarą, kai jos sumaigė puokštę, kurią buvau suskynęs visai kitam žmogui. Paskui galvojau, gal ir gerai, kad puokštę sumaigė, ir aš neįteikiau, Dievas žino. O nuo to laiko mes nė karto nesusibarėm. Rudenį jos, būdavo, mane palieka, labiau pamėgsta Jenso Gimdytojo draugiją, bet greitai vėl sugrįždavo pas mane, o žiemą mes dažnai slidinėdavome, važinėdavome rogutėmis. Jos dažnai ateidavo pas mane į kambarį ir visuomet pasibelsdavo, o jei kada pamiršdavo, tuoj, būdavo, šoka per duris ir pabarbena. Man iš jų vien džiaugsmas. Nė nežinau, kaip joms už tai atsilyginti, jos amžinai atbėga pas mane laisvu laiku ir prašo pasakų, aš niekad neatsisakau, nebent paprašau lukterti, jeigu užsiėmęs savo paveikslu.

Po Velykų savaitės Hartvigsenas vienu laivu, atplaukusiu namo atokvėpiui, išplaukė į Lofotenus. Reikėjo pasižiūrėti, kaip ten jo du škiperiai, nuleidę inkarus, supirkinėja žuvį. Ak, Hartvigsenas turi daug rūpesčių!

Po keturių dienų jis vis dėlto grįžo dar solidesnis ir išdidesnis: jis nusisamdė garlaivį, ištisą laivą! Patsai stovėjo ant kapitono tiltelio drauge su kapitonu ir komandavo vairininką. Visa tai dėjosi dieną, mes visi subėgom į prieplauką spoksoti. Hartvigsenas šūkteli: „Paruošt lynus!" — ir inkaras smunka žemyn.

Ar tik ne čia tasai svarbus įvykis, apie kurį jis vis užsimindavo? Siriluno turčius Hartvičius išsinuomoja garlaivį grįžti namo iš Lofotenų. Jisai stovėjo ant kapitono tiltelio ir apsimetinėjo, jog mūsų nemato, bet aš žinau, jis mus puikiausiai matė ir tiesiog netvėrė iš laimės. Paskui jis išlipo į krantą kartu su kapitonu. Mes juos sveikinome. Hartvigsenas džiaugėsi kaip vaikigalis. Ir jiedu nužingsniavo pro mus.

Tačiau didelis garlaivis Hartvigsenui buvo reikalingas ne tiktai grįžimui iš Lofotenų, ne, jis turėjo gabenti jo sūnų krikštyti. Tai štai tasai įvykis, o visa kita vieni niekai, su juo lyginant. Krikštyti kūdikį susiruošė Rozos tėvas, gretimos parapijos pastorius Barfudas, kelias į ten netrumpas, tad Hartvigsenas nusprendė nudžiuginti Rozą nepaprastu reisu.

Vidudienį Hartvigsenas atsirado Sirilune ir, norėdamas pakalbėti su Maku ir baroniene, atėjo į svetainę. Pokalbis buvo svarbus: jis savo kompanioną ir jo dukrą kvietė būti sūnaus krikštatėviais. Oi tas Makas, galima jo mirtinai neapkęsti, bet jis gerbiamas ir išsiauklėjęs ponas, tai neginčijama! Makas tuojau sutiko, pasakė, kad jaučiasi dėkingas, tą patį pasakė ir baronienė.

— O kaip jūs jį pavadinsite? — paklausė jisai.

Tada Hartvigsenas truputį delsė atsakyti:

— Dar nenuspręsta. Bet mano žmona ras vardelį savo princui. Jinai vis princu jį vadina.

Mat Hartvigsenas buvo ketinęs berniuką Mako garbei pavadinti Ferdinandu. Tačiau Petrina, kuri anksčiau buvo kambarinė, o paskui ištekėjo už Kabliadirbio, užbėgo už akių: ji prieš Velykas pakrikštijo savo berniuką Ferdinandu ir juk turėjo teisę. Jei kas stebėjosi, kad Makas nesipriešino tokiam žingsniui, tas tiesiog jį menkai pažino. „Prašom",— tiek tepasakė jai Makas.

Pirm išeidamas Makas pakvietė ir mane rytoj ateiti į garlaivį ir paskui dalyvauti šventėje krikštatėvio ir krištamotės garbei, bet aš padėkojau ir atsisakiau, kaip jau sykį buvo, kad neturiu šiai progai tinkamų rūbų.

— Oi, jis neturi frako! Greičiau numirs, negu pasirodys žmonėse be frako! — pasakė baronienė ir nusijuokė.

— Taip mane auklėjo mūsų geroje šeimoje,— atsakiau aš.

Makas linktelėjo ir užstojo mane. Na, o man Mako linktelėjimas ir keli geri žodžiai buvo svarbesni už visą šitą baronienės krizenimą. Kiek vėliau ji vis dėlto pasakė:

— Ką gi, jūs, aišku, teisus!

Ir štai Hartvigseno namuose ir Sirilune prasidėjo ruošimasis šventei. Baronienė žadėjo pasiimti mergaites, tos netvėrė iš nekantrumo, Martą irgi nusprendė paimti, tad jos tėvas Stenas Ūkvedys labai didžiavosi. Į garlaivį Hartvigsenas prikrovė gausybę užkandžių, vynų ir skanėstų, kad neapsunkintų uošvijos.

Ir laivas išplaukė.

Po dviejų dienų jis grįžo ir visus pargabeno.

Viskas pavyko puikiai, berniuką pakrikštijo Augustu Rozos tėvo garbei. Iki ryto laivas stovėjo prieplaukoje, aš nuėjau į laivą, Hartvigsenas mane visur vedžiojo ir kalbėjo:

— Taigi, taigi, matyt, aš jį pirksiu, nieko kito!

Bet jau vėliau kartą į krautuvę ateina švyturininkas Šeningas ir klausia:

— Ko tas laivapalaikis čia dukart pasirodė?

— Hartvigsenas vežė krikštyti sūnų,— atsakau aš.

Švyturininkas nusišypsojo savo blyškiu veidu ir tarė:

— Mėgsta gi žmogus švaistyti pinigus!

— Regis, laivą Hartvigsenas pirks,— pasakiau.

Tada švyturininkas palingavo galva ir pasakė:

— Tegu pirmiau košės nusipirks.

Tačiau Hartvigsenas anaiptol nebuvo linkęs ir ateityje švaistytis pinigais kaip koks paikas turtuolis. Jis, aišku, gyrėsi tuo, kaip šauniai atšventė didįjį įvykį, bet jau nedavė krautuvėje kiekvienam savo sąskaiton. Pats girdėjau, kaip jis vienai moteriškei pasakė: „Dėl kavos ir panašių pramogų tu su mano žmona pasišnekėk". Ne mano reikalas, kaip ir ką ten Hartvigsenas su Roza, bet juk nejučia nudžiugau, kai tą išgirdau. Jis, žinoma, dar buvo labai turtingas, o Roza ėmė jį mokyti, kaip išmintingiau tvarkyti savo lėšas.

Ką gi, viskas klostėsi kuo geriausiai.

Jeigu tik ne toji nelemtoji baronienė Edvarda. Neturėdama ką veikti, ji vėl ėmė speisti Hartvigseną. Dievaži, nors rėk ir bėk. Ji painiojosi jam krautuvėje, malūne, tykojo pakeliui, sekiodavo įkandin, bet Hartvigsenui, matyt, įgriso jos pakilios šnekos, kuriose jis nėmaž

nesusigaudė, tad jis stengėsi kuo greičiau su ja atsisveikinti. Tai tęsėsi kurį laiką, praėjo žiema, o baronienė vis nesiliovė. Bet Hartvigseno jau niekaip nebuvo įmanoma išmušti iš vėžių, dabar jį visiškai valdė Roza.

— Vėl parašykite Munkenui Ventui, tegu atvyks! — pasakė man baronienė.

— Greit aš pats vyksiu pas Munkeną Ventą,— atsakiau.

— Oi, tai jūs mus paliekate! — tiek ji tepasakė.

Ir vėl ėmė gainiotis Hartvigseną.

Ši užsispyrėlė niekaip nenorėjo susitaikyti su tuo, kad Roza šitaip jį prie savęs pririšo, taigi, ėmė netgi su juo kalbėtis natūralesniu tonu ir suprantamiau samprotauti. Tačiau Hartvigsenas buvo kaip titnagas. Apie Rozą ji sakė: „Matai, kaip įsikabino į savo vyrą ir sūnų!"

Ne, ši neįsivaizduojama dama kartais elgdavosi visai nederamai, kas iš to, kad baronienė!

O, kaip ji skyrėsi nuo savo tėvo. Niekad nepasitaikė, kad tasai netektų savitvardos, prarastų pusiausvyrą. Pavyzdžiui, senoji Malenė, Nikalojaus Arentseno motina, atnešė jam surišusi mazgelin iš sūnaus gautuosius banknotus. Kad pinigai būtų saugojami pas Maką! O Makas nė nemirktelėjo, jis atsakė: „Teisingai. Tu pasidedi pinigus ir už tai gausi iš manęs visų prekių, kokių tik prireiks". Jis užrašė sumą į grosbuchą ir linktelėjo Malenei. „Aš per juos miegą praradau",— pasakė jinai. „Dabar gali miegoti ramiai!" — atsakė Makas. Kai apie tai sužinojo Hartvigsenas, jis rankomis skėstelėjo ir tarė: „Vadinasi, jis šitais pinigais trečią sykį pasitręš!"

Kartą baronienė paprašė, kad nueičiau drauge su ja pas Fredriką Menzą.

— Baisu, kaip jis ten guli,— sakė ji.— Reikia jį apliuobti!

Aš ne itin supratau, kodėl būtent mane ji pasirinko palydovu, bet nusprendžiau, jog čia vėl dievotumas, gerų darbų troškimas, ir nuėjau.

Senis gulėjo vienut vienutėlis. Petrina išėjusi su kūdikiu. Oras buvo nepakenčiamas, baisus, grindys ir sienos murzinos, baronienė atidarė langą, kad neuždustų. Paskui ji susuko tūtą ir man tarė:

— Kokia būčiau pirklio dukra, jei nemokėčiau susukti tūtos?

Į svetimus balsus senis atsakinėjo „Tprrr!", matyt, palaikė mus arkliais. Baronienė rinko nuo jo gyvūnėlius ir metė į tūtą.

Pagalvojau: kaip nuostabiai šioje damoje sutaria gėris ir blogis, ji nesibaido darbo, kuriuo bjaurisi jos tarnai. Paskui ji ėmė senį šukuoti, o jisai jai padėjo judindamas pirštus.

— Laikykite tūtą! — sako man baronienė.

Ji ima šukas ir šukuoja jam plaukus. Oi, koks tai bjaurus darbas ir kokio reikia atsargumo! Blogiausia, kad senis nenori ramiai gulėti. Vargšą Fredriką Menzą vis nebūdavo kam iššukuoti, ir štai pagaliau Viešpats jam suteikė šitą nuostabų mirksnį! Jis apsilaižo, kikena iš palaimos. Jis kalba: bu bu bu! Baronienė atsargiai renka utėles į tūtą. O, niekas šito mikliau nepadarytų!

— Regis, užteks? — klausia ji ir pasižiūri į tūtą.— Taip, ko gero.

— Ar užteks? — klausiu aš.

— Aš tik taip pagalvojau...

Staiga ji ima šukuoti senį ilgais, stipriais brūžiais, jau nebevalydama šukų, taip energingai, nuožmiai, aš vos spėju šį tą surinkti nuo pagalvio. Senis palaimingai kvatoja ir ploja it girtas delnais. Jis kalba: bu bu bu, ir linksi, ir vėl kvatoja. Bet ūmai jo laimingas veidas persikreipia, ir jis rėkia: „Velnias!"

— Turbūt jam skaudu,— sakau aš.

— Kur jau ten! — atsako baronienė ir tęsia savo darbą.

Tada Fredrikas Menza ima spjaudytis, spjūviai lekia ant sienos, jis pratrūksta keiktis. Tai buvo baisu! Aš nebeištvėriau ir vėl pasakiau:

— Betgi jam skauda!

Tik tuomet baronienė liovėsi. Ji paėmė iš mano rankų tūtą, atsargiai ją uždengė, užvėrė langą. Kai mes išėjom, ji užsuko pas Jensą Gimdytoją, pas šėrikę ir abiem liepė žiūrėti švaros pas Fredriką Menzą. Paskui ji sutiko Petriną ir jai pasakė:

— Galėtumei prižiūrėti Menzą, jei nori su juo kambaryje gyventi!

— Argi aš nesistengiu? — atsakė Petrina ir pravirko.— Argi jį sužiūrėsi, tiktai maitink kiaurą dieną, o jis amžinai išsiterliojęs. Geriau Viešpats pasiimtų! Vakar jo marškinius pakeitėm, o dabar antai vėl koktu žiūrėti!

— Iš krautuvės paimk drobės,— pasakė baronienė,— ir prisiūk jam marškinių. Tu privalai jį prausti ir šukuoti kasdien, ir perrengti švariais, kai reikia. Įsidėmėk!

Ėėė, nepėsčia baronienė, panašiai kaip jos tėvas! Jau vėliau teko, deja, man kiek įtariai pažvelgti į baronienę ir tą jos tūtą, kurion ji rinko vabaliukus, bet aš vertinau jos pasitikėjimą, juk ji nė žodeliu man neužsiminė, kad privalau liežuvį prikąsti, ir aš tylėjau kaip žemė.

Po keleto dienų mes su baroniene stovime kieme, šnekamės, ir ateina Hartvigsenas.

— Kaip jūsų reikalai? — sako jis.— O mes greit nebegalėsim gyventi namuose.

— Kas gi?

— Dievaži visuotinė nelaimė per vabzdžius ir utėles,— sako Hartvigsenas.— Matyt, mes garlaivyje jų susigriebėm. Jau apsisprendžiau — aš jo nepirksiu.

— Ne, pas mus vabalai nesiveisia,— sako baronienė.

— Ėėė, šit kaip! — sako jis.— Aš į tai nusispjaučiau, tik mano žmona vis skalbia ir skalbia, ir kruvinas ašaras lieja.

Baronienė ima Hartvigseną už parankės ir vedasi kieme į pašalį. Nė neišmanau, ką manyti, bet štai girdžiu, kaip ji sako:

— Nieko sau šeimininkė Roza, jei negali namuos išnaikinti bjaurasties!

Jiedu dar valandžiukę kalbėjosi, vis dėlto baigėsi tuo, kad Hartvigsenas atsisveikino ir nuėjo savo keliais.

Nelaimingoji, puolusioji baronienė Edvarda!

XXIX

Pavasarėja, laukuose tirpsta sniegas, aikštelėse, kur rudenį džiovinama žuvis, varnos ir kuosos jau ėmė nešioti savo šakutes.

Šiandien baronienė įėjo į mano kambarį ir klestelėjo ant kėdės. Visai išėjusi iš veido, visa pilka, užsiverkusi.

— Kas atsitiko? — klausiu.

— Štai jis ir mirė,— atsako ji.— Aš juk žinojau. Nieko neatsitiko.

— Kas mirė?

— Glanas. Indijoje. Laikraštyje parašyta. Šeimyna praneša. Ten pasakyta — Indijoje.

Ji tai vos ištarė ir prikando lūpą. Man jos pagailo, aš pasakiau:

— Liūdna žinia. Bet ar negalėtų čia būti klaidos, gal supainiojo?

— Ne,— atsakė ji.

Ir vėl prikando lūpą, net kraujas ištryško, tada prisiminiau Munkeno Vento žodžius apie tai, kaip jos lūpos tarsi pražydo. Dar akimirka — ir ji pakilo nuo kėdės ir išėjo iš kambario. Ji nerado sau vietos, ėjo pas tėvą į kontorą.

— Nieko neatsitiko,— pasakė ji, kai aš įėjau.— Aš žinojau, jis mirė. O dabar va parašyta: Indijoje. Et, ar ne vis tiek.

— Bet aš manau, kad vardą supainioti...— pradėjau norėdamas ją nuraminti.

— Ne! — nutraukė jinai.— Aš tik norėjau... jūs atleiskit, kad aš andai pas jus įsibroviau ir dabar va trukdau... Supainioti... Kaip tai supainioti?

— Žinia eina iš tolybės, iš Indijos, ilgai. Supainioti vardą labai galėjo.

— Jūs taip manote? — pasakė ji.— Galbūt.

Bet, aišku, ji jau nieko nebesitikėjo. Kelias dienas ji nesikėlė iš patalo, o kai atsikėlė, dar ilgai peikėjosi. Ji buvo įpratusi apimti savo liemenį dviem rankom, ji tiek sublogo, jog jos pirštai bemaž susisiekdavo, taip, ji tapo laiba kaip smėlio laikrodis. Bet stipri prigimtis nepasidavė, palengva baronienė atsigavo. Kai žvejai ėmė grįžti iš Lofotenų, joje nebegalėjai įžvelgti nieko neįprasto, nebent pasidarė nenustygstanti, lengvabūdė labiau nei anksčiau. Ji tarsi norėjo mesti iššūkį žemei ir dangui už Glano likimą. O juk tik sau kenkė!

Sugrįžo laivai, prisišvartavo prie džiovyklų, vėl ermideris, užutėkyje triukšminga ir linksma. Paskutiniuoju pašto garlaiviu iš pietų atsirado vis tas pats seras Hju Trevilanas. Jis buvo, kaip jau įprasta, girtas kaip dūmas ir nulindo prie džiovyklų, kad pasižiūrėtų savo stiklėjančiomis akimis, kaip dirbama. Čia jį ir užklupo baronienė ir nuvedė į Siriluną. Nuostabu, jai nebuvo nieko neįmanomo, tokia stipri buvo jos valia ir toji liesutė ranka. Ką tik jinai nenuramdomai sielvartavo dėl Glano mirties ir štai atkuto, išsitiesė it standi spyruoklė be niekie-

no pagalbos. Kai dėl anglo, tai ji čia turėjo didį kilnų tikslą, ji pati man pasakė:

— Manyje susikaupė nepanaudoto švelnumo ištekliai, laikas juos sunaudoti.

Patsai seras Hju stulbinančiai pasikeitė, jis jau nebevažinėjo į Torpelvikeną pasižiūrėti sūnaus, tik siuntinėjo pinigų jo motinai, o pats vis sėdėjo Sirilune. Šitas seras Hju buvo tylus taurios išvaizdos ponas, be to, kai jam kartais pasitaikydavo nusišypsoti, jo veidas tapdavo nuostabiai mielas. Jis neleido baronienei pasitraukti nuo jo, vis dažniau ir dažniau šypsojosi jos draugijoje, jiedu ilgai vaikštinėdavo, dabar netgi negalėjo būti šnekos apie tai, kad jis pasigertų.

To paties garlaivio laukė netrukus grįžtant iš šiaurės, iš Vadsio, ir seras Hju ketino juo grįžti į Angliją. Tačiau šit patyliukais ir baronienė ėmė ruoštis į kelionę, į prieplauką kasdien nunešdavo po skrynią. Neliko abejonių, jog seras Hju niekur nepajudės be baronienės, taip galutinai ji įveikė jo širdį. Mergaites ji nutarė palikti Mako ekonomės globoje.

Atėjo metas ruoštis ir man, gegužė jau ėjo į pabaigą, aš tik laukiau, kad pradžiūtų miško takeliai. Saulė kepino, visas sniegas nutirpo, taigi jau greit.

Įteikiu Hartvigsenui paskutinį paveikslą — kalnų ir malūno vaizdas žiemą,— sutvarkau šautuvą, kelionmaišį. Šiandien šeštadienis, išeisiu pirmadienį. Hartvigsenas nuoširdžiai man dėkoja už paveikslą, jis sako:

— Juk jūs atvažiavę matėt mano sienas, o malonėkite prieš išvykdamas į jas pažvelgti!

— Taip, ačiū,— tariau aš.

Vakare, kai tolumoje, prie švyturio, pasimatė pašto garlaivis, baronienė įėjo pas mane ir pasakė:

— Tik jau jūs šiandien užimkit mergaites! Aš išleidau jas su Jensu Gimdytoju, bet jos greit pareis.

Jos veide matėsi bejėgiškumo išraiška, iš širdgėlos ji grąžė rankas, tad aš ničnieko neklausinėjau.

Kartu su seru Hju jiedu užeina pas Maką į kontorą. Kol jų nėra, sugrįžta mergaitės. Seras Hju iš kontoros išeina pirmas, truputį paeina prieplaukos link ir sustojęs laukia. Tada pasirodo baronienė, visa susilenkusi, kad atrodytų žemesnė ir kad mergaitės jos neatpažintų. Ak, jos tokios trumparegės!

— Čia mama! — šaukia Tona.

— Ne,— sako baronienė pakeistu balsu ir skuba pasišalinti.

— O tu manei — mama! — sako vyresnėlė Alina ir kvatoja iš apsipažinusios sesutės.

Lyg būtų kas baronienę kumštelėjęs, ji kažką paskubomis pasako serui Hju, tasai linksi ir šypsosi. Staiga baronienė bėga atgal, puola prie mergaičių, apglėbia jas, spaudžia ir sako:

— Eikšekit pas mamą, mes plaukiam, plaukiam! Greičiau, greičiau! Į garlaivį! Ak, mano meilutės!

Baronienė pastveria abi dukrytes už rankučių ir nusiveda. O seras Hju šypsosi jas pasitikdamas. Ir jie keturiese leidžiasi į prieplauką.

Makas išėjo iš kontoros, jis irgi eina į prieplauką, ir aš kartu su juo. Pagal visas taisykles atsisveikinu su mergaitėmis, padėkojau joms už viską viską, o jos man atsakė kniksais. Kai jau valtis jas plukdė prie garlaivio, jos mosavo skarelėmis, kažką šaukdamos man ir seneliui. Šitokias jas ligi šiol ir atsimenu.

Jau vėliau man pasakojo, jog baronienė norėjusi išžvalgyti sero Hju padėtį Anglijoje, pirm ištekėdama už jo ir pasiimdama ten dukras, bet paskutinę minutę nebeįstengusi su jomis išsiskirti. Ką gi, jos širdis nusipelno pagarbos.

Kitą dieną buvo sekmadienis, kaip jis prailgo, kaip tyku buvo be vaikučių. Dar priešpiet pasiuntė surasti Kabliadirbį, jam patikėjo sidabrinius angelėlius, juos reikėjo išnešti iš svetainės ir pritaisyti prie Mako lovos. Viskas grįžo į savo vietas. Makas asmeniškai prižiūrėjo perkėlimo procedūrą. Pagaliau pakvietė tyliąją, kukliąją kambarinę Margretą, kad pasigrožėtų naujom miegamojo puošmenom.

Vakare atsisveikinau su Maku, su visais jo šeimynykščiais ir nuėjau pas Hartvigseną. Nusprendžiau neužtęsti atsisveikinimo, taip, šio to pasimokiau iš Arentseno atsisveikinimo su Roza. „Bet juk tu lauki mano paskutiniojo žodžio? Koks jis bus?“ Kaip tyčiodamasis jis tada šito klausė! Jau su viskuo pasaulyje buvo tada atsiskaitęs.

Hartvigsenas vėl dėkojo man už paveikslus, kuriais išpuošiau jo sienas, prašė patarti, kur kabinti žiemos gamtovaizdį, kai padarys rėmus. Roza buvo nepaprastai maloni, padavė vyno ir sausainių. Kalbėjomės apie ba-

ronienę, kaip ji išvyko neatsisveikinusi, paskui apie serą Hju, jo kūdikį, apie menkes, Maką, paskui apie Munkeną Ventą, pas kurį susiruošiau eiti. Kodėl gi aš tebesėdėjau? Roza tikriausiai paprašė savo vyro, kad neišeitų, kai aš ateisiu, ji, aišku, tik pageidavo, kad jis padėtų jai mane užimti pokalbiais. Hartvigsenas ir padėjo. Pagaliau jis atsistojo ir tarė:

— Tačiau prieš kelionę jūs turite žvilgtelėti į princą!

Roza irgi atsistojo sakydama:

— Ne ne, aš pati jį atnešiu!

— Še tau, nepasitiki manimi! — geraširdiškai šypsojosi Hartvigsenas.

Roza nulipo su princu, mes ir apie jį truputį sušnekom. Aš padėkojau už viską ir kilau atsisveikinti. Roza atsistojo laikydama kūdikį ir ištiesė man ranką, jinai man irgi dėkojo už malonią draugiją. Kai atsigręžiau nuo slenksčio, ji vėl sėdėjo, glausdama prie krūtinės kūdikį. Hartvigsenas išlydėjo mane į gonkas ir pasakė dar kelis gerus žodžius.

Paskutinius žodžius.

Grįžęs karštai pasimeldžiau, nuo šiol tik vienintelis Dievas buvo visa mano viltis. Naktį neužmigau. Meilė yra žiauri. Aš skaičiavau valandas, tai išsitiesdavau ant patalo, tai vėl sėsdavau ant kėdės, šitaip lig ryto. Dar nebuvo nė keturių, kai paėmiau savo šautuvą, savo kelionmaišį ir patraukiau per mišką į šiaurę.

O visa tai aprašiau šiaip sau, laiką stumdamas. Juk, tiesą sakant, nieko daugiau ir nesugebu; tik surankiojau šiokius tokius prisiminimus, šiokias tokias popieriaus skiautes, tam nereikia didelio meno.

Kad ir apie ką šiuose puslapiuose kalbama, o man atrodo — apie vieną vienintelę.

TURINYS

Knutas **Hamsunas**
MEILĖ YRA ŽIAURI
Romanas
I—II d.

Redaktoriai *A. Dabulskis* ir *R. Keturakis*
Viršelis *A. Nekrošiaus*

SL 888. 19[illegible]4. 21,4 leidyb. apsk. l. Tir. 7000 egz. Užsak. Nr. 1794. [illegible]ga", K. Škirpos 15—17, 3043 Kaunas. Valstybinė „A[illegible]" spaustuvė, Vytauto pr. 23, 3000 Kaunas. Sutartinė kaina.